

MANOLE NEAGOE

MARI BĂTĂLII DIN ISTORIA LUMII

MANOLE NEAGOE
**MARI BĂTĂLII
DIN ISTORIA
LUMII**

Marathon
Arabela
Cannae
Zama
Pharsalus
Philippi
Actium
Cîmpiile Catalaunice
Constantinopol
Poitiers
Hastings
Bouvines
Horezm
Kalka
Courtrai
Bannockburn
Posada
Crécy
Kulikovo
Rovine
Nicopole
Ankara
Azincourt
Vaslui
Valea Albă
Ravenna
Călugăreni
Șelimbăr

VOLUMUL I

MANOLE NEAGOE

MARI BĂTĂLII DIN ISTORIA LUMII

MARI BĂTĂLII DIN

MANOLE NEAGOE

ISTORIA LUMII

VOLUMUL II

EDITURA SCRISUL ROMĂNESC CRAIOVA

1974

COPERTA :
GABRIEL BRATU

CUPRINS

Campania lui Gustav Adolf în Germania (1631—1632) ● 5
Ultima campanie a lui Turenne (1674) ● 17
Poltava (1709) ● 27
De la Praga la Leuthen (1757) ● 42
Bătălia de la Austerlitz (1805) ● 59
Bătălia de la Jena (1806) ● 80
Bătălia de la Waterloo (1815) ● 95
Campania din Italia (1859) ● 102
Bătălia de la Gravelotte—St. Privat (1870) ● 115
Bătălia de la Plevna (1877) ● 127
Bătălia de la Marna (1914) ● 138
Bătălia de la Tannenberg (1914) ● 160
Bătăliile de la Mărăști și Mărășești (1917) ● 166
Campania din Franța (1940) ● 188
Bătălia Moscovei (1941) ● 216
Bătălia de la Midway (1942) ● 239
El-Alamein (1942) ● 250
Bătălia Stalingradului (1942) ● 267
Bătălia de la Kursk-Orel (1943) ● 279
Normandia—Leyte (1944) ● 288
Bătălia Debreținului (1944) ● 297

GUSTAV ADOLF ÎN GERMANIA

(1631—1632)

Războaiele religioase, ce zguduie o parte din vestul Europei, în secolul al XVI-lea, reprezintă, în primul rînd, antagonismul dintre săraci și bogați. Lupta de clasă din secolul al XVI-lea se duce sub masca religioasă, dogmele sînt axiome politice. Atacurile împotriva feudalismului sînt dirijate, de fapt, contra bisericii, iar doctrinele revoluționare sînt ereziile teologice. Reforma lui Luther, calvinismul, mai ales, reprezintă erezii îndreptate, în primul rînd, împotriva feudalismului. Împărăția lui Dumnezeu, teoretizată de Mûntzer, nu reprezintă altceva decît realizarea unei societăți ideale, în care diferențele de clasă trebuiau anulate.

Nemulțumirile maselor populare, ale țărănimii, în special, ce se manifestă prin declanșarea războiului țărănesc german din 1525, aveau să fie exploatate în folosul principilor germani.

Dacă în Franța și Anglia centralizarea statelor feudale se realizase datorită dezvoltării orașelor care devin aliatele puterii regale, ambele interesate în stabilirea unei ordini interne, în pofida dezordinii feudale, în Germania acest proces nu se poate realiza pe plan mai larg, național. Invențiile din timpul Renașterii, care dau un imbold dezvoltării producției de mărfuri și creșterii comerțului, au avut ca rezultat centralizarea politică în Franța. În Germania, însă, un asemenea fenomen este îngreuiat din pricina dezvoltării inegale a unor regiuni și din pricina unor

interese comerciale care se orientau în direcții divergente, factori care determină grupări politice și economice în jurul unor centre locale. În loc să contribuie la centralizarea Germaniei, progresele realizate în Renaștere contribuie la fărâmițarea ei economică și politică. Autoritatea imperială nu se poate impune în cadrul imperiului, iar marii principii, care reușiseră să creeze mari unități teritoriale, legate organic în jurul unor centre urbane, devin din ce în ce mai independenți față de puterea centrală. În Germania are loc un proces dublu : de descentralizare pe plan mai larg, prin subordonarea autorității imperiale și centralizarea pe plan local în favoarea principilor. Războaiele religioase vor fi folosite de ultimii pentru a conșfinți, din punct de vedere juridic, independența principilor față de împărat.

În tratatul de la Passau din 1552, fiecare principe are dreptul să decidă religia pe care trebuie să o adopte supușii săi, potrivit principiului *cuius regio ejus religio*. Prin pacea de la Augsburg, Germania este împărțită în principate protestante, care se bucură de o libertate aproape deplină față de împărat, într-o zonă catolică, supusă împăratului de la Viena. Această diviziune reprezintă un prim pas spre adâncirea procesului de fărâmițare al unuia dintre cele mai mari și numeroase popoare din Europa. Acest proces se va desăvârși în timpul războiului de 30 de ani și la împlinirea lui va contribui, din plin, politica lui Richelieu, de a îndepărta sau măcar de a anihila eforturile, făcute de curtea imperială de la Viena, de a constitui un mare stat militar la răsărit de Rin.

Pe scurt, faptele care duc la dezlănțuirea războiului de 30 de ani sînt următoarele : în anul 1526 Boemia revine casei de Habsburg, în 1576 Maximilian al II-lea este ales împărat și Praga devine capitala imperiului, în 1609 împăratul garantînd libertatea cultului pentru supușii săi din Boemia care erau protestanți. Cînd, în 1607, Maximilian ocupă orașul liber Donauwörth, calvinistii, sub conducerea prințului Cristian de Anhalt, organizează uniunea evanghelică, a cărei replică este organizarea de către Maximilian a Sfintei ligi catolice. În anul 1617, Ferdinand de Stiria este ales împărat, dar boemii, temîndu-se de sentimentele prea catolice ale noului împărat, nu recunosc această alegere. Aruncîndu-i pe fereastră pe reprezentanții împăratului (Defenestrarea de la Praga) în 22 mai 1618, boemii organizează o armată sub comanda contelui de

Thurn. Ostilitățile încep în iulie 1618 și, în curînd, în războiul dintre protestanți și catolici se amestecă o parte din puterile europene, iar Germania este transformată într-un vast teatru de operațiuni. Jafurile și atrocitățile comise de soldații armatelor, care se înfruntau în numele unor așa-zise idealuri religioase, vor ruina Germania din punct de vedere economic și, ca o consecință a tuturor calamităților care însoțesc acțiunile militare, numeroase sate și orașe vor fi devastate și pustiite fără milă.

La început, Ferdinand nu posedă decît cîteva regimente, dar electorul de Bavaria îi pune la dispoziție armata sa comandată de un general experimentat, Tilly. Spania trimite bani pentru recrutarea a 10 000 de mercenari și o armată de 8 000 de oameni din Țările de Jos. Frederic V, electorul Palatinatului, care comandă armata protestanților, primește ajutoare din Provinciile Unite (Olanda), Danemarca, Suedia și din Transilvania. La 8 noiembrie 1620, armata imperială condusă de Tilly înfrînge pe boemi la Muntele Alb. Intransigența lui Ferdinand, care declară că „este mai bine să domnești peste un pustiu decît peste o țară plină de eretici“, exasperează pe aceștia și ei reușesc să reorganizeze o nouă armată. Înfrinți din nou, protestanții se regroupează mai ales după depozedarea lui Frederic al V-lea de către împărat, care anexează Palatinatul. Alarmați, principii protestanți amenințați ca să li se ia de către preoții catolici sprijiniți de papalitate și armatele imperiale proprietățile eclesiastice pe care ei le confiscaseră pînă la 1555, se aliază din nou și, în 1624, obțin sprijinul Danemarcei. În ajutorul ligii protestante vine regele Angliei, Provinciile Unite și Franța, însă aliații, în afară de danezi, din pricina unor greutăți interne nu pot interveni decît mai tîrziu. Dar și așa, forțele imperiale sînt mai slabe decît armata daneză și decît contingentele oferite de principii protestanți. În aceste împrejurări dificile pentru imperiali, apare aventurierul ceh Wallenstein, care se oferă, în 1625, să ridice o armată pentru împărat. Deși nu avea nici un soldat, cînd făcea oferta, peste un an, Wallenstein, pe care împăratul îl va numi duce de Friedland, va avea aproape 50 000 de oameni. În august 1626, Cristian al IV-lea, regele Danemarcei, este înfrînt de Tilly. Palatinatul este ocupat de trupele imperiale, stabilindu-se în felul acesta o legătură directă cu posesiunile spaniole din Țările de Jos, iar Wallenstein începe cucerirea principatelor din

nordul Germaniei. Hamburgul și Lübeckul refuză să se supună, Wallenstein asediază Stralsundul, dar orașul primește ajutoare din Suedia și Danemarca și rezistă cu succes. În urma succeselor obținute de Tilly și Wallenstein, împăratul emite Edictul de restituire la 6 martie 1629, prin care principatele din nordul Germaniei, care se desprinseseră de biserica catolică în 1555, reveneau sub autoritatea papei. Wallenstein se opune unei măsuri care avea să stîrnească reacția protestanților din afara Germaniei, dar Ferdinand nu renunță la hotărîrea sa și mai mult decît atît, în 1630, îi cere lui Wallenstein să se retragă ; spre surpriza generală, acesta primește fără să schițeze nici un gest de opoziție.

Între timp Richelieu mijlocește o înțelegere între polonezi și suedezi. Regele Gustav Adolf este împins în războiul de 30 de ani, erijîndu-se în campionul apărării libertății religioase a protestanților din nordul Germaniei. În 6 iulie 1630, Gustav Adolf debarcă o armată în Pomerania. Cu aceasta începe faza suedeză a războiului de 30 de ani.

Înainte de a trece la prezentarea sumară a contribuției, pe care regele suedez o are pe planul organizării militare și, în ceea ce privesc inovațiile, pe plan tactic, se cuvine să amintim cîteva date sumare despre armatele secolului al XVII-lea. După cum remarca Guibert, teoreticianul de la care Napoleon a învățat atîtea lucruri utile despre arta militară, armele de foc, introduse masiv în secolul al XVI-lea, au complicat problemele de organizare a armatelor și mai ales modul în care trebuiau folosite unitățile dotate cu arme de foc. Manevrele pe cîmpul de luptă devin mai complicate pentru că se pune problema protejării mușchetarilor care erau lipsiți de orice posibilitate de apărare după ce descărcau muscheta. Soluția găsită în secolul al XVI-lea a fost aceea de a-i așeza pe mușchetari (purători de muschetă) în așa fel încît să aibă posibilitatea să se retragă în spatele sulitașilor sau lăncierilor, care-i protejau împotriva atacului cavaleriei sau infanteriei inamice.

Spaniolii organizează corpurile de bătaie după sistemul cunoscut sub numele de *tercios*. Un corp era format din 2 000—3 000 pedestrași, dintre care o treime erau mușchetari și două treimi sulitași. Deoarece unele *tercios* au fost comandate de infanți, aceste corpuri s-au numit *infanteria*, adică armată a infantului, de unde și numele de infanterie, care se va generaliza. Un corp de oaste spaniol era

format din 30 de rînduri de sulitași, cu mușchetarii așezați la colțuri. Odată cu progresele înregistrate de artilerie, acest dispozitiv devine necorespunzător, deoarece, prin adîncimea lui, constituia o țintă ușoară pentru artilerie și suferea pierderi grele. Remediul a fost găsit prin reducerea la numai 10 rînduri de pedestrași. Cavaleria este dotată cu pistoale și cuirase, pentru a se proteja de focul mușchetarilor. Pe cîmpul de luptă, infanteria era așezată pe centru, artileria în față, iar cavaleria în spate sau pe aripi.

Armatele în secolul al XVII-lea sînt cele de mercenari. Mercenarii trec dintr-o tabără în alta, în funcție de cine plătește mai bine, și trăiesc din jaf, purtîndu-se fără milă față de populația civilă. Ofițerii au o autoritate foarte mică asupra acestor oameni fără nici un căpătîi și ea este proporțională cu suma plătită, începînd de la colonel și pînă la ultimul soldat. Un corp de oaste, atîta vreme cît există, este proprietatea personală a șefului. Wallenstein este temut de împărat, pentru că soldații recrutați de el se consideră oamenii lui și nu ai împăratului. Deși sînt prevăzute pedepse aspre și chiar executarea în caz de ne-subordonare, în momentul în care comandantii nu mai pot întreține propriile lor trupe, soldaților li se îngăduie să se descurce pe cont propriu. Violul, jaful localităților cucerite, devastarea unor regiuni întregi, pentru a-l lipsi pe inamic de resurse, fac ca, la sfîrșitul războiului de 30 de ani, Germania să fie o țară ruînată.

Apariția lui Gustav Adolf, pe scena războiului de 30 de ani, reprezintă o noutate atît pe planul organizării cît și al modului de a manevra pe cîmpul de luptă. Armata suedeză este formată mai ales din suedezi, din țărani recrutați, unul din zece. Unitățile sînt formate de oameni care locuiesc în aceeași regiune și nu din mercenari, care se întîlnesc absolut întîmplător și luptă alături, într-o campanie, ca, în următoarea, să se afle în tabere adverse. Ofițerii sînt recrutați din nobilimea suedeză și avansează în funcție de vechime. Se cultivă sentimentul onoarei, pedepsele sînt umane — este interzisă biciuirea sau alte forme umilitoare — nu se îngăduie vivandiere în tabără. (La 3 000 de soldați erau 4 000 de femei de moravuri îndoielnice și alți escroci, care mișunau în armatele de mercenari

ale epocii). Gustav Adolf îngăduie ca femeile să urmeze unitățile sale militare, cu condiția să fie căsătorite cu un soldat.

Gustav Adolf acordă o importanță sporită armelor de foc. Reduce numărul sulitașilor, scurtează lungimea sulitei, simplifică armurile. Muschetele sînt mai ușoare, pot fi folosite fără rezemătoare, se pot încărca mult mai repede, iar cartușele sînt purtate de soldați. Mușchetarii sînt așezați pe șase rînduri și după ce primul rînd trage, se repliază în spatele celorlalte, pentru a încărca muscheta. În felul acesta se poate executa un foc continuu. Numărul sulitașilor este redus la o treime. Unitatea cea mai mică este compania, formată din 140 de oameni, patru companii formează un batalion, două batalioane un regiment și două sau patru regimente o brigadă. Brigada are aproape 3 000 de oameni; poate manevra cu ușurință, formîndu-se în linie sau careu, sulitașii pe centru, mușchetarii pe aripi. Capacitatea de luptă a mușchetarilor crește, la armă adăugîndu-se un fel de baionetă, ceea ce-i dă posibilitatea să se apere sau să atace. Cavaleria este dotată cu arme albe și șarjează cu sabia nu cu pistoalele, cum se obișnuia în acel timp. În fața infanteriei este așezată artileria căreia Gustav Adolf îi aduce îmbunătățiri atît în ceea ce privește calitatea materialului cît și capacitatea acesteia pe cîmpul de luptă.

Manevra obișnuită este șarja de cavalerie, după ce artileria a bombardat liniile inamice (atacul este disimulat în parte și de fumul făcut de tunuri și proiectile), apoi avansează infanteria, și urmează un nou tir al artileriei, o șarjă pe flancuri, executată de cavalerie, cu scopul de a dezorganiza primele linii ale infanteriei inamice. Armata suedeză se distingea printr-o mai mare mobilitate, față de armatele contemporane, era mult mai ușor de manevrat pe cîmpul de luptă și superioară ca putere de foc. Gustav Adolf, obișnuit de mic cu războiul, este unul din marii generali pe care-i cunoaște istoria militară. De statură impresionantă, nu ezita să se expună personal și de multe ori a scăpat de moarte ca prin minune. Bun strateg, pe cîmpul de luptă sesiza, dintr-o singură privire, punctul slab al inamicului sau greșelile săvîrșite de acesta și le exploata în folosul armatei sale. Napoleon spunea despre el că s-a ghidat după principiile lui Alexandru cel Mare, Hannibal și Cezar.

Debarcînd la gurile Oderului, Gustav Adolf cucerește Stettinul, înaintează în Mecklenburg, unde-l reinstalează pe ducele protestant, dar nu obține ajutoarele saxonilor și al electorului de Brandenburg și nici olandezii, danezii și francezii nu-i trimit nici oameni și nici bani. Abia în ianuarie 1631, Franța se angaja să-i plătească o sumă de bani, care să-i îngăduie regelui suedez recrutarea și întreținerea unei armate de 30 000 pedestrași și 6 000 călăreți.

Tilly, în fruntea unei armate de 25 000 de oameni sosește la Magdeburg, orașul este cucerit și ars. După aceea, Tilly pătrunde cu 40 000 de oameni în Saxonia și încearcă să cucerească Leipzig-ul. Ducele Saxoniei, neutru pînă acum, trece de partea lui Gustav Adolf, cu care face joncțiunea la 15 septembrie, armata suedeză și saxonă numărînd 47 000 de oameni.

La 16 septembrie, Gustav Adolf se apropie de armata imperială și își așează tabăra la mică distanță, de poziția ocupată de Tilly, între satele Breitenfeld și Stenberg, la nord de Leipzig. Armata imperială era așezată pe o singură linie, după sistemul spaniol, deci cu o mare densitate în adîncime. În centru era așezată infanteria, pe aripi cavaleria, iar artileria era instalată în fața infanteriei. Armata suedeză ia următorul dispozitiv : pe centru, patru brigăzi de infanterie, în prima linie, susținute de două brigăzi de infanterie și un regiment de cavalerie. În linia a doua erau așezate trei brigăzi de infanterie și, ca rezervă, în spatele acestora, două regimente de cavalerie. Pe aripa dreaptă erau șase regimente de cavalerie, iar în intervalul dintre ele erau amplasate mici unități de mușchetari. În spate, în centrul primei linii, se afla un regiment de cavalerie, iar în linia a doua, alte patru regimente de cavalerie. Pe aripa stîngă erau dispuse trei regimente de cavalerie și mușchetari, în spațiul dintre ele, și alte două regimente în linia a doua. Corpul de saxoni prelungea aripa stîngă a armatei suedeze. Artileria era așezată în fața brigăzilor de infanterie. O primă constatare care se impune față de modul cum cei doi adversari își pregătesc trupele pentru luptă : dispozitivul armatei imperiale este cel folosit pînă la această dată, adică, unitățile sînt așezate pe o singură linie, în timp ce dispozitivul armatei suedeze este organizat în adîncime, pe mai multe linii. În afară de aceasta, noutatea constă, mai ales, în amplasarea unor unități de

mușchetari între regimentele de cavalerie. Lupta începe cu un duel de artilerie care durează timp de două ore și jumătate. Pe lângă faptul că artileria suedeză este mai bună decât cea imperială, loviturile ei cad în plin, pentru că unitățile infanteriei inamice sînt alcătuite din multe rînduri. Fără ordinul lui Tilly, cavaleria imperială (5 000 călăreți) atacă aripa dreaptă a armatei suedeze. Înarmată cu pistoale, această cavalerie nu poate să se măsoare cu focul susținut al mușchetarilor suedezi, care se află între regimentele de cavalerie, și șarjele ei sînt oprite mai înainte ca ea să ajungă în liniile infanteriei și cavaleriei suedeze. După șapte șarje nereușite, în timpul cărora pierde un mare număr de călăreți, cavaleria imperială este șarjată de rezerva cavaleriei suedeze și pusă pe fugă. Acest succes este compensat de victoria pe care cavaleria imperială o obține împotriva saxonilor care nu rezistă și se retrag de pe cîmpul de bătăie lăsînd descoperit flancul stîng al armatei suedeze. Tilly caută să exploateze această situație atacînd în flanc și în spate armata suedeză. Dar abia acum se manifestă superioritatea manevrieră a armatei suedeze. Gustav Adolf ordonă aripei amenințate să facă la stînga și să primească atacul frontal, în timp ce două brigăzi de infanterie din linia a doua sînt dirijate în flancul stîng al cavaleriei. Atacul combinat cu artileria regimentală și cu muschetele (înainte, mușchetarii trag două salve) este încununat de succes. Tunurile armatei imperiale sînt capturate și folosite împotriva acesteia. praful, fumul acoperă cîmpul de bătăie, brigăzile suedeze se ghidează după muzica cunoscută lor și înaintează în mod irezistibil. Acesta este momentul decisiv al bătăliei. Gustav Adolf, sesizează importanța succesului înregistrat de aripa sa stîngă, el însuși preia comanda a patru regimente de cavalerie, de pe aripa dreaptă, și atacă în flancul armatei imperiale, în timp ce artileria suedeză este împinsă înainte și, împreună cu tunurile capturate de cavaleria condusă de rege, bombardează rîndurile dense ale infanteriei imperiale; aceasta încearcă să reziste dar, copleșită de focul artileriei, este constrînsă să părăsească cîmpul de luptă în dezordine. Tilly pierde 13 000 de oameni: 7 000 de morți și 6 000 de prizonieri, toată artileria și 90 de steaguri. Suedezii și saxonii nu pierd mai mult de 3 000 de oameni. Folosirea armelor de foc face ca și pierderile armatei victorioase să fie sensibile.

Gustav Adolf urmărește armata imperială, capturează 3 000 de prizonieri la Merseburg și la 21 septembrie cavaleria suedeză se oprește la Halle. În octombrie, armata suedeză cucerește Würzburgul, Frankfurt pe Main și Mainz. În felul acesta, legătura dintre armata spaniolă din Țările de Jos și armata imperială este ruptă, o parte din principatele catolice de pe Rin păstrează neutralitatea în timpul viitoarelor operații, iar unitatea principilor protestanți, sub egida lui Gustav-Adolf, devine o realitate, care schimbă în mod radical raportul de forțe în Germania.

Ostilitățile sînt reluate în anul 1632. Tilly reușește să stringă o nouă armată de 40 000 de oameni, încearcă să oprească, pe Lech, înaintarea lui Gustav Adolf, care trecuse pe malul drept al Dunării, la Donauwörth, dar este rănit și moare la puțin timp după aceea (aprilie 1632). Ferdinand face apel din nou la serviciile lui Wallenstein care primește să lupte pentru împărat cu condiția ca acesta să revoce Edictul de Restituire și să nu se amestece în treburile militare.

Toată vara anului 1632 se petrece în marșuri și contra-marșuri, la un moment dat — 16 iulie — cele două armate se află, pentru cîteva săptămîni, față în față ; Gustav încearcă să pornească împotriva Vienei, dar Wallenstein își concentrează forțele împotriva Saxoniei, pentru a scoate din luptă pe unul dintre cei mai importanți aliați ai regelui suedez. Gustav, chemat de ducele Saxoniei, revine spre nord și, la 8 noiembrie, ocupă defileul de la Kösen, nu departe de Naumburg (același defileu pe care-l ocupă Davout în 1806). Deși anotimpul nu era propice, la 14 noiembrie, Gustav Adolf se hotărăște să dea bătălia decisivă. În 15 execută un marș care-l apropie de tabăra inamică, dar drumurile proaste întîrzie deplasarea armatei suedeze. Informat despre intențiile regelui suedez, Wallenstein cheamă în ajutor cavaleria lui Pappenheim (aproape 8 000 de călăreți). Wallenstein însuși nu avea în subordine mai mult de 25 000 de oameni. Oastea suedeză era mai puțin numeroasă, aproximativ 18 000 de oameni. În ciuda inferiorității numerice, Gustav Adolf ia ofensiva cu intenția de a-l izola pe Wallenstein de Leipzig, baza sa de operații.

Cele două armate se află față în față, în apropiere de Lützen, despărțite de drumul care merge de la Weissenfels la Leipzig. Wallenstein, deși superior numeric, pune accentul pe defensivă, în organizarea dispozitivului său. Pe

aripa dreaptă ocupă localitatea Lützen, unde instalează infanteria, iar la nord-est, pe o înălțime, așează o parte din artilerie, susținută de infanterie. Artileria acoperă frontul unei părți din cavaleria care forma aripa dreaptă a armatei imperiale, sub comanda lui Colloredo. Pe centru este masată infanteria în patru careuri enorme, flancurile acesteia fiind întărite cu trupe de mușchetari. Wallenstein însuși comandă infanteria. Aripa stângă este formată din cavalerie sub comanda lui Piccolomini. În fața infanteriei era așezat restul artileriei, iar în imediata apropiere a drumului se aflau mușchetari, amplasați în tranșee.

Gustav Adolf își așează armata pe două linii. Pe centru, patru brigăzi de infanterie, în prima linie, patru brigăzi, în linia a doua. Pe aripi, cavaleria. În prima linie, între regimentele de cavalerie sînt instalate, ca la Breitenfeld, unități de mușchetari. Pe aripa dreaptă se află cavaleria suedeză sub comanda regelui, pe aripa stângă cavaleria germană sub comanda lui Bernard de Saxa-Weimar. Șase regimente de cavalerie formau rezerva. În fața infanteriei erau așezate 26 de tunuri mari, iar 40 de tunuri mai mici sînt amplasate în fața companiilor de mușchetari.

Lupta începe după ora 10, din pricina ceții. Dar, abia începută bătălia, ceața învăluie din nou cîmpul de bătăie. Gustav atacă cu cavaleria de pe aripa dreaptă, reușește să-i scoată pe mușchetari din tranșee și să șarjeze cavaleria comandată de Piccolomini, pe care o împinge înapoi. În același timp Bernard de Saxa-Weimar șarjează cavaleria lui Colloredo și obține succese, iar pe centru infanteria avansează, capturează artileria lui Wallenstein, dar în acest moment sosește pe cîmpul de luptă Pappenheim și respinge infanteria suedeză. Pappenheim este omorît în timpul acestei acțiuni, iar Gustav, aflînd că centrul său se retrage, pornește în ajutor cu un regiment de cavalerie, dar din pricina ceții se rătăcește, este surprins de un grup de cavaleriști germani și este omorît. Vestea morții regelui nu numai că nu demobilizează pe soldații săi, ci are darul să-i stimuleze. Dornici să răzbune moartea regelui, suedezii atacă infanteria imperială, corpul regelui este găsit și, în urma unor asalturi disperate, suedezii reușesc să respingă armata imperială. Bernard de Saxa-Weimar, care luase comanda, nu-i urmărește pe adversari.

Cu moartea lui Gustav, armata suedeză, fără să piardă din calitățile ei manevriere, se aliniază, din punct de vedere al moravurilor, la nivelul celorlalte armate contemporane.

Susținuți de Franța, principii protestanți continuă ostilitățile. Generalul suedez Baner pătrunde în Boemia, Wallenstein este asasinat din ordinul lui Ferdinand, fiind bănuțit de trădare, iar la 6 septembrie 1634, Bernard de Saxa-Weimar este înfrînt la Nördlingen. În mai 1635 se încheie pacea între împărat și ducele Saxoniei și liga protestantă se dizolvă. Sprijiniți de Franța, suedezii nu acceptă să depună armele și ostilitățile continuă. Este perioada franceză a războiului de 30 de ani cînd, de fapt, lupta se duce între Burboni și Habsburgi, primii fiind aliați cu suedezii, ultimii cu spaniolii. La Rocroi, 1643, prințul de Condé obține o victorie categorică asupra spaniolilor, apoi urmează victoriile de la Lens și Furnes în 1648. În Germania, generalul suedez Torstensson obține victoria de la Jankau, în 1645, iar Condé și Turenne obțin victoriile de la Fribourg, Philippsbourg, Nördlingen, Maiența și Trier. Germania este transformată într-un pustiu. Din 2 000 000 de oameni rămăseseră 700 000. Orașe și sate sînt distruse în întregime sau în parte. În Turingia, din 1717 case cît aveau 19 sate, rămăseseră numai 627. Foametea, molimele contribuie la minarea fizică a țării, iar distrugerea școlilor, dezordinea, care domnește peste tot, fac ca redresarea Germaniei, din punct de vedere spiritual, să se realizeze foarte încet. Politic, Germania este împărțită în 300 de state independente. Autoritatea imperială nu se exercită decît în provinciile ereditare ale Casei de Habsburg. În urma păcii Westfalice (1648), Bavaria ia Palatinatul de Sus. Brandenburgul primește episcopatele de Halberstadt, Minden și Cammin și o parte din Magdeburg. Se constituie, în felul acesta, o nouă putere în nordul Germaniei, sub familia de Hohenzollern. Suedia ocupă Pomerania de Sus, Bremen, Verden, Mecklenburg, Stettin și insula Rügen. Saxoniei îi revine Lusacia și o parte din episcopatul de Magdeburg. Elveția este declarată stat suveran, la fel Provinciile Unite, iar Franța ia orașele Metz, Toul, Verdun, Brisach.

Richelieu se străduise să slăbească cît mai mult Casa de Habsburg. Politica lui a fost încununată de succes. După pacea Westfalică, Franța se impune ca mare putere pe continent și în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea încearcă să exercite, prin cuceriri, o hegemonie politică asupra Europei. La început, aceste eforturi se sprijină pe talentul militar a doi mari generali : prințul de Condé, numit și marele Condé și Turenne.

TURENNE

(1674)

Germania fiind fărîmîţată, Franţa devine cea mai mare putere militară din Europa apuseană, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Ludovic al XIV-lea duce o politică de cuceriri, care vizează stabilirea unui hotar natural între Franţa şi principatele Germaniei sau posesiunile Casei de Habsburg. Colbert, ministrul de finanţe, iniţiază o politică economică în stare să procure banii necesari pentru întărirea economică a Franţei, dar şi pentru întreţinerea trupelor regale. Ludovic al XIV-lea devine major în 1661 şi înţelege să conducă personal treburile regatului. În anul următor, cumpără portul Dunkerque, iar în 1663 ocupă Lorena şi Alsacia ; în 1666 se amestecă în conflictul dintre Anglia şi Olanda, iar în 1667 dezlănţuie războiul de devoluţiune prin care încearcă să cucerească Țările de Jos. Turenne, unul dintre cei mai buni generali pe care se sprijină politica de cuceriri a lui Ludovic al XIV-lea, conduce prima campanie sub ordinele regelui, este nelipsit în timpul luptelor din anii următori.

În 1668, în faţa succeselor obţinute de francezi, şi pentru a păstra un echilibru în Europa, Anglia se aliază cu Olanda. Suedia, care devenise o putere însemnată după cuceririle realizate de Gustav-Adolf şi de urmaşii acestuia, se aliază la rîndul său cu Olanda. Spania este pe punctul de a interveni în conflict de partea Olandei şi în faţa unei coaliţii impunătoare, Ludovic al XIV-lea încheie pacea de la Aix-la-Chapelle în 1668.

Colbert intenționa să facă din Franța și o putere maritimă, dar din 20 000 de vase care formau flota comercială a Europei în această vreme, aproximativ 16 000 de vase aparțineau Olandei, Franța dispunând de 500—600 ambarcațiuni comerciale. Ca să realizeze cât mai multe venituri, Colbert duce o politică mercantilistă : cât mai multe exporturi, — ceea ce, implicit, înseamnă sporirea producției de mărfuri de calitate, pentru a fi competitive pe piața externă — și limitarea importurilor, realizându-se în felul acesta păstrarea metalului prețios în țară. Măsurile economice luate de Colbert afectează Olanda și conflictul economic se transformă în conflict militar, în 1672. Comandantul armatei olandeze este numit prințul de Orania. În 1673, de partea Olandei trec : împăratul Germaniei, regele Spaniei și ducele Lorenei. Franța avea, inițial, de partea sa pe Anglia, care însă, încheie un tratat cu Olanda în 1674, an în care principii germani, a căror alianță cu Franța fusese realizată în urma unor însemnate sume de bani, pe care aceștia le primiseră de la regele Franței, trec de partea coaliției, iar Danemarca se angajează să trimită 16 000 de oameni în sprijinul Olandei. Franța rămânea cu un singur aliat, adversarul, din războiul precedent, Suedia.

Anul 1674 este unul dintre cei mai critici ani, din punct de vedere militar, pentru Franța. Este anul în care Turenne conduce cea mai frumoasă campanie din cariera lui de militar, dar și ultima. Frederic al II-lea, care avea să-i închine un imn, în limba franceză, în care elogiaza talentul marelui general, face următoarea recomandare în scrierile sale militare : „Citiți ultimele două campanii ale lui Turenne și studiați-le deseori : sînt capodopere de strategie în epoca noastră.“

Napoleon, la rîndul său, afirmă că talentul de mare comandant de oști al lui Turenne crește sistematic, odată cu vîrsta și cu dificultățile sporite pe care fiecare nouă campanie le pune în fața generalului. Secondat de un asemenea comandant talentat, Napoleon considera că nu ar fi pierdut nici o bătălie.

Pentru a ne da mai bine seama de valoarea elogiilor aduse lui Turenne de doi dintre marii căpitani pe care-i cunoaște istoria militară, se impun cîteva observații în legătură cu evoluția artei militare în secolul al XVII-lea. Experiența lui Gustav-Adolf este însușită de cei mai mulți generali care iau parte la războaiele din secolul XVII. Unul

dintre aceștia este ducele de Saxa-Weimar, care luptă alături de Gustav-Adolf la Lützen și sub ordinele căruia va sluji o vreme Turenne. Dispozitivul de luptă adoptat de regele suedez va fi însușit și de celelalte armate. În mod obișnuit o armată este compusă, în proporție egală, din infanterie și cavalerie. Cu toate progresele realizate, mobilitatea infanteriei lasă de dorit. Vauban suprimă corpul de sulitași, amplificând numărul mușchetarilor. În armata franceză se manifestă constant dorința de a mări numărul infanteriei și de a micșora efectivul cavaleriei. Rațiunea acestei operații : practica dovedise și va dovedi că în armatele moderne puterea de foc este cea care decide soarta unei bătălii. În momentul în care Ludovic al XIV-lea invadează Olanda, armata sa este formată în proporție de trei părți din infanterie, iar cavalerie, o parte. Se acordă o importanță crescândă artileriei. La Rocroi, Condé avea 12 tunuri ; la Blenheim, armata franceză pune în linie 90 de piese. Frații Bureau construiesc tunuri mult mai ușor de transportat, cu o frecvență sporită a tragerii. Progresele înregistrate de artilerie anulează valoarea vechilor castele și fortificații. Se naște o nouă artă a fortificațiilor, bazată pe savante studii de geometrie și balistică. Se remarcă, în secolul XVI, inginerii italieni, arta lor este transmisă Europei și, ținând seama de faptul că o localitate cucerită este la discreția soldaților victorioși, care comit cele mai abominabile excese, fiecare oraș, în zonele de frontieră, se acoperă cu un sistem de fortificații, din ce în ce mai complicat. Triumfă sistemul poligonal, cu bastioane, șanțuri adânci, parapete, amplasamente pentru artilerie astfel încât să se poată concentra focul cât mai multor piese într-un singur punct care este amenințat ; ridicarea altor fortificații, în apropierea zidurilor orașelor, transformă unele localități în vaste sisteme de apărare, greu de cucerit, cu toate progresele pe care tehnica asediului le înregistrează. Sesizând importanța unor asemenea fortificații, inginerul militar, Vauban acoperă granița de nord a Franței cu un sistem de localități întărite (în număr de 90), cea mai mare parte a lor fiind așezate între Guise și Dunkerque, făcând față unei armate care venea din Țările de Jos. Asemenea locuri întărite sînt construite în Lorena și Alsacia. Existența acestor fortificații va influența arta războiului, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Războaiele se poartă în jurul acestor localități întărite și

arta generalilor constă în a-l forța pe inamic să ridice asediul unei cetăți, pentru a introduce întărituri și provizii și, uneori, de a cucerii o asemenea localitate fortificată. Vauban observa în 1704, că timp de două secole, în Țările de Jos, s-au dat 60 de bătălii, au fost întreprinse două sute de asedii, fără ca cetățile să poată fi cucerite. Chiar dacă se obținea o victorie în câmp deschis, orașele fortificate împiedicau exploatarea oricărui succes, rămășițele armatei învinse se retrăgeau la adăpostul întăriturilor unui oraș și operațiile trebuiau reluate, de la capăt, în fața unei cetăți, care avea resurse să reziste, pînă la sosirea unei armate, în ajutorul său etc.

Din această pricină războaiele lui Ludovic al XIV-lea se desfășoară încet, metodic, cu progrese limitate, de la un oraș fortificat la altul. Timpul trece, resursele economice pentru întreținerea armatelor, care se învîrt în jurul acestor puncte strategice, de cea mai mare importanță, sînt risipite, alianțele se schimbă. Sistemul fortificațiilor realizat de Vauban îngăduie Franței să reziste în fața Europei coalizate, între 1700—1714. În 1792, cînd armatele primei coaliții se vor îndrepta împotriva Franței pentru a înăbuși revoluția, se vor împotmoli în fața aceluiași sistem.

Talentul și temperamentul lui Turenne contrastează cu principiile după care se desfășoară o campanie, în condițiile existenței acestor fortificații, care constituie o frînă pentru războiul de mișcare, ofensiv, singurul în măsură să dea rezultate decisive. În principiile formulate în urma bătăliei de la Rocroi, Turenne este de părere că trebuie făcute cît mai puține asedii, date cît mai multe bătălii, ocupate provincii întregi, în loc să ai satisfacția cuceririi unui oraș fortificat, cu eforturi mult mai mari.

În ultimele sale campanii, Turenne va pune în practică principiile recomandate lui Condé. Născut în 1611 la Sedan, Turenne începe la 15 ani viața de militar, fiind trimis de mama lui, sora lui Wilhelm Taciturnul, să învețe meseria armelor sub comanda unchilor săi Mauriciu și Frederic-Henric de Nassau. În 1626 este făcut căpitan și servește patru ani cu acest grad. Trimis la Paris, este primit în serviciul regelui, cu gradul de colonel, se remarcă în luptele din Lorena, în timpul războiului de 30 de ani, este avansat și face campania din Germania sub ordinele cardinalului de la Valette. În urma comportării sale în Flandra, este făcut locotenent general. În 1639 luptă în Piemont sub comanda contelui d'Harcourt. În 1643, la 32

de ani, Ana de Austria îi înmânează bastonul de mareșal al Franței. Experiența câpătată de la diverșii săi comandanți este rezumată în felul următor de Napoleon : de la prințul de Orania a învățat cum să aleagă locul taberei și cum să atace o fortăreață ; de la ducele de Saxa-Weimar, tot felul de nimicuri ; de la cardinalul de Valette cum să se debaraseze de falsele delicatețiuri ale Curții și de galanteria obișnuită acolo, pentru a deveni un veritabil om de tabără ; iar de la d'Harcourt că activitatea și priceperea duc la reușită în timpul războiului.

Participă la operațiile din 1643, este bătut la Mergentheim în 1645, dar împreună cu Condé câștigă bătălia de la Nördlingen. Campania din 1646 scoate în relief marile talente de militar ale lui Turenne : prin marșuri rapide și manevre îndrăznețe, în ciuda ordinelor lui Mazarin de a nu trece Rinul, Turenne forțează armata imperială să se retragă dincolo de Lech. În 1648, Turenne ajunge pe Inn „parcurend Germania în toate direcțiile, cu o mobilitate și o îndrăzneală care contrastează cu modul în care s-au făcut războaiele după aceea.” (Napoleon).

În timpul războaielor dintre curtea regală și nobilime (cele două Fronde), Turenne trece cînd într-o tabără, cînd într-alta ca, pînă la urmă, să rămînă alături de rege.

Pînă la Războiul de devoluțiune nu există o acțiune militară mai importantă la care Turenne să nu participe. În campania din 1658, câștigă o victorie strălucită la Dunes și succesele lui Turenne decid părțile beligerante să încheie, în anul următor, pacea de la Pirinei. În timpul Războiului de devoluțiune, Ludovic al XIV-lea își face ucenicia de militar, participînd la operațiunile conduse de Turenne. Războiul se desfășoară în stilul epocii : asedii, manevre pentru încercuirea unor orașe fortificate, armata franceză cucerind, în acest timp, Lille, Douai și Audenarde. Același aspect îl are campania din 1672, în timpul căreia adversarul lui Turenne este unchiul său, prințul de Orania. (De altfel, caracteristic pentru războaiele din această vreme este și faptul că ofițerii se cunosc între ei). Un alt adversar al lui Turenne este electorul Palatinatului, după cum, Malborough, unul dintre cei mai buni generali englezi, care obține o victorie peste care istoricii militari englezi nu trec niciodată cu vederea — victoria de la Blenheim, 1704. El luptă în această vreme într-un regiment trimis de Anglia în sprijinul lui Ludovic al XIV-lea, iar prințul Eugeniu de Savoia, cel care a dus la atîtea victorii

armatele imperiale fusese crescut la curtea de la Versailles. În 1673, Turenne cucerește Unna, îl forțează pe adversar să ridice asediul de la Ioest și-l obligă pe marele elector să semneze pacea, după care urmează marșuri și contramarșuri pentru a împiedica joncțiunea între prințul de Orania și Montecucculi. Aceasta este ultima campanie condusă de Turenne.

Campania din 1674 găsește Franța singură în fața unei coaliții în care intrau, așa cum am mai arătat, Olanda, Spania, Imperiul habsburgic, Danemarca și o parte dintre principii germani; Anglia încheie pacea cu Olanda, iar Suedia, aliata Franței, nu poate influența direct teatrul de operații.

Ludovic al XIV-lea se hotărăște să intre cu grosul forțelor sale în Franche-Comté, în timp ce Condé acoperea aripa stângă, acționând în Belgia, iar Turenne aripa dreaptă, în Alsacia, împotriva principilor germani. Lui Turenne i se atribuie un rol secundar, fapt de care nu este străin Louvois și nici regele, dar mareșalul își dă seama de importanța pe care apărarea Alsaciei și Lorenei o are pentru desfășurarea campaniei, în general. De aceea, Turenne atrage, în mai multe rânduri, atenția regelui și ministrului său, asupra poziției sale, cerind ajutoare.

În fața sa Turenne avea trei adversari. Ducele Lorenei cu 2000 de călăreți încearcă să treacă Rinul și să pătrundă în Lorena, dar nu reușește și atunci urcă pe malul drept pentru a se uni cu armata contelui Caprara. În același timp, contele de Bournonville aduna o armată pe Egra, cu care se îndreaptă spre Frankfurt, cu intenția de a face joncțiunea cu Caprara. Turenne se decide să împiedice joncțiunea lui Bournonville cu Caprara și la 12 iunie trece Rinul cu 9.000 de oameni și 6 tunuri, în 15 ajunge la Wiesloch și, în ziua următoare, se îndreaptă spre Eppingen, dar, la Sintzheim, întâlnește armata ducelui de Lorena și Caprara. Caprara credea că Turenne se află la cel puțin 100 de kilometri depărtare și face imprudența să primească bătălia. Cei doi adversari sînt de forță egală. Turenne are 5.000 de călăreți și 4.000 de pedestrași, iar Caprara 7.000 de călăreți și 2.000 de pedestrași. Superior în infanterie, Turenne atacă Sintzheim și-l ocupă, după care atacă cavaleria inamică. Caprara este înfrînt. Pierderile sale se ridică la 2.500 de oameni. Victoria de la Sintzheim este rezultatul marșurilor rapide, executate de Turenne, și a superiorității sale în infanterie, dar ea nu are darul să împiedice joncțiunea

dintre Caprara și Bournonville. Turenne trece pe stînga Rinului, primește și el ajutoare : 16 batalioane de infanterie și 600 călăreți, după care trece, iarăși, Rinul, la 3 iulie și se îndreaptă spre Worms, unde se află reunită armata inamică. Bournonville se retrage și Turenne, stăpîn pe Palatinat, dă foc, la cererea lui Ludovic al XIV-lea, la 2 orașe și 25 de sate ; locuitorii sînt uciși sau alungați. Electorul Palatinatului asistă, neputincios, la opera de distrugere, săvîrșită de nepotul său. Atrocitățile comise nu vor fi uitate nici peste un secol și mai bine, cînd, la Congresul de la Viena, din 1815, victimele lui Turenne cereau desființarea Franței, țara care a dat oameni capabili de asemenea acte de vandalism. La începutul lui august, Turenne trece din nou Rinul în Alsacia. Marșurile și manevrele sale avuseseră darul să împiedice, timp de o lună, armata principilor să treacă Rinul.

Teatrul principal de operații se afla în Flandra, unde opera Condé. Ludovic XIV îi cere lui Turenne să distrugă cea mai mare parte a fortărețelor din Alsacia și să vină în sprijinul armatei din Flandra, dar mareșalul răspunde, la 8 august, că are suficiente forțe ca să nu-și îngăduie să părăsească o provincie numai pentru simplul motiv că adversarul său este mai numeros. Turenne îi atrage atenția regelui că din Alsacia se putea ușor trece în Lorena și Champagne. Victoria lui Condé de la Seneffe, din 10 august, asigură frontiera de nord a regatului și teatrul principal de operații se mută acum pe Rin. Armata imperială primește întăriri, dar concentrarea contingentelor care vin din interiorul Germaniei durează mai bine de o lună. La 1 septembrie, imperialii se îndreaptă spre Strasbourg, pe care-l ocupă, cu asentimentul orașenilor, deși magistrații orașului îi promisesea lui Turenne că vor păstra o atitudine neutră, și se instalează între Ill și Rin ; dispersează trupele în cantonamente, în loc să-l atace pe Turenne, care nu avea mai mult de 25 000 de oameni, și așteaptă sosirea marelui elector de Brandenburg, care venea cu încă 25 000 de oameni. În loc să temporizeze și să aștepte venirea iernii, așa cum i se recomanda de la Versailles, Turenne încearcă să respingă dincolo de Rin pe germani, înainte de sosirea marelui elector. La 2 octombrie, noaptea, Turenne își pune trupele în mișcare, execută un marș de flanc în ziua de 3 și 4 octombrie, traversează patru cursuri de apă și în seara zilei de 4 descoperă armata inamică, ce se afla dincolo de Entzheim. Bournonville se

sprijinea cu aripa dreaptă pe o pădure, nu departe de Strasbourg, cu aripa stângă pe o pădurice, pe care, din neglijență, n-o ocupă. Turenne sesizează importanța acestui punct de pe cîmpul de bătăie și dirijează, în această direcție, 8 escadroane de dragoni și o baterie de artilerie. Prima linie inamică este cucerită, Turenne trimite corpul de rezervă și șase batalioane din linia a doua care reușesc să cucerească și linia a doua, francezii reușind să se instaleze în pădure. Bournonville trimite șapte batalioane pentru a-i alunga pe francezi, iar Turenne aruncă în luptă ultimele batalioane de infanterie din linia a doua. Deoarece rezerva și o parte mare din infanteria franceză erau angajate pe aripa dreaptă, Bournonville îi dă dispoziții lui Caprara să atace, cu cavaleria, infanteria franceză, pe centru, iar el însuși cu cavaleria, de pe aripa dreaptă, în total 59 de escadroane, dispuse pe trei linii, își propunea să atace aripa stângă a lui Turenne. Infanteria franceză, susținută de artilerie, oprește cavaleria lui Bournonville, iar Caprara este respins de cavaleria de rezervă. Pînă la căderea nopții cele două armate utilizează numai artileria, cea franceză trăgînd 2 500 de lovituri, ceea ce-l face pe Bournonville să declare că bătălia de la Entzheim a fost „una dintre cele mai lungi, dintre cele mai îndirjite și dintre cele mai «bubuitoare» din cîte s-au văzut.” Bournonville se retrage la adăpostul Strasbourgului, Turenne părăsește și el cîmpul de luptă și își așează tabăra la Achenheim, iar în 7 octombrie trece pîriul Mossig, acoperind punctele strategice de la Saverne și Haguenau. În 14 octombrie marele elector traversa Rinul, la Strasbourg, cu 20 000 de oameni, armata germană se ridică la 50 000 de oameni, iar Bournonville ocupă din nou poziția de la Entzheim. Între 30 octombrie și 4 noiembrie, Turenne primește ajutoare, armata lui ridicîndu-se la 33 000 de oameni. Dar Turenne se retrage la 20 noiembrie, lăsînd impresia adversarului că se pregătește pentru cantonamentul de iarnă. Trupele germane sînt dispersate în Alsacia de Sus. Marele elector și Bournonville sînt convinși că operațiile vor fi reluate în primăvara anului următor. La 29 noiembrie Turenne evacuează Alsacia, trece în Lorena și din acest moment începe manevra pe care o gîndise de mai multă vreme. La 4 decembrie este informat că trupele germane sînt deja în cantonamente de iarnă. A doua zi, Turenne începe marșul cu întreaga armată, mișcarea lui fiind mascată de Munții Vosgi, la 27 ajunge la Belfort, la

29 este la Mulhouse. Acțiunea lui Turenne este de natură să surprindă și să deconcerteze pe adversari, pentru că, în pofida practicii obișnuite, el întreprinde o campanie în timp de iarnă, iar prin marșul său apare exact din direcția de unde nimeni nu se aștepta. Retrăgându-se în Lorena, părea firesc să pătrundă în Alsacia dinspre nord, dar Turenne, face un marș mascat de Vosgi și apare în sudul Alsaciei, în momentul în care adversarii săi credeau că trupele franceze se află în cantonamentele de iarnă. La Mulhouse, în 29 decembrie, Turenne surprinde o divizie de 6 000 de oameni din armata lui Bournonville, care, alarmată de sosirea lui Turenne, voia să se retragă spre Colmar, unde se afla grosul armatelor germane. Turenne o atacă, o bate și resturile acesteia fug spre Bâle. În 30, la Brunstatt, un regiment german de o mie de oameni este făcut prizonier. Marele elector își așează armata între Colmar și Turckheim, concentrându-și atenția asupra Colmarului, Turckheimul fiind considerat, din pricina așezării sale, mult mai greu de cucerit. În ziua de 5 ianuarie, Turenne atacă cu două coloane în direcția Colmarului, lăsându-l pe inamic să creadă că lovitura decisivă se va produce în acest sector, în timp ce o coloană, comandată de Turenne însuși, se deplasează pe o vale, la adăpost de privirile dușmanului și ocupă Turckheimul, pe care marele elector nu-l poate apăra forțele sale fiind așezate pe centru și în zona Colmarului. Amenințat din flanc, marele elector profită de căderea nopții, se retrage și în ziua de 6 ianuarie Turenne intră în Colmar. Marele elector își continuă retragerea, trece Rinul și se îndreaptă spre Brandenburg. Armata lui Turenne cantonează în Alsacia și în primăvara următoare operațiile sînt reluate pe malul drept al Rinului. Comandantul armatei imperiale era acum Montecucculi. Cei doi generali manevrează, din martie și pînă în iulie, în speranța că unul va greși, dar la 27 iulie Turenne este omorît la Salzbach.

Ludovic al XIV-lea pierde pe unul dintre cei mai buni generali ai săi, unul dintre puținii comandanți de oști, ai secolului al XVII-lea, care și-a dat seama că mobilitatea și surprinderea adversarului, în urma unor marșuri rapide, au darul să dea rezultate mult mai mari decît manevrarea în jurul unor puncte fortificate, campanii întregi încheindu-se, din pricina aceasta, cu cucerirea unei singure cetăți, sau cu mai puțin decît atît. În asemenea războaie, Franța își va epuiza economia la sfîrșitul secolului al XVII-lea și

la începutul secolului următor. Rezultatul acestui lung şir de războaie duse de Ludovic al XIV-lea este alipirea la Franţa a Alsaciei, Lorenei, Franche-Comté, Rousillon. Dacă hotarul de răsărit al Franţei capătă o nouă configuraţie şi Rinul desparte Germania de Franţa, este neglijată politica colonială, căreia Colbert îi acordase o atît de mare importanţă, politică ce va determina creşterea Angliei, nu numai ca putere maritimă. Spre sfîrşitul domniei lui Ludovic al XIV-lea, apunea Suedia ca mare putere europeană şi se afirmau alte două noi puteri : Rusia lui Petru cel Mare şi Prusia. Pentru militari, Ludovic al XIV-lea a fost mare, pentru că a reuşit să ridice o armată de 400 000 de oameni şi pentru că a avut tăria să nu cedeze, nici în momentele cele mai critice, în faţa adversarilor săi numeroşi şi puternici. A comis, însă, mari greşeli, prin revocarea edictului de la Nantes, mulţi dintre hughenoti refugiindu-se în Prusia, unde, prin talentul şi conştiinciozitatea lor, vor aduce mari servicii noului regat ; a lăsat Franţa îndatorată, a încercat să se impună Europei, prin strălucire şi fast, a acordat prea multă încredere unor favoriţi, altfel incapabili, în conducerea treburilor publice sau militare. Napoleon, referindu-se la această perioadă, consemnează lapidar : „Soarele însuşi nu are pete ? Şi de la Carol cel Mare, care este regele Franţei pe care-l putem compara cu Ludovic al XIV-lea pe toate feţele ?“

POLTAVA

(1709)

Rezultatul bătăliei de la Poltava surprinde Europa apuseană. Voltaire, care a închinat o lucrare lui Carol al XII-lea, regele Suediei și rivalul țarului Petru I, considera victoria de la Poltava ca un act crucial în istoria Rusiei. După părerea lui Voltaire, dacă suedezii câștigau bătălia de la Poltava, atunci „cel mai întins imperiu din lume ar fi căzut într-un haos“, din care cu greu s-ar fi redresat.

De fapt, puterea Rusiei se realizează treptat, începînd din vremea lui Ivan al III-lea, cînd statul moscovit își dublează întinderea și hotarul de răsărit al Rusiei depășește Uralii și ajunge pe Irtiș și Obi și se continuă sub urmașii acestuia, mai ales în timpul lui Ivan al IV-lea, cînd se consolidează stăpînirea asupra Siberiei occidentale.

În secolul al XVII-lea are loc ocuparea Siberiei orientale, sînt cucerite noi teritorii în Asia Centrală și în Transcaucazia. Secolul al XVII-lea este însă dominat mai ales de luptele cu Polonia și de extinderea lentă a posesiunilor rusești spre apus. Carol al X-lea, regele Suediei, atacă, la mijlocul secolului, Polonia, ocupă o parte din regatul polon și stabilește legături cu cazacii zaporojeni. Rusia se unește cu Polonia și-i alungă pe suedezi, ocupînd Livonia, pe care trebuie s-o cedeze suedezilor în 1661. În 1667, în urma războiului ruso-polon, Smolenskul și teritoriul pînă la Nipru revin Rusiei, iar cazacii, în rada de la Pereiaslav (1654), se supun țarului Alexei Mihailovici.

Prin pacea din 1661, Suedia devenea stăpînă peste teritoriile aflate pe țărmurile mării Baltice : Finlanda, Carelia, Estonia și Livonia, Pomerania apuseană și orașele Bremen, Wismar și Verden. Aceasta era întinderea regatului suedez în momentul în care Carol al XII-lea, în vîrstă de numai 15 ani, se încoronează ca rege al Suediei (1697). Luptele cu Polonia, din secolul al XVII-lea, vădesc orientarea Rusiei spre apus ; ocuparea Livoniei este o dovadă că marele imperiu moscovit tindea să-și deschidă drum spre Baltica, pentru a intra în legătură directă cu Europa apuseană. Cum prezintă Voltaire lucrurile, de bătălia de la Poltava depindea soarta imperiului rusesc. Filosoful se gîndea, cînd făcea o asemenea constatare, la faptul că Petru I încearcă, prin reforme, să modernizeze imperiul său, să-l aducă, mai ales din punct de vedere al organizării economice și militare, la nivelul Europei apusene. Dar forța imperiului nu constă numai în aceste reforme. Ele erau menite să sporească o asemenea forță. Cînd rușii iau contact, pe plan militar, cu suedezii, la mijlocul secolului al XVII-lea, ei reușesc să cucerească pentru o vreme Livonia, iar cînd Carol al XII-lea începe luptele împotriva Rusiei, reformele lui Petru încă nu dăduseră roade. Încît, o victorie suedeză la Poltava n-ar fi dus la căderea Rusiei într-un haos din care nu s-ar mai fi putut redresa, ci cel mult la prelungirea ostilităților dintre Rusia și Suedia. Avînd în vedere resursele de care dispuneau cele două țări, avantajul, în timp, era de partea Rusiei, după cum o angajare a tuturor forțelor suedeze, undeva în inima Rusiei, ar fi constituit o bună ocazie pentru vecinii posesiunilor sale, de pe malul sudic al Mării Baltice, să le ocupe, fără mari eforturi.

Conflictul ruso-suedez, privit în perspectiva istoriei, era inevitabil. Firea aprigă a tînărului rege suedez face ca acest conflict să izbucnească la începutul secolului al XVIII-lea și să se încheie, după nouă ani de lupte, în favoarea Rusiei.

Petru cel Mare se urcă pe scaunul imperial în anul 1682. În timpul războaielor duse de Liga Sfîntă împotriva Imperiului otoman, Rusia aderă la Ligă și în 1696, Petru cucerește Azovul. Țarul este conștient de valoarea pe care Europa occidentală o avea pentru economia mondială și de aceea atenția lui se îndreaptă spre hotarul de vest al imperiului său. Intențiile țarului coincid cu dorințele Poloniei și Danemarcei de a lichida dominația suedeză pe țărmul sudic al Mării Baltice. Impunătoare ca proporții, construcția

politică realizată de regii Suediei în secolul XVII nu prezenta o unitate teritorială care să se articuleze în jurul unor centre importante și să se sprijine pe forme de relief care să-i asigure o cît de mică unitate și securitate. Posesiunile Suediei reprezentau o fișie de pămînt în jurul unei mări, în timp ce puterea care realizase aceste cuceriri se afla la una din extremitățile acestui imens arc de cerc. Excentric așezată față de posesiunile sale, cu resurse umane limitate, Suedia cu greu putea să păstreze teritoriile ocupate în jurul Balticeii, pentru că baza de operații se afla dincolo de mare, iar liniile de comunicații erau foarte lungi. Inovațiile lui Gustav-Adolf, în felul de a organiza o armată, manevrele executate de regele suedez au creat un prestigiu armatei suedeze, prestigiu întreținut și de urmașii săi. Nu trebuie, însă, să uităm că Suedia ajunge la apogeul său politic și militar într-o vreme în care Germania este fărîmîțată într-o puzderie de state, operă la care a contribuit și Gustav-Adolf, că Polonia este preocupată de războaiele cu Rusia, iar dezordinea din interior o va împinge implacabil spre prăbușire, că Rusia abia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ia ofensiva spre apus dar, cea mai mare parte a forțelor sale sînt întrebuintate pentru a împinge cît mai departe, spre vest, granițele sale cu Polonia.

Cînd, în 1698, lui Petru cel Mare i se propune o alianță cu Polonia și Danemarca, împotriva Suediei, cu scopul de a invada, simultan, posesiunile suedeze de pe țărmul Balticeii, deoarece, pe tronul Suediei se afla un copil de 16 ani, țarul este de acord : Rusiei i se oferea o ocazie strălucită pentru a-și deschide drumul spre apus. Propunerea coincide cu intențiile țarului de a moderniza Rusia, operă care începuse în 1697. Încheindu-se pacea de la Karlowitz (1699), între țările participante la Liga Sfîntă și Imperiul otoman, Rusia încheie, în 1700, o pace pe treizeci de ani cu Poarta, Azovul rămîind în posesia Rusiei. Încetarea ostilităților cu Poarta îi îngăduie țarului să-și concentreze toate forțele spre nod-vest. În octombrie 1700, în fruntea unei armate de 40 000 de oameni, Petru asediază cetatea Narva. Aliații (Rusia, Danemarca, Polonia) nu-și sincronizează însă acțiunile. În aprilie 1700, Frederic al IV-lea, regele Danemarcei, invadează Holstein-ul, în timp ce saxonii încearcă să cucerească Riga.

Carol al XII-lea debarcă în Zeelanda, amenințînd Copenhaga. Frederic al IV-lea semnează pacea de la Tra-

venthal la 18 august 1700. La începutul lui octombrie, Carol al XII-lea debarcă în Estonia pentru a despresura Riga, dar află că Narva este asediată de ruși. Regele suedez își schimbă subit planul de acțiune și pornește împotriva adversarului pe care-l consideră mai puternic. La 19 noiembrie, cu 8 000 de oameni, Carol al XII-lea se apropie de Narva. Țarul, surprins de apariția neașteptată a adversarului său, încredințează comanda armatei sale prințului de Croy și se retrage din zona operațiilor. Fără să țină seama de superioritatea numerică a adversarului și nici de starea vremii, Carol decide să atace întăriturile făcute de ruși în jurul taberei lor. Cu viscolul în spate — „ei nu vor putea să vadă cât de puțini sintem” — le explică regele soldaților săi. Suedezii atacă și victoria este de partea lor. În iulie 1701 Carol al XII-lea înfringe o armată ruso-saxonă la Dünabünde, cucerește Curlanda, ocupă Varșovia în 14 mai 1702 și bate o armată formată din poloni și saxoni la Klisov, în 2 iulie, iar la sfârșitul aceleiași luni ocupă Cracovia. Acțiunile tânărului rege sînt îndrăznețe, mișcările trupelor sale foarte repezi, atacurile fulgerătoare. Carol al XII-lea surprinde sistematic pe adversar, își concentrează eforturile asupra unui singur punct și, rînd pe rînd, scoate din luptă pe danezi, pe saxoni, pe poloni și pe ruși. După ce-i bate pe saxoni la Pultusk, la 21 aprilie 1703, Carol al XII-lea îl înlocuiește pe Frederic August, regele Poloniei cu Stanislaw Leszczyński. Această schimbare transformă în aliat pe unul din principalii adversari ai regelui suedez. Succesele lui Carol al XII-lea sînt uluitoare, dacă le raportăm la disproporția dintre forțele sale și cele pe care le înfruntă. El luptă mereu împotriva unui adversar de trei sau de cinci ori mai numeros. În doi ani (finele anului 1700 — începutul anului 1703), cinci campanii victorioase! Rezultate strălucite pe plan politic și militar. Iar toate acestea sînt opera unui tînar care împlinea, în momentul în care ocupa Varșovia și Cracovia, 22 de ani. Fapte care uimesc și stîrnesc admirația contemporanilor, iar viața tumultoasă a lui Carol al XII-lea devine, îndată după moartea lui, subiect de predilecție pentru filosofi și pentru literați.

În urma victoriilor din 1700—1702, nimic nu părea imposibil pentru Carol al XII-lea. Transformînd Polonia și teritoriile stăpînite pe malul estic al Balticii într-o bază de operații, regele Suediei avea posibilitatea să organizeze o campanie împotriva Rusiei. Cît privește rezultatul aces-

teia, nu putea fi decît unul : victorie pentru suedezi. „Un an — afirma Carol al XII-lea — ar fi suficient pentru a cucerî Rusia.“ Carol al XII-lea se şi vedea dictînd la Kremlin condiţiile păcii. Îmbătat de victoriile obţinute, planurile lui cuprind o arie geografică imensă : papa va fi pedepsit pentru că s-a opus acordării de libertăţi protestanţilor din Silezia, ofiţeri sînt trimişi în Asia şi Egipt pentru a studia planurile şi fortificaţiile cetăţilor şi oraşelor din aceste părţi. La 23 de ani, Carol al XII-lea visa cucerirea lumii !

Cîteva fapte de importanţă locală sînt de natură să nu influenţeze planurile regelui. De altfel, nimeni nu le acordă nici o importanţă. În timp ce Carol al XII-lea invadea Polonia, Petru I pătrunde în Ingria, în ianurie 1702, bate pe generalul Schlippenbach la Errestfer, surprinde şi înfringe un alt detaşament suedez la Hummelsdorf, în iulie. În decembrie, cucereşte Nöteborg şi, odată cu căderea acestei localităţi, estuarul Nevei intră sub stăpînirea ţarului. În mai 1703, Petru I ordonă ridicarea în acest loc a oraşului care-i poartă numele : Petersburg. În 1704, ţarul ocupă Narva şi Dorpat, propune încheierea păcii, dar Carol nu este de acord şi, în 1705, Petru I sprijină pe Frederic August să ocupe tronul Poloniei, iar Curlanda este ocupată de ruşi.

Regele suedez ambiţiona să cucerească lumea, dar Petru I, metodic şi tenace, îşi propune să ocupe un teritoriu restrîns la gurile Nevei, teritoriu care avea să joace un rol atît de important în dezvoltarea ulterioară a imperiului său. Evitînd angajări de proporţii, ţarul îşi obişnuieşte trupele cu disciplina şi regulamentele unei armate moderne, îi deprinde pe soldaţii săi cu ideea că o armată suedeză poate fi înfrîntă. Succesele obţinute de ţar, deşi nu sînt spectaculoase şi nu impresionează pe contemporani, sînt temeinice. Abia în ianuarie, 1706, Carol al XII-lea se hotărăşte să ia ofensiva, dar o armată rusă, care se afla în Grodno, nu se aventurează în afara fortificaţiilor. Carol nu riscă să o atace. În timp ce regele suedez se afla cu grosul oştii sale la Grodno, Frederic August trimite o oaste ca să intercepteze liniile de comunicaţii ale regelui suedez, dar saxonii sînt înfrinţi la începutul lunii februarie. Prudent, Petru I ordonă trupelor care se aflau la Grodno să se replezeze la răsărit de Niemen. Pentru confruntarea decisivă cu Petru I, Carol al XII-lea socoteşte necesar să-şi asigure spatele şi, în consecinţă, acţiunile principale în primăvara

și vara anului 1706 au loc în Polonia. În urma păcii de la Altranstädt, Frederic August îl recunoaște pe Stanislaw Leszczyński ca rege al Poloniei. În felul acesta, Carol al XII-lea, consolidându-și spatele, se putea pregăti pentru confruntarea decisivă cu Petru I. Țarul ia măsuri în vederea organizării campaniei din anul următor, campanie decisivă, după opinia unor contemporani. Zidurile Kremlinului sînt întărite. În ciuda faptului că reformele lui Petru I creaseră unele nemulțumiri, pericolul pe care-l reprezenta Carol al XII-lea are darul să creeze o stare de spirit favorabilă țarului, în sensul că toată lumea, după cum remarcă un contemporan, nu se gîdea decît să lupte sau să moară.

Campania lui Carol al XII-lea în Rusia a fost viu comentată. Contemporanii erau siguri de victoria regelui suedez. Victoriile precedente creaseră iluzia că geniul militar al lui Carol al XII-lea avea să decidă soarta campaniei. Analizînd modul cum a acționat în 1707—1708, unii istorici militari au fost de părere că planurile lui Carol al XII-lea sînt în afară de orice critică. Cel care s-a îndoit de valoarea militară și a supus campania regelui unei aspre critici a fost Napoleon. După opinia acestuia, Carol al XII-lea nu cunoștea nimic din arta războiului, el n-a fost decît un brav și întreprinzător soldat și nimic altceva. Judecata lui Napoleon este mai mult decît severă. Nu i se poate nega lui Carol al XII-lea orice talent militar și, mai ales, calitatea de a distinge, pe cîmpul de luptă, punctul slab al inamicului și de a-și concentra eforturile în acest punct. Campania din Rusia ridică probleme greu de rezolvat pentru Carol al XII-lea, după cum aceleași greutăți le-a ridicat în fața lui Napoleon însuși. Este adevărat că din punct de vedere strategic regele comite erori elementare. Unii istorici militari sînt înclinați să acorde o importanță deosebită „generalului iarnă”, pentru a explica insuccesele lui Carol al XII-lea și apoi înfrîngerea lui Napoleon. Dar o comparație în acest sens nu se poate face, iar în cazul regelui suedez argumentul cade : suedezii sînt obișnuiți cu rigourile iernii și în timp ce armatele contemporane își întreprindeau activitatea, intrînd în cantonamente, Carol al XII-lea profită de acest anotimp pentru a obține, așa cum am văzut, victoria de la Narva. Problema fundamentală de strategie, pe care a pus-o campania din Rusia, a fost aceea a spațiului. Rezolvarea acesteia depinde de arta de a concentra trupele în mod ideal și de a organiza o linie de ope-

rații fără nici un cusur. Respectînd aceste principii se ridică alte două probleme, de care depinde soarta campaniei : numărul de oameni angajați și capacitatea de deplasare a oștii invadatoare. Un general care ataca Rusia trebuia să dispună de un mare număr de oameni, avînd în vedere resursele umane ale acestei țări ; lungindu-se liniile de comunicații, pe măsură ce se înainta, era necesar ca acestea să fie asigurate, ceea ce înseamnă dislocarea unui număr însemnat de oameni pentru realizarea acestei cerințe strategice, în dauna armatei operative. O singură dată Rusia a putut fi ocupată și aceasta s-a întîmplat atunci cînd limitele acestei puteri se rezumau numai la teritoriul aflat în Europa. Este vorba de invazia mongolă din 1237—1238. Timp de doi ani, una din cele mai numeroase oști din cîte cunoscuse istoria, cu o capacitate de deplasare pe care n-au depășit-o decît mijloacele motorizate moderne, a reușit să supună cea mai mare parte a Rusiei. Dar pentru aceasta a fost nevoie de rezervorul uman uriaș al Asiei. Pe măsură ce mobilitatea oștilor europene, în special, a scăzut, proporțional scad șansele reușitei unei campanii în Rusia, iar după cucerirea Siberiei, posibilitățile de manevră ale unei armate rusești devin inepuizabile, în timp ce în fața adversarului greutățile se multiplică pe măsură ce înaintează. Napoleon s-a oprit la Moscova. Dacă ar fi depășit cu numai 400 km acest oraș, spre răsărit, armata lui ar fi dispărut de la sine, în timp ce oastea lui Kutuzov ar fi rămas intactă, ca efective, cu posibilități de aprovizionare, aflîndu-se la ea acasă etc. Ținînd seama de dificultățile pe care le ridică o campanie pe un spațiu atît de vast, este greu de crezut că, în 1708—1709, Carol al XII-lea ar fi ieșit pînă la urmă victorios. Iar ezităările și greșelile făcute se datorează tocmai problemelor irezolvabile pentru regele suedez : depărtarea de baza de operații, asigurarea unei alte baze, linia de operații. Să reproducem considerațiile succinte pe care Napoleon le face pe marginea acestei campanii : „Acest prinț (Carol al XII-lea) părăsește tabăra de la Aldstad, de lîngă Leipzig, în septembrie 1707, în fruntea a 45 000 de oameni și traversează Polonia ; 20 000 de oameni, sub contele Levenhaupt, au debarcat la Riga ; și 15 000 erau în Finlanda. El se afla în situația de a strînge împreună 80 000 dintre cele mai bune trupe din lume... El a lăsat 10 000 de oameni la Varșovia ca să-l păzească pe regele Stanislaw și în ianuarie 1708 sosește la Grodno, unde iernează. În iunie,

traversează pădurea de la Minsk și se prezintă în fața Borisovului ; forțează armata rusă, care ocupa malul stîng al Berezinei ; înfrînge 20 000 de ruși care erau bine adăpostiți în trașee în spatele unui teren mlăștinos ; trece Niprul la Moghilev și înfrînge un corp de 16 000 de ruși lîngă Smolensk, la 22 septembrie... țarul, alarmat de apropierea acesteia, îi trimite propuneri de pace. Pînă în acest moment, toate mișcările sale sînt conforme cu principiile de conducere a oastei și comunicațiile sale erau bine protejate. El era stăpîn pe Polonia și Riga și numai la 10 zile de marș, de Moscova : și ar fi fost posibil să ajungă în capitală (Moscova), dacă n-ar fi părăsit acolo drumul principal și nu s-ar fi îndreptat spre Ucraina, ca să facă joncțiunea cu Mazeppa, care i-a adus numai 6 000 de oameni. Schimbarea liniei sale de operații, care începeau din Suedia, expune flancul său rușilor pe o distanță de 400 de leghe și el era incapabil să protejeze această linie, sau să primească vreo întărire sau ajutor.“

În momentul în care Petru I află că regele Suediei pornește cu o armată de 45 000 de oameni împotriva sa, el își concentrează infanteria la Grodno, 35 000 de oameni, iar cavaleria la Minsk. Carol al XII-lea se oprește patru luni pe Vistula. Fuller crede că această imobilitate s-ar datora dorinței regelui ca gerul să-i asigure trecerea apelor, podurile fiind arse de Petru, și soliditatea terenului pentru o ușoară deplasare a trupelor sale. Deci, „generalul iarnă“, era, de data aceasta, un aliat al suedezilor și nu un dușman. La 26 ianuarie Carol intră în Grodno, părăsit de Petru, se deplasează spre nord-est și se oprește la nord de Minsk pînă în iulie 1708. La 29 iunie trece Berezina și la 4 iunie bate o armată rusă comandată de Șeremetiev și Menșicov, după care se îndreaptă spre Moghilev, unde intră la 8 iulie. La Moghilev se petrece schimbarea decisivă în planurile lui Carol al XII-lea. Hatmanul Ucrainei, Mazeppa, trimite o delegație prin care-i promite un ajutor de 30 000 de cazaci, dacă regele ia sub protecția lui Ucraina. Pentru aprovizionarea și întărirea trupelor sale, Carol îl aștepta pe Lewenhaupt. Sedus de mirajul bogățiilor Ucrainei și de numărul mare de oameni pe care Mazeppa promitea să i-l aducă în ajutor, Carol se hotărăște să meargă în Ucraina. În felul acesta se rezolvau două probleme esențiale pentru viitorul campaniei : o nouă bază de operații și aliați care să-i asigure un număr mare de oameni. Mazeppa îl face pe rege să creadă că va ridica pe tătari, pe

cazacii de pe Don și pe calmuci împotriva țarului. Se profila un vast atac, concentric, împotriva armatelor lui Petru și aceste simple închipuiri îl determină pe Carol să comită greșeala de care-l acuză Napoleon. Carol imaginează și un atac pornit din Polonia spre Kiev și Smolensk, în timp ce din Finlanda, 12 000 de suedezi urmau să pătrundă în Ingria și să distrugă Petersburgul.

Părăsind liniile sale de operații, Carol expune corpul lui Lewenhaupt, care, conform ordinelor primite, se deplasa în spatele armatei suedeze. Nu mică i-a fost surpriza generalului suedez, când, la sfârșitul lui septembrie, află că regele se află în Ucraina, unde trebuie să meargă el însuși. La 9 octombrie, corpul lui Lewenhaupt este atacat de trupe mult superioare ca număr și, în ciuda rezistenței opuse de suedezi, aceștia sînt înfrinți, tunurile și muniția pierdută, încît, la 21 octombrie Lewenhaupt se prezenta în tabăra regelui cu numai 6 000 de oameni, fără artilerie și fără provizii.

În nord, armata care avea misiunea să distrugă Petersburgul este bătută și forțată să se retragă după ce pierde mai mult de jumătate din efectivele sale și toată artileria.

Atacul proiectat din Polonia nu se poate produce, pentru că Stanislaw Leszczyński, în ciuda ajutoarelor lăsate de Carol, nu se poate menține decît cu greu în scaun și, în loc să-l sprijine pe regele suedez, Stanislaw imploră pe sultan să îngăduie tătarilor să-i vină în ajutor. Dispersîndu-și forțele, Carol comite eroarea gravă de a da posibilitate adversarului său să-l bată, eliminînd treptat oastea suedeză de pe teatrul de operații. Insuccesele suedezilor îi determină pe cazaci să-l părăsească pe Mazeppa, încît, la începutul lui noiembrie, când hatmanul se prezintă în tabăra regelui, în loc de 30 000, cît promisese că va aduce, nu avea cu sine decît 1 500 de cazaci. Țarul ordonă cucerirea capitalei lui Mazeppa și înlocuirea acestuia cu un alt hatman.

Carol al XII-lea, cu o armată de 41 000 de oameni, se afla complet izolat la granița dintre Ucraina și Rusia. Sfatul unor generali de a se retrage în Estonia nu este primit de Carol. Armata suedeză trece Desna, la 15 noiembrie, hărțuită de cazaci și urmărită de o numeroasă oaste, ocupă Romni, unde găsește hrană și furaje din abundență. O iarnă cumplită se abate asupra Europei, dar frigul nu-i incomodează pe suedezi care sînt bine cantonați în Romni. Petru I imaginează o cursă pentru a-l scoate pe Carol din

Romni, atacînd localitatea Gadiaci, unde se aflau cîteva batalioane suedeze. Deşi generalii săi nu sînt de acord, Carol părăseşte Romni ca să apere Gadiaci. În timp ce armata suedeză se îndreaptă spre ultima localitate, care fusese deja arsă de ruşi, Petru ocupă Romni. Carol nu are unde să-şi adăpostească armata şi pierde 3 000 de oameni care îngheaţă în timp ce se efectuează marşul spre Gadiaci. În ianuarie reuşeşte să ocupe Veprik iar la sfîrşitul lui februarie împrăştie, odată cu 400 oameni, a doua oară numai cu 300, un inamic de peste 15 ori mai numeros. Aceste succese îi întăresc regelui credinţa că simpla lui apariţie pe cîmpul de luptă este suficientă pentru a dispersa o oaste inamică. Dar aceste succese, nu au darul să salveze o armată care număra la începutul iernii 41 000 de oameni, iar în primăvara anului 1709 numai 18 000, capabili să lupte, şi 34 de tunuri. Din 85 000 de oameni, cît avea la începutul ostilităţilor, Carol pierduse trei părţi din armata sa fără să angajeze o bătălie decisivă, iar cu restul oştii sale se afla la peste o mie de kilometri depărtare de baza de operaţii. Acesta nu numai că nu-şi dă seama de situaţia critică în care se află, dar este încîntat de faptele şi de starea armatei sale! De aceea, cînd generalii săi îi propun singura acţiune înţeleaptă, retragerea în Polonia, el refuză, crezînd în posibilitatea organizării unei armate polone, care ar fi venit în ajutorul său prin Volhinia, în atragerea cazacilor de partea sa şi în posibilitatea convingerii tătarilor să atace Rusia din sud. Fără să ţină seama că în mod practic el nu se putea bizui pentru multă vreme — presupunînd că planurile sale himerice s-ar fi împlinit — decît pe cei 18 000 de oameni, el ia ofensiva spre nord, în direcţia Moscovei, în primăvara anului 1709. În drumul său se afla Poltava, o localitate mică, dar pe care Petru I o fortificase şi o aprovizionase, încît putea să reziste unui asediu îndelungat. La 2 mai, regele ordonă asedierea Poltavei, fără să ţină seama că în apropiere se afla o armată rusă de aproape 80 000 de oameni sub comanda lui Menşicov. Cracovia capitulase în momentul în care regele se prezentase cu bastonul sub braţ în faţa porţilor sale. În 2 mai 1709, Poltava nu capitulează, lucru care-l face pe Carol să-i considere pe ruşi drept nişte nebuni care-şi închipuie că pot să se apere în chip organizat. Ceea ce demonstrează în mod strălucit judecata formulată de Napoleon şi dove-

dește incapacitatea regelui de a învăța ceva din experiența celor doi ani de război cu Rusia.

Armata suedeză era despărțită de armata rusă de riul Vorskla. După ce Petru I îi supune pe cazacii zaporojeni, care se răsculasera la îndemnul lui Mazeppa, vine în tabăra armatei sale la începutul lunii iunie. Dacă regele suedez, mulțumit de sine însuși, își îngăduia să disprețuiască pe adversar și să nu țină seama de realități mai mult decît evidente, Petru I dovedește că, din 1700 și pînă în 1709, învățase multe lucruri în legătură cu arta de a duce războiul. Sosit în tabără, deși superioritatea numerică i-ar fi permis un atac frontal împotriva armatei suedeze, el ia măsuri care să o slăbească și mai mult : trimite detașamente de călăreți care să împiedice pe suedezi să se aprovizioneze ; studiază planuri și manevre, care să scoată din dispozitiv pe adversar ; pîndește fiecare greșeală a acestuia pentru a o exploata în propriul său folos.

17 iunie 1709 e ziua de naștere a regelui. Carol al XII-lea împlinește 27 de ani ! Petru I înțelege s-o sărbătorească prin acțiuni militare, care să pună la încercare pe soldatul viteaz, care comandă dincolo de Vorskla. Un detașament este trimis să facă o demonstrație la sud de Poltava, să simuleze o traversare a râului în această parte, în timp ce țarul, cu forțele principale avea să treacă la nord de Poltava. Atras de zgomotul produs de detașamentul trimis spre sud la Poltava, Carol se deplasează în această direcție pentru a recunoaște personal forțele și intențiile inamicului. Este rănit la picior și, cînd se întoarce în tabără, se constată că rana este serioasă, iar regele este într-o stare fizică ce-l face incapabil să comande.

Apreciînd personal, în cel mai înalt grad, valoarea adversarului său, Petru I, cînd află că acesta nu este în stare să-și conducă trupele, se hotărăște să atace. În noaptea de 17 spre 18 iunie, Petru I coboară spre sud, de-a lungul Vorsklei și își instalează tabăra nu departe de Poltava. Un pîrîu cu maluri abrupte și o pădure despărteau Poltava de acest lagăr în formă de patrule fortificat pe laturi, afară de latura dinspre răsărit, care se sprijinea pe râu.

Ca să-și salveze armata, Carol ar fi putut încă ordona retragerea acesteia, dar, în concepția lui, singura soluție era să-l atace și să-l înfrîngă pe inamic. Generalii săi îi cer ca să concentreze toate forțele, să renunțe la asediul Poltavei, dar regele se opune : 2 000 de oameni vor ră-

mine în jurul Poltavei, 2 400 vor păzi bagajele, 1 200 supraveghează trecera peste Vorskla, iar 12 500, sub comanda lui Rehnskjöld, susțin atacul împotriva rușilor. Deoarece munițiile lipsesc, după ce artileria va trage de patru ori (pentru fiecare tun existau patru proiectile) se va retrage, infanteria va ataca la baionetă. Plan de acțiune nu există. Carol improvizează chiar pe cîmpul de bătaie, în prezența adversarului, modul în care trebuie dispuse trupele și deslănțuit atacul. Succesul depinde de viteza cu care este dat atacul. Capacitatea adversarului de a se apăra, de a manevra, nu sînt luate în considerație. Petru I ține seama de toate amănuntele pentru a-și pregăti succesul. Carol al XII-lea ignoră totul, nu ține seama decît de un singur lucru : nemărginita încredere în talentul său, or această încredere îl duce, timp de doi ani, în mod implacabil, la prăbușire.

Petru I construiește șase redute cu care acoperă singurul culoar deschis, între două păduri, prin care suedezii ar fi putut ataca tabăra armatei ruse, ridică alte patru perpendicular pe linia celor șase, în așa fel încît ele îl constrîngeau pe atacant să-și împartă armata în două coloane. Aflînd că suedezii înaintează, Petru își așează o parte din cavalerie și infanterie în spatele celor șase redute.

Armata suedeză este dispusă pe trei coloane : pe centru, infanteria sub comanda lui Lewenhaupt, iar pe aripi, în stînga infanteria generalului Axel, urmată de jumătate din cavalerie sub comanda generalului Creuz ; pe dreapta, o divizie de infanterie comandată de generalul Roos și cealaltă jumătate din cavalerie sub comanda generalului Schlippenbach. Cele patru redute au împărțit armata suedeză în două : centrul și aripa stîngă în dreapta lor, corpul lui Roos în stînga. Carol, purtat pe un pat și Rehnskjöld se aflau în aripa stîngă.

Pe Carol nu-l interesa cucerirea redutelor, de aceea ordonă trupelor sale să treacă printre ele și să atace armata rusă, în cîmp deschis. Infanteria și cavaleria rusă care se aflau în spatele celor șase redute sînt forțate să se retragă în urma atacului dirijat de Carol cu unitățile care formară centrul și aripa stîngă a armatelor sale. Roos nu înțelege modul în care intenționa să atace Carol și, ca oricare alt general care s-ar fi aflat în locul regelui, el ocupă cele patru redute, din care pricină corpul său de oaste suferă pierderi grele și nu se poate deplasa în același ritm

cu restul oastei suedeze. Petru I sesizează ruptura care s-a produs în frontul suedez și trimite 10 000 de oameni ca să-l atace pe Roos. Schlippenbach își dă seama de situația critică în care se află aripa dreaptă suedeză și, întovărașit de unul dintre ofițerii săi, pleacă în căutarea regelui, dar este făcut prizonier. Un ofițer trimis de Roos ca să identifice corpul de oaste care venea înspre el, văzându-l pe Schlippenbach, crede că sînt suedezi, este prins și el, iar cînd Roos află, în sfîrșit, că în fața lui sînt rușii, nu mai poate face nimic, pentru că este încercuit de un adversar mult mai numeros. În acest timp, Carol se pregătește să atace, cu trupele care formau aripa stîngă, oastea lui Petru, dispusă în fața lagărului, iar Lewenhaupt înainta spre latura vestică a taberei armatei ruse, cînd primește ordin să se oprească. Cine a dat acest ordin, greu de precizat, în orice caz, în momentul decisiv al bătăliei, Carol nu dispune decît de 4 000 de infanteriști și cîteva escadroane de cavalerie. Fără să aștepte artileria, regele suedez se decide să atace : infanteria pe centru, cavaleria pe aripi. Petru I dispune, pe două linii, 40 000 de infanteriști, sprijiniți de aproape 100 de tunuri. Înainte ca infanteria suedeză să ia contact cu cea rusă, efectivul ei scade la jumătate. Două mii de oameni erau scoși din luptă de artileria rusă, restul dispărea în masa enormă a infanteriei ruse. Lupta se încheia la mijlocul zilei. Urcat pe un cal, regele Suediei se salvează cu fuga. 3 000 de suedezi zăceau pe cîmpul de luptă, 2 800 erau făcuți prizonieri, împreună cu Rehnskjöld, patru generali și cinci colonei. Rănit de trei gloanțe, Petru I, beat de victorie, îi invită pe ofițerii superiori suedezi la un banchet. Abia la orele 5 după masă Galițin este trimis în urmărirea resturilor armatei suedeze. La Perevoloșin, regele trece Niprul cu o mie de oameni, Lewenhaupt primește ordin să vină cu trupele, care se salvară la Poltava, pe Nistru. La 30 iunie, Lewenhaupt este ajuns din urmă de Menșikov și este forțat să se predea. „Acum, exclamă Petru cînd află capturarea lui Lewenhaupt, cu ajutorul lui Dumnezeu, ultima piatră a fost pusă la fundația Petersburgului.“

Nu puțini sînt cei care au considerat că bătălia de la Poltava a fost pierdută de armata suedeză pentru că regele era bolnav. Incapabil să conducă personal toate corpurile de oaste, acestea manevrează defectuos (Roos) sau se opresc din acțiune exact atunci cînd ar fi trebuit să atace

că cea mai mare vigoare (Lewenhaupt). Să presupunem că suedezii ar fi cîștigat bătălia și că situația lor s-ar fi ameliorat, prin capturarea muniției și a proviziilor din tabăra rusească. Rămînea de rezolvat una dintre cele mai dificile și esențiale probleme: reîmprospătarea și completarea efectivelor. Roos pierde mulți oameni, atacul general, dacă s-ar fi produs și cu corpul comandat de Lewenhaupt, s-ar fi soldat cu pierderea unei jumătăți din efectivul oastei suedeze. Din 18 000 de oameni, Carol rămînea cu 9 000, în timp ce Petru I ar fi putut să-și reorganizeze o nouă armată de șapte sau opt ori mai numeroasă. Este greu de crezut că numai cu 9 000 sau 12 000 de oameni, Carol ar fi reușit să cucerească Moscova, mai ales că regele suedez se afla izolat de bazele sale de operații, fără nici o posibilitate de a-și îmbunătăți situația. Lăsînd la o parte speculațiile, la 27 de ani, apunea cariera strălucită a uneia dintre cele mai interesante personalități militare din istoria lumii. La vîrsta la care se afirma Napoleon în prima sa campanie din Italia.

Prin victoria de la Poltava, cuceririle lui Petru I pe malul mării Baltice sînt consolidate. În același timp, victoria de la Poltava înseamnă recunoașterea Rusiei ca mare putere europeană, de către țările din occidentul continentului.

Carol al XII-lea se refugiază la Tighina, acum raia turcească, creează dificultăți nu numai sultanului, dar și vecinilor moldoveni, îl pune pe Nicolae Mavrocordat în situații extrem de delicate, căroro numai spiritul suplu al fanariotului reușește să le facă față și influențează modul în care evoluează raporturile dintre Rusia și Imperiul otoman, contribuind, în mare măsură, la dezlănțuirea războiului ruso-turc din 1711.

În campania din 1711, Petru I va comite exact aceleași greșeli pe care le-a comis Carol al XII-lea în 1708—1709, depărtarea de baza de operații, dispersarea forțelor, acceptarea bătăliei cu turcii, la Stănilești, numai cu o parte din oastea sa. Ca și regele suedez, țarul mizează pe participarea creștinilor din Imperiul otoman alături de armata rusă și pierde, pentru că, afară de Dimitrie Cantemir, nimeni nu se ridică alături de țar.

Între timp, în Europa apuseană, eforturile lui Ludovic al XIV-lea de a impune hegemonia politică a Franței, se izbesc de coaliția formată de Anglia, Imperiul habsburgic și unele state germane. În 1714, părțile beligerante, slăbite în urma unui lung război, care durase mai bine de 12 ani, se hotărăsc să încheie pacea. În configurația politică a continentului nu se operau modificări de natură să impresioneze.

DE LA PRAGA LA LEUTHEN

(1757)

Dacă Rusia are o putere pe care victoria de la Poltava o impune față de curțile marilor state din Europa occidentală, la începutul secolului al XVIII-lea se afirmă un nou stat care se va ridica vertiginos la rangul de mare putere, în mai puțin de patru decenii. Este vorba de Prusia, al cărui centru se află în nordul Germaniei și era format de vechea marcă a Brandenburgului. Prin unirea Prusiei ducale (Prusia Orientală) cu Brandenburgul, în 1618, se pune baza viitorului stat prusian. După războiul de 30 de ani, Germania este împărțită într-o puzderie de state, realizându-se, în felul acesta, planul lui Richelieu, de a fărâmița Imperiul romano-germanic, astfel încît, la răsărit de Rin, să nu existe o putere care să amenințe Franța.

În 1640, margrav al Brandenburgului devine Frederic Wilhelm, care va fi numit și mare elector. Acesta alcătuiește o armată puternică și numeroasă, în comparație cu armatele altor state europene și cu resursele țării sale. Eforturile lui, sau mai degrabă privațiunile la care sînt supuși locuitorii margravatului și Prusiei ducale, au ca rezultat salvarea ultimei, pe care încearcă s-o cucerească polonii și suedezii. Urmașul său, Frederic, se încoronează rege la 1701, intră în alianță cu Austria și Anglia împotriva Franței și, în urma tratatului de la Utrecht, 1713, obține importante teritorii în Germania. Fiul acestuia, Frederic

Wilhelm (1713—1740) cunoscut și sub numele de „Regele sergent“, este obsedat de ideea formării unei armate puternice, toate resursele regatului fiind folosite în acest sens, încît, la moartea sa, lasă moștenitorului său o armată de aproape 80 000 de oameni. Moștenitorul se numea tot Frederic și tatăl manifesta un dispreț profund pentru urmașul său deoarece acesta nu dovedise, în copilărie, nici o înclinare pentru treburile militare, dispreț care se transformă, la „Regele sergent“, în ură, încît, la un moment dat, se decide să-l condamne pe fiu la moarte. Dacă și consilierii regelui ar fi fost de acord, istoria nu l-ar mai fi înregistrat pe Frederic al II-lea, pe care istoria militară îl trece în rîndul marilor generali. Pentru isprăvile sale militare va fi numit și cel Mare. Tatăl nu intuia calitățile deosebite ale fiului, iar fiul, odată ajuns rege, infirmă, prin activitatea sa ulterioară, comportarea care-l intrigase atît de mult pe tatăl său. Nu numai că armata nu-i provoacă nici o repulsie, dar marele Frederic face o pasiune pentru arta militară, pe care încearcă să o înnoiască; el însuși va contribui la dezlănțuirea unor războaie, unele de lungă durată, care vor transforma propriul său regat într-o vastă tabără militară.

Frederic al II-lea se urcă în scaun în 1740. În același an moare Carol al VI-lea, împăratul Austriei, și în locul lui este încoronată Maria Tereza (1740—1780). Presimțind cît de grea va fi recunoașterea dreptului pe care o femeie îl avea la moștenirea tronului imperial, Carol al VI-lea va face un act de familie, *Pragmatica Sanctiune*, prin care i se asigură domnia Mariei Tereza. Actul este semnat de mai mulți principii germani și recunoscut de unele curți europene, încît, în momentul în care Maria Tereza se urcă pe tronul imperial, se părea că nimeni nu-i va contesta dreptul de moștenire.

Avînd la dispoziție o armată numeroasă și bine antrenată, știind că Austria nu este pregătită de război, Frederic al II-lea îi scrie Mariei Tereza că o recunoaște ca împărăteasă și-i pune la dispoziție armata sa, în schimbul Sileziei. Oferta este refuzată și armata prusiană pătrunde în Silezia. În felul acesta începe războiul de succesiune la tronul Austriei. Tînărul cu constituția fizică destul de fragilă, care refuza să se supună disciplinei militare, dezlănțuie primul război din domnia sa. Austriei sînt bătute de generalii regelui, Bavaria și Franța, aliata Bavariei, intră în război împotriva Austriei (Carol

Albert de Bavaria considera că lui îi revine de drept coroana imperială), iar englezii și olandezii, pentru a împiedica o creștere prea mare a puterii și influenței franceze pe continent, se pregătesc să intre în război de partea Austriei. Împărăteasa, neavînd o armată capabilă să se lupte pe mai multe fronturi, îi oferă lui Frederic al II-lea Silezia de Jos, regele acceptă și, după ce reușise să declanșeze un conflict european, se retrage, mulțumit de cîștigul teritorial realizat. În 1743 armatele franco-bavareze sînt bătute, echilibrul se destramă, Austria este pe punctul de a deveni prea puternică față de celelalte puteri europene și Frederic al II-lea intră iarăși în război. Este bătut în iunie 1745, dar cîștigă o victorie în decembrie; francezii îi bat pe englezi, aliații Austriei. Situația se echilibrează pe plan militar și, la propunerile împărătesei, Frederic primește Silezia și se retrage din nou de pe teatrul de operații, lăsîndu-i pe aliați și adversari să continue războiul încă trei ani, cînd se încheie pacea de la Aix-la-Chapelle (1748).

După care urmează opt ani de pace, răgaz pentru rege să se ocupe de filosofie, să dea iluzia unor compozitori că este unul dintre cei mai luminați monarhi, în secolul luminilor — Bach îi dedică una dintre capodoperele creației sale — și să se dedice scrierilor cu caracter militar. Pasiunea pentru arta militară îl împinge să imagineze manevre, să caute noi soluții care să schimbe principiile după care trebuie să se ghideze un general pentru a cîștiga o bătălie. La Potsdam au loc un fel de jocuri-școală, de-a războiul, la care participă cele mai bune unități ale armatei prusiene. În timpul acestora, Frederic al II-lea experimentează o nouă manevră prin care o armată inamică poate fi surprinsă. Este vorba de celebrul ordin oblic de atac, imaginat de rege, în care mulți au crezut, dar pe care Napoleon I-a criticat pe bună dreptate. Frederic al II-lea este, ca militar, impulsiv. Fire ofensivă, nu așteaptă nicio dată să fie atacat. El se află mereu în mișcare, manevrînd tot timpul pentru a-l surprinde pe inamic. Ordinul oblic izvorăște din această structură intimă a spiritului său: este o manevră realizată din mers, prin care se urmărește crearea unei superiorități pe unul din flancurile inamicului, dar nu acolo unde se așteaptă acesta, ci exact în flancul opus. Napoleon consideră că un asemenea ordin oblic nu există, că orice general a încercat să-și întărească unul din flancuri sau centrul armatei, să-l atace pe adver-

sar în flanc sau în spate. Privit din acest unghi, Frederic nu a adus nimic nou, manevrele executate de el pe cîmpul de luptă fiind tot atît de vechi ca și războiul. După Napoleon, Frederic ridea în barbă de mina uimită a tinerilor ofițeri francezi, englezi, austrieci, care asistau la manevrele-paradă de la Potsdam, bune doar pentru a face gloria unui plutonier major. Deși Napoleon analizează campaniile lui Frederic din timpul războiului de șapte ani, unde regele aplică ordinul oblic, totuși neagă existența acestuia pentru că el n-a fost niciodată aplicat, așa cum a fost teoretizat de Frederic al II-lea. Dar ordinul oblic a existat, nu numai în timpul paradelor de la Potsdam, ci și pe cîmpul de luptă. Nu este vorba de ordinul oblic, luat de oastea lui Alexandru Macedon la Arabella și nici de manevrele executate de alți generali, prin care s-a asigurat superioritatea pe unul din flancuri. Există un ordin oblic creat de Frederic, ordin care-i va aduce numai înfrîngerii. În momentul în care regele respectă principiile fundamentale ale artei militare și are la îndemînă mijloacele necesare, a obținut victorii strălucite. Cînd aplică manevra imaginată de el este bătut și salvarea lui s-a datorat inactivității generalilor din tabăra adversă. Pentru a ilustra aceste afirmații am ales campania din 1757, care reprezintă cel de-al doilea an din războiul de 7 ani.

După opt ani de pace, diplomația austriacă reușește să coalizeze împotriva Prusiei cele mai mari puteri continentale : Franța și Rusia, cărora li se alătură Suedia și Saxonia. Franței i se promiteau provinciile austriece în Țările de Jos, Suediei — Pomerania, Saxoniei — Magdeburgul, iar Rusia avea posibilitatea să cucerească Prusia orientală, Austria mulțumindu-se cu recuperarea Sileziei. Domnișoara Otravă, cum o numește Frederic pe d-șoara Pompadour, adevăratul conducător al Franței, este de acord, ca și Vrăjitoarea Apostolică, cum o insultă, același rege, pe țarina Elisabeta, cu propunerile făcute de Curtea de la Viena. Cît privește finalul unei acțiuni comune împotriva Prusiei, nu există nici o îndoială. Era evident că Prusia nu avea resurse umane ca să reziste unei asemenea alianțe.

În 1757, Frederic află despre lovitura care se pregătește împotriva lui și oferindu-se să apere, în locul Rusiei, Hanovra, stăpînită de Anglia, atrage de partea sa un singur aliat, care nu-l putea sprijini decît de la distanță sau cu bani. Poziția centrală a Prusiei, față de coaliția ce se

forma împotriva sa, îi îngăduia lui Frederic să manevreze pe linii interioare și să acționeze cu toate forțele împotriva adversarului care intra primul în campanie sau care devenea periculos prin prezența lui față de teatrul de operație pe care manevra armata prusacă. Deoarece era sigur că va fi atacat, Frederic ia ofensiva: „În definitiv, scrie Frederic, nu are nici o importanță că dușmanii mei mă numesc agresor, din moment ce toată Europa s-a unit deja împotriva mea.”

În consecință, Frederic al II-lea este cel care va lua inițiativa. Își concentrează de așa manieră forțele, încât austriecii au impresia că armata prusacă va rămâne în defensivă. Acest lucru îi încurajează pe austrieci să organizeze magazii în Boemia și să se concentreze la granița Sileziei, Exact ce dorea Frederic. Înainte ca austriecii să devină amenințători, Frederic invadează Saxonia, la 29 august 1756; capturează o pradă imensă în muniții, armament și provizii și asediază armata saxonă în tabăra de la Pirna, care capitulează în octombrie. La 30 septembrie ia ofensiva împotriva armatei imperiale, cîștigă o victorie la Lobositz, dar această victorie nu este decisivă. Frederic trece în Boemia cu două armate, care operează la mare distanță una de alta și nu pot fi concentrate la timp, ca să-i îngăduie regelui obținerea unei mari victorii, respingerea austriecilor spre sud și cucerirea Pragăi, din care pricină armata prusacă se retrage în cantonamentele de iarnă din Silezia și Saxonia. Rusia, Franța și Suedia nu pot interveni, deoarece încă nu terminaseră pregătirile de război. Aceeași situație se menține la începutul anului 1757.

De aceea Frederic, profitînd de faptul că aliații Austriei sînt încă departe, se îndreaptă cu toate forțele împotriva Austriei, cu gîndul să cucerească Praga și să-i alunge pe austrieci din Boemia. Așa cum remarcă Napoleon, „el trebuia să reușească: toate șansele erau în favoarea sa; avea inițiativa (intrînd primul în campanie), trupe superioare ca număr și calitate, îndrăzneala sa și marile sale talente”.

Armata prusacă era împărțită în patru corpuri: Primul sub Mauriciu de Anhalt-Dessau (16 000 de oameni) la Chemnitz; al doilea lîngă Dresda, sub comanda regelui (36 000), al treilea sub comanda prințului de Bevern în Lusacia, la Zittau (22 000) și al patrulea sub comanda mareșalului Schwerin în Silezia (34 000). Total 110 000 dintre

care aproximativ 70 000 trupe de infanterie și 20 000 cavalerie, artilerie, geniu etc. Ca și în anul precedent, un corp de oaste era lăsat în Pomerania, pentru a face față unui atac suedez sau rusesc.

Armata austriacă este împărțită tot în patru corpuri : primul corp, sub comanda ducelui de Arenberg, se afla pe Egra, cu 20 000, formînd flancul stîng ; corpul 2 sub mareșalul Brown se afla în tabăra de la Budin, lîngă Praga, cu 50 000 ; corpul 3, sub contele Königsegg la Reichenberg (20 000) și corpul 4, mareșalul Daun, în Moravia (36 000). Total 120 000 oameni. Daun avea misiunea să pătrundă în Silezia, Königsegg în Lusacia și, de aici, să se îndrepte spre Dresda, care forma obiectivul principal pentru Brown și Arenberg.

Frederic al II-lea intră în campanie la mijlocul lunii aprilie : Corpul 1 spre Egra, iar regele trece munții la Peterswald, face joncțiunea cu Mauriciu la Lobositz și trece riul la 23 aprilie. Arenberg se retrage spre Budin și împreună cu Brown se retrag în tabăra de la Praga, unde comanda armatei austriece este luată de Carol de Lorena. La 2 mai, Frederic ajunge în fața Pragăi. Armata austriacă trecuse pe malul drept al râului Moldova (Vltava).

Bevern trece munții și, ca să-l forțeze pe Königsegg să se retragă, trebuie să manevreze zile în șir ; Königsegg se retrage spre Praga și face joncțiunea cu grosul armatei austriece. Schwerin intră în Boemia, se unește cu Bevern, capturează depozitele de la Bunzlau în valoare de oțeva milioane de florni. Oricît de importantă era această captură (dacă se ține seama de resursele limitate ale regatului prusac și eforturile pe care trebuie să le facă), Frederic comite din nou greșeala de a-și diviza trupele. La începutul lui mai, Brown aștepta să sosească corpul lui Daun, ceea ce însemna egalitate numerică între cele două armate. De aceea, Frederic trece Moldova în 5 mai, sub privirile lui Brown și Carol de Lorena și, în dimineața zilei de 6, face joncțiunea cu corpul lui Schwerin. Pe malul stîng al râului Moldova, pentru a supraveghea garnizoana de 10 000 lăsată de Carol de Lorena, rămîne mareșalul Keith, cu 26 batalioane de infanterie și 26 escadroane de cavalerie. Generalii austrieci rămîn impasibili în lagărul lor, deși ar fi putut trimite un corp împotriva lui Schwerin. Împreună cu Daun s-ar fi realizat o superioritate numerică apreciabilă și, cu un oarecare spirit de

inițiativă, Schwerin ar fi fost bătut și forțat să se retragă în Silezia. Generalii austrieci ar fi putut împiedica trecerea Moldovei de către Frederic, sau după aceea ar fi putut distruge corpul lui Keith care rămăsese izolat pe stînga riului. Dar generalii austrieci nu îndrăznesc să schițeze nici o mișcare și Keith se salvează pentru că nimeni nu merge împotriva lui ; Schwerin și Frederic fac joncțiunea, pentru că nimeni nu-i împiedică s-o facă. Norocul este de partea celui care îndrăznește și ia inițiativa, chiar dacă acesta comite greșeli, așa cum face Frederic al II-lea la începutul acestei campanii.

În ziua de 6 mai are loc bătălia de la Praga. Numeric, forțele sînt egale. Cele două armate se sprijineau pe riul Moldova, cea prusacă cu aripa dreaptă, cea austriacă cu aripa stîngă. O vale adîncă desparte cele două armate. Linia de operație a armatei prusace cade perpendicular pe frontul de luptă, Frederic respectînd un principiu al artei militare, formulat de el însuși în scrierile sale militare : „este o axiomă invariabilă a războiului de a-ți asigura flancurile și spatele și de a te strădui să întorci pe cele ale inamicului“. Pentru siguranța liniilor sale de operații, Frederic lasă 9 batalioane și 11 escadroane. În ziua de 6, valea care desparte cele două armate i se pare un obstacol greu de trecut, care asigură frontul austriac. De aceea ordonă ca trupele de pe dreapta și centru să se deplaseze pe stînga, să treacă pîriul din față și să atace, în forță, flancul drept al armatei adverse. Manevra este văzută de adversar, Carol de Lorena retrage centrul și aripa dreaptă făcînd față armatei prusace, care venea dinspre răsărit. Dar, poziția ocupată de armata austriacă nu era cea mai bine aleasă : aripa stîngă trebuia să fie unde era centrul, centrul unde era aripa dreaptă și aripa dreaptă mult mai spre sud.

Părăsindu-și poziția ocupată dimineața, armata prusacă părăsea și linia sa de operații și se afla cu spatele în direcția pe unde trebuia să vină Daun, care se afla aproape la 20 kilometri de locul unde se dădea bătălia în 6 mai. Mai multă inițiativă din partea generalilor austrieci ar fi dus la încercuirea lui Frederic al II-lea. În timp ce Frederic atacă pozițiile înaintate ale infanteriei austriece, Schwerin trece cu greu aripa stîngă prin mlaștini ; regimente întregi înaintează cu noroiul pînă la genunchi, dar austriecii în loc să atace infanteria prusacă în mers și într-o poziție dificilă, continuă să-și alinieze unitățile, după

regulament. La orele 1, Schwerin reușește să ajungă în locul stabilit de Frederic II și atacă aripa dreaptă austriacă la baionetă. Atacul este respins cu pierderi mari pentru prusaci, aceștia se retrag, dar centrul și aripa stângă a armatei austriece rămân imobile. Schwerin reușește să-și ralieze trupele, ia un drapel și pornește în fruntea lor la atac. De data aceasta, atacul reușește, iar Schwerin moare „pe brațele victoriei”. Cavaleria prusacă intră, la rîndul său, în acțiune, este respinsă, dar revine din nou la atac și cavaleria austriacă se retrage. Frederic atacă aripa stângă austriacă, Bevern sesizează o spărtură în frontul austriac, acolo unde se întâlnea aripa stângă cu centrul și atacă în acest loc. Pe aripa dreaptă, cavaleria prusacă depășește liniile austriece, separă un corp de 12 000 de oameni, care reușesc să se strecoare spre est și să facă joncțiunea cu Daun. Carol de Lorena ordonă retragerea, care se face sub protecția trupelor din centru și aripa stângă. Pierderile austriece sînt evaluate la 19 100 (printre morți numărîndu-se și Brown) și la 200 tunuri; armata prusacă pierde 12 575 de oameni.

Frederic blochează Praga, dar austriecii au provizii suficiente și armata lui Daun intactă. Aflînd că grosul armatei a fost înfrînt la Praga, Daun, după ce raliază pe soldații care se retrăseseră de pe cîmpul de luptă, se retrage la Kolin. În felul acesta nici el nu era în stare să sprijine garnizoana orașului asediat, dar nici armata asediată nu-i putea veni în ajutor.

În timp ce regele blochează Praga, Bevern este trimis în întîmpinarea lui Daun. Generalul austriac primește întăriri la 12 iunie, Bevern se retrage, Frederic al II-lea este informat și, cu o parte din trupele sale, pornește în ajutorul lui Bevern la 14 iunie. 15 și 16 iunie sînt folosite pentru aprovizionarea și concentrarea armatei prusace. În 17 iunie, Frederic înaintează și seara se află la numai cîțiva kilometri de armata lui Daun, perpendicular pe flancul stîng al acesteia. Situație excelentă pentru a ataca flancul inamic cu toată armata. Un singur inconvenient pentru Frederic al II-lea : se afla, ca și Daun, prea departe de Praga pentru a primi ajutoare de la trupele lăsate în jurul orașului. Greșeala lui Daun este anulată de greșeala lui Frederic al II-lea, ceea ce echilibrează forțele aflate față în față în ziua de 18. Față în față este un mod de a zice, pentru că, în ziua bătăliei de la Kolin, cele două armate se comportă în mod straniu, ignorînd cele mai ele-

mentare principii ale artei războiului. Daun știind că Frederic vine în întâmpinarea sa, ocupă o poziție paralelă cu drumul care lega Praga de Kolin : o primă linie o cuprind satele care se aflau chiar pe drum, o a doua, pe pantele dealurilor din vecinătate și o a treia, chiar pe culmea acestora. În felul acesta armata austriacă își expunea singură unul din flancuri în fața întregii armate prusiene, în loc să ia o poziție „călare“ pe drumul principal și să se pregătească pentru un atac frontal. Frederic nu exploatează modul defectuos al dispozitivului armatei austriece. Orice general dorește și încearcă să surprindă pe adversar în urma unui atac în flanc sau spate, deci în punctele cele mai sensibile ale dispozitivului luat de o armată. Frederic al II-lea se afla, datorită marșului executat cu toată armata sa, în situația să atace unul din flancurile armatei inamice. Situația ideală, pe care orice general și-ar fi dorit-o și ar fi exploatat-o, nu-l mulțumește pe Frederic. El nu intenționează să atace flancul care îi se oferă în chip natural, ci să atace flancul opus. De aceea, hotărăște să-și deplaseze întreaga armată și să atace flancul drept al armatei lui Daun. În zorii zilei de 18, Zieten cu 55 escadroane și 7 batalioane formează avangarda. Restul, pe trei coloane, se deplasează spre Kolin : prima coloană, alcătuită din infanterie, pe drumul de la Praga-Kolin, celelalte două ceva mai la stînga. Daun ghicește intențiile lui Frederic, își întărește aripa dreaptă și cu cavaleria atacă frontal avangarda prusacă. Aceasta se oprește, se așează în ordine de bătaie, reușește să respingă pe austrieci și să atace flancul drept așa cum intenționa Frederic II. Daun însă, ordonă să fie bombardate și atacate din flanc coloanele care înaintau paralel cu drumul. Acestea, copleșite de focul artileriei și muschetelor, sînt obligate să se oprească, pentru a face față atacului venit din flanc. Prima linie, formată numai din infanterie, suferă mari pierderi, în timp ce artileria austriacă, așezată pe o poziție dominantă, trage în plin. Linia a II-a prusacă încearcă să umple golurile din linia I, suferă la rîndul său mari pierderi, începe să se retragă și Daun ordonă cavaleriei să atace. Liniile sînt rupte, confuzia este totală. Frederic al II-lea suferă una din cele mai mari înfrîngeri, pentru că, așa cum subliniază Napoleon, o asemenea manevră este temerară. Referindu-se la bătălia de la Kolin, Napoleon recomandă : „nu executa marșuri de flanc în fața unei armate aflată în poziție, mai ales atunci cînd ea

ocupă înălțimi la piciorul cărora trebuie să defilezi". Bătălia de la Kolin s-ar fi putut încheia cu un dezastru total pentru armata lui Frederic. Înfrîntă, aceasta se retrage la întîmplare, pentru că regele violase un al doilea principiu : încercînd să aplice ordinul oblic, Frederic al II-lea părăsise linia sa de operații, încît acesta nu avea posibilitatea să se replieze de pe cîmpul de luptă, retragerea resturilor armatei sale transformîndu-se într-o fugă dezordonată. Frederic al II-lea fiind cel mai norocos general din istorie, cum îl socotește Napoleon, Daun, în loc să ordoneze urmărirea armatei prusace, se retrage pe propria-i poziție și, timp de cîteva zile, ridică imnuri de slavă divinității pentru victoria obținută. Douăsprezece zile în șir, Daun se bucură de victoria sa, zile în care armata prusacă se retrage din jurul orașului Praga, iar resturile, care se salvează de la Kolin, ajung în Silezia. Cînd se hotărăște să treacă la acțiune, Daun se îndreaptă spre Lusacia, în loc să meargă asupra Dresdei, de unde, cu armata franceză și rusă, ar fi putut să se îndrepte spre Berlin.

În iulie, situația lui Frederic este disperată. Cel puțin în aparență. Prusia era atacată de Austria dinspre sud, de o armată franceză și germană dinspre vest și de o armată rusă dinspre est. Aliații aveau o armată de 180 000 de oameni, Frederic numai 120 000. Cantitatea era de partea aliaților, calitatea de partea lui Frederic. Armata franco-germană era formată din 50 000, dintre care 25 000 francezi și 25 000 germani. Calitatea trupelor este mediocră, comandamentul submediocru : prințul Hildburghausen se afla sub ordinele prințului de Soubise, iar ultimul obținuse comanda datorită calităților sale de curtezan și nu calităților de militar. Domnișoara de Pompadour făcuse alegerea. O altă armată franceză trebuia să ocupe Hanovra, dar după ce obține victoria de la Hastenbeck se ajunge la înțelegere cu ducele de Cumberland (iulie 1757). O armată suedeză de 17 000 de oameni, sub comanda lui Steinberg, se pregătea să debarce în Pomerania. O armată rusă, 60 000 de oameni, sub comanda lui Apraxin, ocupă Memel-ul și se îndreaptă spre granița Brandenburgului. Amenințătoare, la începutul lunii august, este armata lui Soubise, care ajunsese pe Saale. Frederic îl lasă pe Bevern ca să supravegheze pe austriaci și să acopere Silezia, el însuși pornește cu 16 batalioane și 23 de escadroane spre Dresda, unde lasă patru batalioane drept garnizoană, face joncțiunea cu corpul lui Mauriciu și înaintează spre Erfurt. Sou-

bise se retrage, Frederic al II-lea îl urmărește. După ce ajunge la Gotha, în 15 septembrie, îl lasă pe Seydlitz cu 15 escadroane, pentru a observa mișcările trupelor franco-germane, el însuși revenind spre Leipzig.

Între timp, Apraxin trecuse riul Pregel și, împotriva lui, Frederic trimite pe mareșalul Lehwaldt cu 25 000—30 000 de oameni, ca să-i oprească pe ruși, dar la 30 august prusacii sînt bătuți la Jägersdorf. Deși victorios, Apraxin se retrage dincolo de Pregel la 11 septembrie, Lehwaldt revine pe Oder și atacă pe suedezii care debarcaseră în Pomerania, silindu-i să se închidă în Stralsund.

În timp ce Frederic îl urmărea pe Soubise, austriecii iau ofensiva, Bevern se retrage la Goerlitz, unde este atacat în 7 septembrie și obligat să se retragă din nou. La 9 septembrie, Bevern ajunge la Liegnitz, pe Oder. Urmărit de austrieci, Bevern trece Oderul la Glogau și instalindu-se pe riul Lohe, acoperă orașul Breslau. Cu toate că armata rusă se retrăsese de pe teatrul de operații, în octombrie, situația în care se afla armata Prusiei este foarte critică. În ziua de 16 octombrie, un corp de 3 500 de austrieci, sub comanda lui Hadik, intră în Berlin, obligîndu-i pe orașeni să plătească 300 000 de taleri. Frederic îl lasă pe Keith să supravegheze trecerile peste riul Saale și pornește spre Berlin, încearcă să-l izoleze pe Hadik de restul armatei austriece, dar nu reușește. La 27 octombrie, Carol de Lorena asediază Schwedenitzul, în 28, Soubise, care primise ajutoare, trece Saale, lângă Weissenfels, forțîndu-l pe Keith să se închidă în Leipzig. Frederic se afla în Lusia, în urmăria lui Hadik. Informat de situația disperată a lui Keith, aleargă în ajutorul său, reușește să reunească sub ordinele sale 25 000, dar la vestea sosirii sale, Soubise se retrage pe malul stîng al Saalei, urmărit de Frederic, care la 3 noiembrie trece pe trei poduri la Weissenfels, Mersebourg și Halle același riu și își așează tabăra la Braunsdorf. În aceeași zi, Seydlitz face o recunoaștere în forță, intenția lui Frederic fiind aceea de a da bătălia decisivă în aceeași zi, regele fiind exasperat de indecizia lui Soubise, de faptul că acesta se retrage ori de cîte ori prusacii sînt pe urmele lui. Poziția ocupată însă de armata franco-germană este puternică și regele Prusiei renunță să atace, el însuși rectificînd dispozitivul trupelor sale, pentru a ocupa o poziție favorabilă. Trupele prusace se retrag și aripa dreaptă se așează la Breda, centrul la Schortau iar aripa stîngă la Rossbach. În armata franceză

se manifestă nemulțumiri față de timiditatea lui Soubise, Hildburghausen, la rîndul său, îi scrie prințului francez că momentul hotărîtor a sosit. Încurajat de mișcarea retrogradă efectuată de Frederic, Soubise acceptă să atace pentru ziua de 5 noiembrie. Planul aliaților este simplu : să lovească aripa stîngă a armatei prusace și să-i taie comunicațiile lui Frederic cu spatele armatei sale. Soubise ordonă trupelor sale să înceapă marșul de învăluire abia la orele 11. Întîlnirea se face pe trei coloane, cu puțină cavalerie austriacă în față și toată cavaleria franceză în urmă. În momentul în care se ajunge la Pettstädt, lui Soubise i se pare că armata prusacă se retrage. Avangarda este trimisă în direcția unei înălțimi — Janus-Hügel — iar întreaga armată franco-germană se abate spre stînga în direcția satului Reichartswerben. Marșul armatei franceze se desfășoară într-un ritm exasperant de încet și cu toate că manevra imaginată de Soubise, manevră care amintește de ordinul oblic, trebuia să se facă la adăpost de vederea inamicului, ea se efectuează în cîmp deschis, fanfarele întrecîndu-se în a face cît mai mult zgomot.

În momentul în care se schițează mișcarea ofensivă a armatei franceze, Frederic urcă pe acoperișul casei unde-și lua masa și cum în fața sa se desfășura întreaga armată inamică, nu-i este greu să ghicească intențiile adversarului. Ordinele regelui sînt prompte : cavaleria sub ordinele lui Seydlitz să se deplaseze la adăpostul dealurilor și să ocupe o poziție în spatele înălțimilor Polzen-Hügel ; șase batalioane sub comanda prințului Henric și 18 tunuri ocupă Janus-Hügel ; restul infanteriei să se instaleze în spatele celor șase batalioane și la dreapta lor. În Rossbach rămîneau șapte escadroane. În dimineața zilei de 5 noiembrie, la Rossbach se afla aripa stîngă a armatei prusace, la orele 2,30 după masă, se afla aripa dreaptă. Capacitatea de manevră a armatei prusace și talentul generalilor care o conduc îi îngăduie lui Frederic ca, în mai puțin de o oră, să schimbe întregul dispozitiv de luptă. În felul acesta, armata prusacă avea frontul perpendicular pe flancul stîng al armatei franceze. Încă o imprudență comisă de Soubise: armata lui nu are avangardă și nici flanc-gardă ; marșul se execută la întîmplare, comandantul nu știe ce are în fața sa, din care pricină Soubise, la orele 3 după masă, este convins că manevra sa este pe punctul de a da rezultatele dorite : un atac în flancul stîng și spatele armatei prusace. Este momentul în care Seydlitz se hotărăște să șarjeze cu

cei 4 000 de oameni pe care-i avea în subordine. Coloanele franceze se apropiau lent de Polzen-Hügel. Cu escadroanele din dreapta atacă cavaleria austriacă, ce se afla în coloană și nu se poate desfășura, cu restul, coloanele de infanterie. După patru șarje, unitățile care se aflau în oapul coloanelor franceze sînt puse în derută. Seydlitz își retrage oamenii la Tagewerben, pentru refacerea escadroanelor, iar prințul Henric atacă cu cele șase batalioane, în timp ce artileria aruncă dezordinea în rîndul infanteriei franceze. Aceasta nu se poate desfășura în ordine de bătaie și, sub focul artileriei și muschetelor, se retrage. Seydlitz șarjează din nou și armata franceză fuge în toate direcțiile, în cea mai mare dezordine. Armata prusacă pierde 500 de oameni, morți și răniți, în timp ce aliații pierd 3 500 de morți și răniți, 7 000 de prizonieri, 11 generali, 67 de tunuri. Faptul că 25 000 de prusaci, trupe de elită, bine comandate, bat 45—50 000 de oameni, trupe aliata, prost antrenate și mizerabil comandate, nu ar fi de mirare, dar ceea ce-l indignează pe Napoleon este că această armată a fost bătută numai de șase batalioane și treizeci de escadroane ! După părerea lui Napoleon, o armată cu o asemenea compoziție și asemenea generali, nu se poate hazarda să întreprindă un marș de flanc în fața unei armate bine amplasate. Rezultatul bătăliei de la Rossbach produce o vie impresie în Europa. Și cînd Europa se amuză pe seama talentului demonstrat de Soubise, domnișoara de Pompadour îl numește pe acesta mareșal al Franței. După Rossbach, Anglia sporește suma oferită Prusiei, de la 164 000 lire, în 1757, la 1 200 000 în 1758. Pentru Frederic al II-lea, Rossbach înseamnă eliminarea unuia dintre principalii săi adversari, de pe teatrul de operații.

Regele nu ordonă urmărirea armatei franceze, care se descompune de la sine și, după o săptămînă de odihnă și refacere, pornește în ajutorul lui Bevern.

Cea mai numeroasă armată care se prezenta pe teatrul de operații, în a doua jumătate a anului 1757, era armata austriacă, sub comanda lui Carol de Lorena și a mareșalului Daun. Prudența cu care acționează generalii austrieci salvează Prusia ; îi dau răgazul necesar lui Frederic să manevreze și să-i atace pe rînd pe dușmanii săi. După un asediu de două săptămîni, Carol de Lorena cucerește Schwedenitz (11 noiembrie), după care se îndreaptă împotriva armatei lui Bevern, care acoperea orașul Breslau. Deși avea 36 000—40 000 de oameni, Bevern nu ia măsurile și

dispozitivul cel mai potrivit pentru apărarea Bresloului și, în 22 noiembrie, este bătut de austrieci. Armata prusacă pierde 16 000 de oameni, Bevern este făcut prizonier, în timpul unei recunoașteri, în 23 noiembrie. Zieten ia comanda resturilor armatei prusace. Au loc multe dezertări în urma insuccesului de la Breslau, încît Frederic al II-lea nu poate concentra mai mult de 36 000 de oameni, la Parschwitz, în 3 decembrie, cînd face joncțiunea cu Zieten (24 000 infanterie, 12 000 cavalerie).

Generalii austrieci se așteptau ca ostilitățile din anul 1757 să se termine cu victoria lor de la Breslau, deoarece venea iarna și, după părerea lor, Frederic ar fi trebuit să-și plaseze trupele în cantonamentele de iarnă. Frederic, în ciuda disproporției numerice dintre armata sa și cea austriacă — 60 000—80 000 de oameni, cu 210 tunuri —, se hotărăște să atace ; în 4 decembrie surprinde și bate 4 000 de croați la Neumarkt, iar în 5 decembrie are loc bătălia de la Leuthen.

Dispozitivul armatei austriece era următorul : aripa dreaptă, sub Lucchessi la Nippern, centrul la Leuthen și aripa stîngă sub Nadasdy la Sagschütz. Armata prusacă înainta pe patru coloane, perpendicular pe frontul austriac. Frederic simulează un atac asupra aripei drepte austriece și, după ce ocupă satul Borne, de unde este respins generalul Nostitz cu cinci regimente, Lucchessi este convins că atacul principal se va produce pe partea sa, cere întăriri și Daun îi trimite în ajutor rezerva de cavalerie și cavaleria de pe aripa stîngă. Atacul înșelător dat de Frederic al II-lea este încununat de succes. Stăpîn pe localitatea Borne, Frederic trece la executarea planului său : se deplasează cu întreaga armată pe flancul stîng al adversarului, atacă, cu toată puterea, cu aripa dreaptă, refuză atacul pe stînga, dar fără să mai comită greșelile de la Praga și Kolin. Manevra este posibilă, pentru că se execută la adăpostul înălțimilor pe care este așezat Borne. Sînt luate măsuri de precauție : trei batalioane sub comanda generalului Wedel formau avangarda ; urma întreaga armată pe două coloane : în dreapta Zieten cu 43 de escadroane și șase batalioane sub prințul Mauriciu ; stînga, sub generalul Retzow, restul infanteriei, flancată de 40 escadroane sub generalul Driesen ; ariergarda, sub comanda prințului Eugeniu de Württemberg, era formată din 25 de escadroane. Deplasarea se face în perfectă ordine, întreaga armată fiind gata în orice moment să facă front pe două

linii. Nemaivăzînd oastea prusacă, Daun și Carol de Lorena sînt convinși că Frederic s-a retras, dar la orele 1 după masă, Wedell, susținut de batalioanele lui Mauriciu, atacă și ocupă Sagschütz. Manevra lui Frederic reușește să surprindă pe austrieci. Armata prusacă atacă, în flanc, armata austriacă, pe aripa unde aceasta avea trupe mai puțin bune și mai puțin numeroase (cavaleria fusese trimisă dinainte pe aripa dreaptă). Zadarnic încearcă Daun să facă front, trupele austriece atacate de infanterie, cavalerie și artilerie, nu au timpul necesar să se desfășoare în formații de luptă. Leuthen este cucerit, datorită mai ales artileriei prusace și, la orele patru după amiază, ultima rezistență opusă de Lucchessi este sfărîmată : atacate din față, flanc și spate, trupele sale sînt puse pe fugă, iar Lucchessi moare în timpul luptei.

Iată ce spune Napoleon despre lupta din 5 decembrie : „Bătălia de la Leuthen este o capodoperă de marșuri, manevre și hotărîre ; ea singură ar fi deajuns pentru a imortaliza pe Frederic și de a-l așeza printre marii generali... Toate manevrele sale în această bătălie sînt conforme principiului războiului ; el nu execută marș de flanc în fața inamicului, pentru că cele două armate nu s-au văzut așezate în ordine de bătaie. Armata austriacă, care cunoștea apropierea armatei regelui în urma luptelor de la Neumarkt și Borne, se aștepta să o vadă ocupînd pozițiile pe înălțimile din față și în acest timp protejat de un mamelon și de ceață și mascat de avangarda sa, regele continuă marșul său și atacă stînga armatei austriece“. După Napoleon, Frederic nu violează nici principiul al doilea, nu mai puțin sacru, de a părăsi linia sa de operații, pentru că la Leuthen, acesta schimbă linia de operații care era spre Neumarkt, cu alta care cădea perpendicular pe frontul său, spre Silezia de sus : „îndrăzneala și rapiditatea execuției, valoarea generalilor și soldaților au corespuns abilității manevrei“, în timp ce lui Daun, care face tot ceea ce ar fi trebuit să facă în asemenea împrejurări, nu-i reușește nimic, pentru că masa infanteriei și cavaleriei prusace atacă trupele sale înainte ca ele să se poată desfășura. În încheiere Napoleon remarcă : „este adevărat că regele a fost minunat ajutat de împrejurări ; cele mai proaste trupe ale imperiului erau pe aripa stîngă a armatei austriece ; ori diferența de la trupă la trupă este imensă“. După victoria de la Leuthen, Silezia este abandonată de către trupele austriece, care se retrag în Boemia.

În ciuda victoriilor de la Rossbach și Leuthen, războiul continuă încă cinci ani de zile, timp în care Frederic al II-lea cîștigă și pierde bătălii. În timpul războiului de șapte ani, Frederic a condus zece bătălii, personal, a cîștigat șapte și a pierdut trei. Generalii săi au condus șase bătălii. Din șaisprezece bătălii, prusacii au cîștigat opt și au pierdut opt. În 1758, Frederic învinge o armată rusă la Zorndorf, unde repetă manevra de la Kolin și era pe punctul să sufere o mare înfringere, dacă n-ar fi fost intervenția oportună a lui Seydlitz, care restabilește situația și Frederic continuă lupta așa cum ar fi trebuit să o înceapă. În același an, Daun bate pe Frederic. În 1759, rușii fac o nouă incursiune, bat pe Frederic la Kunersdorf și intră în Berlin, dar se retrag, iar prusacii obțin un succes împotriva francezilor. În 1760, Frederic bate pe austrieci la Lignietz și Torgau. Rușii vin prea tirziu și rămîn pe Oder. În 1761 și 1762 Prusia este la un pas de dezastru : resursele umane și economice erau epuizate, Anglia încheie o pace separată, dar spre norocul lui Frederic, țarina Elisabeta moare și urmașul ei se aliază cu Prusia. Frederic a comis greșeli strategice și tactice „dar — cum remarcă Napoleon — aceste greșeli sînt eclipsate de marile acțiuni, frumoasele manevre, hotărîrile îndrăznețe care i-au îngăduit să iasă victorios dintr-o luptă atît de disproportionată. El a fost mare mai ales în momentele cele mai critice și acesta este cel mai frumos elogiu care poate fi adus caracterului său“.

Deși Frederic a trebuit să lupte împotriva atîtor mari puteri — Franța, Rusia și Austria — adversarii săi nu și-au sincronizat acțiunile, dîndu-i posibilitatea să-i înfrîngă separat sau să se refacă și să reia lupta. În urma războiului de șapte ani, impresia generală a fost aceea că Prusia a ieșit victorioasă împotriva celor trei puteri, ceea ce i-a adus faima meritată a lui Frederic și armatei prusace, care era considerată ca cea mai bună armată din Europa.

Prin pacea de la Paris din 1763, Franța ceda Angliei Canada, insulele Cape Breton, și coasta care merge pînă în golful fluviului Sf. Laurențiu. Mississippi desparte posesiunile Angliei de cele ale Franței, partea de răsărit, mai puțin orașul New Orleans, revenind Angliei. Tobago este cedat Angliei, iar în India, Franța nu mai rămîne decît în posesia unor porturi și factorii. Cedînd Cuba, spaniolilor, Anglia primește, în schimb, Florida.

Prusia rămânea cu Silezia și gloria pentru regele și armatele sale. Rusia nu câștiga și nu pierdea nimic. Participarea sa la război pare mai degrabă o ocazie strălucită pentru antrenarea trupelor sale, în vederea războiului cu Imperiul otoman, care avea să înceapă peste puțini ani. Franța pierdea pe toate planurile : teritorii imense în colonii, moral, rușinea acoperă armata sa, mai ales după înfrângerea de la Rossbach. Pentru Austria, războiul de șapte ani însemna recunoașterea domniei Mariei Tereza și pierderea Sileziei.

AUSTERLITZ

(1805)

Pacea de la Amiens din 1802, care încorona războaiele Revoluției franceze, nu durează mai mult de un an. Anglia refuză să părăsească Malta, Franța să-și retragă trupele din Olanda, ambasadorul englez părăsește Parisul și, în 18 mai 1803, Anglia declară război Franței. Lordul amiralității ordonă blocarea principalelor porturi franceze, Nelson comandă flota din Mediterana, lordul Keith, flota din Marea Nordului și Canalul Mîneei, Cornwallis blochează Brestul. Napoleon speră ca flota franco-spaniolă de la Cadix să vină la Brest și apoi în Canalul Mîneei unde o flotilă imensă era pregătită pentru invazia Angliei. Primul an de război se petrece fără nici un incident. Cele două părți aflate în conflict fac pregătiri, iar Anglia încearcă să obțină alianțe pe continent, pentru a evita o confruntare decisivă cu Napoleon pe insulă. Prima mare putere care se oferă să încheie alianță cu Anglia este Rusia. Propunerile acesteia, în 1803, nu sînt privite favorabil; în 1804, William Pitt, redevenit prim-ministru, le acordă o mai mare importanță, dar nu este de acord cu împărțirea Imperiului Otoman și nici ca Rusia să ocupe Malta; tratativele continuă și se ajunge la pactul din 11 aprilie 1805, semnat la Petersburg. În principiu, Franța trebuia să-și retragă trupele în vechile granițe, Anglia să recunoască drepturile Rusiei în Polonia. Incoronarea lui Napoleon ca împărat, numirea lui Eugeniu de Beauharnais ca vicerege al Italiei, anexarea Genovei (4 iunie 1805) și crearea ducatului de

Lucca-Piombino pentru sora lui Napoleon, Elisa, decid ca Austria să adere la alianța anglo-rusă la 9 august, cu condiția ca problema împărțirii Imperiului Otoman să nu se mai discute.

Prusia încearcă să medieze o înțelegere între Franța și puterile coalizate în speranța că va obține Hanovra, ocupată de trupele franceze.

Aceasta este situația politică a continentului la sfârșitul verii anului 1805, când Napoleon află că flota lui este incapabilă să-i asigure controlul măcar pentru o zi în Canalul Minecii. Franța se află în fața celei de a treia coaliții.

Din punct de vedere militar, cea mai bine antrenată și organizată este armata franceză. Din momentul declarării războiului, Napoleon concentrează în jurul orașului Boulogne armata destinată invaziei. Până la această dată, marea unitate de bază a armatei revoluționare o formase divizia. Organizarea armatei în divizii își dovedise eficacitatea în războaiele purtate de Franța revoluționară cu puterile europene. Armata franceză era mult mai suplă, avea posibilități de manevră mult mai mari. Forțele de care dispune Napoleon, pe un singur teatru de operații, în 1804, sint cu mult mai numeroase. Concentrarea și deplasarea unei mase mari de oameni pune probleme noi de organizare și Napoleon le rezolvă prin crearea corpurilor de armată. Un corp avea 20 000—30 000 de oameni și era format din două sau trei divizii de infanterie, plus o brigadă de cavalerie ușoară¹. Un corp se prezenta ca o mică armată, capabilă să angajeze o luptă cu propriile forțe, să reziste cel puțin o zi, pînă cînd putea primi ajutoare. Sint formate 7 corpuri: corpul 1 (Bernadotte), 2 (Marmont), 3 (Davout), 4 (Soult), 5 (Lannes), 6 (Ney), 7 (Augereau). Este creată o rezervă de artilerie, ceea ce va îngădui lui Napoleon să folosească artileria, uneori în masă, în linia de bătaie, unde se simțea nevoia, fie pentru a frînge rezistența inamicului cu un foc puternic, fie pentru a înlocui trupe care erau preluate de pe prima poziție pentru a fi folosite în altă parte. Este, de asemenea, creat un corp de rezervă de cavalerie — 22 000 de călăreți dintre care 6 000 cuirasieri și 16 000 draconi, cu o baterie de artilerie. Comanda acestui corp este încredințată lui Murat, unul dintre cei mai iluștri generali de cavalerie din istoria militară. Sarcina acestui corp este

¹ Această schemă va suferi modificări: un corp poate fi format din două divizii de infanterie și una de cavalerie.

aceea de a face recunoașteri în adâncime, de a surprinde și intercepta căile de comunicații ale inamicului, de a ocupa poziții importante și a le păstra pînă la venirea infanteriei, de a urmări pe adversar în cazul în care este obținută victoria, sau de a acoperi retragerea în caz de eșec. Și, în fine, este înființată Garda imperială a cărei comandă este încredințată lui Bessières. În general, unitățile gărzii, — infanterie sau cavalerie — nu pot fi folosite în principiu fără ordinul împăratului. Napoleon, Soult, Ney, Lannes au 36 de ani, Davout 35, Murat 34, și Marmont 31. Bătrînii sînt Bernadotte 41, Augereau 48, Berthier 52 (șeful statului major). Cea mai mare parte a mareșalilor, deși sînt tineri, au cel puțin 10 ani de experiență militară, pe cîmpul de luptă.

Armata franceză trăiește aprovizionîndu-se pe loc, spre deosebire de restul armatelor europene care se întrețin cu proviziile adunate în magazine, așezate în puncte fixe. Această diferență de aprovizionare va influența planurile strategice ale lui Napoleon.

Cît privește tactica și strategia, aportul lui Napoleon nu se referă la descoperirea unor manevre inedite, pentru că, așa cum o afirmă el, acestea au fost descoperite din momentul în care au început războaiele. Deosebirea dintre el și Frederic II, de exemplu, constă în aceea că el nu neglijează, nu încalcă niciodată principiile elementare ale războiului. Dar ceea ce-l deosebește pe Napoleon de ceilalți generali este înțelegerea exactă a condițiilor în care trebuie să acționeze. În urma unui studiu aprofundat al hărții și al posibilităților pe care le are el și adversarul său, Napoleon distinge ceea ce este esențial și acțiunile lui par atît de logice, de simple, încît cu greu s-ar putea afirma că se putea acționa și altfel. Napoleon aduce și o notă personală în strategia modernă. Este vorba de importanța pe care el o acordă factorului moral. După propria sa afirmație : „în război, trei pătrimi din fapte, sînt fapte de ordin moral ; balanța forțelor reale nu contează decît o pătrime“..

Pînă la Napoleon, chiar dacă armatele cresc în mod considerabil ca număr încă din vremea lui Ludovic al XIV-lea și în timpul domniei lui Frederic II, aceste armate rareori au fost folosite în masă, pentru a obține o victorie decisivă. De obicei, ele au fost fracționate, din care pricină s-a ajuns la războaie de poziții, mai ales în vremea lui Ludovic al XIV-lea, sau la victorii parțiale, în timpul lui Frederic și în campaniile pe care Franța revoluționară le poartă

împotriva primelor două coaliții. În confruntările care au loc pînă la 1800, esențialul este distrugerea fizică a adversarului. În 1800, Napoleon își propune să submineze forța morală a adversarului și să exalteze, în urma victoriilor, moralul propriilor sale trupe. Pentru a frînge rezistența morală a lui Mélas, în 1800, Napoleon, în urma unor marșuri rapide, cade, în spatele armatei austriece, izolînd-o de bazele sale de operații, de magaziiile sale, de posibilitatea de a primi întăriri. Dar bătălia de la Marengo nu este decît preludiul marilor manevre executate de Napoleon. În 1805, acesta avea sub ordinele sale o armată excelent antrenată de 200 000 de oameni. De data aceasta, talentul său de mare conducător de oști se putea desfășura din plin. Acțiunile amiralilor săi îl îngrijorează. Se apropie sfîrșitul lunii august și aceștia nu îndrăzniseră să facă nimic. La 23 august, într-o scrisoare trimisă lui Talleyrand, Napoleon analizează situația Franței față de coaliția a III-a. În privința Austriei : aceasta „va răspunde cu fraze frumoase, va cîștiga timp, pentru ca eu să nu pot face nimic în această iarnă“ ; între timp ea va semna un act prin care va primi bani din Anglia (actul fusese deja semnat, deci bănuiala lui Napoleon era întemeiată) și, continuă Napoleon „în aprilie voi găsi 100 000 de ruși în Polonia, hrăniți de Anglia... 15—20 000 de englezi la Malta și 15 000 de ruși la Corfu“. La sfîrșitul lunii august 1805, Napoleon este convins că nu poate invada Anglia, dar că Austria va intra în coaliția formată împotriva Franței. Deci, pe continent două mari puteri erau în mod sigur adversarii săi : Rusia și Austria. Imperiul Habsburgic fusese dușmanul consecvent al Bourbonilor, acum, amenințat în posesiunile sale din Italia, era tot atît de consecvent împotriva Franței revoluționare sau imperiale. Atitudinea binevoitoare a Prusiei se putea schimba și din mediatoare, în cazul în care nu i se ofereau compensații teritoriale, ar fi devenit unul dintre cei mai periculoși adversari. Problema care se punea era aceea a momentului în care trebuia să atace. Dacă nu acționa prompt și rapid, Rusia și Austria și-ar fi putut concentra eforturile lor și pe cîmpul de luptă armata franceză avea de înfruntat armata ruso-austriacă. „De ce mă gîndesc mai mult asupra situației din Europa, îi scrie Napoleon lui Talleyrand, cu atît mai mult îmi dau seama că trebuie să iau o hotărîre cît mai urgentă“. Și o ia, anunțîndu-l în aceeași scrisoare pe ministrul său de externe, că va merge spre Viena. Discret, Murat și Bertrand execută două recunoaș-

teri între Tirol și Main, iar Savary face o recunoaștere specială a drumurilor pe care se va deplasa armata sa. Teatrul de operații este cel obișnuit în timpul Revoluției : sudul Germaniei și nordul Italiei. Înainte de Napoleon, forțele franceze fuseseră parcimonios împărțite între Italia și Germania, sau între Italia și diverse fronturi în Germania. În 1800, teatrul principal fusese considerat sudul Germaniei și campania condusă de Moreau a dat rezultate pozitive, însă soarta a fost decisă de bătălia de la Marengo. Și de data aceasta Napoleon distinge un teatru principal de operații în sudul Germaniei și unul secundar în Italia. În Italia va acționa Masséna cu 50 000 de oameni. Austriecii vor avea probabil un efectiv dublu. Esențial pentru Masséna este să-l fixeze pe inamic, să nu-i îngăduie să retragă forțe din Italia pentru a le duce în Germania. În sudul Italiei se află Gouvion-Saint-Cyr cu 20 000 de oameni : sarcina lui era să împiedice o debarcare anglo-rusă, să ocupe Napoli la nevoie.

Campaniile împotriva Austriei au fost duse aproape după un singur tipar : trecerea Rinului și luarea contactului cu inamicul în fața munților Pădurea Neagră sau dincolo de ei. Austriecii, la rîndul lor, de la începutul ostilităților, trimiteau o armată puternică în Suabia, pentru a ocupa trecătorile munților, sau de a ocupa o barieră naturală, care putea fi apărată mai ușor. De obicei, armata austriacă își propunea ocuparea Ulmului și Memmingen-ului, pe Iller, în spate lăsînd a doua barieră topografică formată din riul Lech. Atacînd frontal, austriecii nu erau de neînvins. O demonstrase Moreau în 1800 ; dar după ce se obținea o victorie, aceștia se retrăgeau spre răsărit, pe linia naturală de operație, deci pe drumul pe care erau pregătite dinainte magazinele cu alimente și muniții. Dacă Napoleon ar fi acționat ca Moreau însemna că armata austriacă, deși învinsă, s-ar fi retras în direcția de unde venea armata rusă și avea posibilitatea să aducă o parte din trupele sale din Tirol.

Napoleon, avînd totală libertate de acțiune, se hotărăște să manevreze în așa fel încît armata austriacă să nu mai poată face joncțiune cu armata rusă. Pentru aceasta, avea nevoie de un succes rapid și pentru a-l obține aplică pe scară largă manevra sa preferată : prin marșuri rapide să plaseze armata sa în spatele armatei inamice, pe liniile de comunicație ale acesteia. El știa că soarta campaniei depinde de succesul obținut pe teatrul principal de ope-

„În război există o singură regulă: trebuie să reușești să ai în vedere unel fortificații; trebuie să reușești să ai în vedere unel singur punct. Breșa făcută, războiul devine inutil”. Punctul ales de Napoleon pentru a și concentra eforturile asupra lui, este punctul situat de sub comanda generalului Mack, în sud-vest al Suabiei, în direcția Ulmului. Armata franceză vine de la Utrecht pînă aproape de Bretagne, de-a lungul coastelor Mării Mincei, va executa o vastă mișcare de manevră pentru a se reuși și cădea în spatele armatei austriece. „Niciodată, spune Thiers, nici un căpitan, în război vechi sau modern, n-a conceput și nici n-a executat un plan la o asemenea scară”. În 26 august, la Utrecht Napoleon începe să dicteze ordinele sale care vor fi executate a doua zi seara. Corpul 1 (Bernadotte) se află în Hanovra. Primul ordin pornește către el: în 2 septembrie, Bernadotte să înceapă marșul spre sud și în 30 să fie la Würzburg. Să lanseze zvonul că deplasarea lui se face cu intenția de a-și duce trupele în Franța, să gândească cu bani peșin alimente, furaje, disciplină strictă. Corpul 2 Marmont, se află la Utrecht. Ordin să înceapă marșul la 1 septembrie și prin Maienta să ajungă la Würzburg între 18 și 19 septembrie. Bernadotte și Marmont formează aripa stîngă a armatei imperiale. Celelalte corpuri care se aflau în Franța, încep să se deplaseze spre Rin din 29 august, cu destinațiile: corpul 3, Davout la Mannheim; corpul 4, Soult, la Spire; corpul 6, Ney, la Landebourg, iar corpul 5, Lannes, Garda și rezerva de cavalerie a lui Murat, la Strasbourg. Planul lui Napoleon este conceput de Berthier, șeful statului major, și încă de una sau două persoane. Deplasarea trupelor se face în trei etape: în prima zi pleacă prima divizie, a doua zi, cea de a doua și a treia, în ziua următoare. Sînt fixate punctele de oprire, sînt trimiși dinainte ofițeri pentru a pregăti recepțiunea.

Planul, această deplasare de trupe se explică prin dorința imperioasă de a trimite o armată pe Rin de 30 000 oameni, ca măsură de precauție. De altfel, locul în care sînt poziționați corpul 5, Garda și rezerva de cavalerie — Landebourg — este punctul de unde francezii au început în anul următor o campanie în sudul Germaniei. Austria își trimite trupele spre Ulm, încredințată fiind că și în 1805 războiul se va desfășura după vechiul sistem. Napoleon rămîne la Boulogne pînă la 3 septembrie, după care

pleacă la Paris, pentru a spori și mai mult impresia că în Franța nu se pregătește nimic. Secretul care se păstrează în jurul planurilor împăratului îi face pe austrieci să îndrăznească : la 10 septembrie trec Inn-ul, la 20 septembrie Murat îl anunță pe Napoleon că o armată austriacă se apropie de Ulm.

La 23, Napoleon explică senatului că Austria, susținută de Anglia, a început deplasarea armatei sale spre frontiera Franței, iar în noaptea de 24—25 septembrie armata franceză primește ordinul să treacă Rinul, la 24 Napoleon părăsește Parisul, peste două zile ajunge la Strasbourg.

Între timp se duc tratative cu Prusia, care ezită între promisiunile făcute de ambasadorii lui Napoleon și perspectivele pe care i le prezintă ambasadorii țarului Alexandru I.

Pe plan militar : aliații concep un atac dinspre nord cu o armată ruso-suedezo-engleză de 43 000 oameni, concentrată în Hanovra ; în Galiția Kutuzov cu 60 000 oameni se grăbea să ajungă prin Olmutz la Viena și de aici prin Austria și Bavaria, la Ulm ; o altă armată de 60 000 de oameni se aduna în Polonia sub comanda generalului Buxhoevden, garda imperială 12 000 și o armată de rezervă la Vilna. Austria concentrează 100 000 în Italia sub comanda celui mai bun general, arhiducele Carol ; 25 000 în Tirol, sub arhiducele Johan și aproape 80—90 000 sub comanda generalului Mack înaintează în Bavaria, ocupă Ulm-ul și Memmingen-ul, unde sînt strînse depozite imense de hrană, îmbrăcăminte și muniții.

Armata franceză, care operează în Germania, se ridică la 186 000 de oameni, cărora li se adăuga 25 000 de bavaresi. La 25 septembrie Murat și Lannes încep traversarea Rinului la Strasbourg. Unități de cavalerie sînt trimise spre trecătorile din munții Pădurea Neagră, iar Lannes sprijină aceste demonstrații cu cîteva batalioane de infanterie, ceea ce întărește și mai mult iluzia austriecilor că armata franceză va traversa munții spre izvoarele Dunării. Între timp, rezerva de cavalerie, Garda și corpul 5 se deplasau spre nord, pentru a ajunge la Stuttgart.

Celelalte corpuri ale armatei imperiale traversează Rinul spre nord și se deplasează pe un front care se întindea între Stuttgart și Anspach, urmînd să se abată spre stînga, în direcția Dunării, fluviul urmînd să fie atins pe un front de 60 km între Ingolstadt și Donauwört. Esențial era

ca austriecii să afle cât mai târziu de această deplasare de forțe în spatele poziției ocupate de ei pe malurile Iller-ului. După Napoleon, forța unei armate se socotea prin masa înmulțită cu viteza. La 27 septembrie, Napoleon îi scrie lui Bernadotte : „Dacă am norocul ca armata austriacă să doarmă două sau trei zile pe Iller și în Pădurea Neagră, eu am învăluit-o și sper că nu vor scăpa decît rămășițe (ale acesteia)“. La 2 octombrie începe marșul de învăluire ; corpurile lui Ney, și Lannes, împreună cu Garda, formind pivotul ; centrul Davout și Soult, aripa stîngă Bernadotte, bavarezii și Marmont. În aceeași zi, într-o altă scrisoare trimisă lui Bernadotte, împăratul precizează marelșalilor săi scopul acțiunii : de a sosi în spatele armatei austriece pe Lech și de a-i tăia retragerea.

La 6 octombrie unități ale armatei franceze ajung în cîmpia de la Nördlingen și în seara aceleiași zile divizia Vandamme, din corpul lui Soult, surprinde intact podul de la Munster. A doua zi este ocupat și podul de la Donauwörth. În aceeași zi, 7 noiembrie, Soult traversează Dunărea pe podul de la Donauwörth, Murat, cu cavaleria, pe cel de la Munster, îndreptîndu-se în mare grabă spre Lech, ocupînd podul de la Rain. Davout sosea și el la Neubourg, Napoleon ajunge la Donauwörth, unde se instalează o parte din trupele lui Soult. Din informațiile culese, Napoleon este acum sigur că Mack se află pe Iller, iar rușii trebuie să sosească din-spre Viena. Important este, deci, ca Mack să fie izolat, trupele franceze să fie dispuse în așa fel încît să intercepteze drumurile pe care armata austriacă s-ar putea retrage. Soult este trimis cu corpul său să ocupe pe Lech, la sud de Augsburg, localitatea Landsberg, pe unde trecea drumul de la Memmingen la München. De la Landsberg, Soult primește ordin să înainteze spre Memmingen pentru a închide drumul care ducea spre Tirol. Garda și corpul lui Marmont vor ocupa o poziție în jurul Augsburg-ului, unde Napoleon își instalează, pentru moment, cartierul. Murat și Lannes sînt trimiși spre Ulm. Ney, cu 20 000 de oameni este lăsat pe malul stîng al fluviului, pentru a bloca trecerea acestuia de către austrieci. Deoarece Napoleon nu știa exact care sînt forțele austriece de pe Iller și nici dacă între Lech și Isar nu se află corpuri de oaste inamice, îi ordonă lui Davout să treacă Dunărea și să ocupe Aichrach, în timp ce corpurile lui Marmont și Bernadotte, cu bavarezii, urmau să treacă fluviul la Ingolstadt

și să intre în München, capitala Bavariei. Marmont și Bernadotte aveau ca misiune să protejeze armata franceză, care-l încercuia pe Mack la Ulm, de un atac austro-rus venit dinspre răsărit. Davout, aflat într-o poziție intermediară, între Augsburg și München, se putea dirija fie în sprijinul lui Marmont și Bernadotte, fie în sprijinul armatei care opera în direcția Ulm.

În ziua de 8 octombrie începe marșul de apropiere spre Ulm : pe malul stîng al Dunării se afla, în apropiere de Günzburg, corpul lui Ney, iar puțin mai în spate, în flancul drept al corpului 6, divizia Gazan și dragonii pedestri de sub comanda lui Baraguey-d'Hilliers. Pe malul drept înaintează corpul 5, Lannes (mai puțin divizia Gazan) și cavaleria lui Murat. În această zi, la Wertingen, Murat și Lannes bat și împrăstie o divizie austriacă, trimisă abia în această zi de Mack în recunoaștere, în urma zvonurilor despre existența unei armate franceze pe Lech.

A doua zi, în marșul său spre Ulm, Ney atacă și reușește să pună stăpînire pe podurile de la Günzburg. De data aceasta trupele austriece sînt mult mai numeroase. Se pare că Mack abia acum acordă importanță sporită veștilor care îi parvin despre amplasamentul real al armatei franceze. Murat, comandantul armatei franceze, care se apropie de Ulm, îi cere lui Ney să treacă două divizii pe malul stîng al Dunării, slăbind în felul acesta posibilitatea apărării unuia dintre drumurile pe care Mack s-ar fi putut retrage. Cu toate că se opune, pînă la urmă Ney se supune ordinului dat de Murat.

La 11 octombrie Soult se află la Landsberg, Bernadotte în apropiere de München, iar corpul lui Davout la Dachau ; Marmont și Garda sînt la Augsburg. În scrisoarea trimisă de Napoleon lui Murat, împăratul îi atrage atenția că dușmanului îi vin întăriri din Tirol, din care pricină îi recomandă ca rezerva de cavalerie și cele două corpuri Ney și Lannes, „să meargă cît mai aproape posibil, în așa fel încît să poată fi unite în șase ore“. Napoleon este informat că rușii vin în mare grabă ; de aceea îi recomandă lui Murat să-l atace pe inamic, oriunde-l întîlnește „dar cu prudență și împreună ; dacă vă scapă, se va opri la Lech“. În momentul în care Napoleon face aceste recomandări locotenenților săi, Dupont ajunge la Halsach în apropiere de Ulm. În față se aflau 60 000 de austrieci. Deși numai cu 6 000 de oameni, timp de cinci ore, Dupont rezistă atacurilor executate de o armată de patru ori mai

numeroasă și seara se retrage la Albeck. Modul inteligent în care Dupont își plasează trupele, rezistența opusă de trupele sale, salvează planul lui Napoleon. Mack nu-și imagina că pe malul stîng sînt numai 6 000 de oameni. Dacă Dupont ar fi dat dovadă măcar de prudență și s-ar fi repleiat, în loc să primească bătălia cu orice risc, manevra lui Napoleon ar fi fost anulată. Armata austriacă ar fi avut posibilitatea să se retragă pe malul stîng al Dunării în Boemia. Dar Mack consideră că este oportun să rămînă în Ulm. Întăririle pe care le așteaptă — credea el — vor crea condițiile obținerii unei victorii împotriva lui Napoleon.

Informat, în ziua de 12 octombrie, că rușii sînt încă departe, Napoleon ajunge a doua zi lîngă Ulm, își dă seama de greșeala săvîrșită de Murat și pentru a întări trupele care se aflau pe malul stîng, ordonă ocuparea podului de la Elchingen, pentru a doua zi. Lui Soult îi scrie că Davout și Marmont îl pot ajuta : „Nu este vorba să batem pe inamic ; trebuie ca să nu scape nici unul. Adunați-vă generali și șefii de unități, arătați-le că eu socotesc, în această împrejurare importantă, să se facă totul pentru ca succesul nostru să fie complet și absolut ; că această zi să fie de zece ori mai celebră decît aceea de la Marengo ; că, dacă aș fi vrut numai să-l bat pe dușman, n-aș fi avut nevoie de atîtea marșuri și oboseală, dar eu vreau să-l prind și ca din această armată care, prima, a rupt pacea și a făcut să eşueze planul nostru în legătură cu războiul maritim, să nu rămînă un singur om care să ducă știrea înfrîngerii la Viena“.

Ziua de 14 octombrie va fi deci bătălia decisivă. Lui Davout îi revine sarcina să-l ajute pe Bernadotte, iar Soult, în cazul în care nu-l întîlnește pe inamic la Memmingen, să coboare pe cursul apei „ca un fulg“, și să participe la încercuirea armatei austriece.

În ziua de 14, Ney atacă și ocupă Elchingen, stabilind legătura cu Dupont, care, sprinjit de Murat, reușește să se mențină în Albeck. La căderea nopții o parte din trupele aflate în Ulm, sub comanda arhiducelui Ferdinand, încearcă să se refugieze în Boemia (aproape 20 000 de oameni). Soult ocupă Memmingen, face 5 000 de prizonieri, dar o divizie, trimisă în ajutorul orașului, sub comanda lui Jellachich, se refugiază în Tirol. În ziua de 15, Ney și Lannes ocupă înălțimile de la Michelsberg și Frauenberg, armata franceză ajungînd sub zidurile ora-

şului. În 16, oraşul este bombardat şi Mack somat să se predea ; acesta solicită un armistiţiu de opt zile, Napoleon îi acordă cinci. Sesizînd faptul că o parte din armata care se afla în Ulm fugise, Napoleon lansează, pe urmele arhiducelui Ferdinand, pe Murat, cu rezerva de cavalerie, divizia Dupont şi grenadierii lui Oudinot. La 18 octombrie, generalul Werneck capitulează cu 8 000 de oameni. Lîngă Nürnberg este ajunsă infanteria arhiducelui Ferdinand şi forţată să se predea. Ferdinand se salva cu 2 000 de călăreţi, dar Murat, reuşise să facă prizonieri 12 000 de oameni, să ia 120 de tunuri, 500 de căruţe, 11 drapele, 200 de ofiţeri, 7 generali şi tezaurul armatei.

La 20 octombrie, cu cinci zile înainte de data convenită, Mack se decide să capituleze cu o condiţie : corpul lui Ney să rămînă în Ulm, pînă la 25 octombrie. Napoleon acceptă. 30 000 de prizonieri, cu 40 de drapele, trec pe sub privirile învingătorului. Napoleon îi scrie Josephinei : „mi-am împlinit scopul, am distrus armata austriacă prin simple marşuri ; am făcut 60 000 de prizonieri, am luat 120 de tunuri, mai mult de 90 de drapele şi mai mult de 30 de generali“. Soldaţilor, Napoleon le explică succesele obţinute, care se datorează nu atît baionetelor cît picioarelor lor. Manevra lui Napoleon, de a se plasa, cu grosul forţelor sale, în spatele inamicului, a avut darul, în primul rînd, să demoralizeze pe generalul inamic. Datorită rapidităţii şi îndrăzelii cu care este efectuată această manevră, o mare parte din armata austriacă este scoasă din luptă, în urma capitulării Ulm-ului. Cu aceasta se încheie prima fază a campaniei din 1805.

Cea de a doua fază începe cu marşul spre Viena. Napoleon se îndreaptă spre capitala Imperiului Habsburgic, fiind convins de faptul că toate forţele imperiului vor veni ca să apere capitala. În primul rînd, era necesar să frîngă rezistenţa armatei ruse, al cărei efectiv se ridica la aproximativ 60 000, după ce i se alăturaseră detaşamentele austriece, care se salvaseră de la Ulm. Pentru a nu îngădui oastei austriece, care se afla în Tirol, să vină în ajutorul armatei comandate de Kutuzov, Napoleon trimite pe Ney în această provincie cu 10 000 oameni, Augereau urmînd să vină în ajutorul său. Bernadotte primeşte ordin să înainteze spre Salzburg, sprijinit de Marmont. Cei doi, trecînd rîurile care formau bariera naturală în calea armatei lui Napoleon, aveau posibilitatea să atace, din flanc, trupele destinate să apere cursurile de apă. La 25 octombrie,

armata franceză traversează râul Isar, pe trei coloane, la Freisingen, corpul lui Davout, la Landshut, corpul lui Lannes. Murat, cu rezerva de cavalerie, urmat de corpul lui Soult, pornește din München spre Mühldorf și Brannau, pentru a surprinde podurile peste Inn. Napoleon și garda se deplasau pe urmele corpului lui Soult. Augsburg-ul este transformat în centrul liniei sale de operații. Pe malul stîng al Dunării sînt trimise diviziile Gazan, Dupont și Dumonceau care, împreună cu divizia de dragoni a lui Klein, formau un corp pus sub comanda lui Mortier.

Între 28 și 30 octombrie este trecut Inn-ul de Murat, Bernadotte, Soult și Davout.

La 5 noiembrie, Murat și Lannes trec Ips-ul la Amstetten, pe care rușii încearcă să-l apere dar sînt respinși, cei doi ajung la 8 noiembrie, la St. Polten. În noaptea de 8 spre 9, Kutuzov traversează Dunărea, pe malul stîng, cu intenția de a se îndrepta spre Olmütz, pe unde trebuia să vină armata rusă de sub comanda lui Buxkoewden. Murat pornește cu cavaleria spre Viena, dar lipsa de sincronizare a etapelor de marș, pe care diviziile lui Mortier trebuiau să le parcurgă paralel cu armata ce se afla pe dreapta Dunării, duce la lupta de la Dörenstein din 11 noiembrie. Lupta este începută de divizia Gazan (5 000 de oameni) care se afla mult înainte, cu oastea lui Kutuzov. Pînă la căderea nopții, francezii rezistă, dar 15 000 de ruși sînt trimiși în spatele diviziei Gazan. Noaptea, Mortier atacă spre vest, încercînd să-și deschidă drum și, în același timp, sosește divizia Dupont. În felul acesta Mortier și Gazan sînt salvați. Napoleon, iritat, îi reproșează lui Murat că s-a depărtat prea mult de restul trupelor, cînd de fapt el trebuia să urmărească armata rusă. Greșeala este, însă, a lui Napoleon. Nu trebuia lăsat un corp izolat de un mare curs de apă, cum e Dunărea, și o asemenea greșeală nu va mai fi făcută. Marșul impetuos al lui Murat îi permite lui Napoleon să imagineze o nouă manevră care, dacă ar fi reușit, ar fi dus la izolarea și înfrîngerea armatei lui Kutuzov. Aceasta din urmă trebuia să se retragă prin Hollabrûn spre Olmütz. Napoleon îi trimite instrucțiuni lui Murat : „Dacă ai norocul să cucerești intacte podurile de peste Dunăre de la Viena, nu pierde nici o clipă, treci Dunărea cu o parte din cavalerie, cu grenadieri și divizia lui Soult. Diviziile Legrand și Vandamme să vină în urmă. Armata rusă s-ar putea să se afle, datorită acestei manevre, prinsă în întregime. Mîine voi veni să te întîlnesc“.

Între timp, Napoleon trece corpul lui Bernadotte pe malul stîng al Dunării, cu ordinul să urmărească și să-l atace pe Kutuzov, pentru a-i încetini retragerea. La 13 noiembrie, Murat și Lannes ocupă podurile peste Dunăre, Bernadotte, însă, manevrează greșit și nu provoacă nici o întîrziere armatei ruse, iar Murat, la Hollabrûn, îl crede pe Kutuzov, că la Viena se duc tratative de pace. Lăsîndu-l pe Bagration la Hollabrûn, cu 6 000 de oameni în ariegardă, Kutuzov se îndreaptă spre Brno, cu restul armatei. „Îmi este imposibil, îi scrie Napoleon lui Murat, să găsesc termeni pentru a-mi exprima nemulțumirea. Nu comanzi decît avangarda mea, nu ai nici un drept să închei armistițiu fără ordinul meu ; mă faci să pierd fructul unei campanii“. Lannes atacă, cu grenadierii lui Oudinot, rușii se apără, cu disperare, Bagration pierde mai mult de jumătate din efectivul corpului său, dar armata rusă era salvată (16 noiembrie). În ziua de 17 începe urmărirea spre Znaim, dar trupele franceze nu găsesc pe nimeni, iar peste două zile Murat intră în Brno, unde se aflau depozite imense ; în 20 noiembrie sosește și Napoleon în această localitate, trupele sînt prea obosite pentru a continua marșurile, situația strategică evoluează în sens negativ, împăratul are nevoie, ca și trupele sale, de un moment de răgaz.

Împăratul Austriei trimisese pe Stadion și Giulay, ca să trateze cu Napoleon condițiile păcii. Dar pretențiile lui Napoleon ca rușii să se retragă din Boemia și modul cum înțelege el problema Italiei, diferă de acele ale diplomației austriece. Informat că trupele rusești au primit îngăduința să treacă prin Silezia, Napoleon are îndoieli și în ceea ce privește poziția Prusiei, îndoieli care se vor risipi, în 28 noiembrie, cînd sosește Haugwitz, trimisul regelui Frederic-Wilhelm, pe care-l expediază la Viena ca să discute cu Talleyrand, ultimul primind instrucțiuni să amîne cît mai mult convorbirile cu Haugwitz.

Înconjurat de dușmani, Napoleon transformă Viena în centrul său de operații. Trupele franceze sînt dispuse în așa fel încît să împiedice concentrarea pe un singur cîmp de luptă a armatei ruso-austriece, ceea ce ar fi însemnat o superioritate numerică de nedorit a acesteia.

La Brno, și înspre răsărit de această localitate, sînt concentrate Garda, corpurile lui Lannes și Soult, pentru

a face față armatei austro-ruse, care se află aproape de Olmütz și ale cărei efective se urcau acum la aproape 100 000 de oameni.

La vest de Brno, în jurul localității Iglau, este trimis Bernadotte și o parte din corpul bavarez ca să se opună arhiducelui Ferdinand. Scăpat de la Ulm, acesta reușise să strângă 20 000 de oameni.

La sud de Viena sînt trimise corpul lui Marmont (10 000) la Leoben și divizia Dumonceau la Neustadt, cu scopul de a bara drumul cel mai scurt, pe care arhiducele Carol putea să vină cu trupele sale din Italia, probabil 80 000 de oameni.

La vest de Viena, pînă la Krems erau eșalonate două divizii din corpul lui Mortier, iar la răsărit de Viena, la Pressburg corpul lui Davout și dragonii lui Klein.

Această dispunere a trupelor franceze are ca scop să îngăduie o luptă lîngă Brno cu armata austro-rusă. Atunci, pe acest cîmp de bătălie, puteau să fie aduse corpurile lui Davout și Bernadotte și o parte din trupele lui Mortier sau să se concentreze la sud de Viena, pentru o confruntare cu arhiducele Carol, și aici Marmont avea posibilitatea să primească ajutorul lui Davout și Mortier; Ney se apropia și el de acest teatru de operații, iar Masséna înainta spre Gratz cu 40 000 de oameni. Marmont primește indicații să nu se bată decît în poziția indicată de Napoleon și era de dorit ca acest atac să se producă în jurul datei de 20 noiembrie, cînd Ney, și apoi, Masséna se apropiau și mai mult de Leoben.

Deoarece timpul lucrează în favoarea aliaților, Napoleon dorește o bătălie decisivă cu armata austro-rusă de la Olmütz. Dar cum să-l decidă pe adversar să atace? Îndată după sosirea sa la Brno, Napoleon inspectează terenul pe care-l ocupă trupele sale, merge pînă la avanposturi, revine spre Brno. La 8 kilometri spre răsărit de Brno, pe drumul care duce la Olmütz, șoseaua principală este traversată de un pîrîu, Litawa, care curge spre sud, pe lîngă Austerlitz, formînd mai multe lacuri înainte de a se întîlni cu alt pîrîu care vine tot dinspre nord și care se numește Goldbach. În locul în care ultimul taie șoseaua, Brno-Olmütz, se află o ridicătură de pămînt, la nord de șosea, numită Santon. Pe malul Goldbach-ului sînt satele Girzscovitz (Irjicovit), Kobelnitz, Sokolnitz, Tellnitz și Menitz. Aproape de locul unde se întîlnește Litawa cu Goldbach se formează la nord de satul Sacian, lacul cu același nume,

iar mai jos lacul Menitz. Între Litawa și Goldbach se află platoul Pratzten care coboară în pantă abruptă spre sud și lin spre răsărit, unde se află Austerlitz. Acesta este locul ales de Napoleon pentru o eventuală bătălie, pe care-l studiază și-l recomandă generalilor săi ca pe un viitor câmp de bătăie.

În anturajul țarului Alexandru, un grup de tineri, între care se impune prințul Dolgoruki, lucrează în favoarea lui Napoleon. Avînd în vedere că la Olmütz nu existau provizii, se impunea retragerea armatei ruse în Ungaria, unde existau provizii și se realiza joncțiunea cu arhiducii Casei de Austria, sau să înainteze și să primească lupta cu Napoleon. Dolgoruki și tovarășii lui îl determină pe țar să adopte ultima variantă. Erau siguri de victorie, doreau ca stăpînul lor să apară, după o strălucită victorie împotriva uzurpatorului, ca salvatorul capetelor încoronate din Europa. Kutuzov este comandantul armatei, dar sfatul lui nu contează. Bagration, sîrbul Miloradovici și alți generali, care se distinseseră pe mai multe cîmpuri de luptă, iarăși nu pot fi luați în seamă. Pe austrieci, care sînt bătuți sistematic, de mai bine de un deceniu, de francezi, nu-i consultă nimeni. Singurul om care este înconjurat de aureola unui mare strateg, este germanul Weyrother, care nu cîștigase nici o bătălie pînă atunci, dar concepusese un plan excepțional pentru a-i îngădui țarului să cîștige una, care să uluiască Europa. Sedus de lauri unei victorii, care părea foarte ușor de cîștigat, Alexandru se decide să treacă la ofensivă. Napoleon intuiește intențiile adversarului său și pentru a-l întări în credința că el însuși se teme, ordonă trupelor de la avanposturi să se repleze, la apariția rușilor. La 28 noiembrie se consumă primul act al acestui joc periculos : la Wischau se afla un detașament de infanterie și cîțiva cadeți plasați de Soult în chip de punct de observație înaintat. Trei mii de călăreți înconjoară Wischau, un batalion de infanterie atacă satul, sub privirile țarului. Dolgoruki contribuie personal la reușita atacului, care se soldează cu aproape o sută de prizonieri. Începutul este de bun augur. În aceeași zi Napoleon îl trimite la Alexandru pe generalul Savary, șeful serviciului său de informații, cu propuneri de pace, dar și să sondeze starea de spirit din anturajul țarului. Este primit cu greu și Savary îl anunță pe țar că dorința lui Napoleon este aceea de a încheia pacea. Condițiile ? Savary nu le cunoaște, țarul să trimită pe careva dintre

oamenii săi ca să discute cu Napoleon. Este ales Dolgoruki, care-i cere lui Napoleon să renunțe la cuceririle făcute în Europa, să părăsească Austria etc. Impresia tânărului emisar este aceea că lui Napoleon îi este frică. Faptele confirmă această impresie. Informat de Savary despre starea de spirit din tabăra lui Alexandru, Napoleon conchide că „o armată condusă în acest chip nu poate să nu comită greșeli. Planul împăratului a fost de a aștepta și de a surprinde momentul prielnic, ca să profite de această stare. El (Napoleon) dă ordin armatei să se retragă noaptea, ca și cum ar fi suferit o înfrângere, ocupă o poziție la trei leghe în urmă și pune să se lucreze, cu multă atenție, la fortificarea ei și la instalarea bateriilor. El propune o întrevedere cu Împăratul Rusiei care trimise pe ajutorul său de cîmp (ofițer de stat major!), pe prințul Dolgoruki. Acesta a putut să remarce că totul respira, în felul în care se purta armata franceză, rezervă și timiditate. Amplasarea trupelor, a fortificațiilor care se făceau în toată graba, totul lăsa să apară ofițerului rus, ca o armată pe jumătate bătută”.

Retragerea armatei franceze era dovada practică a slăbiciunii ei. Situația favorabilă care se oferea țarului trebuia exploatată. Aceasta este impresia lui Dolgoruki și în cele din urmă și a țarului, în momentul în care Napoleon trimite ordine, ca Bernadotte și Davout să se deplaseze, în mare grabă, spre Brno. Timiditatea simulată de Napoleon și armata lui este capcana întinsă armatei austro-ruse și lipsa de experiență militară a țarului este exploatată de Dolgoruki și tovarășii săi, în favoarea lui Napoleon. Pe cinci coloane, armata ruso-austriacă înaintază în direcția Brno. Lui Napoleon nu-i este greu să ghicească intențiile adversarului. Iată ce notează el pe marginea unui raport oficial rus : „În campania din Moravia, Împăratul (Napoleon) înțelese că rușii, neavînd un general de prima mîna, trebuiau să gîndească că retragerea armatei franceze era (orientată) spre Viena ; ei trebuiau să dea cea mai mare importanță interceptării acestui drum. Totuși, retragerea armatei în toată campania n-a trebuit să fie prin Viena. Această singură împrejurare făcea ca toate calculele inamicului să fie false și să-l determine la manevre care să-l ducă la pierderea sa”.

Weyrother, așa cum vom vedea, își imagina că linia de operații a armatei franceze trecea prin Viena. Dar Napoleon n-a făcut niciodată greșeala de a ignora unul din

principiile strategice de bază, așa cum a făcut, de exemplu, Frederic al II-lea. Napoleon n-a abandonat linia de operații, în nici una din campaniile sale, în sensul că a luat măsuri, pentru fiecare situație în parte, ca această linie să cadă perpendicular pe frontul ocupat de trupele sale.

În campania din 1805 schimbă de trei ori linia de operații. Cînd armata franceză execută mișcarea de învăluire a Ulmului, traversînd Germania, linia de operații trecea prin Mannheim, și Maiența ; după căderea Ulmului, linia de operații trece prin Augsburg ; ajuns la Brno, Napoleon stabilește o linie de operații care să fie perpendiculară pe frontul ocupat al trupelor sale, la Austerlitz și care trecea prin Brno. În cazul în care armata franceză era înfrîntă, ea nu se retrăgea spre Viena, ci spre Brno. De aceea, Napoleon părăsește, de bună voie, platoul de la Pratzen, loc ideal pentru desfășurarea trupelor, pentru a-l face pe inamic să avanseze pe această poziție dominantă și mai ales pentru a-l încuraja să execute o manevră de învăluire, pe aripa dreaptă a armatei franceze, pentru a tăia legătura acesteia cu Viena. Napoleon era interesat ca adversarul să înainteze în această direcție, mai ales că terenul era de natură să împiedice o desfășurare normală de trupe, pe valea strîmtă a Litawei și Goldbachului, și oferea avantajul, pentru armata franceză, în sensul că barierele naturale constituiau puncte de sprijin pentru apărare. Părăsind poziția de pe platoul Pratzen, Napoleon arată că „dacă vroiam să-l împiedic pe inamic să treacă, aici m-aș fi plasat ; dar nu aș fi avut decît o bătălie obișnuită. Dacă, dimpotrivă, refuz dreapta mea, retrăgînd-o spre Brünn, iar rușii părăsesc aceste înălțimi (ale Pratzenului), să fi fost și 300 000 de oameni, ei erau prinși în flagrant delict și pierduți fără scăpare“.

La 29 noiembrie, armata franceză, retrasă la vest de riul Goldbach, ocupa următoarea poziție : pe aripa stîngă corpul lui Lannes și cavaleria lui Murat. Punctul de sprijin îl constituie înălțimea Santon, unde este instalat un regiment sub comanda generalului Claparède și 18 tunuri. Napoleon însuși asistă la felul în care este ocupată această poziție, atrăgînd atenția soldaților și generalului lor asupra importanței pe care o reprezintă. Terenul fiind mai puțin accidentat, era de așteptat, ca în acest sector, să se desfășoare lupta de cavalerie.

Pe centru, pe valea râului Goldbach, la adăpost de privirile adversarului, sînt amplasate diviziile lui Soult : Vandamme, Saint-Hilaire și Legrand. Ultimul formează, în ziua de 29 noiembrie, aripa dreaptă, de aceea îi este atașată divizia de cavalerie ușoară, sub comanda generalului Margaron. În seara zilei de 1 decembrie, sosește, la Gross-Raigern, divizia Friant, din corpul lui Davout, și aripa dreaptă va fi formată din această divizie și de cavaleriștii lui Bourcier. Tot în ziua de 1 decembrie sosește și Bernadotte. Garda și grenadierii lui Oudinot formează linia a doua, pe care o prelungește pe dreapta corpul lui Bernadotte.

„La 1 decembrie — scrie Napoleon în Buletinul armatei —, Împăratul, de la înălțimea bivuacului său, zări cu o nespusă bucurie armata rusă aflată la două lovituri de tun de avanposturile sale, cum începe mișcarea de flanc pentru a întoarce dreapta sa“. Încă din ziua care precede bătălia, armata rusă lua un dispozitiv care demasca intențiile șefilor săi. De fapt ele erau intențiile lui Weyrother. În noaptea de 1 spre 2 decembrie, el explică generalilor ruși manevra care va duce, în mod sigur, la victorie. Kutuzov doarme, Miloradovici tace, Pribișevski este în spate, Buxhoevden stă în picioare și, după cum spune Langeron, care descrie scena, nu înțelege nimic, numai Doctorov privește harta. Langeron îl întreabă pe Weyrother ce se va întîmpla dacă Napoleon atacă platoul Pratzen : „— O asemenea posibilitate nu este prevăzută !“, răspunde Weyrother.

În ziua precedentă, Murat simulase că vrea să apere Pratzenul, dar, înspăimîntat, o rupsese la fugă, în timp ce Napoleon, cu „nespusă bucurie“ este auzit spunînd de mai multe ori : „mîine, seara, această armată este a mea...“

În ordinul de zi, Napoleon dictează : „Soldați, pozițiile pe care le ocupăm sînt formidabile și în timp ce ei vor înainta ca să învâluie flancul nostru drept, ei ne vor oferi flancul lor“.

La 9 seara, împăratul parcurge bivuacurile. La 4 dimineața se deplasează pe aripa dreaptă. Vor coborî rușii pe valea Litawei ? Zgomotele care se aud sînt de natură să împrăstie orice îndoială în această privință. Patru coloane comandate de Doctorov, Langeron (emigrant francez), Pribișevski și Kollovrath aveau ordin ca de la 7 dimineața să se afle în marș pe valea Litawei, să atace între satele Telnitz și Sokolnitz și să înainteze în direcția Brno. Pe

dreapta, cavaleria, sub comanda prințului de Lichtenstein, și infanteria, sub comanda lui Bagration, aveau misiunea să ocupe Santon-ul, să degajeze șoseaua și să se îndrepte spre Brno. Pe centru era așezată infanteria comandată de Miloradovici și Kollovrat, iar în linia a doua Garda, sub comanda marelui duce Constantin.

Lupta începe pe aripa dreaptă franceză, la Sokolnitz, și după puțin timp este atacat și satul Tellnitz. Un singur regiment care se afla la Tellnitz respinge primele atacuri, dar pe măsură ce trupele austro-ruse sosesc, sînt angajate împotriva acestui sat. În momentul în care rezistența opusă de francezi pare frîntă, Davout sosește cu primele unități ale diviziei Friant și restabilește situația. Doctorov și Langerou revin, însă, la atac și reușesc să ocupe Tellnitz și Sokolnitz; Pribișevski susține atacul lor, dar Friant și Davout conduc, rînd pe rînd, contraatacuri, care au darul să-i oprească pe ruși : aproximativ 11 000 de francezi rezistă unui inamic de trei ori mai numeros.

După ce mareșalii primesc ultimele dispoziții, la orele 7 dimineata, Napoleon i se adresează lui Soult : „— Cît timp îți trebuie ca să ajungi pe înălțimile Pratzen, cu diviziile dumitale ? — Mai puțin de douăzeci de minute, îi răspunde mareșalul. — În acest caz, replică Napoleon, să mai așteptăm un sfert de oră.” Atacul decisiv trebuia executat în momentul în care armata austro-rusă, destinată să învâluie aripa dreaptă a armatei franceze, era angajată în întregime. Abia la orele 10, după ce este informat că Davout, Friant și Legrand se luptă cu disperare în jurul satelor Tellnitz și Sokolnitz, Napoleon socotește că este momentul ca diviziile lui Soult să atace. Vandamme și Saint-Hilaire traversează Goldbachul, urcă pe platou și, după lupte care durează timp de o oră, reușesc să pună stăpînire pe el, sub privirile stupefiate ale împăraților Rusiei și Austriei. Kutuzov avansează Garda pentru a restabili situația, dar Napoleon dirijează pe platou corpul lui Bernadotte și grenadierii lui Oudinot (ultimii vor fi numiți „coloana infernală”), adică 25 000 de soldați de elită.

Pe aripa stîngă, Lannes și Murat duc o bătălie pe cont propriu. În timp ce infanteria celor două divizii, care formau corpul lui Lannes, înaintează metodic, irezistibil, au loc șarje de cavalerie de proporții epice. Ultima, în care sînt angajați cuirasierii lui Nansouty și d'Hautpoul,

este executată cu 4 000 de călăreți, și resturile cavaleriei aliate se retrag dincolo de Austerlitz. Bagration, deși pierde mulți soldați, se retrage în ordine.

Pe platoul Pratzen, atacurile gărzii imperiale ruse sînt respinse, cavaleriștii celor două gărzii imperiale — francezi și ruși — se înfruntă și, în cele din urmă, cavaleriștii francezi, conduși de Rapp și Bessieres, cîștigă, Rapp făcîndu-l prizonier pe prințul Repnin, care comanda garda de cavalerie a lui Alexandru. Bernadotte ocupă, cu trupele sale, platoul, în timp ce Soult, Oudinot și Garda se bat pe dreapta și atacă, în flanc și spate, coloanele ruso-austriece, care se aflau pe valea Litawei. Este ora 13. Unitățile lui Davout și Friant (ultimul are patru cai omoriți sub el), epuizate, după o luptă care dura de aproape șase ore, depun ultimele eforturi, pentru a-l respinge pe inamic. Apariția infanteriei lui Soult are un efect dezastruos asupra trupelor ruso-austriece. Coloana lui Pribișevski și o parte din corpul lui Laugeron sînt încercuite în jurul satului Sokolnitz și Kobelnitz și forțate să depună armele. Buxhoevden reușește să fugă, cu o parte din cele 29 de batalioane și 22 de escadroane, cu care asistase, fără să întreprindă nimic, toată dimineața, la luptele care se dădeau în jurul satelor Tellnitz și Sokolnitz. Doctorov își așază oamenii în ordine, rezistă eroic, dar asaltat, din toate părțile, de un dușman superior numeric, este nevoit să cedeze. Resturile trupelor ruso-austriece fug spre sud, o parte încearcă să treacă pe gheața lacurilor Sacian și Menitz, dar sub greutatea oamenilor, cailor și a tunurilor, gheața se sparge și aproape 2 000 de oameni mor înecați. Alexandru și împăratul Austriei fug de pe cîmpul de luptă, Bagration, singur, reușește să se retragă în ordine. Bilanțul acestei bătălii : armata franceză pierdea 7 500 de oameni, morți și răniți ; aliații 15 000, morți și răniți, 30 000 prizonieri, 186 de tunuri, 45 de drapele.

Bătălia de la Austerlitz este singulară în cadrul bătăliilor date de Napoleon. De data aceasta, nu Napoleon era cel care manevra, ca să ajungă în spatele inamicului, ci adversarul era cel care comitea eroarea de a încerca să taie retragerea armatei franceze, manevrînd, în așa fel încît el însuși expunea flancul și spatele trupelor sale și rezultatul a fost un dezastru. Împăratul Francisc II îl trimite pe prințul de Lichtenstein ca să ceară un armistițiu ; are loc o întîlnire între cei doi împărați, se încheie tratatul de la Schoenbrunn cu Prusia, care primea Hanovra, dar ceda

Anspach-ul, Bavariei, Clèves și Neuchâtel, Franței. La 26 decembrie se încheie pacea de la Pressburg cu Austria. În afara contribuției de război, ultima ceda, Franței, Istria, afară de Trieste și Dalmația, Vorarlbergul și Trentinul, Bavariei, Veneția, Italiei. Electorii Bavariei și Württembergului sînt făcuți regi.

În trei luni, coaliția a treia era desființată. Campania se desfășurase pe aceleași locuri, pe care predecesorii lui Napoleon se luptaseră, uneori, ani de zile, în șir, fără să obțină o victorie decisivă. De data aceasta, în urma unor manevre, de care se speriau, chiar și unii dintre subordonații lui Napoleon, acesta reușea să încercuiască și să captureze o armată, ca după aceea să atace frontal, să se instaleze pe o poziție centrală și, datorită abilității sale, să dea și să cîștige bătălia decisivă : „făcută breșa, restul devine inutil“.

Toate speranțele lui Pitt de a înfringe Franța se prăbușeau la Austerlitz. Eforturile trebuiau reluate de la cap : formarea unei noi coaliții, care va duce, în anul următor, la bătălia de la Jena.

În afara unor împrejurări extraordinare, care îi impun lui Napoleon să lupte defensiv — în Italia sau în 1813, cînd adversarul sau adversarii săi sînt superiori numeric — ceea ce caracterizează personalitatea lui, ca general, este spiritul său ofensiv. Din opinia exprimată în prima lui scriere și pînă la notele și dicteurile, despre arta militară, făcute la Sfînta Elena, se poate desprinde o singură concluzie : Napoleon a gîndit consecvent și a căutat să aplice în practică războiul ofensiv. Ca și Frederic al II-lea era de părere că este preferabil ca el să atace primul, pentru că, după cum o arată istoria războaielor, de obicei este învins generalul care adoptă o atitudine defensivă. „Arta războiului, afirma Napoleon, constă în a avea întotdeauna, cu o armată inferioară, mai multe forțe decît inamicul, în punctul unde se produce atacul sau în punctul în care este atacat.“ Pentru a obține această superioritate este necesar ca să se manevreze din mers. Campania din 1805, în prima ei fază, ilustra, în mod elocvent, acest principiu. În general, Napoleon are un plan strategic, nu și unul tactic. Ceea ce urmărește să realizeze, în primul rînd, este surpriza și demoralizarea adversarului. Pentru aceasta este necesar să plaseze armata sa în spatele inamicului, pentru a-i tăia legăturile cu centrul politic și administrativ al țării, cu magaziile pe care acesta le-a organizat pentru aprovizionarea oastei. În nici una din cam-

paniile sale, acest principiu strategic n-a fost aplicat, cu mai multă artă, ca în campania din 1806. Pentru a ilustra gândirea militară a lui Napoleon, această campanie poate fi considerată ca cea mai izbutită. Propunându-și să frângă, în primul rînd, rezistența morală a adversarului, Napoleon reușește să cîștige campania, datorită concepției sale strategice : plasarea armatei franceze pe liniile de comunicații ale armatei prusace. Bătăliile de la Jena și Auerstädt nu fac altceva decît să desăvîrșească pe plan tactic, victoria obținută pe plan strategic.

Conflictul cu Prusia era să izbucnească din 1805. Regele Prusiei a fost cîștigat, în cele din urmă, de țarul Alexandru I, care vine la Berlin pentru a încheia o alianță împotriva Franței. Jurămîntul în fața mormîntului lui Frederic II, cînd cei doi monarhi făgăduiesc că nu se vor părăsi niciodată, dorința unei partide de a angaja Prusia în Coaliția a III-a, alături de Austria și Rusia, sînt factorii care contribuie la încheierea unui tratat secret cu Rusia. Amină totuși plecarea lui Haugwitz, pentru a-i prezenta lui Napoleon un ultimatum și, după bătălia de la Austerlitz, Haugwitz prezintă împăratului felicitările care, după cum remarca, ironic, Napoleon, își schimbaseră doar adresa. Ceea ce iritase partida antifranceză, de la Curtea din Berlin, era faptul că o parte din trupele franceze traversaseră Anspachul. Așezat într-o zonă în care, de obicei, s-au dus lupte între armatele franceze și austriece, această posesiune a coroanei prusace fusese, în repetate rînduri, traversată, cînd de o armată cînd de alta, fără ca Prusia să ajungă, din pricina aceasta, la un conflict cu una din părțile beligerante. În 1805, domnea la Curtea regelui Prusiei o atmosferă nefavorabilă Franței, întreținută de regină și de prințul Ludovic. Tratatul de la Schoenbrunn nu făcuse altceva decît să ațîțe și mai mult spiritele. Deși primea Hanovra, Prusia ceda Franței chiar teritoriul din pricina căruia era să ajungă la un conflict armat, în 1805. Dar ceea ce nemulțumește și mai mult partida franco-fobă este numirea fraților lui Napoleon, unul ca rege al Neapolului, altul ca rege al Olandei, înrudirea dintre familia lui Napoleon și regatele nou create în sudul Germaniei, dar mai ales crearea *Confederației Rinului*, la 12 iulie 1806, compusă din 16 principate dintre care, cele mai importante erau Bavaria, Württembergul, Badenul, Hessa-Darmstadt etc. Confederația era pusă sub protecția lui Napoleon. Ambasadorul Prusiei considera că : „Voința lui

Napoleon este astăzi singura modalitate de a reglementa drepturile și pretențiile statelor invadatoare și invadate; favoarea lui, unicul arbitru al existenței lor politice“. Prin crearea Confederației Rinului, se dizolvă Sfântul imperiu romano-germanic, iar împăratul Francisc II, devine Francisc I, ca împărat al Austriei.

Deși țarul Alexandru era la un moment dat de acord să încheie o înțelegere cu Franța, el nu ratifică tratatul realizat de ambasadorul său la Paris, Anglia este dispusă să ridice o nouă coaliție. În aceste împrejurări, când Coaliția a IV-a încă nu se închegase, la 9 august 1806, Frederic-Wilhelm ordonă mobilizarea, iar la 26 septembrie îi dă un ultimatum lui Napoleon, care expira la 8 octombrie, prin care i se cerea retragerea trupelor franceze aflate în sudul Germaniei.

„Ni s-a dat o întâlnire de onoare la 8 octombrie; nicio dată un francez nu va lipsi de la o asemenea datorie“, îi scrie Napoleon lui Berthier. Când i s-a propus regelui Prusiei să participe la campania din 1805, campanie în care intervenția acestuia ar fi creat complicații, greu de rezolvat, pentru armata franceză, regele a refuzat. În 1806, când Prusia nu avea sprijinul ferm al nici unui aliat, se decide să tranșeze de una singură o problemă mai mult de amor propriu, dar urmărind și instaurarea hegemoniei sale în Germania, în cazul unui triumf, după dizolvarea Sfântului imperiu.

Având în vedere victoriile obținute de Napoleon și că armata franceză se afla în hotarul de sud al Prusiei, ultimatumul din 26 septembrie pare un act care condamnă la sinucidere pe autorul lui. Dar în Berlin, la curtea regală domnește entuziasmul și încrederea. Este exaltată memoria marelui Frederic, care a lăsat moștenire o armată socotită invincibilă, deși pe plan militar se schimbaseră multe, nu numai după moartea lui Frederic II, dar și după încercarea nereușită de a înăbuși revoluția franceză din 1792, când o armată pruso-germană, sub comanda lui Brunswick, a trebuit să se retragă după canonada de la Valmy. Această armată, care dădea încredere tuturor, este din punct de vedere tactic, „un specimen de muzeu“, cum o caracterizează Fuller. Regulamentele, după care se antrena, erau din vremea lui Frederic II, iar compoziția ei se modificase, în sensul că nu mai era aceeași cavalerie, pe care Seydlitz o condusesse, cu atât aplomb, la Rossbach. În ceea ce privește comandamentul, acesta era compus din nume

ilustre, dar era ineficient pentru că fiecare aspirând să conducă, nu este de acord cu propunerile celorlalți generali, care înțelegeau să conducă și ei.

Frederic-Wilhelm, pentru a tempera animozitățile generalilor săi, ia personal comanda armatei, dar cum cunoștințele și inclinațiile sale militare sînt nule, se înconjoară de o colecție de veterani, cărora le era potrivită o viață retrasă, o bătrînețe petrecută cu demnitate. Sfătuitorul regelui este feldmaresalul von Möllendorf, 80 de ani; ducele de Brunswick fiind ceva mai tînăr, 71 de ani, dorea comanda supremă, maresalul Kalkrenth care participase la războaiele lui Frederic era bolnav și se declarase împotriva războiului, prințul Hohenlohe vroia și el comanda armatei sau, în orice caz, înțelegea să se conducă după propriile sale principii. Cel mai valoros dintre generali prusaci este Blücher, cavalerist, în vîrstă de numai 64 de ani. Deși regele este comandantul suprem, armata prusacă este lipsită de o conducere unică.

La 19 august începe mobilizarea armatei franceze, la începutul lui septembrie, Napoleon îi scrie lui Berthier, care se afla la München, să trimită ofițeri de geniu, pentru a face recunoașteri exacte ale drumurilor, care duc de la Bamberg la Berlin. Cere amănunte în legătură cu topografia spațiului, cuprins între riul Saale și Leipzig, fără să explice pentru ce-l interesează, în mod special, această parte a Germaniei, unde se va decide soarta Prusiei în 1806, dar și soarta armatei franceze în 1813. Trupele franceze se află dispersate, o parte la Frankfurt pe Main, o alta la Memmingen și o a treia la Passau. Berthier primește dispoziții ca aceste trupe să fie reunite la Bamberg și Bayreuth, în opt zile, de la primirea ordinului. De la Bamberg la Berlin sînt opt zile de marș. La 13 septembrie, ordinul de concentrare a armatei franceze este dat. Punctele de raliere: Bamberg, Coburg, Bayreuth, mascate de pădurile Turingiei și de Frankenwald. Garda este transportată cu căruțele pînă la Rin, coboară cu bărcile pînă la Maiența.

Napoleon nu știe exact dacă există o alianță ruso-prusă și dacă va avea de înfruntat și armata țarului. În cazul că există o asemenea alianță, intenția lui este aceea de a scoate din luptă Prusia, mai înainte ca aceasta să poată primi ajutoare. Ca să realizeze acest lucru, era de dorit ca armata prusacă să ia ofensiva, să se apropie cît mai mult de Rin, deci să se depărteze de aliatul ei prezumtiv,

dar și să îngăduie lui Napoleon să-și pună în aplicare planul său de campanie, pe care nu-l cunoaște nici măcar Berthier. Pentru a provoca deplasarea armatei prusace spre vest, Napoleon îi cere fratelui său Ludovic, pe care-l făcuse rege al Olandei, ca să mobilizeze și să-și ducă trupele pe graniță. Lui Ludovic, pentru a înțelege ce misiune are de îndeplinit, îi explică planurile sale: în timp ce regele Olandei simula mari pregătiri și intenții agresive, Napoleon, cu întreaga armată franceză va pătrunde în inima Prusiei și va merge direct spre Berlin. La 20 septembrie, alte explicații lui Ludovic: „Deoarece intenția mea nu este aceea de a ataca dinspre tine (deci dinspre vest), doresc ca să intri primul în campanie pentru a-l amenința pe inamic; Weserul și Rinul îți vor servi de refugiu“. În aceeași zi, îi cere, din nou, lui Ludovic, să facă multă vilvă, în gazete, despre trupele care sosesc de peste tot, să dea de înțeles că armata franceză se concentrează spre Weser, aproximativ 80 000 de oameni, trupele regelui Olandei să intre în campanie, în jur de 1 octombrie și în timp ce Ludovic va atrage atenția asupra sa, „eu voi manevra pentru a-l învălui“ pe inamic.

Peste 10 zile, la 30 septembrie, Napoleon îi trimite lui Ludovic două note explicative prin care, de data aceasta, cu mai multă precizie și cu amănunte îi arată intențiile sale. „Intenția mea este aceea de a concentra toate forțele mele pe extrema mea dreaptă, lăsând gol tot spațiul între Bamberg și Rin, în așa fel încât să am 200 000 de oameni veniți pe același cîmp de bătaie“. Pe Napoleon nu-l stînjenesc eventualele ofensive ale armatei prusace spre Marea sa sau Bamberg. „Natura evenimentelor care pot avea loc este incalculabilă — continuă explicațiile Napoleon — pentru că inamicul, care presupune că stînga (armatei franceze) este pe Rin și dreapta în Boemia și că linia mea de operații este paralelă cu frontul meu de bătaie, poate să aibă cel mai mare interes să depășească stînga mea și în acest caz eu pot să-l arunc spre Rin.“

Napoleon mizează pe rutina și, în același timp, incompetența generalilor prusaci. Așa cum la Austerlitz, bătălia a fost câștigată pentru că inamicul a încercat să-i intercepteze linia de operații, tot așa se poate întîmpla și în 1806. Napoleon are grijă ca linia lui de operații să fie perpendiculară pe frontul său de bătaie. Manevra de la Austerlitz se poate repeta, însă, de data aceasta pe spații vaste.

În cea de-a doua notă, pe care o trimite lui Ludovic, Napoleon rezumă ce avea să se petreacă în luna octombrie, mai exact, la jumătatea acesteia : „Primele mele marșuri amenință inima monarhiei prusace, și desfășurarea forțelor mele va fi atât de impunătoare și rapidă, încît este probabil ca toată armata prusacă din Westfalia să se retragă spre Magdeburg și că toată va executa mari marșuri pentru apărarea capitalei.”

De aceea, corpul de oaste de care dispune Ludovic are darul să-l distragă pe inamic, el constituie un mijloc de diversiune pînă la 12 octombrie „cînd operațiile mele vor fi demascate”, dar cînd o parte din forțele inamice nu vor mai avea altă salvare decît să se refugieze în Olanda sau în Franța !

Trasînd programul după care se va desfășura campania și pe care îl va respecta riguros, merită să se atragă atenția asupra unei alte calități, de primă mărime, a lui Napoleon ca general : deși planul pe care-l pregătește numai el singur, cu migală, deși speră că va obține rezultate extraordinare, dacă este executat fără greșală, Napoleon nu este dinainte sigur de victorie, din care pricină ia măsurile necesare pentru a salva armata și Franța, în cazul unui eșec. Ludovic nu trebuie să se hazardeze, să nu-și expună trupele, pentru că ele constituie numai un corp de supraveghere, care ar putea să acopere la nevoie retragerea spre Dunăre. Prudent, Napoleon va lăsa corpul 8 nou constituit și pus sub comanda lui Mortier, la Maiența, pentru a veni în ajutorul lui Ludovic, sau să acopere retragerea lui.

De ce este important ca Ludovic și corpul 8 să apere linia Rinului : știind că Franța este în siguranță, Napoleon crede că și de va rămîne cu 50 000 de oameni, el va reuși să-l înfrîngă pe inamic, pentru că va avea toată libertatea să manevreze, fără să mai fie legat de nici o linie de operație. Acest plan se bazează și pe modul defectuos de aprovizionare al armatei prusace, care este obligată să țină seama de depozitele ei. Linia de operații este legată de o aprovizionare care se poate face numai din anumite locuri și, în același timp, armata, ca să poată exista ca atare, este nevoită să apere aceste locuri. În timpul campaniei din 1806, Mecklemburgul refuză să furnizeze provizii armatei prusace, pentru că aceasta nu poate plăti cu bani peșin, iar asigurările date că totul va fi rambursat, n-au nici o valoare. În momentul în care se decide soarta campaniei, în preziua bătăliei de la Jena și Auer-

staedt, armata prusacă lipsită de furaje și provizii, nu poate să le ia din Jena, fără permisiunea curții de la Weimar. Armata franceză nu-și pune o asemenea problemă, de unde și marea libertate de acțiune.

Acest plan de campanie, extraordinar, din toate punctele de vedere, este mereu retușat, completat. Așa cum arată Camon, pînă în momentul în care armata franceză va pătrunde în Prusia, aceasta are două linii de operații : una care pleacă de la Maiența prin Frankfurt — Würzburg — Bamberg și alta care vine din sudul Germaniei : Ulm — Augsburg — Anspach — Forcheim — Bamberg. Pînă la trecerea Frankenwaldului, Bambergul se află în centrul zonei în care se reunește armata franceză, acoperit la nord de Kronach și apoi de munți.

În momentul în care trece în Prusia, această linie de operație devine paralelă cu frontul său, pentru că, ajungînd în spatele armatei prusace, el va ataca spre vest, în direcția Franței. Simte nevoia să se sprijine pe un centru de operații și în consecință, îi cere lui Berthier să trimită oameni, care să studieze atent fortificațiile de la Gotha, Naumburg și Leipzig. Dacă armata prusacă, e surprinsă în jurul Weimarului, centrul de operații al armatei franceze poate deveni Naumburgul sau Leipzigul, în funcție de resursele pe care le au aceste localități. În acest caz, centrul de operații al armatei franceze va fi mai aproape de Berlin decît armata prusacă. Nici un general, pînă la Napoleon, n-a îndrăznit să conceapă un plan de o asemenea temeritate și, totuși, atît de logic și de firesc, cum apare după executarea lui.

La începutul lunii octombrie, cînd Napoleon ajunge la Maiența, apoi la Würzburg (2—5 octombrie), pentru a prelua comanda armatei, planul strategic era realizat în mintea sa. Intențiile le cunoaște numai fratele său, pentru că acesta are un rol de jucat, un rol precis, și pentru a nu comite erori, fratele mai mare îi explică numai lui cum va trebui să acționeze. În mintea sa, ofensiva proiectată se va realiza cu cel puțin 6 corpuri dispuse într-un imens și formidabil careu, cu care va pătrunde irezistibil în inima Prusiei. Acest careu va fi format din 170 000 de oameni, plus un corp bavarez de 13 000.

Armata Prusiei este estimată la aproximativ 250 000, probabil 272 000, cu contingentul saxon, pentru că, preventiv, Saxonia fusese transformată, cu forța, în aliata Prusiei. Oricît de impunătoare pare la prima vedere, acea-

stă armată nu se află și nici nu poate veni, în întregime, pe un câmp de bătaie. O parte formează garnizoanele diferitelor fortărețe. 70 000—75 000, sub comanda ducelui de Brunswick, se află în jurul Magdeburgului, formînd centrul armatei, aripa dreaptă (50 000) de sub comanda lui von Rüchel și Blücher formează aripa dreaptă la Göttingen și Mühlhausenm, iar aripa stîngă sub comanda lui Hohenlohe (50 000) și cu cele două divizii saxone (70 000) se deplasează de la Dresda spre Leipzig. Se țin mai multe consilii de război pentru a stabili un plan de campanie. Brunswick are un plan, Hohenlohe altul. Primul crede că Napoleon nu poate adopta decît o poziție defensivă, deci este hotărît ca armata prusacă să se deplaseze, prin Erfurt, spre Würzburg, pentru a tăia legăturile armatei napoleoniene cu Franța. Hohenlohe vrea să ia ofensiva prin Hof spre Bamberg. Disputa este fierbinte, regele intervine și le dă dreptate amîndurora : să se ia ofensiva pe direcțiile Würzburg și Bamberg. Discuțiile continuă și, la 5 octombrie, se hotărăște ca să fie trimis un căpitan, pentru a recunoaște care sînt căile de comunicații ale inamicului, dar acesta nu le descoperă nicăieri și Brunswick ordonă ocuparea localității Meiningen, dincolo de Thuringerwald, în timp ce o parte din cavalerie va face recunoașteri spre Neustadt și Hildburghausen, restul armatei concentrîndu-se în jurul Erfurtului. Hohenlohe, urmărind executarea planului propus de el, ordonă celor două divizii saxone și prințului Ludovic, să urce pe malul rîului Saale, de la Jena spre Saalfeld, pentru a ocupa trecătorile Frankenwald-ului. Cum, pînă la 7 octombrie, nici nu se stabilise un plan de acțiune, Scharnhorst, unul dintre cei mai buni generali prusiaci scrie : „Ceea ce ar trebui să facem o știu bine, ce vom face numai Dumnezeu o știe.“ Trădătorul și emigrantul francez, Dumouriez sfătuia pe prusaci să se retragă la est de Elba, să facă joncțiunea cu armata rusă, care venea din Silezia. Dar la consiliile de război, prezidate de rege, nu se poate stabili o decizie și în 8 octombrie, cînd Brunswick află că armata franceză a început marșul spre Saxonia, prin Coburg și Bayreuth, renunță la ofensiva proiectată și-și propune să-l aștepte pe Napoleon și să atace „printr-o mișcare oblică și rapidă pe direcția pe care acesta o va urma.“ Ofițer sub Frederic II, Brunswick trăiește din amintiri și pe baza lor plănuieste să sporească gloria armatei prusace.

Între timp, concentrarea armatei franceze se realizase conform planului lui Napoleon din 18—19 septembrie. Intenția lui Napoleon este aceea de a pătrunde în Saxonia pe trei coloane. Coloana din dreapta : în frunte corpul 4, Soult, urmat la o zi de mers de corpul 6, Ney și, în urmă, 10 000 de bavarezi, total 50—60 000 de oameni ; direcția de marș : Hof—Plauen ; coloana din centru este condusă de corpul 1, Bernadotte, urmat de corpul 3 Davout și cea mai mare parte a rezervei de cavalerie, în total, 70 000 de oameni înaintează pe direcția Kronack—Schleiz ; coloana din stînga este condusă de corpul 5 Lannes, urmat de corpul 7, Angereau, 40 000 de oameni înaintează pe direcția Coburg—Saalfeld. Frontul întregii armate este de 30 de km, iar acoperirea este efectuată de cavaleria ușoară. Comandanților corpurilor, care deschid drumul, le sînt cerute cit mai multe informații, pentru ca Napoleon să poată acționa fie pe centru, fie pe stînga, în funcție de poziția ocupată de armata prusacă. La 8 octombrie, începe traversarea Frankenwaldului. În ziua următoare are loc o primă ciocnire între avangarda lui Bernadotte și saxonii aflați în localitatea Schleiz. Hohenlohe, la început, intenționa să ia ofensiva, dar după aceea se decide să se retragă, prințul Ludovic primește ordin să se retragă spre Saalfeld. La 10 octombrie, Lannes atacă pe prințul Ludovic la Saalfeld, acesta din urmă este omorît, resturile corpului său se retrag în dezordine. În aceeași zi, într-o scrisoare adresată lui Soult, Napoleon îi arată că în fața lui nu sînt trupe inamice. Armata prusacă este pe Saale și la vest de acest rîu. Din pricina terenului încă n-a făcut joncțiunea cu coloana din stînga, deci zilele de 10 și 11 sînt pierdute. Un cîmp de bătăie a fost recunoscut înainte de Schleiz. Ney și Soult se află la o distanță care le îngăduie să participe la o bătălie dată în acest loc. Dacă se realizează joncțiunea cu coloana stîngă, va înainta spre Neustadt și „după aceea, orice ar face inamicul, dacă mă atacă, eu voi fi încîntat ; dacă se lasă atacat, nu-mi va scăpa și dacă fuge spre Magdeburg veți fi înaintea lui la Dresda. După această bătălie, eu voi fi la Dresda sau la Berlin înaintea lui.“

Din informațiile primite de la Soult, se pare că inamicul se retrage spre Gera. Sînt date dispoziții ca Soult, Ney, Davout să se apropie de Gera, pentru a intercepta drumul pe care armata prusacă se putea retrage spre Dresda. Hohenlohe se retrage pe malul stîng al Saalei și de aici

spre Jena. Cavaleria lui Murat, care cutreieră zona cuprinsă între Saale și Pleisse, la răsărit de Gera, nu întâlnește nici un dușman și Murat îl anunță pe împărat că informațiile culese de el confirmă pe acelea pe care le are Napoleon, în legătură cu existența armatei prusace la Erfurt. Informațiile lui Murat sînt primite în dimineața zilei de 12 octombrie și Napoleon poate spune că : „În sfîrșit, vîlul s-a rupt“, de acum situația a devenit limpede. Aflîndu-se concentrată în jurul Erfurtului, armata prusacă nu se poate retrage decît spre Magdeburg—Berlin. Pentru a împiedica această manevră, ea trebuie fixată pe loc, deci este necesar ca armata franceză să se deplaseze grabnic la vest de Saale. Armata prusacă poate încerca o retragere spre Leipzig prin Naumburg. Napoleon ia măsuri ca Davout să se îndrepte spre această localitate și, împreună cu Bernadotte, să ocupe toate trecerile peste Saale, între Jena și Naumburg. Napoleon, cu corpurile Lannes, Augereau, Garda și o parte din corpul lui Ney, va trece Saale la Jena, pentru a-l ataca pe adversar la Weimar. Bătălia va avea loc probabil în 16 octombrie.

În aceeași zi, Napoleon îi scrie lui Lannes : „Toate scrisorile interceptate lasă să se vadă că inamicul și-a pierdut capul. Ei țin sfaturi zi și noapte și nu știu ce hotărîri să ia. Dar vedeți că armata mea este reunită, că le barez drumul spre Dresda și Berlin. Arta este astăzi de a ataca tot ceea ce poate fi întîlnit, cu scopul de a-l bate pe inamic în amănunt (pe bucăți) în timp ce se reunește.“ Lui Murat îi cere să atace coloanele inamice, care sînt în marș și, două trei atacuri victorioase, vor avea darul să strivească armata prusacă, fără să fie nevoie de o bătălie generală.

În 13 octombrie Augereau, Lannes și Davout îl informează, pe Napoleon, că armata prusacă se află între Jena și Erfurt.

În Buletinul din 13, Napoleon explică efectul manevrei sale : „armata franceză apără Saale, avînd spatele spre Elba și merge împotriva armatei prusace, care se află cu spatele la Rin ; poziție foarte bizară, care poate duce la evenimente de o mare importanță.“

Armata franceză se află de-a lungul Saalei, interceptînd drumurile spre Leipzig și Dresda și gata să traverseze râul a doua zi. Însă, în după-amiaza zilei de 13, Napoleon primește un mesaj de la Lannes, prin care este semnalată, la vest de Jena, o masă importantă a armatei prusace.

Sînt date ordine ca Ney și Soult să trimită cît mai multe trupe în această direcție. Bernadotte la Dornburg și Davout la Naumburg interceptează drumurile pe care se pot retrage trupele prusace sau pot manevra ca aripă dreaptă, în cazul în care adversarul primește bătălia la Jena. Napoleon, ajuns la Jena și recunoscînd pozițiile ocupate de adversar, crede că toată armata prusacă este concentrată între Jena și Weimar. Lannes traversează Jena și urcă pe platoul Landgrafenberg (după aceea Napoleonsberg) cu o parte din trupele sale. Napoleon încearcă să înghe-
suie, pe platoul ocupat de Lannes, cît mai multe trupe. În afara corpului 5 este adusă și Garda. În dreapta este instalată divizia Suchet, în stînga divizia Gazan, iar pe centru infanteria Gărzii, artileria celor două corpuri în spate. Noaptea, cu felinarul în mînă, Napoleon dirijează pe ofițerii de geniu ca să lărgească drumul care urcă pe Landgrafenberg, în așa fel încît să poată fi transportată și artileria. Sînt trimise, tîrziu, spre miezul nopții, noi ordine mareșalilor, să vină cît mai repede pe cîmpul de luptă. Davout și Bernadotte vor forma aripa de învăluire.

A doua zi, 14 octombrie, la orele 6 dimineata, începe bătălia de la Jena. Napoleon consideră că trebuie să angajeze bătălia cu toată armata adversă. De fapt, la Jena, el nu întîlnește decît o parte a acesteia, comandată de Hohenlohe, care avea sarcina să acopere retragerea corpului principal al oastei prusace, de sub comanda regelui și a lui Brunswick. Hohenlohe, pentru a împlini sarcina care îi revine, dispune trupele în felul următor : 5 000 de oameni sub comanda lui Holtzendorff sînt plasați în fața Dornburgului, pentru a apăra trecerea francezilor peste Saale, în acest punct, sub comanda lui Tauenzien, 8 000 de oameni ocupau satele Closewitz și Lützenrode, pădurea de lingă Isserstedt ; Hohenlohe, cu corpul principal, se afla în spatele acestora, spre vest, la Capellendorf și Weimar (22 000 de oameni), în timp ce corpul lui Rüchel era dincolo de Weimar. Hohenlohe se aștepta ca francezii să atace dinspre sud sau vest, în nici un caz dinspre est.

Din pricina dispozitivului luat de trupele lui Hohenlohe, bătălia se va desfășura în trei faze. Prima începe la ora șase dimineata, iar diviziile lui Lannes ocupă satele Closewitz, Lützenrode și Cospoda, creînd în felul acesta spații pentru desfășurarea trupelor care soseau de la Jena. Tauenzien se retrage la Vierzehnheiligen și-și regrupează forțele reduse la 5 000 de oameni. La atacul dat de corpul

5 contribuie și divizia Saint-Hilaire, din corpul lui Soult, care prelungește aripa dreaptă a armatei franceze, ocupând pădurea din fața satului Löbstedt. În același timp, o divizie din corpul lui Augereau, ocupă o poziție pe aripa stângă.

O ceață densă se lasă pe cîmpul de luptă către orele 9. Napoleon nu insistă ca mișcarea ofensivă a trupelor sale să continue. Mulțumit de terenul cîștigat, așteaptă ca să desfășoare trupele Ney, Soult și Augereau, care soseau pe cîmpul de luptă.

Hohenlohe, dîndu-și seama că nu are în față numai trupele care ar fi format, după opinia lui, flanc-garda armatei franceze, ordonă generalului Grawert să ocupe, cu infanteria, Closewitz și Lützenrode. Holtzendorf să vină în sprijinul lui Tauenzien, îl cheamă pe von Rüchel să vină pe cîmpul de luptă. Hohenlohe, însuși, ia comanda cavaleriei și se îndreaptă spre Vierzehnheiligen, cu 45 de escadroane.

Lupta este reluată la orele 10, datorită unui incident care-l surprinde pe Napoleon. Ney, cu 4 500 de oameni de elită, la adăpostul ceții, fără să fie zărit de Napoleon, pătrunde între corpurile lui Lannes și Augereau și cînd ceața se ridică, se trezește în fața celor 45 de escadroane ale cavaleriei prusace, urmată de aproape 20 000 de infanteriști. Ney ocupă Vierzehnheiligen, reușește să respingă șarjele de cavalerie, pînă cînd primește ajutorul lui Lannes, căruia Napoleon îi ceruse să-l sprijine pe temerarul mareșal, și două regimente de cavalerie trimise de Napoleon. Se dă o luptă înverșunată pentru satul Vierzehnheiligen. Hohenlohe ezită să angajeze infanteria¹ care era superioară numeric, în acel moment, francezilor și pînă la urmă satul rămîne în mîinile francezilor. Între timp are loc și atacul lui Holtzendorff care este bătut de Soult. Augereau, pe stînga, sprijină pe Ney, dar își concentrează majoritatea forțelor împotriva corpului de saxoni.

La 12,30, Napoleon angajase aproape 54 000 de oameni și avea pregătită pentru ofensiva generală o masă formată

¹ După altă relatare, Hohenlohe ar fi dispus infanteria la orele 10,30, pe două batalioane, în adîncime și luînd un ordin oblic, a înaintat cu aripa stîngă în față și a ocupat pădurea de la Isserstedt. După această acțiune, Hohenlohe, timp de două ore nu a întreprins nimic, expunînd trupele sale focului infanteriei franceze.

din 42 000 de oameni. În momentul în care Soult și Augereau reușesc să înainteze pe aripi, Napoleon ordonă un atac general. Ney și Lannes atacă pe centru, reușesc să respingă infanteria lui Grawert, Isserstedt este ocupat și trupele prusace se retrag între Gross și Klein-Romstedt, în ciuda eforturilor făcute de Hohenlohe, pentru a ralii trupele sale, în vederea unei retrageri organizate. La orele două după-amiază, armata prusacă „seamănă cu un fluviu de fugari“. Este momentul în care Rüchel apare pe cîmpul de luptă și angajează ultima fază a bătăliei, în loc să ocupe o poziție care să acopere retragerea armatei prusace, cu cei 15 000 de oameni, pe care-i are la dispoziție. Asaltat de trupe numeroase, în 15 minute, forțele lui Rüchel sînt reduse la jumătate și peste alte 15, corpul lui Rüchel este pus în derută. La orele patru, bătălia era cîștigată. Murat începe urmărirea armatei prusace, care se retrăgea spre Weimar.

Încîntat de victoria obținută la Jena, Napoleon este surprins atunci cînd trimisul mareșalului Davout, căpitanul Trobriant îi aduce vestea că la 28 de kilometri de Jena, și anume la Auerstädt, mareșalul repurtase o strălucită victorie împotriva armatei prusace de sub comanda regelui. Dar nici mareșalul și nici adversarii săi nu au știut care este forța reală pe care o înfruntă. În noaptea de 13 spre 14 octombrie, Davout primise instrucțiunile lui Napoleon : să traverseze Saale pe podul de la Kösen și împreună cu Bernadotte, care se afla la Dornburg, să atace în flanc armata prusacă, aflată între Jena și Weimar.

Napoleon ignora faptul că, în momentul în care regele Prusiei a aflat că armata franceză a ocupat Naumburgul, acesta a format un consiliu de război, la care s-a hotărît ca cea mai mare parte a oastei prusace să se retragă spre Elba prin Auerstädt și Merseburg, în timp ce Hohenlohe forma ariergarda. La orele 10, în ziua de 13 octombrie, armata prusacă începe marșul spre Auerstädt. Ea este formată din 70 000 de oameni și peste 200 de tunuri.

În ziua de 14, la orele 6, Davout pune în marș divizia Gudin, care traversează podul de la Kösen și, pe o ceață densă, ajunge în satul Hassenhausen. Aici are loc prima ciocnire cu elementele înaintate ale armatei prusace. Ceața nu îngăduie celor doi adversari să vadă ce forțe au în față. Corpul lui Davout era format din 24 500 infanteriști și 1 500 cavaleriști, plus 44 de tunuri. Divizia Gudin respinge primele șarje ale cavaleriei prusace, condusă de

Blücher, după care urmează atacul unei divizii de infanterie, comandată de Schmettau; deși Brünswick era de părere ca armata să se oprească să aștepte sosirea unei noi divizii de infanterie, dar Möllendorf este de părere să atace imediat și regele este de acord. Blücher, cu 2 500 cavaleriști, șarjează de patru ori careurile formate de regimentele diviziei Gudin și de fiecare dată șarjele sale sînt respinse. La orele 9, sosește pe cîmpul de luptă divizia lui Friant și cum eforturile adversarului se îndreptau asupra flancului drept al diviziei Gudin, Friant intră în poziție, pe dreapta lui Gudin. O nouă divizie prusacă este angajată, Schmettau și Brünswick sînt răniți mortal și armata prusacă rămîne fără comandant, pentru că regele nu numește un înlocuitor, iar el însuși nu înțelege să conducă o bătălie. Sosind rezerve, armata prusacă începe concentrarea atacurilor pe flancul stîng al diviziei Gudin, dar la orele 11, sosește divizia Morand și prelungește flancul amenințat. Cu toate atacurilor repetate ale cavaleriei prusace, careurile franceze rezistă și spre prînz, Morand și Friant reușesc să cîștige teren și în ciuda faptului că Blücher și Kalkreuth îl îndeamnă pe rege să angajeze rezervele într-un atac decisiv, regele consideră că este prudent să se retragă, pentru a face joncțiunea cu trupele lui Hohenlohe. Joncțiunea se face cu o masă de fugari, care transmit panica și unităților care luptă la Auerstädt.

În bătălia de la Jena și Auerstädt, francezii au capturat 25 000 de prizonieri, 200 de tunuri, 60 drapele. Mai mult de o treime din corpul lui Davout era scos din luptă, cele mai mari pierderi înregistrîndu-le divizia Gudin.

În *Buletinul* din 15 octombrie se afirmă că „Bătălia de la Jena a spălat rușinea de la Rossbach, a decis în șapte zile soarta unei campanii, calmînd în întregime frenezia războinică care pusese stăpînire pe conducătorii prusaci.”

La 15 octombrie, începe urmărirea armatei prusace. Murat, Soult, Ney și Bernadotte (corpul acestuia nu contribuise nici la lupta de la Jena, care se da în stînga sa și nici la cea de la Auerstädt) sînt lansați pe urmele resturilor armatei prusace, conduse de Hohenlohe și Blücher, care căutau să-și deschidă un drum spre est. Hohenlohe, care voia să treacă Oderul, este forțat să capituleze la Prentzlow în 28 octombrie, iar Blücher depune armele la Lübeck în 7 noiembrie.

În 24 octombrie, Napoleon ajunge la Potsdam, în 25 are loc intrarea în Berlin. Corpul lui Davout defilează primul,

Nar mai tirziu mareşalul va primi titlul de duce de Auerstädt. Napoleon, însuşi, intră în capitala Prusiei, la 27 octombrie. Fortăreţele Prusiei : Erfurt, Spandau, Stettin, Küstrin, Magdeburg etc. se predau una după alta, uneori la prima somaţie a unui ofiţer de cavalerie. Rareori o campanie s-a încheiat, cu un succes desăvîrşit, strategic şi tactic, cum s-a încheiat campania din 1806. Aşa cum îi raporta Murat lui Napoleon : „Ordinele majestăţii voastre au fost executate, lupta s-a încheiat din lipsă de combatanţi.“ O mare putere europeană se prăbuşea în mai puţin de o lună de zile. Pe lângă 25 000 de morţi, erau făcuţi prizonieri 100 000 de oameni, restul armatei se dizolvă de la sine. Numai la Berlin sînt capturate 400 de tunuri şi 100 000 de puşti. Saxonia şi Weimar sînt incluse în Confederaţia Rinului. Despăgubirea de război plătită de Prusia se ridică la 160 000 000 franci.

Modul în care se desfăşoară şi se încheie această campanie, a fost, în mod fericit, rezumat de Heine, în cuvintele : „Napoleon a suflat peste Prusia şi Prusia a încetat să mai existe.“

WATERLOO

(1815)

În momentul în care participanții la Congresul de la Viena află că Napoleon a debarcat în Franța, capetele încoronate ale Europei decid să trimită toate forțele lor împotriva uzurpatorului. Napoleon dorea pacea, deoarece armata franceză nu era pregătită pentru a face față Europei. În fața pregătirilor pe care le face Anglia, Prusia, Austria, Rusia și Suedia, plus regatele germane create de Napoleon cu toată că Napoleon încearcă să ducă tratative cu adversarii săi, aceștia refuză categoric orice înțelegere. Ei doreau înlăturarea lui Napoleon și, dacă se putea, dispariția fizică a acestuia. În ochii lor, Napoleon reprezenta revoluția. În realitate, Napoleon consolidase rezultatele revoluției burgheze. Poporul francez l-a întâmpinat, după întoarcerea din insula Elba, așa cum o va face și după lupta de la Waterloo, ca să desăvârșească revoluția, adică să realizeze cel puțin programul revoluției de peste 33 de ani, dar Napoleon, adept al revoluției din 1789, detestă o nouă schimbare a ordinii sociale lipsindu-se de singurul aliat de nădejde : poporul francez. Pentru a înfrunta Europa, acceptă condițiile puse de marea burghezie franceză, care-i este ostilă. Napoleon însuși, generalul „O sută de mii“, cum îl numeau adversarii în 1814, nu mai avea încrederea de altădată în el însuși. Constituția îl împiedică să recurgă la conscripție, într-un moment în care armatele celor mai mari puteri continentale se aflau la granița Franței sau în marș spre hotarele acesteia.

Sînt constituite totuși 6 corpuri de armată, comandate de Drouet d'Erlon, Reille, Vandamme, Gérard și Mouton. Garda este formată din două divizii : Friant și Morand ; Tînăra Gardă, o divizie, Duhesme și, două divizii, de cavalerie, Lefebvre Desnoëtes și Guyot. Rezerva de cavalerie se află sub comanda lui Grouchy și este formată din 4 corpuri : Pajol, Exelmans, Kellermann și Milhaud. În total 100 000 de oameni, 300 de tunuri.

De la Marea Nordului la granița Elveției, adversarii lui Napoleon dispuneau de 600 000 de oameni, împărțiți în patru armate. Armata anglo-olandeză sub comanda lui Wellington și armata prusacă sub comanda lui Blücher, se aflau în Belgia. Prima avea un efectiv de 85 000 de oameni, cea de a doua 127 000.

Pentru apărarea Rinului și hotarului de pe Alpi sînt detașate două corpuri : în Alsacia, Rapp, cu 17 000 de oameni, pe Alpi, Suchet, cu 22 000. Alți 27 000 de oameni sînt imobilizați în Vendée. Adversarul cel mai periculos era armata anglo-olandeză-germană din Belgia, care putea înainta în direcția Parisului fără a întîmpina obstacole naturale importante.

Deoarece propunerile de pace ale lui Napoleon sînt respinse, acesta se decide să atace prin surprindere pe Wellington și Blücher. Victorios, teatrul de operații era mutat dincolo de hotarele Franței, se crea timp pentru ridicarea a 200 000—250 000 de oameni. Avînd în vedere inferioritatea numerică și timpul care îi lipsea lui Napoleon, pentru organizarea unei mari armate, adversarii săi sînt convinși că acesta va adopta o atitudine defensivă. La 6 iunie, corpul 4 Gérard părăsește Metz îndreptîndu-se spre Philippeville, la 8 iunie Garda părăsește Parisul, celelalte corpuri încep marșul spre frontiera Belgiei. Riul Sambre maschează concentrarea armatei franceze. La 14 iunie Sambre este trecut pe trei coloane pe un front de 5 km. Obiectivul pe care trebuie să-l atingă armata franceză este Charleroi, locul în care Wellington și Blücher ar putea face joncțiunea. Napoleon spera să-i separe și să-i bată pe rînd. Planul este conceput cu înțelepciune, executat cu îndrăzneală, el însuși valorînd cît 100 000 de oameni, care-i lipseau împăratului. Acesta este comentariul lui Napoleon. Cunoscînd caracterul impetuos al lui Blücher, Napoleon își îndreaptă eforturile împotriva acestuia. La 15 iunie, pe 3 coloane, armata franceză înaintează spre Charleroi, dar, Vandamme în loc să ajungă la orele

10 în această localitate, ajunge abia la 3 după-masă, mareșalul Mortier, comandantul Gărzii părăsește cîmpul de luptă, Bourmont, comandantul unei divizii, dezertează, dezvăluind inamicului, planurile lui Napoleon. Ney sosește pe cîmpul de luptă și primește comanda coloanei de pe aripa stîngă, formată din corpurile 1 și 2 și misiunea de a ocupa Quatre-Bras împingînd avangărzi spre Bruxelles, Namur și Nivelles. În 16 iunie, Napoleon îi bate pe prusaci la Ligny. Ney se bate numai cu jumătate din forțele de care dispune la Quatre-Bras, uitînd de cealaltă jumătate pînă la 6 seara, cînd împrejurările îi impun să facă apel la rezerve. „În alte campanii, spune Napoleon, acest general ar fi ocupat de la 6 dimineța o poziție în fața localității Quatre-Bras“, ceea ce i-ar fi permis să învăluie armata prusacă, iar bătălia de la Ligny s-ar fi încheiat cu lichidarea celei mai mari părți a armatei lui Blücher. În aceeași zi, un corp francez oscilează între cele două cîmpuri de bătăie, fără să intervină nici în lupta de la Ligny, nici în cea de la Quatre-Bras. De la începutul campaniei, Napoleon se află în fruntea coloanelor, conduce la atac diviziile Gărzii, corectează greșelile generalilor săi.

Blücher se retrage spre Wavre. Napoleon trimite 34 000 de oameni sub comanda lui Grouchy ca să urmărească armata prusacă, să atace fără ezitare, s-o fixeze pe loc, pentru a nu fi în stare să vină în ajutorul armatei anglo-olandeze. Napoleon, cu 62 000 de oameni, ajunge seara, 17 iunie, la Waterloo. Dacă generalii săi ar fi dat dovadă de mai multă operativitate, ar fi ajuns la orele 3 după-amiază și soarta primei părți a campaniei ar fi fost decisă. Pînă seara, armata lui Wellington ar fi fost înfrîntă, fără ca Blücher să poată trimite nici un ajutor. De o zi și o noapte plouă. S-a crezut că ploaia a contribuit la înfrîngerea de la Waterloo. Napoleon inspectează cîmpul de luptă la orele 5 dimineța. Terenul este impracticabil, începutul ostilităților este amînat pînă la ora 9, cînd trupele franceze din prima linie ocupă pozițiile fixate de Napoleon. De la 5 la 9 patru ore erau pierdute pentru armata franceză, care avea nevoie de 6 ore, pentru cîștigarea bătăliei.

Napoleon începe lupta pe aripa stîngă a armatei franceze, unde se afla castelul Hougoumont și o pădurice. Intenția lui era de a atrage atenția adversarului în această parte, spre a-l determina să aducă întăriri de pe centru. Dacă manevra reușea, atunci cu grosul forțelor sale, Na-

poleon își propunea să străpungă centrul armatei engleze și să atace din flanc aripa dreaptă a acesteia, silind-o să se retragă în așa fel încît să crească spațiul, care separa armata lui Wellington de Blücher. Napoleon spera ca Grouchy, în urma mai multor ordine trimise, să sosească pe cîmpul de luptă în flancul stîng al armatei engleze. Bătălia pentru Hougomont durează cîteva ceasuri și, pînă la urmă, această poziție este ocupată de trupele franceze.

Între timp, este pregătit atacul asupra centrului armatei engleze. Este formată o baterie de 80 de tunuri care va deschide focul asupra liniilor engleze. Lui Ney îi este încredințat atacul, care ar fi putut decide soarta bătăliei.

În momentul în care totul era pregătit pentru atacul decisiv, Napoleon zărește pe dreapta, la orizont, ceva care ar putea fi trupe în marș. Întrebarea care se pune este aceea de a ști dacă este vorba de o parte din armata lui Grouchy, sau de prusaci. Trei mii de călăreți sînt detașați pe dreapta pentru a se reuni cu noii veniți pe cîmpul de luptă dacă erau francezi, sau pentru a le încetini înaintarea, în cazul în care erau dușmani. Atacul pe centru este amînat pentru un timp. În curînd, lucrurile se lămuresc. O ștafetă prusacă este prinsă și adusă în fața lui Napoleon. Ceea ce zărise împăratul, erau 30 000 de oameni, corpul lui Bülow, care nu participase la lupta de la Ligny. Napoleon îi ordonă lui Mouton să ocupe cu 10 000 de oameni o poziție potrivită pentru a opri corpul 4 prusac. Sînt trimise ordine lui Grouchy să se deplaseze spre stînga, pentru a veni pe cîmpul de luptă. O parte din forțele acestuia și cei 10 000 de oameni de sub comanda valorosului general Mouton, erau suficiente pentru a înfrînge corpul lui Bülow. Ney primește ordin să pornească atacul pe centrul liniei engleze, să ocupe ferma de la Haye-Sainte și satul la Haye. După trei ore de lupte îndîrjite, ferma și satul la Haye sînt cucerite de francezi, două divizii engleze sînt distruse. Centrul armatei engleze era străpuns, șoseaua, singurul drum pe care armata engleză se putea retrage spre Bruxelles, era interceptată. Victoria armatei franceze este ca și sigură. Ney cere rezerve pentru a desăvîrși succesul obținut, dar, în acest timp, orele 16, Bülow atacă corpul lui Mouton și, superior numeric, schițează o mișcare de învăluire a aripei drepte a armatei franceze, linia de operații a acesteia este bombardată de artileria prusacă, Mouton se retrage metodic iar Napoleon este constrîns de modul cum evoluează bătălia

să trimită ajutoare lui Mouton, prelungind aripa dreaptă cu unități ale Gărzii. Pentru moment era important ca armata prusacă să fie oprită și pericolul care amenința flancul drept al armatei franceze să fie înlăturat. Nepuținând să-i trimită infanterie, Napoleon îi pune lui Ney la dispoziție o parte din rezerva de cavalerie, cuirasierii lui Milhaud. Acesta din urmă, trecând pe lângă Lefebvre-Desnoëttes, care comanda cavaleria ușoară a Gărzii îi spune : „Pornesc la atac, susține-mă !” Crezând că este ordinul împăratului, Lefebvre îl urmează pe Milhaud. Napoleon pune la dispoziția lui Ney o parte din cavalerie ca să stabilească legătura între aripa stângă și centrul armatei franceze, cu dispoziția ca Ney să nu înceapă un nou atac pînă la noi ordine. Convins că Grouchy nu mai poate ajunge pe cîmpul de luptă, pentru că nu-și înțelesese misiunea, Napoleon angajează toate rezervele împotriva lui Bülow. După două ore de lupte, Bülow este respins.

Între timp Ney, în loc să aștepte ordinul lui Napoleon, angajează cavaleria în șarje disperate asupra careurilor engleze, el însuși aflîndu-se în fruntea unui escadron. Atacurile repetate ale cavaleriei franceze sînt respinse și, deși Napoleon își dă seama că acest atac nebunesc al lui Ney este prematur, consideră că trebuie să fie susținut și trimite ordin lui Kellerman să atace și el cu cavaleria sa. Din greșeală, ordinul este transmis și cavaleriei grele a gărzii, Ney angajează toată cavaleria armatei franceze împotriva infanteriei engleze, dar nu reușește să frîgă rezistența acesteia, cu toate pierderile suferite, cu toate că puterea de luptă a infanteriei engleze era pe punctul de a fi anihilată. Cavaleria franceză care se reformase pe platoul Mont Saint-Jean era ea însăși epuizată fizic.

Respingînd corpul lui Bülow, Napoleon se hotărăște să atace cu Garda Veche pe centrul liniei ocupate de armata engleză. Batalioanele sînt formate în careu, în mijlocul unuia dintre ele se află însuși împăratul. De rezultatul acestui atac depinde soarta bătăliei. La orizont, alte trupe prusace își făceau apariția. Victoria trebuia cîștigată mai înainte ca aceste trupe să poată ajunge pe cîmpul de luptă. O nouă trădare însă are darul să schimbe soarta bătăliei. Căpitanul du Barail trece în liniile engleze și-l informează pe Wellington despre atacul organizat de Napoleon. Generalul englez concentrează în grabă, în locul amenințat, toate rezervele, le dispune în careu și cînd Vechea Gardă condusă de Napoleon atacă, față în față se află 15 000 de

francezi și 50 000 de englezi. După douăzeci de minute de înleștare supraomenească, Garda începe să se retragă. Acest fapt are darul să declanșeze panica în rîndul armatei franceze, mai ales că, în acest moment, trupele lui Blücher atacă și pătrund în la Haye. Soarele asfințise, Napoleon ordonă batalioanelor Gărzii să facă stînga împrejur și să se retragă în ordine. Același lucru îl face corpul lui Reille (aripa stîngă a armatei franceze), dar o șarjă a cavaleriei engleze separă Garda de corpul lui Reille și dezordinea este totală. Dacă nu ar fi fost angajată cavaleria grea a Gărzii, aceasta ar fi putut respinge cavaleria engleză și cea mai mare parte a armatei franceze s-ar fi putut retrage în ordine. Cavaleria prusacă inundă cîmpul de luptă, Napoleon se retrage de-a curmezișul drumului care taie cîmpul de bătaie, cu ultimele batalioane ale Gărzii, ale căror careuri rezistă tuturor șarjelor executate de cavaleria engleză și prusacă.

În dicteurile de la Sf. Elena, Napoleon, referindu-se la bătălia de la Waterloo, arată că „Din 15 pînă la 18 (iunie) ducele de Wellington a manevrat constant așa cum a dorit inamicul, n-a făcut nimic din ceea ce acesta se temea să facă. Infanteria engleză a fost fermă și solidă. Cavaleria putea să facă mai mult. Armata anglo-olandeză a fost salvată de două ori de prusaci : prima dată, înainte de orele trei, de armata generalului Bülow, cu 30 000 de oameni și a doua oară, la orele opt seara, de armata mareșalului Blücher, cu 30 000 de oameni. În această zi, 62 000 de francezi au bătut 120 000 de oameni. Victoria le-a fost smulsă între opt și nouă seara, dar de 150 000 de oameni.”

Grouchy, cu 36 000 de oameni ar fi schimbat soarta bătăliei dacă ar fi executat ordinele lui Napoleon sau s-ar fi comportat după principiile de artă militară profesate de marele comandant de oști. Excelent general de cavalerie, Grouchy s-a dovedit sub nivelul misiunii acordate.

De altfel încă din timpul luptelor din Spania, dar mai ales în timpul campaniei din anul 1813, mareșalii lui Napoleon au dovedit că, în momentul în care nu luptă sub ordinele directe ale împăratului, sînt generali mediocri. O singură excepție poate : mareșalul Davout. În timpul campaniei din 1815, Davout rămîne la Paris ca ministru de război. Soult este numit șeful statului major, Garda nu are un comandant, Ney, deși brav, ca de obicei, comite eroarea, cu urmări funeste, de a angaja toată cavaleria franceză în loc să aștepte ordinele lui Napoleon.

Murat, care-și oferise serviciile, nu este primit pentru gafele politice comise, încît, în confruntarea decisivă pentru soarta lui Napoleon, acestuia îi lipseau oamenii de talent, care sub directa lui conducere, reușiseră să strălucească în atîtea rînduri pe cîmpurile de luptă. O parte dintre ei muriseră — Lannes și atîția alți generali de talent — alții trecuseră de partea Bourbonilor sau așteptau rezultatul primelor confruntări, pentru a se decide de partea cui vor trece.

Waterloo înseamnă sfîrșitul unei epopei și sfîrșitul unui destin de excepție. Generalul, care-și petrecuse aproape 20 de ani pe cîmpul de luptă, va schimba sabia cu pana si, în ultimii cinci ani, cît îi mai rămîneau de trăit, în detențiunea de la Sf. Elena, va analiza în scris o parte din campaniile sale sau ale altor generali. Principiile de artă militară formulate, cu o claritate și o precizie desăvirșită, vor forma obiectul de studiu, pentru generațiile următoare de militari.

Sint campanii care pasionează pe cititor, datorită modului în care s-au desfășurat operațiile militare propriu-zise. Aceste campanii sint interesante, numai din punct de vedere al istoriei militare, pentru concepția strategică și manevrele pe cîmpul de bătaie, care ilustrează geniul unui mare conducător de oști și pregătirea unei armate. Sint campanii care, deși din punct de vedere al istoriei militare sint mai puțin pasionante, au avut urmări importante pe plan politic, în ciuda greșelilor comise de către generalii care au condus asemenea campanii și, mai ales, în ciuda rezultatelor mediocre, obținute pe cîmpul de luptă. Campania din Italia din 1859 face parte din ultima grupă. Este interesantă tocmăi pentru modul deslînat și defectuos, în care a fost condusă de către comandamentul uneia dintre armatele beligerante și, mai ales, este importantă pentru rezultatele politice pe care le-a avut. Această campanie a avut ca scop eliberarea Italiei de sub suzeranitatea Austriei. Încă din timpul revoluției din 1848, lordul Palmerston considera că „Austria nu avea nici cea mai mică șansă ca să poată păstra în mod util și permanent Italia de Nord și că ar fi fost mai înțelept din partea guvernului său și mai util pentru trăinicia imperiului, să

elibereze aceste popoare de sub dominația sa." Sub presiunea mișcării de eliberare și a luptei pentru independență manifestată de popoarele supuse Imperiului austriac, Curtea de la Viena a încercat să-și salveze situația propunând independența pentru Lombardia și Veneția, fiecare avînd cîte un guvern separat care recunoștea suzeranitatea împăratului. În 1856, la Congresul de la Paris, Cavour, reprezentantul Sardiniei, denunță „creșterea influenței austriece în Italia” și demersurile sale sînt primite cu simpatie de președintele Congresului, contele Walewski (fiul lui Napoleon I) și de lordul Clarendon, reprezentantul Angliei.

La începutul anului 1859, Napoleon III lasă să se înțeleagă că relațiile dintre Franța și Austria nu mai sînt atît de bune ca în trecut.

Regele Piemontului și Cavour, în discursuri publice se ridică împotriva amestecului Austriei în Italia, iar pe plan militar sînt luate măsuri care să pună pe picior de război armata micului regat. Din celelalte state italiene sosesc voluntari. Din discursul lui Napoleon III, din 7 februarie, reieșea că Franța se situează pe o poziție de mediatoare. Austria se bazează pe o cooperare a statelor germane, dar propaganda franceză lasă să se înțeleagă că ar exista o înțelegere între Franța și Rusia. Rusia și Prusia se pregătesc pentru un eventual război, dar se situează pe o poziție prudentă. În Anglia, opinia publică este de partea italienilor. Pentru a evita un război de mari proporții, Rusia propune ca cele cinci mari puteri să se întrunească și să rezolve problema Italiei în chip pașnic. Austria este de acord, cu condiția, inacceptabilă, ca Sardinia să dezarmeze. Sardinia se opune, pentru că nu i se îngăduie, deși este direct interesată, să participe la Congres.

Avînd în vedere numărul trupelor austriece din Italia, disproporția dintre ele și trupele piemonteze și faptul că armata franceză nu era capabilă să participe la operații, în nordul Italiei, din primele zile ale campaniei, Austria se decide să ia inițiativa, în speranța unei victorii rapide, care va pune Europa în fața unui fapt împlinit. La 19

aprilie, 1859, un ultimatum este adresat Piemontului. Conținutul ultimatumului este cunoscut de marile puteri cu două zile înainte de a fi remis curții de la Turin. Cabinetul austriac informează guvernul francez, în aceeași zi, despre intențiile sale în legătură cu Piemontul; răspunsul francez este așteptat timp de trei zile, după care, guvernul sard va suporta gravele consecințe ale comportării sale. Cavour răspunde ultimatumului austriac în 26 aprilie. Trupele austriece primesc ordin să intre în acțiune în 29 aprilie. Prima greșală strategică comisă de austrieci este răgazul de 10 zile de când prezintă ultimatumul și intrarea în război, deși armata lor era concentrată pe Ticino și avea posibilitatea să intre în campanie din ziua de 19. Această greșală nu ar fi avut urmări însemnate la începutul secolului, dar în 1859, când este folosită forța mașinilor cu aburi în transport, ea se dovedește a fi o gravă eroare.

În momentul în care Napoleon al III-lea este informat că Austria pregătește un ultimatum pentru regatul Sardiniei, ordonă concentrarea mai multor divizii la granița Piemontului, dar după mărturia acestuia, în 8 iunie, la Milan, armata franceză nu era pregătită pentru a veni în ajutorul aliaților și trecerea Alpilor se face în grabă și cu mici detașamente. Dacă austriecii luau ofensiva în 22 aprilie, armata piemonteză, de numai 60 000 de oameni, ar fi fost copleșită de cele patru corpuri de armată austriece care se aflau pe Ticino (aproape 200 000), trecătorile Alpilor, pe unde veneau armatele franceze, ar fi fost blocate, iar detașamentele franceze care trecuseră munții respinse sau contrinse să capituleze. Gezeralii austrieci sînt însă metodici, le repugnă acțiunile rapide. Lipsa lor de inițiativă salvează Piemontul și îngăduie armatei franceze să treacă Alpii și să se concentreze în jurul Alessandriei și Genovei.

Armatele beligerante. La începutul campaniei, armata austriacă este formată din 5 corpuri de armată (corpurile 2, 3, 5, 7, 8) 120 000 oameni — infanterie și cavalerie — la care se adaugă 80 000 care asigurau spatele. Aliații se prezintă la începutul campaniei cu armata piemonteză, sub comanda regelui; 60 000 de oameni, 120 tunuri, 20 000 în centrele fortificate. Francezii concentrează la Alessandria

160 de batalioane : 95 000 infanterie, 9 000 cavalerie, 300 tunuri.¹

Spațiul pe care se desfășoară campania din 1859 este identic cu cel pe care au avut loc primele campanii ale lui Napoleon I. Austriecii, ca o concluzie la operațiile din 1796—1797, consideră că patruleterul cuprins între Mincio și Adige oferă posibilități de apărare și este fortificat în consecință. Puncte de sprijin : Verona, Legnano, Mantova, Peschiera.

La 26 aprilie, Piemontul răspunde ultimatumului austriac. De la Viena vine ordin ca operațiile să înceapă în 29. Ticino este trecut, Giulay avansează pe un front larg și după 4 zile de marș, se află la aproximativ 24 km de locul de pornire și încearcă să treacă Padul, dar este oprit de câteva tunuri. Între timp corpurile 3 și 4 franceze trec Alpii, iar corpurile 1 și 2 sînt aduse cu vapoarele la Genova. La 4 mai, Padul este trecut de corpul 8, care ocupă Voghera și Tortona, făcînd recunoașteri spre Novi, dar se retrage la nord de fluviu. Pînă la 20 mai nu se mai întîmplă nimic deosebit. Timp de 20 de zile, armata austriacă a înaintat cîte un kilometru pe zi, neîncomodînd cu nimic armata franceză care trecea Alpii, fără să se opună concentrării armatei franceze și sarde. Aflînd despre concentrarea armatei franceze în jurul Alessandriei, Giulay se hotărăște să trimită corpul 5, Stadion, (25 000 oameni) pe malul drept al Padului, pentru a recunoaște forțele inamice, exact în momentul în care aliații se pregăteau să ia ofensiva.

¹ La Solferino, împăratul Francisc Iosif, comandantul sîmrm va dispune de 8 corpuri : 1. Clam Gallas, format din două divizii și două escadroane de cavalerie ; 2. Prințul Eduard de Lichtenstein, două divizii și un regiment de husari ; 3. Prințul Schwarzenberg, la fel ca 2 ; 4. Arhiducele Carol-Ferdinand — în Tirol ; 5. Conte Stadion două divizii, patru escadroane de ulani din Sicilia ; 7. Baronul Zobel, două divizii, patru escadroane husari imperiali, 8. Contele Benedeck — la fel ca cel precedent ; 9. Contele Schaffgotsche — aceeași formulă ca 4 ; 11. Von Wiegł — identic cu corpul 7. În rezervă un corp de cavalerie.

La Solferino, armata franceză comandată de Napoleon al III-lea se prezintă cu garda (general Regnault de Saint-Jean d'Angély, două divizii infanterie și o divizie de cavalerie, artilerie, geniu) și 5 corpuri : 1. Mareșal Baraguay-d' Hilliers ; 3 divizii infanterie și o divizie cavalerie, 4 regimente artilerie ; 2. Mac-Mahon, general de divizie cu două divizii infanterie și o brigadă de cavalerie ; 3. Mareșal Canrobert, trei divizii infanterie, o divizie cavalerie ; 4. Niel, general de divizie, trei divizii infanterie, o brigadă cavalerie ; 5. Prințul Napoleon, două divizii infanterie, o brigadă cavalerie. Fiecare divizie are artileria sa.

Prima divizie din corpul 1 al armatei franceze, sub comanda generalului Forey, aflînd că austriecii iau ofensiva, cu aproximativ 7 000 de oameni pornește spre Montebello  i în ziua de 20 mai are loc prima ciocnire serioasă a campaniei. Victoria este de partea francezilor, ca în 1800, cu o singură diferen   : atunci austriecii înaintau de la apus spre r sarit, iar acum o făceau în sens invers.  n raportul trimis  mp ratului, Giulay se arăta mul umit de rezultatul recunoa terii făcute.   i propusese să afle forțele adversarului, iar în seara de 20 mai nu  tia mai mult dec t în dimineața aceleea i zile, sau mai mult decât putea citi în ziarele din aceea i zi. O a doua observa ie : Stadion în loc să acționeze în forță, cu masa întregului corp, pentru a-l constr nge pe adversar să- i desfășoare trupele  i să afle, în felul acesta, care este capacitatea lui de luptă,   i angajează metodic, unitate după unitate,  nc t, la sf r itul luptei, jumătate din efectivul corpului său nu luase contact cu inamicul. Energia cu care se bat francezii îl face pe Stadion să creadă că în fa a lui se aflau 40 000 de oameni. Recunoa terea decisă de Giulay  i executată de Stadion este nu numai inutilă, dar  i dăunătoare : ea are darul să-l dezinformeze pe comandantul- ef al armatei austriece asupra forțelor  i intențiilor adversarului său  i să creeze o stare de încredere în r ndurile armatei franceze. Generalul Forey raport nd desfășurarea luptei de la Montebello, arăta în postscriptum că, din informațiile culese, adversarul nu dep  ea 18 000 de oameni.

După această ciocnire, Giulay este convins că Napoleon al III-lea va încerca să execute manevra lui Napoleon I din 1796 : o deplasare pe malul drept al Padului, traversarea fluviului  i să atace din spate armata austriacă. La 28 mai, Curtea de la Viena era informată de către cartierul general al trupelor sale că pozițiile ocupate de armata austriacă fac ca Lombardia să nu poată fi atacată, fără ca adversarul să nu poată fi pedepsit pentru îndrăzneala sa. Aliații nu pot trece Padul, pentru că feld-mare alul Benedeck se află la Lomello. Armata sardă va încerca să traverseze Sesia, în momentul în care francezii vor lua ofensiva pe Pad. Dar, se adaugă în raport, „toate aceste mi c ri nu vor influența planurile noastre de campanie, care nu vor fi schimbate nici de capricii, nici din pricina unor motive oarecare”. Convins că armata franco-sardă va acționa numai conform acestei scheme, Giulay se retr sease la est

de Sesia și aștepta plin de încredere că aliații, în defensivă pînă atunci, vor fi constrînși să ia ofensiva.

Napoleon al III-lea se gîndise, la un moment dat, să-l imite pe unchiul său, dar acest plan era prea vizibil ca să mai furnizeze o surpriză. Un atac frontal al inamicului, pe poziții bine organizate, era prea riscant. Profitînd de inactivitatea adversarului, el hotărăște să treacă trupele de pe flancul drept și centru pe flancul stîng și să atace cu majoritatea forțelor sale flancul drept inamic, adică să acționeze acolo unde acesta se aștepta mai puțin. Pentru a-l înșela pe Giulay, își instalează cartierul la Voghera; numeroase trupe sînt trimise pe malul drept al Padului. În 28 mai începe, însă, transportul corpurilor 4, 3 și 2 pe calea ferată în spre Vercelli, în timp ce corpul 1 rămînea în acoperire pe Pad. În 29 mai, armata sardă traversează Sesia, înaintînd spre Palestro. Garibaldi este trimis, pe sub munte, ca să ridice Lombardia împotriva stăpînirii austriece. În ziua de 24, Garibaldi lansează o proclamație în acest sens, iar în 28 se afla pe malul lacului Como. Giulay, convins că acțiunile principale vor avea loc, undeva, de-a lungul Padului, neglijează ofensiva sardă, pe care o consideră ca pe o simplă demonstrație, și continuă să acorde toată importanța evenimentelor care se petrec pe aripa sa stîngă. De aceea, ordonă celor două corpuri care formează aripa dreaptă să respingă pe sarzi dincolo de Sesia. Dar, în aceeași zi, 30 mai, corpul 3 francez, sub comanda mareșalului Canrobert ajunge la Prarolo și începe să treacă Sesia. A doua zi, corpul 4, Niel, trece și el riul înaintînd spre Novara, în timp ce corpul 2 (Mac-Mahon) și garda ajung la Vercelli. În 31 mai are loc lupta de la Palestro. Austriecii, care nu au timp să-și concentreze forțele, sînt înfrinți și constrînși să se retragă. Giulay fiind informat despre mișcarea de învăluire pe care Napoleon al III-lea o concepușe, ar fi trebuit ca în ziua de 31 să atace cu toate forțele un adversar în mișcare și să-l respingă spre Sesia. Dar în loc să atace, deși avea la dispoziție 7 corpuri, Giulay se retrage la răsărit de riul Ticino, aliniament pe care se hotărăște să-l apere pentru a salva Lombardia. Napoleon era convins că în ziua de 1 iunie va avea loc o mare bătălie. Neîntîlnind nici o rezistență, în ziua de 2 iunie Niel, Mac-Mahon, Baraguay d'Hilliers și garda înaintează spre Novara și în ziua de 13 iunie începe traversarea rîului Ticino. Mac-Mahon traversează Ticino la Turbigo și respinge pe austriecii din satul Robecchetto instalîndu-se

solid, cu întregul corp de armată, pe malul stîng al riului Ticino. Pentru a doua zi, Mac-Mahon primește ordin să se deplaseze spre sud, ca să protejeze trecerea riului la înălțimea localității Magenta, grosului armatei franceze formată din corpurile 2, 3 și Garda, în timp ce corpurile 1 și 4 urmau să ajungă între Olengo și Trecate.

Giulay se pregătește să oprească pe inamic la Magenta. Corpul 1 avea misiunea să oprească trupele lui Mac-Mahon, fiind așezat cu fața spre nord, corpul 2 era așezat la vest de Magenta, corpul 7 ocupa localitatea Corbetta la est de Magenta și Robecco la sud de Magenta, corpul 3 se afla la sud de Robecco, iar corpul 5 se îndrepta spre această localitate; corpul 8 era la Binasco. Pentru ziua de 4 iunie, Giulay dispunea de 7 corpuri de armată, dar modul straniu în care sînt dispuse și cum este concepută bătălia dau dovada incapacității totale a comandantului șef al armatei austriece. Mișcările efectuate de armata franceză nu sînt dintre cele mai fericite, încît, în prezența unui adversar talentat, ele ar fi dus la înfrîngerea unor părți a acesteia în ziua de 4. Mac-Mahon are în subordine 28 000 de oameni, cu care operează un marș în flancul drept al armatei austriece. Giulay opune lui Mac-Mahon 7 000 de oameni. Mac-Mahon își începe marșul la orele 10, moment în care trupele franceze de sub ordinele împăratului pornesc din Trecate. La orele 2, Napoleon crede că Mac-Mahon a început lupta și pentru a veni în ajutorul lui, atacă frontal pe austrieci cu o singură divizie, deci 8 000—10 000 de francezi împotriva a 25 000 de austrieci. Între 2 și 4 lupta se dă la vest de Magenta, iar Mac-Mahon, dîndu-și seama că în această localitate și în sudul ei sînt masate forțe inamice numeroase, suspendă orice acțiune între orele 1 și 4, timp în care își concentrează și organizează atacul. Greul luptei e dus mai mult de o oră de o singură divizie. De la orele 2, pe cîmpul de luptă sosesc succesiv alte două divizii din corpurile 3 și 4, oprind înaintarea austriecilor care veneau dinspre sud. La orele 4, Mac-Mahon reia ofensiva, la orele 5 începe atacul general francez, la orele 7 artileria franceză bombardează Magenta în care intră peste o jumătate de oră cele două divizii ale corpului Mac-Mahon. Din pricina greșelilor comise de cei doi adversari la Magenta, cele două armate se înfruntă cu mai puțin de jumătate din efectivul lor. Giulay încearcă să continue lupta a doua zi, dar aripa dreaptă a armatei austriece, corpurile Clam-Gallas și Lichtenstein se retrag fără să fi primit un ordin în acest sens, și

atunci se hotărăște să se retragă la est de Mincio, unde urmau să-i vină ajutoare din imperiu. În 7 iunie, Napoleon intră în Milan și în proclamația lansată italienilor, se arată că armata franceză a venit ca să elibereze Italia, locuitorilor acesteia revenindu-le cinstea de a deveni în viitor „cetățeni liberi ai unei mari țări”.

Contemporanii observă că bătălia de la Magenta este fructul întâmplării și nu rezultatul unei concepții chibzuite, atât de straniu pare modul în care această bătălie a fost pierdută. Giuly explică mai târziu că lupta de la Magenta a fost concepută ca un atac în flancul oastei inamice care se îndrepta spre Milan. Cu toate că avea dreptate, modul defectuos în care este executat acest atac a dus la înfringerea sa, deși planul în sine este el însuși riscant. Giuly comite sistematic o eroare elementară, din punct de vedere strategic : el se baricadează la adăpostul unui curs de apă deși acesta poate fi trecut de adversar într-un loc unde apărarea lui este mai slabă. La Magenta, Giuly, obsedat de apărarea unui asemenea obstacol, ia un dispozitiv straniu, în loc să-și concentreze toate forțele într-o poziție, bine aleasă, sau să atace corpurile de oaste inamice dispersate.

Napoleon își depășește adversarul printr-un plus de inițiativă și de înțelegere a evenimentelor ce se petrec sub ochii săi. După Magenta, se aștepta la continuarea luptei în ziua de 5. Giuly retrăgându-se, Napoleon nu riscă o urmărire dezorganizată. Modul cum se desfășurase bătălia în ziua de 4, îl făcuse pe Napoleon să înțeleagă cât de riscantă fusese angajarea unor unități care nu aveau nici o legătură între ele. De aceea, în 5 iunie, armata franceză rămâne în bivuac, neinconcomodă cu nimic armata austriacă, ce reușește să se retragă, cu întregul material, la răsărit de riul Adda. Un singur incident se produce în timpul acestei retrageri : ciocnirea de la Marignan, în ziua de 8 iunie între avangarda austriacă și corpurile 1 și 2 franceze. Atacul este dat de divizia Bazaine. Este un atac frontal, cu multe pierderi pentru francezi, deși se convenise între comandanții de corpuri ca localitatea să fie cucerită printr-un atac combinat de front și flanc. Bazaine dă dovadă de curaj dar și de lipsă de talent militar. Ariergarda austriacă putea fi forțată să se retragă, amenințându-i-se liniile de comunicație.

În 9 iunie francezii înaintează spre Lodi, dar în 10 și 11 corpul Benedeck apără trecerile peste Adda. Abia în 18

iunie armata franceză ajunge la Brescia. Cum remarcă Vial, de la Magenta la Brescia armata franceză a străbătut aproape 128 km, în 16 zile, deci 8 km pe zi ! În ziua de 20, aliații ajung la Chiese, în timp ce armata austriacă se află la răsărit de Mincio, între lacul Garda și Mantova. Împăratul Franz-Josif își mută cartierul general de la Verona la Villafranca în 20, într-o poziție centrală față de felul cum erau dispuse corpurile de armată, iar în 21 și 22 inspectează trupele. Pentru 23, atât austriecii cât și francezii se hotărăsc să ia ofensiva. Armata austriacă traversează riul Mincio, în timp ce aliații ajung la Lonato, Castiglione și Carpenedolo, cu intenția de a se îndrepta spre Mincio. Era de așteptat ca bătălia să se dea în cadri-laterul fortificat cu atita grijă de austrieci, pe un teren foarte bine cunoscut de statul major al armatei austriece. Ordinul lui Franz-Josif de a înainta dincolo de Mincio este o eroare de ordin strategic. În loc să primească lupta pe poziții alese și pregătite dinainte, împăratul se decide pentru o bătălie „de întâlnire“, cu spatele la Mincio, care devenea în felul acesta un obstacol pentru armata austriacă. Cele două armate, înaintând pe coloane paralele, aveau să se întâlnească și să se desfășoare în formație de luptă din mers, deci nu se putea prevedea exact manevra cea mai fericită care trebuia să fie făcută pentru a obține victoria. Într-o asemenea acțiune, câștig de cauză are comandantul care îndrăznește și care face mai puține greșeli.

Locul unde se desfășoară bătălia este aproape același unde a avut loc lupta de la Castiglione din 1796 : la nord, înălțimi care coboară spre sud urmînd linia Castiglione, Solferino, Cavriana, Volta ; spre sud, o cîmpie, locul ideal de manevră, pe unde cavaleria putea fi folosită cu maximum de randament.

Dispozitivul celor două armate : austriecii atacau în regiunea accidentată cu corpul 8 Benedeck, căruia aliații îi opuneau armata sardă. În acest sector, forțele sînt sensibil egale. Pe centru, Solferino este ocupat de corpul 5 (Stadion), în spatele acestuia se află corpul 1, (Clam-Gallas) la Cavriana. În cîmpie, la vest de Volta, se află cavaleria lui Mensdorff, care face legătura între corpul 1 și corpul 3 (Schwarzenberg) care se află la nord-est de Guidizzolo, în timp ce corpul 9 (Schaffgotsche) se afla la sud-vest de aceeași localitate. Corpul 7 (Zobel) în spatele corpului 3 și cavaleriei (Mensdorff), iar corpul 11 (von Wiegl) în spatele corpului 9. Majoritatea cavaleriei austriece se afla pe

aripa stîngă, sub comanda lui Zedewitz. Corpul 2 (Lichtenstein) primește ordin să se deplaseze spre vest și să urce de la Marcaria, spre nord, pentru a amenința liniile de comunicații ale armatei aliate. Din felul în care sînt dispuse trupele austriece, s-ar deduce că efortul principal al acestora va fi făcut pe aripa stîngă, unde se aflau patru corpuri (3, 7, 9, 11) și cavaleria, efort susținut de marșul de flanc al corpului 2. Dispozitivul armatei austriece este judicios făcut.

Napoleon al III-lea dirijează corpul 1 (Baraguay-d'Hilliers) spre Solferino, iar corpul 2 (Mac-Mahon) spre Cavriana. Garda forma rezerva, care se afla în spatele corpului 1 și 2. Corpul 4 (Niel) înaintează spre Medole și se desfășoară la răsărit de această localitate ; în față se afla Guidizzolo, în jurul căruia erau masate patru corpuri austriece ; corpul 3 (Canrobert) este dirijat pe partea dreaptă la Castel Goffredo. 160 000 austrieci și 140 000 francezi și piemontezi iau parte la bătălia de la Solferino. Aliații au 450 de tunuri, austriecii 800.

În ziua de 24 iunie, armata aliată este prima care începe marșul în zori, și la orele 5 divizia Forey respinge spre Solferino avanposturile austriece de la Fontane. Cu această acțiune începe bătălia de la Solferino. Armata austriacă este surprinsă în bivouac. Încă nu primise rația de alimente pentru ziua respectivă. Lupta începe pe tot frontul, la inițiativa comandanților de corp sau de divizie. De la primele bubuituri de tun, Napoleon se îndreaptă spre Castiglione, urmat de artileria și cavaleria Gărzii. Din informațiile pe care le are, Napoleon află că lupta a început pe tot frontul, de la lacul Garda la Castel Goffredo și că pe aripa stîngă austriacă, întărită cu trupele venite din Mantova, se va încerca un atac de învăluire. În 1796, aproape pe același teren, Napoleon I a dezlănțuit un atac pe centru, ca să fixeze trupele inamice, în timp ce a atacat pe flancul drept, în cîmpie, cu cavaleria, iar o divizie venind de la Marcaria era dirijată în spatele armatei inamice. Deși inferior numeric, victoria a fost decisă de manevra executată pe aripa dreaptă. Napoleon al III-lea deși este vag informat că tot în cîmpie, pe aripa dreaptă a armatei franceze, s-ar decide rezultatul bătăliei, se hotărăște să atace pe centru, cu corpul 1 și 2, și să ocupe Solferino, care se afla situat pe înălțimi. Garda forma rezerva acestor două corpuri. Hotărîrea lui Napoleon este influențată de faptul că rezerva

armatei franceze (Garda) se afla mai aproape de Solferino decit de Castel Goffredo !

Baraguay d'Hilliers angajează, către orele 8, cele trei divizii de infanterie — Forey, Ladmirault și Bazaine — dar acestea sint respinse cu ușurință de focul bine susținut al corpului Stadion. În urma acestui eșec, mareșalul avansează artileria și, după o canonadă bine dirijată, cucerește cu un batalion ceea ce nu reușise cu trei divizii : cimitirul din Solferino, bine apărat de austrieci. Împotriva corpului lui Stadion intră în acțiune corpul 2 al lui Mac-Mahon și Garda, încit după o rezistență eroică, la mijlocul zilei fiind depășit pe aripa stîngă, Stadion angajează rezervele corpului său și încearcă să cîștige teren, în speranța că-i vor fi trimise ajutoare. Benedeck, în sectorul nordic, cîștiga teren în defavoarea armatei sarde, ale cărei acțiuni nu sint bine coordonate. Pe aripa dreaptă franceză, corpul lui Niel, sprijinit de o divizie și o brigadă din corpul Canrobert, oprește ofensiva abia schițată a grupului principal de oaste austriac, deși își angajează, rînd pe rînd, propriile sale unități, pe măsură ce acestea soseau pe cîmpul de luptă. Din această prezentare sumară se desprinde o constatare : greul bătăliei este dus, de partea austriacă, doar de corpul lui Stadion care apără Solferino.

Cum se explică inactivitatea austriecilor ? Din moment ce împăratul era decis să ia ofensiva, în mod firesc era ca inițiativa să-i aparțină. Dar, în ziua hotărîtoare, la orele 8, cînd bătălia este angajată pe tot frontul, armata austriacă se găsește în situația paradoxală de a nu avea un comandament care să dirijeze operațiile. La orele 6, statul major al armatei austriece se deplasează din Vallegio, unde-l lasă pe împărat, pe o poziție care domină cîmpul de bătălie, la vest de Cavriana. De aici, șeful statului major urmărește desfășurarea bătăliei ca simplu spectator pînă la orele 9, cînd este chemat la Volta, unde se află împăratul. Ajuns la Volta cu statul major, află că împăratul a pornit spre Cavriana și face drum întors. Deci, timp de patru ore, de la 6 la 10, armata austriacă acționează la întîmplare, inițiativa revenind comandanților de corp. Aceștia dovedesc, în parte, o totală incapacitate, chiar și atunci cînd li se dă ordin să execute o manevră, încit carențele la nivelul statului major și comandanților de corp decid soarta bătăliei de la Solferino. Cînd, în fine, corpul 1 și 7 primesc ordin să-l susțină pe Stadion, Clam-Gallas și Zobel, în loc să susțină eforturile corpului 5 cu trupe proaspete, se mul-

țumesc să acopere retragerea lui Stadion. La orele 3, austriecii se retrag spre Cavriana, care este atacată de corpul 1 francez și infanteria Gărzii, în timp ce Mac-Mahon efectuează un atac în flancul armatei austriece în direcția San Cassiano. Franz-Josif considera bătălia pierdută și ordonă retragerea.

Era bătălia pierdută în mod iremediabil? Răspunsul este negativ. Terenul cîștigat de francezi pe centru, între Solferino și Cavriana, nu amenința liniile de comunicații ale armatei austriece. Aceasta din urmă nu era dezorganizată nici în acest sector în care francezii repurtează succese. Avansul forțelor principale ale armatei franceze spre Cavriana era, din punct de vedere tactic, în dezavantajul său. În nord, ea era depășită de corpul Benedeck. În sud, în cîmpie, unde în mod firesc ar fi trebuit să se decidă soarta bătăliei, austriecii aveau trei corpuri (3, 9, 11) și cavaleria lui Zedewitz. Un atac de flanc întreprins de 75 000 de oameni și o deplasare rapidă a corpului 2 spre Montechiaro, pe liniile de comunicații ale armatei franceze, ar fi decis soarta bătăliei. Grosul armatei franceze ar fi fost împins spre lacul Garda și anihilat. Dar nimeni nu dă un asemenea ordin, iar comandanții de corp nu acționează fără ordin. Cînd împăratul ordonă o mișcare ofensivă pe aripa stîngă, pentru a micșora presiunea trupelor franceze pe centru, o furtună se deslănțuie, la orele 5, și împăratul profită de această deslănțuire a naturii dînd ordin ca lupta să înceteze. În momentul în care Zedewitz ordonă retragerea escadroanelor sale, ofițerii, furioși, își frîng săbiile, în semn de protest. După bătălie, Zedewitz a fost scos din rîndurile armatei, iar adjunctul său a fost condamnat la 10 ani închisoare.

Armata aliată rămîne pe poziții pînă o doua zi. Austriecii pierd 13 000 de morți și răniți și 6 000 de prizonieri, iar francezii 17 000 morți și răniți și 3 000 prizonieri. Cele două armate erau aproape intacte. În noaptea de 24—25 iunie austriecii se retrag, în ordine, dincolo de Mincio. Napoleon al III-lea, în ordinul de zi din 25, arată că soldații francezi „au susținut cu demnitate onoarea Franței, iar bătălia de la Solferino egalează și depășește chiar amintirile despre bătăliile de la Lonato și Castiglione”.

Dacă, din punct de vedere al talentului militar, există o mare diferență între modul cum unchiul și nepotul (sau Napoleon cel Mare și Napoleon cel Mic) au condus o bătălie, în condiții tactice similare, meritul ultimului a fost

acela de a da un ordin, de a întreprinde ceva. Chiar dacă inițiativa lui nu a fost dintre cele mai inspirate, a câștigat în fața unui adversar lipsit de inițiativă.

Armata austriacă s-a retras, concentrându-se în jurul Veronei. Între 30 iunie și 3 iulie, 150 000 de austrieci rămân pe poziții, în fața unei armate de 80 000, dispersată pe un front de 20 de km. În ziua de 6, Napoleon este anunțat că austriecii sînt pregătiți să ia ofensiva. În aceeași seară, Napoleon i se adresează împăratului Austriei, propunînd încheierea unui armistițiu, iar acesta se declară de acord, în dimineața zilei de 7 iulie. La Villafranca se încheie un armistițiu, în 8 iulie, care expira la 15 august. În 11 iulie are loc o întîlnire, la Villafranca, între cei doi împărați, după care sînt semnate preliminarile păcii. Este creată o Confederație italiană sub președenția onorifică a papei, Lombardia este cedată Franței, cu excepția Mantovei și Peschiera, iar Franța va dărui teritoriul cedat regelui Sardiniei. Veneția, deși rămînea sub suzeranitatea casei de Habsburg, putea face parte din Confederația italiană. Ducii Toscaniei și Modenei intrau în statele lor, iar cei doi împărați vor interveni pe lingă papă, ca să întreprindă reformele necesare.

Cei doi împărați sînt constrînși să încheie pacea din rațiuni total deosebite. Napoleon se teme de un război pe Rin, de intervenția altor puteri europene, iar Franz-Josif de sentimentele de nemulțumire care se manifestă în sinul imperiului; popoarele supuse Austriei erau nemulțumite și o răscoală a acestora amenința soarta imperiului.

Campania din 1859, deși mediocră pe plan militar, are repercusiuni considerabile pe plan politic. Se creează premisele pentru unificarea Italiei, în momentul în care are loc Unirea Principatelor românești. Cavour reține lecția de abilitate politică, manifestată de români, și-i acordă gratificația cuvenită.

GRAVELOTTE — ST. PRIVAT

(1870)

După Congresul de la Viena din 1815, Sfântul imperiu romano-germanic s-a transformat într-o Confederație germanică, formată din 38 de state suverane, cu o Dietă, în care era reprezentat fiecare și unde se rezolvau problemele interne și externe ale Confederației. Nu mult după aceasta se realizează Uniunea Vamală, pas însemnat spre unitatea efectivă a Germaniei. Încercările lui Frederic Wilhelm al V-lea, de a înlocui Dieta din 1815, cu o Dietă prusacă și un parlament național la Frankfurt, în 1847, se lovesc de opoziția Austriei și a altor state germane și, în 1850, vechea Dietă este recunoscută. Cu ascensiunea lui Wilhelm I, la tronul Prusiei, în 1861, începe o nouă eră militară, pentru acest stat. Regele își propune crearea unei armate numeroase, cu ajutorul căreia să impună autoritatea Prusiei în Germania. Moltke este numit șeful statului major, iar Bismarck prim ministru. Primul obiectiv pe care și-l propun cei trei : eliminarea Austriei din Germania. În 1864 Prusia se amestecă în luptele pentru Holstein și ducatele Schleswig-Holstein sînt puse sub protecția Prusiei și Austriei. În 1866, profitînd de faptul că Franța este angajată în Mexic și nu poate interveni pe continent, Bismarck provoacă războiul pruso-austriac și în urma bătăliei de la Sadova, 3 iulie, se încheie o pace în urma căreia Prusia anexa Schleswig-Holstein, Hanovra, Hessa, Nassau și Frankfurt pe Main, Italia primea Veneția ; statele din nordul Germaniei formau o confederație sub oblădui-

rea Prusiei, iar cele din sud alcătuiau o uniune separată. Napoleon al III-lea solicită statele de pe malul stîng al Rinului în schimbul recunoașterii anexiunilor realizate de Prusia. După 1866, Napoleon încearcă să împiedice unirea Germaniei sub egida Prusiei, iar Bismarck consideră că această unitate nu poate fi realizată decît în urma unui război cu Franța. Un pretext îl oferă răscoala din Spania din 1868, care se soldează cu înlăturarea reginei Isabela a II-a. Problema succesiunii la tronul Spaniei — deși pînă la urmă Wilhelm renunță la ideea de a încorona un Hohenzollern la Madrid — duce la războiul din 1870. Politica lui Bismarck este mai mult decît abilă : acesta se conduce după principiul de a nu avea decît un singur adversar și de aceea reușește să izoleze Franța, care spera să găsească aliați în Italia, Anglia sau Danemarca. Cînd spiritele se infierbîntă la Paris, iar partida militară din jurul lui Napoleon nu visează decît victorii, Franța se afla singură în fața Prusiei.

Evoluția armamentului față de 1815 : pușca a fost transformată, țeava este ghintuită ceea ce îngăduie o mai bună ochire, încărcarea se face prin chiulasă, declanșarea focului se face prin instalarea unei capse. Eficacitatea focului infanteriei crește considerabil, se impune dispersarea trupelor și acoperirea în teren. Progrese se fac și în domeniul artileriei. Se folosesc obuze care explodează și tragerea se poate executa pînă la 2 000—3 000 de metri. Artileria franceză este inferioară celei germane. În secret, se produce în Franța mitraliera, cu 120 de focuri pe minut, dar trupele nu sînt încă antrenate și, după mărturisirea inventatorului ei, mitraliera a fost folosită „în modul cel mai idiot posibil”. Războiul din 1859 demonstrase avantajele pe care le oferă calea ferată pentru concentrarea rapidă a unor mase impresionante de oameni la mari distanțe.

Din calculele pe care statele majore le fac în legătură cu concentrarea trupelor în zona de frontieră, cele două părți sînt optimiste : Moltke stăruise pentru realizarea unei rețele feroviare, care să îngăduie aducerea trupelor, în cît mai puține zile, în zona Maientei. După calculele sale, armata germană putea fi mobilizată și transportată, în zona prevăzută, în 19 zile. Napoleon al III-lea speră să termine concentrarea trupelor franceze înaintea adversarului său.

Armata prusacă este bine antrenată, supusă unei discipline severe. Statul major organizează manevre anuale,

ofițerii superiori fiind obișnuiți cu studiul hărții, conducerea unităților, rezolvarea unor situații neprevăzute etc. Armata franceză nu are un stat major la înălțime. Victoriile obținute în Războiul Crimeii și în 1859, inspiră sentimentul superiorității spiritului latin asupra celui teutonic.

În privința planului de campanie, Napoleon considera că poate reuni 150 000 de oameni la Metz, 100 000 la Strasbourg și 50 000 la Châlons, înainte ca armata germană să fie concentrată. Fiind informat că adversarul este superior numeric cu cel puțin 100 000 de oameni, era necesar ca cele două armate principale să se reunească și să traverseze Rinul și să înainteze pînă la malurile râului Main separînd Germania de Sud de cea de Nord. În felul acesta echilibrul numeric era restabilit și se sconta pe faptul că o parte din statele germane din sud și Austria vor trece de partea armatei franceze.

Moltke, în schimb, își împarte armata în trei corpuri principale care au ca punct de concentrare o zonă în interiorul țării în așa fel încît să nu fie surprinsă în timpul organizării. Linia Rinului și frontiera cu Franța vor fi acoperite cu trupe care vor avea misiunea să întîrzie înaintarea inamicului. Armata germană este împărțită în trei mari mase : armata I-a, generalul von Steinmetz, corpurile 7, 8, o divizie de cavalerie, 60 000 de oameni se vor concentra în apropiere de Trier ; armata a II-a, principala forță de șoc a armatei germane, sub comanda prințului Frederic-Carol, corpurile 3, 4, 10, garda și două divizii de cavalerie, 131 000 de oameni se vor reuni în fața Maienței și armata a III-a, sub comanda prințului de coroană, corpurile 5, 11 prusace, corpurile 1, 2 bavareze, diviziile din Württemberg și Baden, o divizie de cavalerie, 130 000 de oameni se vor concentra între Landau și Rastatt. La Mainz, în rezervă, sub comanda regelui, se aflau 60 000 — corpurile 9, 12 și corpul saxon, iar corpurile 1, 2, 4, o divizie activă și 4 divizii de Landwehr vor acoperi hotarul cu Austria și Danemarca. În cazul în care francezii luau ofensiva și amenințau una dintre armate, aceasta se replia asupra grosului. Moltke recomanda evitarea unor acțiuni izolate care ar fi dus la succese parțiale. În cazul în care concentrarea trupelor se realiza la timpul oportun, Moltke, care știa că armata franceză nu poate fi mai mare de 250 000 de oameni, era decis să ia ofensiva în direcția Parisului și să înainteze în așa fel încît cele trei armate să aibă posibilitatea să se reunească pe un singur cîmp de bătălie, să rea-

lizeze o superioritate numerică încît să asigure victoria. Planul german este prudent, minuțios studiat, ofensiv.

După declarația de război, cele două țări mobilizează și concentrează trupele la graniță. În Germania operația se execută în perfecte condiții, unitățile sosesc la locul destinat cu materialul și echipamentul necesar. Mobilizarea se termină la 23 iulie, concentrarea celor 10 corpuri este realizată la 31 iulie. În Franța totul se complică, de la început : concentrarea se face defectuos, corpurile de armate sînt reunite aproape de graniță și expuse unui atac prin surprindere, rezerviștii străbat distanțe mari ca să ajungă la unitățile de care depind, iar de aici sînt trimiși pe front, se produc aglomerări și întîrzieri pe căile ferate, materialele lipsesc, nu sînt ambulante, aprovizionarea defectuoasă, soldații hrănindu-se, la un moment dat, cu ceea ce li se dă de către populația civilă în localitățile pe care le traversează, lipsesc caii necesari pentru parcurile de artilerie etc. La începutul lunii august, armata franceză, aflată în zona de concentrare, nu numără mai mult de 200 000 de oameni. Mareșalul Mac-Mahon ia comanda corpului 1 și o divizie din corpul 7 — 35 000 de oameni la Strasbourg, iar corpurile 2, 3, 4, 5 și garda, 128 000 de oameni, sub comanda lui Napoleon formează armata Rinului în jurul localității Metz ; corpul 6—35 000 de oameni formează rezerva sub comanda mareșalului Canrobert la Châlons, în timp ce restul corpului 7 se concentrează la Belfort. În momentul în care Napoleon ia comanda armatei, nici un corp nu era pregătit să intre în campanie. Patriotarzii și ziarele din capitală cer să se treacă imediat la ofensivă. Atît de înrădăcinată era ideea că armata franceză nu va lupta decît ofensiv, încît nu sînt luate măsuri din timp pentru fortificarea unor puncte strategice importante cum era Metz, iar în momentul în care comandamentul armatei franceze își dă seama că este devansat de inamic din toate punctele de vedere, nu există timp pentru organizarea unui sistem de fortificații, sau a unei apărări care să se sprijine pe obstacolele naturale. Dorința celor care voiau să vadă armata franceză trecînd la ofensivă este împlinită. Mac-Mahon trece o parte din trupele sale peste Rin. În ziua de 2 august, două corpuri franceze execută o recunoaștere în față în direcția Saarebrück. Moltke își pune trupele în mișcare în ziua de 4 august. Armata a III-a primește sarcină să înainteze și să izoleze armata din Alsacia de restul armatei franceze. La 4 august o divizie franceză este stri-

vită la Wissembourg, în 6 august Mac-Mahon este bătut de forțe cu mult superioare la Wörth și se retrage spre Neufchâteau, de unde, pe cale ferată, își transportă trupele la Châlons. Pierderile pentru ambele părți se ridică la 10—11 000 oameni. În cele două bătălii, germanii întrebuintează această tactică : atac frontal și în momentul în care sosesc întăriri, atacul se continuă pe flancuri. Superioritatea în artilerie și oameni decide soarta primelor ciocniri. Tot în ziua de 6 august, corpul 2 (Frossard), care înaintase spre Saarebück este atacat la Spickern și forțat să se retragă. În aceeași zi, armata a II-a germană sosea pe frontieră surprinzând corpurile franceze care nu avuseseră grijă să se acopere cu cavalerie, din care pricină nu știau nici ce forțe le atacă și nici din ce direcție vine atacul.

Armata franceză este forțată să se retragă. Napoleon al III-lea se gindește la un moment dat ca să regrupeze trupele sale la Chalons, renunță și, în ziua de 13 august, îi predă comanda armatei lui Bazaine, cu recomandarea să oprească înaintarea armatei germane pe riul Moselle. De fapt nici Napoleon și nici anturajul său nu cunoșteau exact situația trupelor germane și nici nu sînt în stare să ia măsuri care să salveze armata franceză. În loc să se retragă organizat și să completeze efectivele cu rezerviștii, care încă nu ajunseseră în zona operațiilor, grupul principal al armatei franceze, de care depindea soarta lui Napoleon, dar și a Franței, este încredințat unui mareșal incapabil și blocat în jurul unei localități. Putea rămîne cel mult o garnizoană puternică în această localitate pentru a-i constrînge pe germani să lase o armată de asediu, așa cum de fapt ar fi trebuit să lase și în fața altor orașe întărite ca Verdun, Toul, Belfort și Langres. Pentru a ilustra incapacitatea comandantului armatei franceze este suficient să se arate că, în 13 august, acesta considera că armata franceză trebuie să rămînă la Metz, ca să amenințe flancul drept al armatei germane, dar la gîndul că această armată nu mai poate manevra, se consideră oportună retragerea ei spre Verdun ; a doua zi se hotărăște să rămînă la Metz, dar în aceeași zi, se decide totuși ca ea să fie retrasă spre Paris, prin Verdun.

În cele 7 zile care s-au scurs de la începutul campaniei, armata germană operează o mișcare de învăluire pe un spațiu vast : armata I-a Steinmetz ajunge pe ziua de 13 pe riul Nied, la est de Metz și la o mică distanță de această localitate, în timp ce cavaleria armatei a II-a surprinde

intact podul peste Moselle la Pont-à-Mousson, iar armata a III-a se apropia de Toul și Nancy. Unitățile de cavalerie sînt trimise înainte pentru a cerceta terenul între Moselle și Meuse.

În ziua de 14, Bazaine ordonă retragerea spre Verdun, pe drumul care trecea prin Gravelotte, și în seara aceleiași zile cea mai mare parte a trupelor franceze trec Moselle, pe malul de răsărit al râului rămînînd numai corpul 3 și o divizie din corpul 4. Armata I-a germană sesizînd intenția lui Bazaine, atacă frontal pentru a fixa armata franceză pe loc și a nu-i îngădui să se retragă. Lupta are loc la est de Metz, în jurul localității Borny și deși germanii angajează forțe superioare sînt respinși și armata franceză își poate continua retragerea.

În ziua de 15, o divizie de cavalerie germană traversează Moselle la Pont-à-Mousson și ia contact cu trupele franceze lingă Vionville și Rezonville. În timpul nopții corpul 10 traversează Moselle la Pont-à-Mousson, iar corpul 3 la Novéant, nu departe de Metz. Ultimul înaintează spre vest și la orele nouă ia contact cu trupele franceze care se aflau la Mars-la-Tour, crezînd că este vorba de ariergarda armatei franceze, cînd de fapt, avea în față avangarda acesteia. Bătălia durează pînă la căderea serii. Germanii angajează corpul 9, 10 apoi corpul 7, în timp ce francezii aruncă în luptă corpurile de armată 2, 4 și 6. Pierderile sînt mari: 16 000 de morți de o parte și de alta. Rezultatul bătăliei, deși ambele tabere își atribuie victoria, este nefavorabil armatei franceze, pentru că germanii se află la sfîrșitul bătăliei solid instalați pe singurul drum pe care armata franceză se putea retrage. Cu mai mult spirit de inițiativă, cu o judicioasă desfășurare a trupelor, Bazaine ar fi putut cîștiga bătălia deschizîndu-și drumul spre Paris. În situația în care se afla, la căderea serii, lui Bazaine îi rămîneau două soluții : să încerce a doua zi să străpungă liniile germane și să continue replierea spre Verdun, sau să se retragă spre Metz. Conform firii sale, mareșalul ordonă retragerea spre Metz, ocupînd poziția puternică între Gravelotte și St. Privat.

Intenția lui Moltke era aceea de a izola armata franceză de Paris printr-o mare mișcare de învăluire efectuată cu armatele a II-a și a III-a care urmau să se deplaseze spre Meuse și apoi să se îndrepte spre nord, menținînd legătura cu armata I-a. Moltke se aștepta fie să întilnească gruparea principală a forțelor franceze și să o atace, fiind

sigur de superioritatea numerică a trupelor sale, fie să surprindă o parte din armata franceză spre Metz, iar o alta retrăgându-se dincolo de Meuse. Și în această a doua alternativă, Moltke avea superioritatea de partea sa. Lupta de la Mars-la-Tour are darul să clarifice, în mare parte, modul în care sînt răspîndite trupele franceze. De data aceasta Moltke este sigur că o grupare puternică se află încă în raionul Metz. De aceea, în seara de 16, ia măsuri ca a doua zi, cît mai multe trupe să se afle pe cîmpul de bătaie de la Mars-la-Tour, fie spre a împiedica o încercare ofensivă a armatei franceze, pentru a-și deschide drum spre vest, fie pentru a împinge această armată spre Metz. Pentru realizarea intențiilor sale, este lăsat, la Metz, corpul 1, iar corpurile 12 și 2, plus garda sînt aduse spre Mars-la-Tour. În felul acesta, pentru ziua de 17, Moltke reușea să concentreze, la vest de Metz, o armată de 180 000—200 000 de oameni, în timp ce Bazaine avea numai 140 000. Poziția ocupată de armata franceză este excelentă, dar Bazaine nu profită de avantajul oferit de teren; frontul ocupat este mai mic decît ar fi trebuit — numărul de oameni, de care dispunea, permițîndu-i să ocupe spațiul dintre St. Privat și riul Orne —, nu dispune rezerva nici pe aripa dreaptă, ca să poată manevra fie pentru a opri o încercare de învăluire a inamicului, fie pentru a amenința el însuși cu această rezervă flancul stîng al armatei germane. „În sfîrșit el nu face nimic, nu conduce nimic“, cum remarcă Colin.

În ziua de 18 august, Moltke ordonă ca mișcarea de încercuire să se continue prin deplasarea trupelor spre nord. Cavaleria germană nu este suficient de activă în ziua de 17 încît, în ziua următoare, Moltke știe vag că armata franceză se află spre Metz sau încearcă să se retragă pe drumul care trece prin St. Privat spre Montmédý-Sedan. Corpul 12 este primul care înaintează spre nord, urmat de gardă, care ajunge la Doncourt, iar corpul 4 și corpul 8 la Rezonville. Urmează, cu linia a doua, corpurile 10 și 3, corpul 2 aflîndu-se în spatele acestora în timp ce corpul 7 este lăsat în fața pădurii de Vaux.

La orele 10, statul major al armatei germane află că armata franceză se află între Amanvillers și Rozerieulles. În timp ce Moltke ordonă să se atace în direcția Amanvillers, își dă seama că armata franceză ocupă un front ceva mai lung decît credea și dirijează o parte din trupe spre nord. Trupele germane sînt dispuse : între Moselle și ferma

Malmaison — corpurile 7 și 8 din armata I-a ; în centru — corpul 9 (Manstein), în stînga lui garda și corpul 12. Armata I-a va fi sprijinită de corpul 2, care sosește în după amiaza zilei de 18, corpul 3 va susține corpul 9, iar corpul 10 ocupă o poziție în spatele gărzii. Armata franceză este așezată în următorul dispozitiv : corpul 2 (Frossard) între Metz și Gravelotte, avînd garda în rezervă ; spre nord corpul 3, apoi corpul 4 (Ladmirault) la Amanvillers și în fine corpul Canrobert la St. Privat.

Lupta este începută pe centru de corpul 9 (Manstein), care, imprudent, avansează cele 10 baterii ale corpului său și dezlănțuie un foc de artilerie asupra corpului 4 și două divizii din corpul 3, dar fiind prea aproape de infanteria franceză, în scurtă vreme artileria lui Manstein este anihilată cu excepția a 3 baterii. Infanteria, trimisă în sprijinul artileriei, este și ea distrusă. Rezervele aduse în sprijinul corpului 9 și unitățile acestuia, care încă nu participaseră la luptă, sînt aruncate în luptă, rînd pe rînd, dar nu reușesc să frîngă rezistența corpului Ladmirault. Abia seara, ultimul este anunțat de Canrobert că se retrage din St. Privat, și corpul 4 evacuează Amanvillers.

Atacurile armatei I-a (corpurile 7 și 8) în direcția Gravelotte-Metz sînt oprite de trupele corpului 2 francez și o parte din corpul 3. Nici intervenția corpului 2, care sosește pe cîmpul de luptă la orele 17,30, nu schimbă situația cu toate atacurile disperate care se dau pînă după căderea nopții, cînd Steinmetz, regroupînd toate forțele pe care le avea la dispoziție, încearcă un ultim asalt.

Soarta bătăliei se decide, însă, pe aripa dreaptă a armatei franceze unde se afla corpul comandat de mareșalul Canrobert. Acesta așează o brigadă la nord de St. Privat, înspre Roncourt, deci pe o poziție defensivă, o altă brigadă este așezată între St. Privat și Sainte-Marie-aux-Chênes cu fața spre sud. Începînd de la orele 11,30 prințul Frederic-Carol, comandantul armatei a II-a, prințul de Württemberg, care comanda Garda, și prințul regal de Saxa, comandantul corpului 12, sînt avertizați de prezența francezilor la St. Privat ; către ora 14 garda începe să se angajeze cu cîteva companii și artileria, o altă divizie a gărzii este îndreptată împotriva satului Saint-Marie, împreună cu o parte a corpului 12 și, la 15,30, cele două batalioane franceze sînt scoase din sat. Dar, prințul de Saxa sesizează faptul că armata franceză are, de fapt, flancul drept descoperit și trimite o brigadă în direcția Roncourt iar altă

brigadă spre valea riului Orne pentru a se infiltra în flancul și spatele aripei drepte franceze. Pînă să se desfășoare și să dea rezultate singura manevră inteligentă care se execută în ziua de 18, prințul Frederic-Carol reproșează generalilor gărzii că nu se comportă la înălțime, iar aceștia, pentru a dovedi contrariul, cu cele trei brigăzi ale gărzii, fără să fie sprijinite de artilerie, atacă St. Privat. După ce o treime din atacanți sînt secerați de focul infanteriei franceze, restul se aruncă la pămînt. Dar, către orele 18, brigăzile corpului 12 atacă din flanc și spate brigada franceză instalată între St. Privat și Montois, o forțează să se replieze și panica cuprinde întregul front de la St. Privat. La orele 19 ofensiva este reluată și în fața satului amintit care este cucerit la orele 20. Numărul de tunuri folosit de germani, în acest sector, unde se decide victoria, se ridică la 270. Canrobert ordonă retragerea spre Metz și-l informează pe vecinul său, generalul Ladmirault, despre mișcarea sa retrogradă. Celelalte trupe se vor retrage tirziu, noaptea. Bazaine, care nu dăduse nici un ordin toată ziua, se așează la masă, la orele 19. Cînd Ladmirault este de părere ca bătălia să fie reluată a doua zi, Bazaine nu este de acord. Din felul cum s-a desfășurat bătălia de la Gravelotte — St. Privat se poate spune că armata franceză n-a fost cu nimic inferioară celei germane. Superioritatea artileriei germane a fost de cele mai multe ori anihilată de infanteria franceză, care avea o pușcă mai bună decît cea care se afla în dotarea armatei germane.

Felul cum au început lupta diferitele unități germane și s-a desfășurat în general bătălia demonstrează că generalii francezi nu erau nici mai buni, nici mai răi decît cei germani. Și unii și alții fac greșeli, așa explicîndu-se marile pierderi pentru armata germană. Frontul francez rămîne intact, în ciuda superiorității numerice a armatei germane, cu excepția sectorului St. Privat—Roncourt. Dacă aici Canrobert a greșit și nu a prelungit aripa dreaptă pînă la riul Orne, care nu era nici la mare depărtare și reprezenta un ideal punct de sprijin, generalul german a sesizat această greșeală, a exploatat-o și bătălia a fost cîștigată de Moltke și nu de Bazaine. Merită să fie menționat amănuntul că mareșalul Canrobert avea suficiente trupe pentru prelungirea aripei sale drepte, dar două treimi din corpul său de oaste au rămas înghesuie la sud de St. Privat. De fapt, bătălia a fost cîștigată de două corpuri germane și garda regală, împotriva unei treimi din corpul

lui Canrobert ! Iar această treime acoperea un front de 2.500 de metri, în timp ce restul de două treimi era aliniată pe un front de 1.100 metri !

Pentru a ilustra cât de indolent s-a comportat comandantul armatei franceze este suficient să amintim că garda imperială a fost păstrată în rezervă în spatele corpului 2, pe aripa stângă, unde nu era nevoie de ea. Mai mult, garda n-a putut participa la luptă pentru că în fața ei se afla cavaleria corpului 2 care, nici ea, n-a putut fi angajată din pricina terenului accidentat, dar și pentru că infanteria acestui corp ocupa un front restrâns și a respins cu succes orice atac german. Dintre comandanții corpurilor franceze Leboeuf (corpul 3) a dat ordin ca poziția infanteriei să fie fortificată și a păstrat în rezervă mare parte din efectivul corpului său. Ladmirault n-a făcut nimic pentru a ocupa și organiza puncte de rezistență, iar divizia păstrată în rezervă, în loc să fie așezată cu fața spre front, era așezată cu fața spre Metz ! În ciuda acestor neglijențe și erori elementare, germanii nu au reușit să obțină nici un succes asupra corpului lui Ladmirault. În lupta din ziua de 18 august, germanii au pierdut 20.000 de oameni, francezii 13.000.

Retrăgându-se în Metz, Bazaine îl obligă de Moltke să formeze o armată care să nimicească cea mai importantă grupare a armatei franceze. Armata I-a și armata a II-a (150.000 de oameni), sub comanda prințului Frederic-Carol au fost lăsate în jurul orașului Metz.

Garda, corpurile 4, 12 (138.000), sub comanda prințului moștenitor al Saxoniei, armata a III-a (85.000), sub comanda prințului moștenitor al Prusiei, încep să înainteze, în ziua de 20 august, spre vest, traversează Meuse în speranța că la răsărit de Paris va avea loc o luptă hotărâtoare cu restul armatei franceze.

Între timp Mac-Mahon reușise să strângă o armată de 130.000 de oameni la Châlons dar, la 21 august, se retrage spre Paris. În 22 se afla la Reims, unde primește ordin să se îndrepte spre Metz, ordin care-l face pe Mac-Mahon să răspundă : „Cum pot eu să mă îndrept spre Bazaine când nu știu nimic despre situația lui, și când nu cunosc nimic despre intențiile lui ?” Împărăteasa ține ca împăratul să-și facă datoria pe front, iar Consiliul de regență îi cere lui Mac-Mahon să se îndrepte spre est și să-l salveze pe Bazaine. Mac-Mahon se execută și când armata germană ajunge, la 24 august, la Châlons și află că Mac-Mahon

se îndreaptă spre Metz, Moltke nu crede, nu-și poate imagina că un general execută un marș de flanc în prezența unui inamic superior din toate punctele de vedere. Mai mult decît atît, în cazul în care armata lui Mac-Mahon este atacată în flanc, aceasta nu avea unde să se retragă, pentru că în spatele său se afla Belgia! Informațiile culese de cavaleria germană, apoi ziarele anunță și confirmă deplasarea lui Mac-Mahon spre est. În 25 august Moltke ordonă trupelor sale să pornească spre nord într-un dispozitiv care să îngăduie învăluirea armatei franceze pe ambele flancuri.

În momentul în care Mac-Mahon află că Bazaine nu a făcut nimic pentru a rupe frontul german de la Metz că să lase din încercuire și că două armate germane înaintază în flancul său se retrage spre Mézières, dar, în 28 august, un nou ordin îi cere să înainteze spre Montmédy. La 30 august are loc primul contact cu corpul german la Beaumont. Mac-Mahon ordonă corpului 12 să intre în Sedan, unde sînt concentrate și celelalte corpuri de armată. În același timp sosește și Napoleon al III-lea la Sedan. Poziția acestei fortărețe nu este dintre cele mai ferice și Moltke crede că în noaptea de 30—31 august, Mac-Mahon se va retrage spre Mézières. Trupele franceze oboșite și infometate ajung totuși în ziua de 31 la Sedan. Mac-Mahon își dă seama că Sedanul nu reprezintă un punct de sprijin serios, că aici nu sînt nici alimente, nici muniții și, indus în eroare de informațiile potrivit cărora germanii nu au mai mult de 70 000, consideră că va trebui să se retragă spre Mézières unde se afla corpul 13 trimis din Paris.

În ziua de 1 septembrie la orele 4,30 dimineața germanii încep atacul împotriva corpului 12, Mac-Mahon se duce să inspecteze frontul, dar este rănit în jurul orei 6,30 și transmite comanda generalului Ducrot, care primește comanda la orele 7. Ducrot, în momentul în care primește comanda, ordonă retragerea corpului 12 și, împreună cu corpurile 7 și 1, să se instaleze pe platoul de la Illy. Sedanul acoperea spatele acestor corpuri. Ducrot intenționa ca cele trei corpuri susținute și de corpul 5 să încerce să-și deschidă drum spre Mézières. Dar, „eveniment rar în istorie — cum consideră Fuller — armata de la Châlons a avut doi comandanți șefi în primele trei ore de la începutul luptei; acum ea era pe punctul de a avea pe al treilea.” Este vorba de generalul Wimpffen, care în virtutea unei

scrisori date de Palikao, se proclamă comandant șef, contramandă ordinele lui Ducrot și-l încurajează pe Napoleon, asigurându-l că în două ore germanii vor fi aruncați în Meuse.

La orele 12, armata franceză e aproape încercuită, artileria germană, așezată pe o poziție dominantă lovește în plin infanteria franceză. La orele 13,30 Wimpffen se decide să rupă încercuirea și să se îndrepte spre Montmédy, îi cere împăratului să ia loc în mijlocul trupelor sale, dar Napoleon ordonă capitularea.

La 4 septembrie este răsturnat guvernul. În septembrie Parisul este încercuit, iar la 29 ianuarie 1871 capitulează.

La 27 octombrie armata încercuită la Metz capitulează.

La 18 ianuarie 1871, în Sala oglinzilor din palatul de la Versailles, Wilhelm I se proclamă împărat al Germaniei. În 18 martie este proclamată Comuna, simbol al creșterii puterii clasei muncitoare. La 10 mai este semnată pacea de la Frankfurt. Franța plătea o despăgubire de război de 5 miliarde franci aur. Alsacia și Lorena de răsărit erau anexate Germaniei. În urma războiului din 1870—1871, Germania devine o mare putere industrială, datorită celor cinci miliarde de franci, iar prin anexarea celor două provincii Germania umilește Franța și se deschide în felul acesta posibilitatea realizării unor alianțe împotriva Germaniei, orice dușman al acesteia contînd pe ajutorul Franței. Din punct de vedere militar, infanteria cedează primul loc artileriei, războiul capătă un caracter industrial, fiecare țară fiind obligată să dezvolte o industrie care să producă pentru armată, iar armatele devin „armate naționale”, serviciul militar, obligatoriu, instituindu-se, treptat, aproape în toate țările Europei.

Războiul din 1877 reprezintă o etapă din lupta de eliberare a popoarelor din sud-estul european, care se aflau sub suzeranitatea nominală a Imperiului otoman, cum este cazul României, sau se aflau sub stăpânirea efectivă a acestuia — Bulgaria, de exemplu.

Cauza acestui război este nemulțumirea popoarelor din Peninsula Hemului, față de dubla exploatare exercitată de Imperiul otoman : națională și socială. De aceea are loc revolta Bosniei și Herțegovinei (1875), apoi răscoala Bulgarilor din 1876, ultima organizată și dirijată, de un grup de revoluționari bulgari, în frunte cu Hristo Botev, care se aflau la București și Giurgiu. Deși reprimată de turci, răscoala bulgarilor nu rămîne fără rezultat. Serbia și Muntenegru declară război turcilor și primesc ajutoare din Rusia.

România sprijină, de asemenea, eliberarea popoarelor din sudul Dunării nu numai prin posibilitățile care sînt create reprezentanților acestora, aflați în România, de a organiza lupta pentru redeschetarea națională, dar și printr-un ajutor efectiv, material. România, interesată în desmembrarea Imperiului otoman, aștepta un moment prielnic pentru a intra efectiv în război.

Guvernul român, întrebând de consulul rus care va fi poziția României într-o viitoare criză orientală, a răspuns, la începutul anului 1876, că „se va opune cu armele unei ocupații armate străine“. România se considera un

stat aparte, care nu face parte integrantă din Imperiul otoman. Guvernul român a informat cabinetele străine că va păstra o atitudine neutră.

În iunie 1876, împăratul Austro-Ungariei și țarul Alexandru II s-au întâlnit la Reichstadt, Bismarck îndemnând cele două părți să se înțeleagă în privința chestiunii orientale. Rusia, obținând asentimentul Germaniei și Austro-Ungariei, se pregătește pentru război. Pentru a defini rolul României în cadrul conflictului ce urma să izbucnească, I. C. Brătianu face o vizită împăratului Francisc Iosif și alți țarului, la Livadia, în Crimeea. Ca să atace Imperiul otoman, trupele rusești erau obligate să treacă prin România. La Livadia s-au discutat condițiile, în care trupele rusești se puteau deplasa pe teritoriul românesc, delegația română solicitând semnarea unei convenții, în acest sens, prin care să se garanteze integritatea teritorială a României. Dar conferința de la Constantinopol, din decembrie 1876 și ianuarie 1877, la care participă reprezentanți ai puterilor semnatare ale Convenției de la Paris din 1856, prin care se urmărea rezolvarea crizei problemei orientale, pe cale pașnică, eșuează, ceea ce, de fapt, era echivalent cu un război ruso-turc.

În martie se semnează la Viena un acord secret între Rusia și Austria, ultima promițând că va adopta o atitudine neutră în cazul unui conflict ruso-turc, în schimbul Bosniei și Herțegovinei. La finele anului 1876, sultanul, în constituția dată Imperiului, consideră România ca parte integrantă a acestuia, ceea ce duce la pregătiri militare febrile, în România și la semnarea convenției cu Rusia, în aprilie 1877, prin care Rusia se obliga să respecte „drep-turile politice ale statului român astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României”.

Se decretează mobilizarea și două divizii sînt dispuse în sudul Bucureștilor, pentru a apăra Capitala; alte două sînt trimise în jurul Calafatului pentru a împiedica traversarea Dunării de către trupele turcești, care se aflau la Vidin.

La 12 aprilie (stil nou) Rusia declară război Turciei, iar ultima hotărăște să bombardeze localitățile aflate pe malul românesc, deși oficial, guvernul român declarase neutralitatea României. La 8 mai, cînd mobilizarea armatei române este aproape gata, artileria română bombardează Vidinul, act care înseamnă intrarea noastră, de fapt, în

război. La 9 mai este declarată independența țării față de Imperiul otoman, act de importanță majoră în istoria noastră, care trebuia, însă, să fie acceptat de statele europene și în special de marile puteri. Anglia este ostilă, Franța nu este de acord, Austria și Germania păstrează rezerve. Soarta armelor și contribuția noastră la război, ar fi putut cîntări în favoarea noastră. Devenea limpede că, numai în urma unor mari sacrificii, se putea realiza aspirația multiseculară a poporului român.

Puterea militară a României era, încă, pe cale de organizare. Cînd se decreteează mobilizarea, s-au putut mobiliza 4 divizii formate din 8 regimente de infanterie, 16 regimente de dorobanți și 10 regimente de cavalerie, dintre care 2 de roșiori, armată regulată și 8 de călărași, trupe teritoriale, 4 regimente de artilerie (190 de tunuri în total).

Numărul mobilizaților era de 100 000 de oameni, dar numai 58 700 erau pregătiți de luptă.

Pentru înzestrarea armatei s-au făcut eforturi financiare foarte mari, care au îngăduit să se procure puști, tunuri și muniții. Prin sistemul rechizițiilor, s-a căutat să se suplinească lipsurile în aprovizionarea armatei și transporturilor de furaje, alimente și muniții. Greul și de data aceasta a căzut pe seama maselor populare. Declarînd război Turciei, Rusia a format două armate : una care să opereze în Caucaz, iar alta, trecînd prin România, să acționeze la sud de Dunăre. Pe teatrul de operații, din sud-estul european, comandamentul armatei ruse a socotit că sînt necesare forțe care să nu depășească 200 000 de oameni. Se considera că forțele inamice sînt inferioare calitativ, că nu au o pregătire corespunzătoare și nici un armament modern. În afară de aceasta se conta și pe contingentele țărilor răsculate sau care doreau să scuture jugul otoman : armata Muntenegrului 25 000 luptători, armata sîrbă circa 50 000 și armata română aproape 60 000 de oameni. Acestor forțe, Imperiul otoman le putea opune aproximativ 150 000 de oameni, repartizați în felul următor : 18 000 în Dobrogea, 100 000 armata principală, în nord-estul Bulgariei, și o alta, formată din 35 000, sub comanda lui Osman-Pașa, în regiunea Vidinului. Mai exista o armată de 30 000, care opera în Muntenegru, iar la Sofia și Adrianopol, se constituiau noi unități din rezerve.

Armata turcă nu avea un plan de campanie. Convinși de superioritate inamicului, turcii, își propuneau să apere trecerea Dunării și să acționeze în funcție de evoluția eve-

nimentelor. Planul comandamentului rus era simplu : un corp principal va înainta prin Tîrnovo, va trece Balcanii, prin pasul Şipca şi prin Adrianopol, se va îndrepta spre capitala Imperiului otoman. Ținînd seama de modul în care erau dispuse trupele turceşti, pentru asigurarea flancurilor masei principale de atac, se constituiau două corpuri, care să facă faţă celor două grupări turceşti, de la Vidin şi din Dobrogea.

Cît priveşte cele patru divizii româneşti, am văzut care era dispozitivul ocupat de ele, în momentul în care sînt declarate ostilităţile. După sosirea armatelor ruse în zona Bucureştilor, cele două divizii care se aflau dispuse la sud de capitală, urmau să fie transportate la vest de Olt, întreaga armată română concentrîndu-se în sudul Olteniei, în faţa localităţilor întărite, pe care le ocupa armata lui Osman-paşa : Vidin, Rahova, Nicopole. Misiunea trupelor române nu fusese, încă, bine delimitată, în ansamblul operaţiunilor militare. La sfîrşitul lunii aprilie 1877, guvernul român propusese o colaborare între armata română şi rusă, dar ţarul Alexandru II şi cancelarul Gorceakov nu au fost de acord. Fiind convinşi că armata rusă va repurta o victorie uşoară asupra turcilor, cei doi au crezut că nu este nevoie de ajutorul trupelor române, iar dacă se va pune problema unei cooperări, ţarul şi Gorceakov înţelegeau ca trupele române să fie trecute sub comanda superioară a trupelor ruseşti, condiţie pe care guvernul român nu a acceptat-o.

Începînd din luna aprilie, trupele ruseşti au trecut pe teritoriul României. La jumătatea lunii mai, acestea s-au concentrat la sud de Bucureşti şi au acoperit toată linia Dunării, de la vărsarea Oltului pînă la mare. Armata rusă a luat următorul dispozitiv : corpul 9 spre Nicopole, avînd în urmă corpul 12 ; corpul 8 în faţa Şiştovului, avînd în spate corpul 13 şi corpul 11 în faţa Rusciucului, iar corpul 7 în faţa Silistrei. La Galaţi şi Brăila s-a concentrat corpul 14. Turcii au încercat să controleze cursul Dunării, cu o numeroasă flotilă, dar aceasta a fost anihilată de vasele ruseşti, care au pătruns pe fluviu, operaţie la care au participat şi cele patru vase româneşti — Rîndunica, Ştefan cel Mare, Fulgerul şi România.

Pentru a masca punctele pe care armata rusă urma să forţeze Dunărea, comandamentul rus a dat dispoziţie corpului 14 să încerce să traverseze fluviul la Brăila şi la 10 iunie, deşi se începuse construcţia unui pod, din pricina

cotei crescute a apelor, rușii trec apa cu bărcile și tot felul de ambarcațiuni. Traversarea durează toată ziua de 10 și se continuă și la 11 iunie. Turcii opun o slabă rezistență, evacuează Măcinul și Tulcea și se retrag pe un aliniament între Cernavodă și Constanța. În zilele de 14—16 iunie, i se cere armatei române să bombardeze, intens, malul drept al fluviului, atrăgând atenția turcilor în acest sector; o parte din trupele rusești par să se concentreze în fața Nicopolului, unde sosește țarul și anturajul său; pe Olt este concentrată o flotilă. Toate acestea se fac pentru a masca, de fapt, locul pe care trupele rusești vor trece fluviul, și care era Zimnicea. Pe podul construit la Zimnicea, trece masa principală a armatei ruse, începând din noaptea de 14 spre 15 iunie. Șiștovul e cucerit la 15 iunie și în timp ce două corpuri sînt lăsate pentru a proteja flancul stîng, iar un corp este trimis spre Nicopole ca să acopere flancul drept, sub generalul Gurko 16 000 de oameni, urmați de corpul 8, înaintează fulgerător spre Tîrnovo, unde ajung la 25 iunie, la 7 iulie avangarda rusă ocupă pasul Șipca, iar la 14 Gurko ocupă Stara Zagora, dincolo de Balcani. Turcii, aducînd întăriri, reușesc să oprească armata lui Gurko, forțînd-o să se retragă în pasul Șipca, unde se instalează temeinic, fortificîndu-și poziția. Eșecul parțial al lui Gurko se datorește faptului că nu a fost susținut de alte trupe. Pe aripa stîngă, armata rusă înaintează pînă la Lom, iar corpul 9, sub comanda generalului Krüdner, care operează pe dreapta, cucerește Nicopole la 4 iulie, unde se predau 7 000 de turci. La căderea Nicopolului au contribuit și trupele române, în special artileria care a bombardat latura de nord a cetății, în timp ce rușii atacau dinspre sud.

După cucerirea Nicopolei, Krüdner trimite o parte din unitățile corpului 9 să ocupe Plevna, care se află pe malul rîului Vid, o localitate deschisă, dar înconjurată de înălțimi care pot fi ușor transformate într-o puternică centură de fortificații. Dacă din punct de vedere tactic Plevna nu are o valoare deosebită, din punct de vedere strategic reprezintă o mare importanță pentru că aici se întîlnesc principalele drumuri care traversează Bulgaria de la Biela spre Sofia și de la Nicopole spre Lovăț. Datorită importanței pe care Plevna o are pe plan strategic, aceasta va deveni unul dintre principalele teatre de operații în lunile următoare. Numai după căderea acesteia se putea relua

ofensiva dincolo de Balcani. Datorită acestor condiții, Plevna devine, treptat, centrul principal de operații în sudul Dunării.

Krüdner încearcă să cucerească Plevna, cu o parte din trupele sale, la 8 iulie; dar atacul este respins. Osman-pașa, sesizînd valoarea pe care o avea Plevna în desfășurarea campaniei, după ce respinge primul atac al trupelor ruse, începe să fortifice înălțimile care înconjoară localitatea. La 18 iulie, cînd Krüdner adusese forțe proaspete, atacul acestora este respins din nou, lovindu-se, de data aceasta, de rezistența întăriturilor făcute de turci. La cel de-al doilea atac al Plevnei participă și unități ale corpurilor 4 și 9.

Insuccesele de la Plevna îngrijorează pe marele duce Nicolae, comandantul armatei ruse. Rezistența turcă dovîndu-se a fi mult mai puternică decît o consideraseră rușii, era nevoie de un număr sporit de trupe pe teatrul de operații din sudul Dunării. Marele duce Nicolae fusese de la început pentru intrarea trupelor române în război alături de cele ruse. Înainte de a ataca Plevna, Krüdner se adresase generalului Manu, comandantul Diviziei a 4-a, să stabilească o garnizoană în Nicopole și să escorteze pe cei 7 000 de prizonieri turci. Marele duce Nicolae i-a cerut lui Carol I să încuviințeze această acțiune, dar acesta din urmă a respins cererea pe motiv că nu există o înțelegere oficială în legătură cu condițiile în care trupele române trebuie să coopereze cu armata rusă. La 15 iulie, țarul și marele duce Nicolae cer din nou ca trupele române să ocupe Nicopole, și, a doua zi, primele elemente ale diviziei a 4-a trec Dunărea și ocupă Nicopole. În felul acesta, Krüdner își poate concentra toate forțele pentru atacul din 18, asupra Plevnei. Acest atac eșuează, iar aripa stîngă a armatei ruse este oprită de corpul principal al armatei turce. Insuccesele de pe celelalte fronturi fac ca eșecul de la Plevna să îngrijoreze pe marele duce care, a doua zi după bătălia din 18 iulie, solicită insistent, printr-o telegramă, ca toată armata română să treacă Dunărea. În urma unor tratative, între cele două părți, se ajunge la următoarea înțelegere: armata română va trece fluviul, iar trupele care operau în zona Plevnei să fie puse sub comanda domnitorului Carol, avînd ca șef de Stat major pe generalul rus Zotov. Comanda trupelor române este încredințată generalului Al. Cernat. Între 12—16 august, armata română trece Dunărea la Corabia și se îndreaptă spre Plevna. La operațiile propriu-zise, din jurul Plevnei,

participau diviziile 3 și 4 și o divizie de rezervă, 38 000 de oameni cu 109 tunuri, efectiv care constituia aproape jumătate din numărul trupelor aliate. După sosirea rezervelor rusești, armata română va constitui o treime din trupele aflate în jurul Plevnei. Alte două divizii, diviziile 1 și 2, cărora li se adaugă milițiile din Oltenia, formau, de-a lungul Dunării, un corp de observație, cu misiunea de a apăra, în primul rînd, Calafatul. Un atac turcesc, din 19 august, împotriva localităților Zgalnița și Pelișat, l-a determinat pe marele duce Nicolae să ceară comandamentului român ca să treacă, de urgență, restul trupelor române peste Dunăre și în 20, divizia de rezervă traversează fluviul.

Se scursese o lună de la ultimul atac rusesc împotriva Plevnei și acest răstimp a fost folosit de Osman-pașa pentru a completa sistemul de fortificații care acoperea Plevna: redute făcute din lemn și pământ, în care erau plasate batalioanele de infanterie și artilerie și un sistem de tranșee care lega aceste redute. În fața fiecărei redute se aflau lucrări de apărare de mai mică amploare, numite redane.

Trupele române au ocupat o poziție în fața întăriturilor, aflate în nord-estul Plevnei, între satele Bucov și Grivița. Aici se aflau, după cum avea să se constate mai târziu, nu o singură redută, ci două și acest sector, cel mai puternic, era considerat drept cheia întregii poziții apărate de armata turcă. Trupelor rusești le revenea misiunea să atace întăriturile de la sud-est și sud-vest de Plevna.

În ziua de 26 august, după ce diviziile române și-au ocupat poziția, au început să bombardeze redutele de la Grivița. Generalul Cernat intenționa să atace dinspre nord și est, cu cele două divizii, în timp ce corpul 9 rus avea să atace dinspre sud cu 2 batalioane. Pregătirea de artilerie a durat aproape două zile și în ziua de 27 august, regimentul 13 dorobanți, sprijinit de un batalion din regimentul 5 și o baterie din regimentul 3 artilerie, atacă la baionetă trupele turcești, aflate în redanul din fața redutei de la Grivița și pun stăpînire pe el. Ocupînd acest redan, românii au posibilitatea să instaleze o baterie, adăpostită în pământ, pe o movilă care se afla la numai 900 m de reduta Grivița 1. Focul bateriei românești, bine dirijat, a făcut ca pe latura pe care bombarda artileria română, artileria turcească să fie redusă la tăcere.

Tot în ziua de 27 august, roșiori români și dragoni ruși, patrulind de-a lungul râului Vid, au respins un atac turcesc la Gorni-Etropol.

În urma succeselor din 27 august, se hotărăște un atac general asupra Plevnei, în 30 august. De aceea, în zilele următoare, se continuă bombardarea redutelor turcești. În ziua de 29 august, românii resping un contraatac turcesc, iar a doua zi, la orele 13 pornesc asaltul asupra redutei Grivița.

Din modul cum fusese conceput atacul, divizia a 4-a trebuia să atace, în prima linie, cu 4 batalioane, susținute de alte 4 batalioane, aflate în linia a doua, iar 5 batalioane, în rezervă. Atacul unităților diviziei a 4-a trebuia să fie susținut de trupele diviziei a treia, pe flancul drept. Primele batalioane au reușit să ajungă la 300 apoi la 200 de metri de redută, au pornit la asalt, în primul rînd remarcîndu-se batalionul de vînători condus de maiorul Candiano Popescu, au pătruns în tranșeele turcești, unde s-a încins o luptă corp la corp, dar batalioanele diviziei a 3-a nu sînt susținute, spre dreapta, de batalioanele diviziei 4-a și nici pe stînga, de cele două batalioane ruse și, în urma unui contraatac dat de turci, ai noștri se retrag și se refac în spatele redanului, cucerit cu trei zile mai înainte.

Primul atac împotriva redutei Grivița nu este victorios pentru că batalioanele diviziei a treia, cărora li se spusese că au de străbătut numai 400 de metri pînă la redută, după primele sute de metri li se descoperă în față o nouă vale, care va fi numită Valea Plîngerii, dominată de o redută, ce nu fusese reperată mai înainte, reduta Grivița 2. Conduse de maiorul Sonțu și de căpitanul Valter Mărăcineanu, batalioanele diviziei a 3-a atacă această redută, reușesc să pătrundă în prima tranșee, dar nefiind susținuți de rezerve, comandanții sînt omoriți, o parte din soldați sînt secerați de focul susținut al infanteriei turcești, dar și de tunurile care băteau în flanc trupele noastre, încît rămășițele celor două batalioane se retrag, sub protecția focului soldaților noștri, care nu depășiseră Valea Plîngerii. Cele două batalioane pierd : 11 ofițeri morți, 15 răniți și 683 soldați morți și răniți. Un corespondent străin, martor ocular al acestor fapte, scrie : „Cu o îndîrjire de necrezut s-au aruncat în această vale a morții, respinși, zdrobiți, decimați de focul omorîtor al unui ina-

mic acoperit, neezitînd nici un moment, înaintînd mereu, lăsînd în urma lor un lung şir de morţi şi de muribunzi. Au fost acte de eroism care nu se pot uita“.

Cît privesc batalioanele diviziei 4, după ce se refac, pornesc din nou la atac. La orele 16,20 românii sînt înţîmpinaţi de un foc puternic şi respinşi din nou de un contraatac turcesc, dar o nouă baterie românească soseşte în galop şi, instalată pe movila care domina Griviţa, opreşte prin foc de baraj, pe turci. Sub comanda locotenent-colonelului Voinescu, a maiorului Candiano Popescu şi a căpitanului Moise Grozea, transilvănean venit să lupte voluntar în războiul de independenţă, infanteria noastră se regroupează şi la orele 17 atacă din nou şi iar este respinsă.

Întărite de un batalion adus din rezervă, trupele noastre asaltează, pentru a patra oară, reduta Griviţa 1, pătrund în interiorul fortificaţiilor şi, după o oră de lupte corp la corp, reduta este cucerită. Steagul tricolor flutură deasupra ei, în timp ce un steag cu semiluna este capturat de soldatul Grigore Ion, căruia i se conferă „Steaua României“ şi „Crucea Sf. Gheorghe“, ultima decoraţie fiind oferită de ţarul Alexandru II.

Comandate de generalul Skobelev, corpurile 4 şi 9 ruse au atacat întăriturile din sudul Plevnei şi au cucerit două redute pe crestele Munţilor Verzi, dar în urma unor contraatacuri turceşti puternice, aceste redute au fost din nou luate de turci.

Armata modernă română repurta prima ei victorie, într-o confruntare, pe cîmpul de luptă, cu un duşman vechi, de cîteva secole. Pierderile suferite de trupele aliate au fost foarte mari: 15 000 de soldaţi şi 160 de ofiţeri. Deşi fusese cucerit unul din principalele puncte de sprijin ale apărării turceşti la Plevna, pierderile erau prea mari. De aceea comandamentul suprem s-a hotărît să blocheze Plevna şi să forţeze armata turcă să se predea, prin înfometare şi epuizare a muniţiilor.

În ziua următoare, 31 august, turcii încearcă să recucerească Griviţa 1, dar sînt respinşi. Ţarul, adresîndu-se lui Carol, la 5 septembrie, afirmă: „Trupele române, unite cu cele ale armatei mele, puse sub comanda comandamentului Înălţimei voastre, au dat, în zilele de 30 şi 31 august, dovezi de eroică vitejie sub cel mai omorîtor foc al vrăjmaşului“. Cel care, cu puţin timp înainte, se opusese participării trupelor române la operaţiunile din sudul Dunării,

recunoștea valoarea acestora, înmănînd înalte decorații ofițerilor și soldaților români, semnul cel mai elocvent despre vitejia soldatului nostru. Vechile aptitudini ale oștenilor lui Ștefan și Mihai renășteau, în pragul independenței noastre naționale, sub focul redutelor de la Grivița.

Comportarea neomenească a turcilor față de cei căzuți în fața Griviței 2 și faptul că nu s-a îngăduit sanitarilor să ridice răniții din Valea Plîngerii, determină o nouă încercare de cucerire a acestei redute (7 octombrie), care este respinsă, dar la cererea soldaților, atacul este reluat, dar fără succes.

După sosirea întăriturilor rusești, la 12 octombrie, armata turcă de la Plevna a fost încercuită. Turcii au dat numeroase atacuri, dar acestea au fost respinse. Epuizînd proviziile, la 19 noiembrie, Osman-pașa a propus aliaților să cedeze Plevna, dar să i se îngăduie să se retragă, prin Vidin sau Sofia. Propunerea lui n-a fost acceptată. Atunci comandantul turc a făcut, la 28 noiembrie, o încercare de a ieși din încercuire, în sectorul Dolni-Etropol, dar trupele rusești au rezistat cu vitejie pînă la sosirea rezervelor, printre care era și o brigadă românească, care a atacat flancul drept al coloanei turcești.

Românii care se aflau în fața redutei Grivița 2, observînd că turcii se retrag, fără să mai aștepte ordin, au ocupat reduta, iar regimentul 5 a pătruns în Plevna. După aceea, trupele române au atacat reduta de la Opanez și, după cîteva ore de lupte îndîrjite, au reușit s-o ocupe. În același timp, divizia a 3-a și divizia de rezervă română au atacat trupele turcești, care aveau sarcina să acopere retragerea lui Osman-pașa și fixîndu-le pe loc, prin atacuri repetate, acestea nu au mai putut să sprijine eforturile lui Osman-pașa de a sparge încercuirea. Încercarea de a ieși de la Plevna nereușind, Osman-pașa s-a predat împreună cu cei 45 000 de oameni. La Plevna românii au dovedit că și-au răscumpărat independența, prin eroismul și abnegația cu care au luptat. Presa vremii este plină de elogii la adresa ostașilor noștri, iar Osman-pașa însuși, predîndu-se colonelului Cerchez, a declarat: „Capitulez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române“.

Între timp, un punct de rezistență turcesc, de pe malul Dunării, care stînjenea prin așezarea sa spatele trupelor, care încercuiau armata turcă, la Plevna, a fost cucerit de armata română. Este vorba de localitatea Rahova care a

fost atacată de un detașament de 5 000 de români, cea mai mare parte dorobanți, sub comanda colonelului Slăniceanu, și de un detașament de 1 200 de oameni, sub comanda generalului rus Meyendorf, format din călărași, dorobanți și ulani. La căderea Rahovei au contribuit și trupele române de pe malul stîng al Dunării, conduse de generalul Lupu. Acestea din urmă au fost primele care au pătruns în Rahova, în ziua de 9 noiembrie.

După capitularea lui Osman-pașa, trupele rusești și-au reluat ofensiva. Gurko trece munții Balcani, la 23 decembrie ocupă Sofia, la 3 ianuarie 1878 ajung la Filipopol, iar în 8 la Adrianopol, ca peste 10 zile să se afle la numai cîțiva kilometri de Constantinopol.

Între timp, armatei române i-a revenit misiunea de a cuceri Vidinul, pentru a lichida în felul acesta orice primejdie din flancul drept al armatei ruse care acționa la sud de Balcani. La Vidin se aflau 15 000 turci, iar orașul avea ziduri puternice și redute organizate în satele din jurul său.

La 12 ianuarie aceste sate au fost ocupate, afară de unul singur, dar succesul important l-a constituit cucerirea sistemului de redute de la Smîrdan. La 14 ianuarie cetatea era învăluită, dar cînd era pe punctul de a fi cucerită de către români, a sosit vestea armistițiului, 23 ianuarie 1878.

Turcii, înfrinți pe toate fronturile, au acceptat condițiile impuse de învingători și la 19 februarie s-a semnat tratatul de la San Stefano, prin care se acorda independență României, Serbiei și Muntenegrului și autonomie Bulgariei. Marile puteri europene sînt nemulțumite de rezultatele acestui tratat și pentru a preîntîmpina un război cu unele puteri europene, Rusia acceptă convocarea unui congres la Berlin 1 iunie—1 iulie 1878.

Și în urma tratativelor de la Berlin, s-a recunoscut independența României. Participarea noastră la războiul din 1877, jertfele făcute de poporul român, în timpul cît au durat ostilitățile, au avut ca rezultat realizarea și recunoașterea, de către puterile europene, a independenței țării noastre, act major în istoria poporului român.

(1914)

Primul război mondial este fructul tendințelor puterilor imperialiste de a domina lumea. După războiul din 1870—1871, puterea industrială a Germaniei crește, în mod impetuos. Politica lui Bismarck, după războiul franco-german, a fost aceea de a consfiți, pentru moment, situația politică ce se crease după 1871. În 1879 Bismarck încheie un tratat cu Austria, iar după anexarea Tunisiei de către Franța, Italia aderă la pactul germano-austriac, dubla alianță transformându-se în Tripla Alianță. România aderă, în mod secret în 1883, la Tripla Alianță. Franța încheie, cu Rusia, un tratat defensiv, în 1893. Creșterea industriei Germaniei și politica economică mondială, pe care încearcă s-o ducă Wilhelm al II-lea prin crearea unei puternice flote comerciale și de război, îngrijorează Anglia. Între 1894—1904, comerțul extern al Germaniei se dublează și lordul Balfour remarcă în 1907 : „Sîntem niște proști dacă nu găsim un motiv să declarăm război Germaniei înainte ca ea să construiască atît de multe vapoare încît să înlăture comerțul nostru.“

Lupta pentru reîmpărțirea lumii, în sfere de influență, devine inevitabilă, la finele secolului trecut și se manifestă, fățiș în primul deceniu al secolului XX. Cum avea să declare președintele S.U.A., Wilson, în 1919, „acest război (primul război mondial), în accepția sa, a fost un război comercial și industrial. Acesta nu a fost un război politic“.

Războiul anglo-bur izolează Anglia, opinia publică fiind scandalizată de inechitatea și brutalitatea acestui război, dar după încheierea lui și avînd în vedere puterea militară pe care o reprezenta Tripla Alianță, în 1904, se ajunge la un tratat între Franța și Anglia, cele două țări încheind și o înțelegere militară secretă. În felul acesta, Triplei Alianțe i se opune o Triplă Antantă. Problema stăpînirii nordului Africii (Marocul) duce la criza din 1905, care se rezolvă prin conferința de la Algeciras 1906. Anglia stabilește o înțelegere cu Rusia în același an. În 1911, incidentul de la Agadir este pe punctul de a se transforma în pretextul dorit de Germania, pentru începerea unui război, și dacă aceasta nu se întîmplă, Italia, în căutarea unui imperiu colonial, profită de împrejurări și ocupă Tripolitania, Rhodosul și insulele din arhipelagul Dodecanez. Între timp, în extremul orient se încheiase războiul ruso-japonez, care marca apariția Japoniei, ca o putere imperialistă, dornică să participe și ea la împărțirea lumii. În răsăritul Europei, mai exact în sud-estul continentului, după declararea independenței Bulgariei în 1908, Austria anexează Bosnia și Herțegovina. În 1912 încep războaiele balcanice, care, într-o primă fază, se încheie în 1913, cu pacea de la Londra, dar în același an, războiul reizbucnește și se încheie datorită intervenției României, prin pacea de la București. Rămînea nerezolvată problema imperiului austro-ungar. Popoarele supuse doreau libertatea națională, dar casa de Habsburg înțelegea să-și întindă stăpînirile spre sud-estul Europei, pentru a consolida poziția rasei teutonice, în centrul Europei, după cum se declara în Cartea Albă germană.

La 28 iunie 1914, arhiducele Francisc Ferdinand și soția lui sînt asasinați la Sarajevo. Excelent pretext pentru a supune Serbia. La 23 iulie, Austria prezintă Serbiei un ultimatum, care de fapt echivala cu supunerea acesteia față de imperiu. Primind asigurările Rusiei, Serbia nu acceptă cererile Austriei, care mobilizează și, la 28, declară război Serbiei. Pentru că în Rusia începuse mobilizarea parțială, la 31 iulie, Germania prezintă guvernului rus un ultimatum, prin care se cerea încetarea mobilizării, în 12 ore, Rusia îl respinge, Germania mobilizează, la fel, Franța. La 3 august, Germania declară război Franței (Italia își proclamase neutralitatea la 2 iulie), în noaptea de 2, cere libertatea pentru deplasarea trupelor sale pe teri-

toriul belgian, regele Belgiei face apel la protecția Angliei, care cere Germaniei să respecte neutralitatea Belgiei. În noaptea de 4 august, Anglia declară război Germaniei, la 6 august, Austria declară război Rusiei, care intrase deja în conflict cu Germania. Japonia va intra în război alături de Antantă, Turcia și Bulgaria alături de Puterile Centrale, mai târziu Italia și România, apoi S. U. A., alături de puterile Antantei. În felul acesta, dintr-un război austro-sârb, se ajunge la primul război mondial.

Forțele care se înfruntă : Austro-Ungaria și Germania pot concentra o armată de 3 489 470 de oameni, dintre care Germania, 87 de divizii de infanterie (după Fuller) sau 85 plus 6 divizii de ersatz (după von Kuhl) și 11 divizii de cavalerie ; Austro-Ungaria 49 de divizii de infanterie (Fuller) sau 57 (von Kuhl), și 11 divizii de cavalerie, deci un total de 136 — 142 de divizii de infanterie și 22 divizii de cavalerie.

Aliații au posibilitatea să concentreze 6 191 570 de oameni : Rusia 111 divizii de infanterie și 36 de cavalerie, Franța 62 divizii de infanterie, 10 de cavalerie ; Anglia 6 divizii de infanterie și două de cavalerie ; Belgia 6 divizii de infanterie și 1 de cavalerie, Serbia 11 divizii de infanterie și 1 de cavalerie. Cum Serbia este scoasă repede din luptă, aliații dispun de 188 de divizii de infanterie și de 49 de divizii de cavalerie. Numeric aliații sînt superiori. Progresele tehnice : artilerie, sîrmă ghimpată, aviație, telegrafia fără fir, nu pot influența în mod decisiv tactica și strategia.

Germania se angaja cu aliații săi într-un război pe două fronturi. Adversarii principali erau considerați Franța și Rusia, datorită forțelor militare de care dispuneau cele două țări. Superioritatea acestora nu impresionează înaltul comandament german. De ani de zile se lucrează la planuri, care să ducă la zdrobirea adversarului, într-un timp cît mai scurt. Apar, însă, și scrieri de specialitate, în care se preconizează un război de tranșee de lungă durată, deci un război de poziții, dar nici francezii și nici germanii nu văd soluționarea unui conflict decît printr-un război dus din mișcare, prin executarea unor manevre în flancul adversarului, care să ducă la înfrîngerea acestuia.

După feldmareșalul Moltke, trebuia dus un război ofensiv împotriva Rusiei și defensiv față de Franța. În esență, planul se baza pe configurația naturală a frontierelor din-

tre cele trei țări : frontiera de nord-est a Franței era fortificată, în timp ce frontiera cu Rusia nu prezenta nici un obstacol serios. Moltke nu vedea decît o victorie obținută la hotarul dintre cele două puteri, nu se gîdea deloc la problema spațiului pe care o pune un război împotriva Rusiei.

Contele Waldersee îi urmează lui Moltke și-i împărtășește întru totul planurile. În 1891, șeful statului major al armatei germane este numit generalul von Schlieffen, care își dă seama de valoarea pe care armele de foc o au într-un război modern și de aceea consideră că un atac frontal nu poate fi încununat de succes. Acceptă un război de poziții, dar consideră că numai un atac masiv executat în flancul oastei inamice, sau pe ambele flancuri ar înfrînge rezistența acesteia. Avînd în vedere înțelegerea dintre Rusia și Franța se pune problema împotriva căreia dintre cele două puteri trebuia executată prima lovitură. Von Schlieffen consideră că armata rusă poate fi înfrîntă dacă acceptă lupta. Dacă nu, se poate retrage pe mii de kilometri și cel care riscă să fie bătut este adversarul care se încumetă să lungească, indefinit, linia sa de operații. Este Rusia de temut ? După von Schlieffen, concentrarea armatei ruse se va face încet, în aproximativ 40—50 de zile. Deci pe frontul de est germanii pot păstra trupe de acoperire în număr mic, suficiente pentru a opri cavaleria rusă să pătrundă adînc, în interiorul Germaniei. Avînd în vedere aceste considerente, von Schlieffen este de părere că primul atac trebuie dat împotriva Franței. Aceasta, în urma înfrîngerii din 1870—1871, se pregătește pentru recuperarea teritoriilor pierdute și, după toate informațiile, înaltul comandament francez este animat de un spirit ofensiv. Încă un argument pentru a renunța la planul Moltke. Dar cum se poate obține un succes rapid, avînd în vedere faptul că francezii își fortifică zona de frontieră ? Von Schlieffen este de părere, după cum arată von Kuhl, că germanii nu trebuie să atace zona fortificată franceză. Aceasta trebuie învăluită prin Belgia. Considerînd că aripa stîngă franceză se află între Sedan și Stenay, atunci atacul de învăluire se va executa prin Luxemburg și prin Belgia de sud. Pentru reușita acestuia „trebuie ca aproape toate forțele (armatei germane) sprijinindu-se cu stînga pe Metz, să execute o mare mișcare de învăluire și o mare converșiune, care, traversînd Belgia ca un tăvălug puternic, va

încercui toată poziția întilnită în față și-i va respinge pe francezi în direcția est împotriva propriilor lor poziții de pe Moselle, Jura și din Elveția. Ar trebui pentru aceasta, de la început, să întărească aripa dreaptă, cît mai mult posibil, și să o completeze fără încetare cu noi întăriri.“ Planul prezintă un singur inconvenient : violarea neutralității Belgiei, ceea ce înseamnă o ruptură cu Anglia. În momentul în care Anglia intră în alianța anglo-rusă, ezităările lui von Schlieffen cad. De data aceasta, aripa dreaptă a armatei germane va ataca ceva mai la nord, va traversa Belgia în cîmp deschis și nu prin sud, unde Ardenii, pădurile și apele de aici sînt obstacole indezirabile pentru o armată care dorește să se deplaseze cu cea mai mare rapiditate. Intervenția Angliei este neglijată, ca putere terestră. Franța va fi înfrîntă într-o lună, și mai înainte ca Rusia să termine concentrarea forțelor sale, armata germană se va găsi, în forță, pe frontul de est. O nouă victorie și Angliei, singură, nu-i rămîne decît o singură șansă : să încheie pacea în condițiile impuse de Germania. Dacă refuză, Anglia va fi invadată și pangermanismul, din care englezii nu sînt excluși, va triumfa.

Se discută ipoteza unei ofensive franceze în Lorena. Pentru planul von Schlieffen, un asemenea act ar grăbi și mai mult înfrîngerea armatei franceze.

Dacă francezii păstrează o armată în rezervă, pentru acoperirea Parisului, se preconizează încercuirea capitalei franceze.

Pentru executarea planului său, Schlieffen prevede concentrarea pe aripa dreaptă (grupul de nord) al armatei germane a nu mai puțin de 18 corpuri de armată care vor înainta cît mai repede posibil pe frontul Bruxelles-Namur și de aici se va îndrepta în direcția Mézières-Rethel-La Fère.

Grupul de centru, format din 6 corpuri și o divizie de rezervă, va ocupa o poziție pe Meuse între Namur și Mézières. Grupul de sud, 3 corpuri de armată și 2 divizii de cavalerie vor ocupa o poziție pe Meuse între Mézières și Verdun în timp ce 5 corpuri de rezervă, sprijinindu-se pe Metz, vor asigura flancul stîng al armatei germane. De la Metz la Strasbourg sînt executate lucrările de fortificații pentru care se cheltuie 7 milioane, în 1889, cifră care crește progresiv pînă la 45 de milioane în 1905.

„Intenția mea, scrie Schlieffen, este aceea de a concentra cea mai mare parte a forțelor spre extremitatea drepte

mele, în așa fel încît să am aproape un milion de oameni reuiniți pe același cîmp de bătăie.“

Se spune că pe patul de moarte, ultimele cuvinte pronunțate de Schlieffen au fost : „întăriți-mi dreapta.“

Succesorul lui Schlieffen a fost generalul von Moltke. În principiu Moltke, este de acord cu planul predecesorului său, dar, treptat, îi aduce modificări, care au contribuit, după părerea unor generali germani, la pierderea bătăliei de pe Marna. În primul rînd, Moltke consideră că forțele destinate frontului de răsărit sînt prea puține, din care pricină el afectează pentru apărarea Prusiei Orientale, armata a VIII-a alcătuită din 3 corpuri și trei divizii de rezervă. De asemenea, un corp de landwehr, format din două divizii, completa forțele destinate să apere Silezia, iar localitățile Königsberg, Thorn și Graudenz sînt fortificate. Schlieffen neglijase apărarea litoralului nordic și a frontierei cu Danemarca, dar Moltke, prudent, încredințează supravegherea acestora corpului 9 de rezervă, care trebuia completat cu patru brigăzi mixte de Landwehr.

După cum s-a văzut, von Schlieffen acorda o mică importanță apărării Lorenei și Alsaciei. De fapt, mizînd pe spiritul ofensiv al armatei franceze el se aștepta la un atac în această direcție și dorea ca el să se petreacă, în felul acesta; însemnate forțe din armata franceză se angajau de la începutul războiului în acțiune pe un teren accidentat, deci ușor de apărat, ceea ce făcea ca planul său să poată fi realizat cu succes. După cum arată șeful secției de operații al Marelui stat major german, lui Moltke „i se părea indezirabilă părăsirea chiar momentană a unei părți din Lorena la începutul operațiilor... dacă împrejurările nu o cereau în mod categoric.“ De aceea Moltke dublează forțele destinate să apere Alsacia și Lorena, încît, în planul său final, opt corpuri de armată erau destinate apărării Lorenei și Alsaciei de Sus, în afară de garnizoanele din Metz, Strasbourg și cîteva brigăzi de Landwehr.

În timp ce von Schlieffen intenționa să obțină un rezultat decisiv în urma manevrei executate pe aripa dreaptă cu cea mai mare parte a forțelor sale, Moltke este din ce în ce mai mult sedus de ideea unei mari bătălii în Lorena. Planul lui von Schlieffen este îndrăzneț și realizabil, mai ales că autorul lui prevăzuse o linie de operație, pe care forțele sale s-ar fi putut replea în cazul unui eșec. Acest plan se aseamănă cu unele manevre executate de Napo-

leon în campania din Italia, el este comparat, de unii experți, cu manevra executată de Frederic al II-lea la Leuthen, dar la o scară mult mai mare. Planul lui Moltke este prudent, generalul german nu acceptă nici un risc, el dorește să-și întărească parcimonios întregul front, ceea ce în mod fatal nu putea să ducă la un succes rapid. Manevra concepută de von Schlieffen viza un război de mișcare, singurul în care se pot obține succese rapide și decisive. Planul lui Moltke, prin diminuarea posibilităților de manevră ale aripei drepte, micșora șansele de reușită ale manevrei gândită de Schlieffen și transforma războiul de mișcare, într-un război de poziții. Până la începerea războiului, statul major al armatei germane insistă asupra construirii unei rețele de cale ferată, care să permită o concentrare rapidă a trupelor pe frontiera franceză.

În ceea ce privește conducerea armatei franceze, se manifestă, așa cum s-a văzut, un spirit ofensiv. Orgoliul național fusese grav afectat de înfrângerea suferită în 1870—1871, iar recuperarea pierderilor teritoriale, înregistrate atunci, constituiau obiectul numărul unu al armatei franceze. În 1911 ministrul de război este generalul Messimy, vicepreședinte al consiliului de război era generalul Michel, iar colonelul Grandmaison șeful secției de operații (Biroul 3). Generalul Michel, în alcătuirea planului său de acțiune, ține seama de un factor de mare importanță : capacitatea înaltului comandament al armatei de a concentra simultan armata activă și cea de rezervă. Vom vedea ce importanță avea acest lucru în primele două săptămîni de la începerea războiului. În ceea ce privește modul în care aveau să se desfășoare ostilitățile, Michel era de părere că germanii vor viola neutralitatea Belgiei și efortul principal va fi făcut pe aripa dreaptă a armatei germane. De aceea pentru a para o asemenea situație, el considera că este necesar să distribuie forțele armate franceze în felul următor : 490 000 de oameni între Lille și Avesne ; 280 000 între Hirson și Rethel ; 300 000 între Montmédy și Belfort, iar o rezervă de 220 000 de oameni trebuia păstrată în regiunea Parisului, pentru a avea posibilitatea să intervină la momentul oportun în locul cel mai amenințat de dușman. Messimy și generalii Galliéni, Dubail și Durand, care făceau parte din Consiliul superior de război, sînt împotriva planului generalului Michel și, mai mult decît atît, consideră

că o cooperare între trupele de rezervă și cele active nu se poate realiza nici de germani, cu atât mai puțin de francezi. Michel, singurul dintre generalii francezi care avea o imagine aproape exactă despre posibilitățile militare ale Germaniei și despre modul cum Înaltul comandament german intenționa să înceapă operațiile este demis. Pentru că votase împotriva, Galliéni consideră că nu este elegant să-i ia locul și atunci alegerea Consiliului superior de război cade asupra generalului Joffre, care nu se remarcase prin nimic deosebit pînă la aceea dată. Se poate ca în alegerea lui să fi contribuit și faptul că servise în Madagascar sub comanda lui Galliéni, și acesta îi cunoștea spiritul de disciplină de care da dovadă fiul de dogar din Rivesaltes. Spirit practic, lipsit de imaginație, Joffre era un om de mare curaj și un caracter de neclintit. Cunoșcîndu-i limitele, ministrul de război a vrut să-i asocieze la comanda armatei franceze pe generalul Galliéni, considerat ca unul dintre cei mai buni strategii pe care-i avea în acel moment Franța. Joffre a refuzat : ori el, ori Galliéni, hotărîre mai mult decît înțeleaptă, pentru că, altfel, armata franceză, cu doi comandanți, ar fi fost lipsită de o conducere unică și fermă. Planul de operații al armatei franceze, în ajunul războiului, (Planul XVII), pornind de la premisa că germanii nu vor putea folosi într-o primă fază a războiului trupele de rezervă alături de cele active, prevedea că Înaltul comandament german nu va avea suficiente resurse pentru a dezvolta o ofensivă prin Belgia concomitent cu o ofensivă prin Lorena. În consecință, soarta războiului se va decide în Lorena și decizia va fi obținută în urma unei ofensive a armatei franceze. Un asemenea plan era dorit de Schlieffen, dar nu și de Moltke. După Recouly, la colaborarea acestui plan defectuos a contribuit „cunoașterea imperfectă a posibilităților pe care le aveau germanii“, lipsă datorată unui prost serviciu de informații. Pentru executarea obiectivelor strategice propuse cele două armate adoptă următorul dispozitiv :

Armata franceză : armata I-a (Dubail „frumos, fidel și bun soldat“ după cum îl caracterizează Joffre) — ocupă cu cinci corpuri active, patru divizii de rezervă, două de cavalerie (256 000) frontul între Charmes—Darney ; armata II-a (de Castelnau, unul dintre cei care contribuiseră la alcătuirea planului XVII) cu cinci corpuri active, trei divizii de rezervă și două de cavalerie (200 000 de oameni) ocupa frontul între Pont St. Vincent—Mirecourt. Avînd o mare

considerație pentru talentul său manevrier, Joffre îi încredințase lui de Castelnau sarcina să atace între Vosgi și Metz ;

Armata III-a (Ruffey, bun artilerist și tehnician) era alcătuită din trei corpuri active, trei divizii de rezervă și o divizie de cavalerie (168 000) ocupa zona cuprinsă între St. Mihiel—Damvillers ;

Armata IV-a (de Langle de Cary), trei corpuri active și o divizie de cavalerie (193 000), ocupa frontul de la Vaincourt—Void.

Armata V-a (Lanrézac), cinci corpuri active, cinci divizii de rezervă și o divizie de cavalerie (254 000), ocupa un front care trecea prin Grandpor—Suippes—Chaumont—Porcien. Pe lângă cele cinci armate mai e un corp de cavalerie, format din trei divizii, sub comanda generalului Sordet la Mézières, trei divizii de rezervă — generalul Archinard — protejau flancul drept al armatei franceze la Vesoul și alte trei divizii asigurau flancul stâng la Sissonne. Un mare merit al lui Joffre este acela de a-l fi ales ca șef al statului său major pe generalul Berthelot, unul dintre cei mai buni ofițeri superiori ai armatei franceze.

Felul cum sint dispuse trupele franceze ilustrează perfect Planul XVII.

Armata germană : armata I-a (generalul von Kluk), șapte corpuri, trei divizii de cavalerie, trei brigăzi de Landwehr (320 000) este adusă în zona de frontieră între 7—15 august și trebuia să se deplaseze pe direcția Aix-la-Chapelle—Bruxelles ;

Armata II-a (generalul von Bülow) șase corpuri, două divizii de cavalerie, două brigăzi de Landwehr (260 000), trebuia să pornească din zona Aix-la-Chapelle—Duren și să înainteze între Wavre și Namur ;

Armata III-a (general von Hausen), patru corpuri, o brigadă de Landwehr (180 000), debarcă la Prüm și înaintează spre Meuse cu dreapta pe Namur și stînga pe Givet ;

Armata IV-a (ducele de Wurtemberg), cinci corpuri și o brigadă de Landwehr (180 000), se concentrează în jurul localității Trier și avea ca misiune să traverseze Luxemburgul și să ajungă pe Meuse între localitățile Mézières — Verdun — St. Mihiel ;

Armata V-a (prințul de coroană Wilhelm), cinci corpuri, două divizii de cavalerie și cinci brigăzi de Landwehr (200 000), avea ca pivot Metz—Thionville și în funcție de

împrejurări trebuia să înainteze prin Arlon spre Florenville sau să facă front spre sud pentru a se opune unui inamic care ataca din direcția Verdun ;

Armata VI-a (prințul Rupprecht de Bavaria), cinci corpuri, trei divizii de cavalerie și patru divizii de Ersatz, (220 000) se concentrează în regiunea Courcelles—Sarrebourg și avea ca obiectiv apărarea unui aliniament pe râul Moselle ;

Armata VII-a (general von Heeringen), trei corpuri, două divizii Ersatz și patru brigăzi de Landwehr, (125 000), se concentrează în jurul Strasbourgului. Armata VI și VII operau sub comanda prințului Rupprecht. Cele mai multe forțe sînt plasate pe aripa dreaptă iar conducerea armatelor I și II sînt încredințate celor mai buni generali : von Kluck și von Bülow secondăți de doi șefi de stat major care colaboraseră la elaborarea planului Schlieffen și Moltke, respectiv von Kuhl la armata I-a și Lunden-dorff la armata a II-a.

Datorită măsurilor luate în timp de pace, concentrarea armatei germane se face rapid și, ceea ce nu voiau să creadă generalii francezi, trupele de rezervă intră în compunerea armatelor care acționează în prima linie. Dar, deocamdată acesta este un secret pentru Joffre. Generalul francez, convins că războiul este iminent, cere îngăduința să se facă mobilizarea rezerviștilor și trupele de acoperire să fie aduse pe poziții înaintate. Guvernul francez, în speranța că războiul ar putea fi evitat și pentru a nu comite gesturi provocatoare care să-i îndemne pe nemți să atace, amînă mobilizarea generală. Dealtfel șeful guvernului se afla în Rusia și nu sosește la Paris decît în 29 iulie. Intervențiile lui Joffre în 30 iulie și 31 iulie, cînd armatele germane începuseră să ocupe pozițiile pe frontul de vest, nu reușesc decît să determine guvernul francez ca trupele de acoperire să ocupe pozițiile înaintate și abia în ziua de 2 august guvernul francez se hotărăște să ordone mobilizarea.

Lanrézac, în ziua de 1 august, îi atrage atenția lui Joffre asupra posibilității unui atac german prin Belgia, dar comandantul șef considerînd că „asupra posibilităților noastre plana o incertitudine absolută” și cum situația strategică nu era încă precizată (sic !) nu-i răspunde.

În 2 august francezii află de ultimatumul dat de guvernul german Belgiei. Joffre intercalează armata a IV-a de rezervă între armatele a V-a și a III-a.

În ziua de 3 august, Joffre îi convoacă pe comandanții de armate pentru a le indica „în linii mari manevra probabilă“, adică un atac combinat în Lorena și la nord de Verdun-Toul.

6 august. Știrile venite din Belgia sînt liniștitoare, declară Joffre. În ziua de 7, Joffre este informat că germanii se predau în Belgia, fiind obosiți și deprimați, iar ofensiva franceză se desfășura în bune condiții: trupele franceze înaintază 5 km în Alsacia. 8 august; Joffre află că unitățile de rezervă germane acționează în prima linie: „Trebuie să mărturisesc, spune Joffre, modul în care germanii au folosit în august 1914 corpurile de rezervă a fost o surpriză pentru noi, și această surpriză a stat la baza erorilor pe care le-am comis în aprecierea (forței adversarului) și în special în ceea ce privește extinderea manevrelor spre Nord“. Se renunțase la serviciile generalului Michel tocmai fiindcă pentru el nu constituise o surpriză folosirea corpurilor de rezervă germane și nici direcția atacului principal.

Joffre este convins că forțele principale germane se aflau în Lorena de aceea manevra prevăzută în Planul XVII este de actualitate și, în consecință, armatele I-a și a II-a cu 10 corpuri puteau lua ofensiva, armata I-a ajungînd cu aripa dreaptă pe Rin. În ziua de 8 august Mulhouse este cucerit de corpul 7 dar peste o zi este pierdut. În momentul în care se termină concentrarea trupelor, Joffre ordonă ofensiva în Lorena (14 august) în direcția Strasbourg, acțiune la care concureau armatele I-a și a II-a, deși în ziua de 14 „incertitudinea asupra forțelor germane și asupra intențiilor adversarilor noștri spre nord era completă“ (Joffre). Lanrézac continuă să trimită informații despre forțele germane din Belgia cerînd modificarea dispozitivului propriei sale armate și cînd, în ziua de 15, corpul 1 la Dinant este atacat în forță, Joffre este de acord cu Lanrézac ca armata a V-a să fie instalată pe stînga rîului Meuse, în direcția Namur.

În ziua de 17, ofensiva franceză în Lorena progresează lent, dar abia acum Joffre este informat că armata belgiană se retrage spre Anvers. Este ziua în care armatele I-a și a II-a germane încep ofensiva lor în Belgia. Moltke ordonă încercuirea armatei belgiene dar prudența cu care atacă von Bülow dă posibilitatea acesteia să se retragă spre Anvers. Pentru a supraveghea armata belgiană, vor

fi lăsate două corpuri de armată. De la începutul campaniei în aplicarea planului Schlieffen-Moltke se produc modificări care contribuie la slăbirea aripei drepte a armatei germane.

În ziua de 18 august, Joffre încă nu știe care sînt forțele inamicului. După propria lui mărturie, nu-și poate îngădui să-și imagineze nimic, totul trebuia calculat pe date exacte, obiective, pe care le avea. În privința manevrei inamicului „era imposibil de prevăzut“ ceva. Pentru a asigura flancul drept al armatei a III-a, care participa la ofensiva din Lorena, Joffre se decide să creeze, sub comanda generalului Maunoury, armata Lorenei.

În 19 august, retragerea armatei belgiene descoperă drumul spre Bruxelles pierzîndu-se, în felul acesta, contactul cu aliații, ceea ce pentru Joffre constituie o pierdere gravă, pentru că această armată ar fi putut participa la învăluirea flancului drept al inamicului (sic!). Generalul Michel, cu trei brigăzi, trebuia să apere Namur, dar pentru aceasta armata franceză și engleză ar fi trebuit să treacă Sambre, ori recunoașterile cu avionul indicau traversarea râului Meuse între Liège și Huy de către armata germană. „Mărturisesc — scrie Joffre — că aceste informații m-au aruncat în cea mai mare perplexitate“. Persistînd în ideea că forțele germane nu sînt atît de numeroase ca să poată ataca în nord și opri ofensiva franceză în Lorena, după Joffre, germanii păreau să fi concentrat forțe impunătoare în nord, ceea ce slăbea centrul lor, lucru care ușura ofensiva armatei a III-a și a IV-a franceză.

Între timp corpul expediționar englez, sub comanda mareșalului French, prelungește aripa stîngă a armatei franceze.

În ziua de 20 august, armata a II-a franceză este violent atacată și trebuie să se retragă spre Grand-Couronné, în aceeași zi armata I-a trebuie să înceapă retragerea cu aripa dreaptă. Pe frontul de nord, germanii depășiseră Louvain și în ziua de 20 august se aflau la vest de Bruxelles. Joffre notează că „este pentru prima dată cînd ne-am dat seama cu precizie de ceea ce se petrece la nord de Meuse“. Mărturie care arată totala lipsă de imaginație a comandamentului francez. Ofensiva germană în Belgia începuse în ziua de 16 august, abia după patru zile comandantul armatei franceze își dă seama de situația exactă

a frontului : sub acoperirea corpurilor de cavalerie, germanii concentraseră o importantă masă de manevră pe aripa dreaptă.

În fața acestei situații Joffre consideră că armata a V-a și armata engleză vor ataca frontal, în timp ce, dinspre sud, vor ataca spre nord armatele a III-a și a IV-a, pentru a-l surprinde pe inamic. Dar ofensiva germană, pe centru, pune în situație critică armatele I-a și a II-a franceză și o ofensivă cu armata a III-a și a IV-a spre nord este aminată. În ziua de 22, înaintarea aripei drepte germane se accentuează, armatele III și IV franceze sînt în contact cu inamicul, pe frontul armatelor I și II nu se petrece nimic important. Joffre se decide ca în ziua de 23 august armatele a III-a și a IV-a să ia ofensiva. În momentul în care Joffre concepe planul unei bătălii, care ar fi avut darul să rupă armata germană din zona de nord în două, germanii trec la ofensivă cu armata a IV-a și a V-a, despre a căror valoare numerică și calitativă Joffre avea o idee foarte vagă. Cele două armate germane sosesc la timp pentru a opri și respinge armatele a III-a și a IV-a franceze. În același timp, Moltke ordonă ca împotriva lui French și Lanrézac să se execute un atac frontal cu armata a II-a, în timp ce armata a III-a trebuia să traverseze Meuse la Dinant și să cadă în flancul și spatele armatei a V-a franceze. Manevră tipic napoleoneană, care urmărea să anihileze armata a V-a franceză și armata engleză. Superioritatea era de partea germanilor din toate punctele de vedere. Dar Moltke se află la Coblenz, iar Bülow — cum observă Camon — cunoaște mai bine manevra de la Cannae. Deși avea suficiente forțe ca să atace frontal armata a V-a franceză, von Bülow îi cere lui von Hausen să trimită un corp spre nord, ca să ia contact cu armata sa și să acționeze cu un singur corp în spatele armatei Lanrézac. În felul acesta, von Bülow atacă armata a V-a franceză frontal și pe ambele flancuri, iar von Hausen, cu un singur corp nu îndrăznește să avanseze decît cu mare prudență. Lanrézac sesizează pericolul pe care îl reprezintă von Hausen și se retrage prompt, scăpînd armata sa de încercuire. Bătălia de la Charleroi este cîștigată de germani, și în ziua de 24 august Joffre își dă seama de amploarea mișcării de învăluire pe care o execută armata germană. Despre o ofensivă franceză nu mai putea fi vorba și, după.

cum îl informa pe ministrul său de război, Joffre mărturisește : „că eram condamnați la o defensivă care să se sprijine pe localitățile întărite și pe marile obstacole naturale, cu scopul de a prelungi lupta cît mai mult, încercînd să-l uzăm cît mai mult pe inamic și de a realua ofensiva la momentul oportun“. Sinceritatea lui Joffre este dezarmantă, luciditatea cu care judecă evenimentele impecabilă, curajul, fermitatea caracterului, cu care privește situația critică, în care se află armata și țara sa, exemplare. Se spune despre el că ore în șir, așezat călare pe un scaun, masiv și imobil privește harta. Calculează și recalculează posibilitățile materiale care-i stau la dispoziție, desfășoară o activitate extraordinară. „Gloria nemuritoare a lui Joffre — notează Recouly — este aceea de a-și fi păstrat în mijlocul unor împrejurări cumplite calmul, judecata lucidă. Toate insuccesele se acumulează asupra lui fără să-l zdruncine. Încrederea robustă, optimismul lui de neclintit, format pe credința fermă în valoarea trupelor sale și în destinul țării sale nu sînt o clipă puse în cumpănă“. După cum mărturisește von Kuhl, eșecul armatei germane în 1914 se explică și datorită diferenței de comandament : Moltke stă departe de front sau își asumă sarcina să conducă două fronturi simultan, cel din vest și cel din est, sarcină imensă, greu de realizat, în timp ce Joffre este mereu prezent în locurile critice, stimulează pe ofițerii care nu dau dovadă de energie suficientă, supraveghează personal executarea unor ordine și mai ales nu ezită să înlocuiască pe cei care nu dau dovadă de competență. Într-o lună de zile, de la începutul campaniei, înlocuiește doi comandanți de armată, zece comandanți de corpuri, 38 de generali de divizie. A fost considerat brutal, dar n-a demis pe nimeni fără să controleze personal comportarea generalului pus la dispoziția ministrului de război. Iar alegerile făcute de el s-au dovedit a fi cele mai inspirate. Este suficient să amintim cazul generalului Foch, comandantul corpului 20, care se comportă ireproșabil de la începutul campaniei iar în ziua de 24 august, Foch cu o divizie de rezervă reușește să atace în flanc două corpuri germane și să le oblige să se retragă. Este ziua în care Joffre știe precis că unitățile de rezervă germane combat alături de cele active, purtînd aceleași numere ca cele active. Generalul francez abia acum are explicația exactă a superiorității numerice a

trupelor germane și de ce Moltke a reușit să atace pe tot frontul, cu succes, și, în același timp, să realizeze masa de manevră în nordul Franței.

Situația este gravă dar nu disperată. Un general cu un temperament opus lui Joffre ori și-ar fi pierdut capul, ori ar fi riscat o mare bătălie, punând armata franceză într-o situație primejdioasă. Joffre se hotărăște să-și replezeze forțele, să abandoneze un teritoriu vast, unde se afla concentrată o mare parte din industria franceză. Era un act de mare curaj, dar pentru Joffre, esențial este salvarea armatei, să evite încercuirea pe care aripa dreaptă germană se străduia să o realizeze. În același timp studiază găsirea unei soluții care să oprească înaintarea armatelor germane. Berthelot propune să fie reluată manevra întreprinsă, dar eșuată, în Luxembourg : o armată de rezervă să atace aripa dreaptă a armatei germane, la înălțimea armatei a V-a franceze și s-o arunce spre apus, o parte din forțe lovind apoi în flancul descoperit al armatei a III-a germane. Joffre cîntărește șansele unei asemenea acțiuni. Pentru ca o asemenea manevră să reușească, ar fi trebuit ca armata a V-a să poată rezista pînă se realiza masa de ruptură în spatele ei. Dar dacă armata a V-a nu rezista, atunci atacul eșua și armata franceză ar fi fost nevoită să ducă un război cu frontul răsturnat ? O preocupare constantă a lui Joffre este moralul armatei sale. Pînă la 24 august, acest moral încă nu se clătinase. O nereușită de proporții ar duce la prăbușirea psihică a soldatului. Comandantul șef nu riscă. El realizează un plan care, în condițiile date, nu comportă nici un pericol : să se constituie o armată, în exteriorul aripei drepte germane, capabilă să învăluie la rîndul său această aripă, care se deplasează spre sud. Pentru realizarea acestui plan era necesar ca armata a III-a franceză să se sprijine și să se acroșeze de fortificațiile de la Verdun, restul armatelor — a IV-a, a V-a și armata engleză — să întîrzie prin contraatacuri înaintarea inamicului care trebuia oprit pe Aisne și înălțimile de la Craonne, Laon, La Fère. Între timp se putea concentra o armată în regiunea localității Amiens care să prelungească frontul armatei engleze și să poată ataca din flanc aripa dreaptă a armatei I-a germane. Joffre proiecta o bătălie în regiunea Amiens-Reims. Ca să obțină condițiile necesare pentru realizarea unei asemenea bătălii „trebuia să știi — după mărturia

lui Joffre — să alegi și să nu ataci peste tot ; era suficient să se păstreze o atitudine defensivă pe cursul superior al Meusei“, ceea ce îi îngăduia comandantului șef să preia o parte din trupe și să le treacă pe aripa stângă. Ceea ce nu îndrăznise să facă Moltke, îndrăznește Joffre, în momentul în care acesta își reprezenta exact situația de pe cîmpul de luptă. În timp ce armata din Alsacia și Lorena avea o misiune strict defensivă și sarcina ei era ușurată de terenul accidentat, celelalte armate se retrăgeau și reluau ofensiva în momentul în care se realiza masa de manevră în zona Amiens. Hotărîrea este luată în 25 august. Maunoury este chemat la marele cartier general, i se încredințează comanda armatei, care va acționa pe aripa stângă. Lanrézac primește ordin să se oprească pe Oise și să contraatace pe nemți, ușurînd, în felul acesta, situația armatei engleze și îngăduind, prin oprirea inamicului, deplasarea diviziilor preluate de pe aripa dreaptă și destinate armatei Maunoury să ajungă la destinație. Dar armata engleză se retrage precipitat, descoperă aripa stângă a armatei a V-a și Joffre este constrîns să-i ceară lui Lanrézac să se replieze.

Între timp Messimy este demis, în locul lui este numit ca ministru de război Millerand, iar generalul Michel este numit guvernatorul Parisului. Guvernul decide ca o armată formată din trei corpuri să acopere Parisul „dacă victoria nu încoronează succesul armatelor noastre“. Ideea este funestă pentru că anulează orice posibilitate de manevră pentru Joffre, acesta însă profită de acel „dacă“ din nota ministerială ca să continue constituirea armatei a VI-a (Maunoury). În 27 august, ideea unei bătălii Amiens—Reims este părăsită. Exact în momentul în care Moltke comite o nouă și gravă eroare : se decide să preia mai multe corpuri de armată de pe frontul de vest ca să le trimită în Prusia, unde von Prittwitz se retrăgea sub presiunea armatelor ruse. Pe lîngă trupe este luat și șeful statului major al armatei a II-a, Ludendorff, care este numit șef de stat major pe lîngă Hindenburg, comandantul armatelor germane de pe frontul de est. Von Kluk este scos de sub autoritatea lui von Bülow și, după Moltke, sarcina armatelor germane de pe frontul de vest era aceea de a urmări trupele franceze, de a nu le da posibilitatea să se cramponeze de nici un obstacol natural, de a le pune

în situația să nu primească întăriri. Ceea ce înseamnă că, după opinia lui Moltke, armata franceză se afla în plină derută, sarcina trupelor sale constând în dislocarea și distrugerea acesteia. De aceea, Moltke ordonă ca armatele a III-a, a IV-a, a V-a să înainteze, armata a VI-a să străpungă frontul francez și să atace în flanc în regiunea Charmes în timp ce armata a II-a va lovi în flancul stâng armata franceză iar von Kluk va acoperi spre Paris, executarea acestor manevre. În cazul în care inamicul va opune rezistență pe Marna, atunci să se renunțe la o ofensivă spre sud-vest și să se înainteze numai spre sud. În ziua de 28 august, germanii sporesc presiunea lor în locul în care se făcea joncțiunea între armata a IV-a și a V-a, cu intenția de a rupe centrul armatei franceze. Pentru a para noul pericol care se ivește în centrul armatei sale, Joffre constituie o nouă grupare, armata a IX-a, compusă din trupe de rezervă și din corpurile 9 și 11, care făceau parte din armata lui Langle de Cary. Armata engleză continuând să se retragă, Joffre este constrins să ordone concentrarea armatei a VI-a în zona Parisului, armata a V-a să se replieze, în ziua de 30 il înlocuiește pe Ruffey cu Sarraill la comanda armatei a III-a. Din Paris, i se cer lui Joffre trupe active pentru apărarea orașului, acesta promite că în afară de armata a VI-a va trimite un corp din armata a V-a, dar, informat fiind, în ziua de 31 august, că germanii transportă trupe de pe frontul de vest pe frontul de est, păstrează intactă armata a V-a și ordonă ca replierea să se facă opunându-se o vie rezistență.

La 1 septembrie, devenea evident că armata Maunoury trebuia să se replieze spre Paris ca urmare a unei retrageri generale a armatei franceze. Joffre cere ca Parisul și trupele aflate în capitală să treacă sub ordinele sale. Armata engleză retrăgându-se în continuare, armata a V-a este constrinsă să se retragă și ea la sud de Marna.

Între timp, la 30 august, armata I-a (von Klük) primește prin radio următorul mesaj : „în vederea exploatării unui succes complet este neapărat nevoie ca imediat armata I-a să facă față spre La Fère-Laon“. Armata I-a era pusă în situația delicată de a continua ofensiva spre Sena, după directivele înaltului comandament, și să urmărească un dușman care fusese înfrânt și care nu putea fi ajuns, sau să se îndrepte spre est, spre valea râului Oise pentru a concura la victoria armatei a II-a, care anunțase pentru a

doua oară că obținuse o victorie decisivă. Moltke este informat de tot ce se petrece pe front, dar departe de teatrul de operații nu-și poate face o imagine exactă a situației și, în consecință, este de acord ca armata I-a să contribuie la încercuirea dușmanului. Von Bülow se va justifica afirmând că, de fapt, el nu s-a gândit decît la un sprijin tactic din partea armatei I-a. Conversiunea spre sud-est începută în ziua de 31 august este confirmată de directiva din noaptea de 2 spre 3 septembrie prin care se ordonă „respingerea francezilor în direcția sud-est, tăind legătura acestora cu Parisul. Armata I-a va urma armata a II-a și va asigura protecția flancului drept al armatei“. Ori, armata I-a se afla înaintea armatei a II-a care se oprișe, o zi, pentru odihnă, încît, așa cum remarcă von Kuhl, logic ar fi fost să se prescrie „armata I-a se va opri, va asigura acoperirea (armatei) spre Paris și se va deplasa după aceea în eșalon“. După von Kuhl, soluția cea mai bună ar fi fost ca trupele germane să se oprească pe Marna, pentru regroupare și împășpătarea forțelor. Dar, din proprie inițiativă, corpul 9 al armatei I-a trece Marna și von Kluk, în fața succeselor obținute de aceasta ordonă la orele 13, în 3 septembrie, ca restul armatei I-a să traverseze Marna. Seara, von Kluk ordonă ca ofensiva dincolo de Marna să se continue și în ziua de 4 septembrie în direcția est. În aceeași zi, veștile care sosesc de la armata a II-a și armata a III-a germane sînt optimiste : armata franceză este în plină descompunere și se retrage în dezordine, la sud de Marna. Deși în ordinul lui Moltke se prevedea ca armata I-a să rămînă în urma armatei a II-a, dar în același timp se spunea că trebuie să se execute un marș spre est, von Kluk, în urma știrilor primite de la celelalte armate despre starea deplorabilă a armatei franceze, se hotărăște să execute lovitura de grație în flancul și spatele acesteia. Dar, pe măsură ce armata I-a înaintează spre sud, flancul său drept rămîne descoperit față de un atac venit din direcția Parisului. De aceea, în ziua de 4 septembrie, von Kluk începe să aibă îndoieli în legătură cu oportunitatea acțiunilor întreprinse de el. Se aștepta, conform planului Schlieffen, să fie susținut de unități de rezervă, care nu sosesc totuși în spatele armatei I-a ; se îndoiește de victoriile decisive anunțate de armata a II-a și a III-a din care pricină cere Direcției supreme să fie informat asupra situației în care se află armata sa și restul armatelor germane și să

i se trimită, fără întârziere, întărituri. Cu toate acestea, von Kluk consideră că armata sa poate continua ofensiva, încă o zi. Manevrele armatei I-a au darul să salveze Parisul și îi dau posibilitatea lui Joffre să-și regrupeze forțele pentru contraofensivă. În ziua de 4 septembrie, Joffre are o întrevedere cu mareșalul englez și-i expune planul său, rugându-l să coopereze cu armatele a V-a și a VI-a. French este de acord. Joffre îi cere lui Franchet d'Esperey, noul comandant al armatei a V-a, să facă stînga împrejur, în cîmp deschis, și să atace. Noaptea, Galliéni confirmă atitudinea favorabilă a comandantului englez față de planul întocmit de Joffre, iar d'Esperey anunță că poate executa o contraofensivă în ziua de 6 septembrie. Joffre afirmă că ziua de 7 ar fi fost cea mai potrivită pentru a trece la ofensivă și ar fi dat rezultate mult mai mari, dacă Galliéni n-ar fi avansat pregătirile armatei a VI-a, care putea să intre în contact cu inamicul în ziua de 5. Ceea ce de fapt ar fi dezvăluit intențiile comandantului francez. De aceea hotărăște ca în ziua de 6 să se înceapă ofensiva generală : armata a VI-a să treacă riul Ourcq și să atace spre Château Thierry, armata engleză să atace în direcția Montmirail, armata a V-a spre Esterney-Sézanne, deci de la sud spre nord, armata a IX-a să acopere flancul drept al armatei a V-a și să apere raionul St. Gond, armata a IV-a să sprijine armata a III-a care trebuia să atace cu cea mai mare parte a forțelor spre vest. Parisul și Verdunul sint cele două puncte de sprijin ale armatei franceze, iar linia care le unea și pe care erau amplasate trupele franceze avea o formă concavă, încît, ofensiva preconizată de Joffre urmează un plan asemănător cu planul lui Hannibal la Cannae : atac de flanc pe amîndouă aripile armatei inamice. Avînd în vedere că principalul atac, sau manevra care duce la cîștigarea bătăliei de la Marna o constituie ofensiva armatei a VI-a în flancul armatei germane, îi face pe specialiștii francezi să considere că bătălia de la Marna se apropie mai degrabă de tipul napoleonian.

Moltke, alarmat de veștile primite, dă dispoziții, în seara de 4, ca armata I-a și a II-a să facă față spre Paris. Executarea unui asemenea ordin însemna crearea unui gol între armata a II-a și armata a III-a, dar desfășurarea operațiilor împiedică realizarea acestei rupturi.

Lupta de la Marna începe în ziua de 5 cu un atac prin surprindere executat de trupele generalului Gronau și se continuă în ziua de 6. Von Kluk trimite corpul 4 care ajunge pe poziții în ziua de 7. Presiunea armatei franceze îl constrânge pe von Kluk să aducă împotriva armatei a VI-a și corpurile 3 și 9, care de fapt trebuiau să asigure flancul drept al armatei von Bülow. Armata a II-a germană nu se poate retrage pentru că este atacată de armata a V-a franceză și, rămânând pe poziții, păstrează legătura cu armata a III-a, dar se creează un spațiu mare între ea și armata I-a pe care nu-l acoperă nimeni.

Von Kluk acționează din proprie inițiativă pentru că între 5 și 8 septembrie Moltke nu intervine în conducerea operațiilor lăsând libertate deplină generalilor săi. Comandantul armatei I-a germane consideră necesar să-și concentreze toate forțele împotriva armatei Maunoury. Convins că planul „lui Joffre n-ar fi dus la succes dacă reușea atacul pornit dinspre Paris“, von Kluk e de părere că „trebuia, în mod necesar, nu numai să fie oprit acest atac, ci de a-l strivi, învăluindu-l dinspre nord. De aceea m-am hotărât să trimit, în zorii zilei de 7, ordine corpurilor 3 și 9 să revină către La Ferté-Milon“. Scoțind din luptă armata a VI-a franceză, von Kluk socotea că va avea suficient timp să revină și să restabilească legătura cu armata a II-a germană. Cît privește armata engleză, aceasta, în urma pierderilor suferite, era scoasă din calcul, dar în ziua de 9 septembrie, cînd von Kluk se pregătea să dea lovitura de grație armatei a VI-a, armata engleză trece Marna și sir John French „salvează situația fără să înțeleagă acest lucru“. Implorat de Joffre, conjurat de Galliéni, French se decide să treacă la acțiune și, deși ofițer de cavalerie, nu face nimic pentru a împingea o înaintare viguroasă trupelor sale. French se deplasează lent, în medie cu 10 km pe zi, nimerește în golul dintre armata I-a și a II-a germană, ezită să treacă Marna, face și pasul acesta la îndemnurile repetate ale francezilor și simpla prezență a armatei engleze, în spatele aripei stîngi a armatei von Kluk, va avea efect asupra hotărîrilor pe care ultimul le adoptă.

Între timp, în 6 septembrie, von Bülow este atacat de armata a V-a franceză, unul din corpurile sale este amenințat dar ofensiva franceză nu înregistrează în acest sector progrese importante din pricina stării fizice în care se

afla armata a V-a. Când von Bülow află că von Kluk și-a retras corpurile 3 și 9, ordonă și el retragerea armatelor sale, duce lupte grele în ziua de 8, dar apariția englezilor îl forțează să ordone o nouă repliere spre nord.

În ziua de 7, armata a III-a germană atacă trupele lui Foch, iar pentru ziua următoare cere o divizie de la von Bülow și un corp de la celălalt vecin și cu o armată întărită încearcă să străpungă centrul frontului francez. Foch reușește să se apere cu succes, timp de două zile, și, pentru a marca talentul lui de conducător de oști, i se atribuie următorul răspuns pe care l-ar fi dat lui Joffre : „Centrul meu cedează, dreapta se retrage, totul merge bine, trec la atac“. Armata a III-a germană nu poate rupe rezistența trupelor franceze și, în ziua de 9, este forțată să se retragă : ordinul venea de la marele cartier. Pentru că, așa cum consideră Camon : „Ziua de 9 septembrie a fost martora unui lucru extraordinar : soarta lumii decisă de un locotenent-colonel“. Despre ce este vorba : Moltke se afla la 200 km de front în Luxemburg. Am văzut că, din ziua de 5 septembrie până în 8, nu dă nici un ordin. Îl trimite în schimb pe locotenent-colonel Hentsch ca să inspecteze frontul și să-i prezinte situația trupelor sale. Turneul, în loc să înceapă acolo unde situația este critică, adică pe aripa dreaptă — începe pe aripa stângă — cu armata a V-a, urmează armata a IV-a, armata a III-a, ca în noaptea de 8 spre 9 septembrie să ajungă la punctul de comandă al lui von Bülow. Hentsch, din fire pesimist, este de acord cu von Bülow care, mai mult decît prudent, consideră, în dimineața zilei de 9 că ar fi recomandabil să restrângă frontul, retrăgînd armatele a IV-a și a V-a spre Clermont-en-Argonne, armatele a III-a și a II-a spre Châlons și Reims și armata I-a spre Soissons, iar armata a II-a spre Fismes. La prînz von Bülow începe retragerea, iar Hentsch se duce la punctul de comandă al armatei I-a. Nu-l găsește pe von Kluk, dar, arătînd că a fost însărcinat de șeful statului major ca să ordone retragerea celor cinci armate germane, dacă este nevoie, consideră că și armata I-a trebuie să se retragă. De fapt, la marele stat major, nimeni nu se gîndise încă la o retragere generală, dar din modul cum prezintă Hentsch situația, Moltke se decide să inspecteze, pentru prima dată de la începutul războiului, unitățile sale. Turneul începe tot de la aripa stîngă și impresia pe

care o produce este jalnică : „Era un om dărimat (notează: prințul Wilhelm). Imaginându-și că armata germană era bătută și pusă pe fugă, într-o totală dezordine, el făcea eforturi supraumane pentru a-și reține lacrimile. El ne spunea că nu știe cum să oprească această retragere...“, pe care-o ordonase locotenent-colonelul Hentsch. Planul von Schlieffen—Moltke, conceput de statul major, a fost lichidat de statul major, după cum spune Fuller. Locul lui Moltke îl ia Falkenhayn. Manevra imaginată de Schlieffen a eșuat pentru că a fost mereu modificată, micșorându-se, treptat, masa de manevră. Slăbiciunea comandantului german constituie o a doua cauză, iar eșecul armatei germane, pe Marna, se datorește și faptului că Joffre nu s-a socotit, nici o clipă, învins, a știut să salveze armata și să contraatace la momentul oportun. Cu bătălia de la Marna și bătălia de la Tannenburg se începe o nouă etapă a primului război mondial : războiul de poziții.

TANNENBERG
(LACURILE MAZURIENE)¹

(1914)

Conform planului Schlieffen, modificat de Moltke, eforturile principale ale armatei germane trebuiau să fie făcute în vest. Abia după înfrângerea și scoaterea din luptă a armatei franceze, forțele armate ale Germaniei urmau să fie transferate din Franța pe frontul de est. În planul de război al comandamentului german, frontul de est avea un rol secundar, trupele germane trebuiau să acționeze defensiv, aveau misiunea să întârzie cât mai mult înaintarea armatei ruse, eventual șase luni, răstimp în care Franța era scoasă din război. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, germanii aveau în Prusia Orientală o singură armată, armata a VIII-a sub comanda generalului von Prittwitz : douăsprezece divizii și jumătate de infanterie și o divizie de cavalerie. Comandamentul armatei austriece era pentru un război ofensiv împotriva Rusiei și acest plan convenea generalilor germani. Cât privește comandamentul armatei ruse, acesta concepuse pentru în-

¹ Bătălia de la Tannenberg a fost numită și bătălia de la lacurile Mazuriene. Unii istorici consideră că Tannenberg este echivalent cu scoaterea armatei a II-a ruse din luptă iar bătălia de la lacurile Mazuriene, 7-12 septembrie, este echivalentă cu respingerea lui Rennenkampf din Prusia Orientală. De fapt, în timpul luptelor cu armata a II-a rusă, o parte din trupele germane au acționat în zona lacurilor Mazuriene, așa cum avea să se întâmple și atunci când germanii au luat ofensiva împotriva armatei I ruse.

ceputul ostilităților o ofensivă împotriva Austriei cu patru armate, două armate urmînd să ocupe Prusia. În urma insistențelor guvernului francez, era nevoie ca Rusia să intre imediat în război, cu toate forțele disponibile, împotriva Germaniei. O ofensivă rusească avea darul să salveze Franța, obligînd Germania să folosească o parte din forțele sale împotriva armatei ruse.

Germanii prevăzuseră un atac rusesc în Prusia Orientală pe două direcții : nord și sud-vest cu scopul de a încercui trupele germane aflate în această provincie. De aceea, armata a VIII-a, la adăpostul lacurilor Mazuriene, avea posibilitatea să manevreze pe linii interioare și să atace și să înfrîngă pe rînd armatele adverse. Comandamentul german concepuse planul său de apărare în est, bazîndu-se pe supoziția potrivit căreia armata rusă se va concentra foarte greu, din pricina spațiului, dar și pentru că lipsea o rețea de căi ferate care să îngăduie masarea multor trupe ruse într-un timp scurt, pe frontul german. În cazul în care armata a VIII-a nu putea face față unui adversar prea numeros era de preferat ca ea să se retragă dincolo de Vistula, abandonînd Prusia Orientală. Rusia se angajase să intre în război în a 15-a zi de la decretarea mobilizării. La 17 august, armata I rusă, generalul Rennenkampf, trece granița Prusiei, îndreptîndu-se spre Königsberg. Direcția de înaintare a armatei I era pe la nord de lacurile Mazuriene. În timp ce Rennenkampf ataca dinspre nord-est armata II-a rusă, generalul Samsonov, trebuia să pătrundă pe la sud și să atace flancul și spatele armatei a VIII-a germană. Rennenkampf avea o fire impetuoasă și reputația de general îndrăzneț, comandase de mulți ani corpul de armată rus aflat la Vilna, era deci familiarizat cu teatrul de operații. Samsonov comandase în războiul ruso-japonez o divizie de cavalerie, după care a îndeplinit sarcini administrative și nu cunoștea nimic despre regiunea în care aveau să se desfășoare operațiile armatei sale. Cele două armate formau un grup sub comanda generalului Jilinski, care nu avea posibilitatea să conducă operativ forțele aflate sub ordinele sale, din pricina căilor de comunicație și a sistemului defectuos de transmisiuni. Scopul urmărit de comandantul rus era o ofensivă directă, distrugerea armatei germane, ocuparea Berlinului. Unii generali doreau ca împăratul Germaniei să fie exilat la Sfînta Elena.

Prima ciocnire are loc la Stalluponen și se datorează comandantului corpului 1, von François, care nu se supune ordinelor șefului. În loc să atragă armata rusă cât mai departe de baza ei de operații, el se opune înaintării acesteia și, la 17 august, cu o divizie și o brigadă, von François acceptă lupta cu un corp de armată rus. Intervențiile repetate ale lui von Pritwitz îl determină pe comandantul corpului 1 să se retragă la Gumbinnen. Deși o divizie rusă a fost scoasă din luptă Rennenkampf a continuat înaintarea și la 19 august intră în contact cu grosul armatei a VIII-a germană în raionul Gumbinnen. Pritwitz se hotărăște să atace și să înfrângă armata lui Rennenkampf mai înainte ca mișcarea de învăluire executată de Samsonov să-și facă efectul. Lupta de la Gumbinnen din 20 august este pierdută de germani. Singurul corp care înregistrase succese fusese acela al lui von François, pentru că se afla pe poziții, în timp ce celelalte două corpuri trebuie să înainteze câteva ore pentru a lua contact cu inamicul și sint respinse. În seara aceleiași zile sosește vestea că Samsonov a trecut în forță frontiera Prusiei Orientale. În timp ce o parte din generali sint pentru continuarea bătăliei cu armata I rusă, von Pritwitz nu are tăria de caracter să accepte o bătălie atunci cînd se știe amenințat din flanc și spate și ordonă retragerea dincolo de Vistula. Ofițerii de stat major se opun, von François la fel, von Pritwitz, pe care zadarnic Moltke se străduise să-l înlocuiască pentru incapacitatea lui, telefonează la marele cartier cerînd îngăduința să se retragă pe Vistula sau dincolo de fluviu. Moltke cere să se culeagă informații precise, să fie consultați comandanții corpurilor de armată. Colonelul Hoffmann de la statul major al armatei a VIII-a îi demonstrează lui Pritwitz că o retragere spre Vistula este imposibilă, aripa stîngă a armatei lui Samsonov fiind mai aproape de fluviu decît armata germană. El propune ca să fie lăsate trupe de acoperire în fața armatei lui Rennenkampf, în timp ce grosul armatei a VIII-a să fie transportată în mare grabă spre sud pentru a face față armatei lui Samsonov. Executarea unui asemenea plan era posibilă cu o singură condiție : ca Rennenkampf să rămînă pe loc și Hoffmann era convins de acest lucru. Alerta provocată la marele cartier al armatei germane de panica ce-l cuprinsese pe Pritwitz are darul să-i îngăduie lui Moltke înlocuirea acestuia cu generalul în rezervă Hindenburg, și numirea lui Ludendorff ca șef de stat major al armatei din

Prusia. Schimbarea are loc în 22 august. Două corpuri de armată din vest erau transferate pe frontul din est, slăbind și mai mult posibilitatea de a realiza planul von Schlieffen.

În ziua de 23 august, corpul von François și divizia Morgen încep imbarcarea și deplasarea pe calea ferată spre sud. Aceste trupe urmau să fie amplasate în dreapta corpului 20 german, care se afla în fața armatei lui Samsonov. Este ziua în care Rennenkampf își începe ofensiva spre Königsberg, o ofensivă dezlinată, într-o direcție greșită. Jilinski, care nu cunoștea situația exactă de pe teatrul de operații, îi cere în repetate rânduri lui Samsonov să înainteze pentru a bara retragerea armatei germane și nu întreprinde nimic pentru a orienta armata lui Rennenkampf spre sud, unde se concentrau germanii și unde înainta Samsonov. Corpul 20 german nu primește lupta ci se retrage metodic, provocând pierderi însemnate rușilor în zilele de 22 și 23 august. Pentru 24 august, Samsonov dă ordin corpurilor sale să înainteze. Ordinele sînt transmise prin telegrafia fără fir și necifrat. În seara aceleiași zile Hindenburg și Ludendorff, care veniseră la Tannenberg, unde se afla punctul de comandă al corpului 20, sînt edificați complet asupra intențiilor lui Samsonov. Zadarnic încearcă Samsonov să schimbe ceva din ordinele primite, sau să obțină, la cererea comandanților corpurilor de armată, un repaos absolut necesar pentru refacerea fizică a unităților lor, Jilinski rămîne neînduplecat și ferm : să se înainteze. În același timp încă un cadou neașteptat pentru armata a VIII-a germană : interceptîndu-se un mesaj adresat de Rennenkampf lui Jilinski, se știa acum care erau obiectivele urmărite de armata I rusă. Cele două corpuri germane care rămăseseră în acoperire după lupta de la Gumbinnen sînt aduse pe aripa stîngă a corpului 20 cu intenția de a învălui flancul drept al armatei lui Samsonov.

În ziua de 24 august nu se întîmplă nimic deosebit pe cîmpul de luptă, cei doi adversari concentrîndu-și forțele pe pozițiile indicate pentru a începe înaintarea din partea rușilor, pentru a opri această înaintare, în ziua de 25 august, din partea germanilor. Corpul 1 primește ordinul să ocupe în 25 Usdau, dar fără artilerie, generalul von François refuză să execute acest atac în flancul stîng al armatei ruse, Ludendorff rămîne însă ferm și ordinul dat de el nu poate fi executat așa cum de fapt prevăzuse comandantul corpului 1. Atacul decisiv se hotărăște pentru ziua de 26. De data aceasta, avînd la dispoziție aproape

toată armata a VIII-a, Ludendorff poate executa planul de a învălui pe ambele flancuri armata lui Samsonov. Schema bătăliei de la Cannae constituie manevra de predilecție a generalilor germani și pe frontul de est. Pe centru, corpul 20 forma pivotul întregii manevre. Corpul von François va ataca flancul stîng al armatei ruse, iar corpul Mackensen și von Bülow vor ataca corpul 6 rus, care se afla pe aripa dreaptă a armatei lui Samsonov, fără a avea o legătură cu restul armatei. Bătălia începută în ziua de 26 august se încheie în seara zilei de 29. De la început, corpul 6 al armatei Samsonov a fost respins, cu mari pierderi, flancul drept rămînînd descoperit, dar comandantul armatei a II-a, sperînd că pe aripa stîngă va respinge atacurile germane iar pe centru va putea lua ofensiva, nădăjduind că Rennenkampf va sosi la timp pentru a degaja aripa dreaptă, a continuat să lupte pînă în momentul în care mișcarea de învăluire a germanilor și-a produs efectul. Încercarea de a retrage cele două corpuri și divizia 23, angajate pe centru, s-a transformat în derută generală. Aproape trei corpuri de armată au fost încercuite de germani. Armata a II-a rusă dispăruse aproape în întregime. O parte din ofițerii superiori sînt capturați, printre ei și comandantul unui corp, iar Samsonov se sinucide în noaptea de 29/30 august, în timp ce încerca cu statul său major să iasă din încercuire. Mlaștinile, lacurile și pădurile au îngreunat și mai mult încercările rămășițelor armatei a II-a de a se salva.

După această victorie, cunoscută ca bătălia de la Tannenberg, după numele localității unde cavalerii teuțoni suferiseră o severă înfrîngere la începutul secolului al XV-lea, armata a VIII-a germană era epuizată fizic și moral. Sosirea celor două corpuri de armată pe care Moltke i le trimite lui Hindenburg, fi îngăduie lui Ludendorff, care repetă aceeași schemă a bătăliei de la Cannae, să respingă în primele zile ale lui septembrie 1914, armata lui Rennenkampf. Victoria de la Tannenberg a creat un mit, Hindenburg, și o glorie, Ludendorff. După eșecul din Franța, Moltke va fi înlocuit cu Falkenhayn, iar cînd strategia acestuia nu va duce la rezultatele dorite și se va pune problema înlocuirii lui, a părut firesc ca la conducerea armatei germane să treacă cei doi protagoniști ai bătăliei de la Tannenberg. Ca urmări, victoria germană dus la respingerea rușilor din Prusia Orientală provocînd

du-le pierderi grele în oameni și material de război. Efectul ei asupra desfășurării ulterioare a operațiilor pe frontul de est a fost aproape nul. Ofensiva rusească din Galiția între 26—30 august, a reușit să provoace pierderi și mai mari armatei austriece, i-au constrâns pe germani să trimită trupele din Prusia Orientală în sprijinul aliatului său, dar în bătăliile din anii următori nici germanii și nici rușii nu au reușit să obțină decât succese parțiale, războiul de poziții luînd loc războiului de mișcare. Sacrificiile făcute de Rusia la începutul războiului au avut darul să contribuie la slăbirea ofensivei germane în Franța. Deși situația din Prusia Orientală nu era disperată, marele cartier al armatei germane nu a avut tăria să aștepte pînă la desăvîrșirea ofensivei germane în Franța și a trimis trupe pe frontul de est într-un moment în care contribuția acestora ar fi fost esențială pe frontul de vest.

MĂRĂȘTI și MĂRĂȘEȘTI

(1917)

Deși România aderase la Tripla Alianță în 1883, acest lucru a fost cunoscut numai de Carol I și de primii săi miniștri și nu a fost dat publicității, avîndu-se în vedere aversiunea poporului român pentru imperiul habsburgic, sub a cărui stăpînire se aflau cîteva milioane de români. În 1914, cînd se dezlănțuie primul război mondial, România și-a păstrat neutralitatea, ceea ce de fapt anula tratatul secret care o lega de Tripla Alianță. În primii doi ani de război, cele două părți beligerante au încercat să atragă România de partea lor, dar guvernul român s-a menținut pe poziția adoptată inițial, nu numai pentru că pregătirea militară a țării nu era completă, dar și din motive politice bine întemeiate.

Tratativele au fost îndelungate, pentru că viitorii noștri aliați ar fi dorit ca intrarea României în război să se facă fără nici o condiție prealabilă, urmînd ca, după încheierea ostilităților, România să fie recompensată pe măsura sacrificiilor făcute. Dar guvernul român, deși uneori s-au exercitat presiuni puternice asupra lui, nu a renunțat la pretenția legitimă : să se încheie mai întîi un tratat prin care aliații să se angajeze față de România în privința ajutorului militar pe care aceasta îl cerea și, mai ales, să se specifice și să se garanteze nu numai suveranitatea și integritatea teritorială a țării, dar să se arate că, pentru această participare, România va avea posibilitatea să-și refacă

unitatea națională. Dorința legitimă a guvernului român a întâmpinat uneori o vie opoziție din partea unor puteri; dar tenacitatea acestuia și faptul că puterile Antantei aveau neapărat nevoie de cât mai multe forțe militare pentru a slăbi presiunea pe care trupele germane o exercitau mai ales pe frontul de vest, le-a determinat să semneze tratatul dorit de guvernul român. România declară război Austro-Ungariei la 14 august 1916. Armata română a trecut munții, dar ofensiva ei a fost de scurtă durată. Acest lucru s-a datorat și faptului că frontul pe care trebuia să-l apere armata română, aproape 1200 km, era unul dintre cele mai lungi (de exemplu frontul franco-englez era de numai 700 de km), iar efectivele armatei române și dotarea acesteia cu tehnică de luptă erau insuficiente. Pe de altă parte, germanii și austriecii s-au hotărât să concentreze forțe puternice împotriva României din motive strategice și economice. Ocuparea cel puțin a Munteniei ar fi dus la scurtarea frontului austro-german, și mai ales, resursele de care dispunea această parte a țării erau dorite de Puterile Centrale, România putând să devină un rezervor pentru aprovizionarea lor. Acest ultim aspect este cu atât mai important, cu cât, odată cu stabilizarea în perspectivă a frontului, prelungirea războiului era nefavorabilă Germaniei și Austriei, ale căror resurse nu se comparau cu cele ale puterilor Antantei. De aceea, pe frontul românesc este trimis unul dintre generalii cei mai reputați ai Germaniei, Falkenhayn, cu indicația de a pătrunde în sudul Moldovei, (pe valea Trotușului și Siretului), iar o parte din armata austro-germană să treacă munții și să ajungă cât mai repede la București, să pună stăpînire pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre.

La 12 octombrie 1916 a început ofensiva armatelor austro-germane, rezistența trupelor române este îndârjită și, timp de aproape o lună, inamicul nu înregistrează succese. Aducînd întăriri, la începutul lunii noiembrie, mult mai numeroase și mai bine înarmate, armatele inamice reușesc să forțeze trecătorile, în Muntenia, dar nu și trecătoarea Oituzului, apărată de generalul Eremia Grigorescu.

Succesul trupelor germane se datorește faptului că pe frontul de la Salonic aliații nu întreprind ofensiva pe care se angajaseră să o ia concomitent cu ofensiva română peste munți. Sincronizarea celor două acțiuni ar fi avut darul

să fixeze forțele germano-austriaco-bulgare în sudul Dunării și, în același timp, să-i constrângă să aducă întăriri în acest sector. Nici pe celelalte fronturi nu se exercită o presiune susținută asupra armatei germane, din care pricină lui Falkenhayn i se trimit întăriri care-i dau posibilitatea să atace, cu forțe mult superioare, trecătorile Carpaților Meridionali. După trecerea munților, pe valea Jiului, la 17 noiembrie, are loc bătălia de la Tirgu-Jiu pe care o câștigă germanii. La această bătălie au participat cinci divizii germane. La 21 noiembrie germanii ajungeau la Craiova, iar la 24 ajung pe malul Oltului. Între timp, în noaptea de 23 noiembrie, la Zimnicea, germanii, bulgarii și turcii încep traversarea Dunării și în numai trei zile, pe malul stîng al fluviului se aflau alte cinci divizii inamice, sub comanda generalului Mackensen. În felul acesta, rezistența proiectată de armata română, pe linia Oltului, cade de la sine, trupele noastre fiind forțate să se retragă pentru a nu fi lovite din flanc și din spate.

Deoarece s-a convenit de către conducătorii politici și militari ca Bucureștiul să nu fie părăsit fără luptă, s-au luat măsuri pentru pregătirea unei bătălii pe Argeș-Neajlov, care să oprească ofensiva inamicului, încercînd să atace gruparea de sud a acestuia, ce se aventurase spre București. Bătălia pentru București s-a desfășurat în ultimele zile ale lunii noiembrie și în primele zile ale lunii decembrie 1916, dar descoperirea planului de operațiuni al armatelor române, cît și modul defectuos în care a acționat o divizie, ca să nu mai vorbim de superioritatea numerică a inamicului, a făcut ca această bătălie să fie pierdută. Comandamentul român a ordonat retragerea generală și la 5 decembrie se hotărăște ca poziția pe care aveau să se oprească trupele noastre o va forma riul Rîmnicu-Sărat — Făurei — Viziru, la sud de Brăila.

În ciuda insucceselor pe cîmpul de luptă și a unei pierderi teritoriale însemnate, soldatul român dovedise un spirit de abnegație în apărarea pămîntului străbun, o rezistență fizică și morală care i-a uimit pe observatorii străini. Falkenhayn remarcă, în mai multe rînduri, vitejia soldatului român, dar și talentul comandanților care au știut să evite, prin manevre rapide și inteligente, încercările armatei germane de a surprinde și de a încercui unități ale trupelor române. În ciuda faptului că teritoriul dintre Carpați și Dunăre este ocupat de armata germană, Ludendorff re-

marca, în amintirile sale despre război, că „noi (germanii) eram mai slabi decât înainte în ce privește desfășurarea generală a războiului“. Această constatare arată că în locul unui succes rapid și sigur, Puterile Centrale au fost constrinse să desfășoare lupte îndârjite pentru forțarea trecătorilor în munți, dar și în bătăliile care se dau după aceea și datorită rezistenței românești, ele au fost obligate să aducă trupe numeroase pe care le-ar fi putut folosi și pe care le folosiseră pe frontul rusesc sau pe frontul de vest. Până în luna noiembrie, austro-germanii și aliații lor au concentrat pe frontul românesc 40 de divizii și șase brigăzi, slăbind în felul acesta forța de șoc a armatei germane pe alte fronturi și în special în sectorul Verdunului, cel mai amenințat sector de pe frontul de vest, în a doua jumătate a anului 1916.

În retragerea lor, trupele române au dat lupte grele la Cricov, între 8—11 decembrie 1916, ca după aceea să continue lupta pentru aliniamentul pe care trebuia să se oprească armata în urma hotărârii din 15 decembrie. Bătălia de la Rîmnicu-Sărat s-a dat între 22—27 decembrie, după care armata română se retrage pe Siret, împreună cu armata rusă, care apăraseră cîmpia Dunării.

Părăsirea acestei linii de apărare a dus și la părăsirea Dobrogei. Concomitent cu luptele de la Rîmnicul Sărat, germanii au încercat să forțeze, iarăși, trecătoarea Oituzului și pasul de la Ghimeș. Deosebit de violente au fost luptele de pe valea Cașinului, care s-au desfășurat între 22—31 decembrie. După 10 zile de lupte, germanii au reușit să înainteze în unele sectoare pînă la 20 kilometri, dar nu au reușit să ajungă în spatele armatelor ruso-române, care se retrăgeau din estul Munteniei. În urma luptelor care se dau la Focșani, la începutul anului 1917, linia frontului se stabilește pe Carpații Orientali, pe riul Putna și, în prelungire, pe malul Siretului, pînă la vărsarea acestuia în Dunăre.

Iarna și primăvara anului 1917 au fost folosite pentru refacerea armatei române în Moldova. S-a trecut la reorganizarea armatei române în raport cu noile cerințe ale războiului și cu cadrele de conducere de care dispunea țara noastră în acea vreme. În felul acesta au fost formate două armate : Armata I-a, din corpurile 1, 3 și 5 și Armata a II-a, din corpurile 2 și 4. Fiecare corp era format din 2—3 divizii, iar numărul diviziilor organizate, în această

perioadă, s-a ridicat la 15 (la începutul războiului erau 23, dar insuficient dotate, incomplete și slab încadrate). Fiecare divizie era formată din două brigăzi, brigada din două regimente, un regiment din patru batalioane. Primele zece divizii aveau în compunerea lor și un regiment de vânători. În alcătuirea fiecărei divizii intra și un regiment de artilerie și un divizion de cavalerie. Au fost formate două divizii de cavalerie, iar artileria grea a fost organizată în patru regimente, care au fost puse la dispoziția armatelor. A mai fost constituit un corp de aviație, inexistent în 1916, format din 12 escadrile de avioane. În urma reorganizării armatei române, în primăvara anului 1917, aceasta se prezenta cu un efectiv de 400 000 de oameni. Ea era mai bine dotată cu armament, decît fusese în anul precedent, pentru că o parte din materialul promis de aliați sosise la destinație. S-au primit 150 000 de puști, 2 000 de mitraliere, 1 300 000 grenade și 355 piese de artilerie. În 1916, un regiment de infanterie avea, în dotarea sa, două pînă la șase mitraliere, iar acum numărul lor se ridică la 24, cărora li se adaugă și cîte 96 puști-mitraliere, care nu existaseră în 1916. Puterea de foc a unităților române se apropia de aceea a unităților armatei germane. Se îmbunătățește sistemul transmisiunilor, ambulantele etc.... Românii din Transilvania, care luptau sub steagurile austro-ungare, împotriva armatei ruse, s-au predat în număr mare — aproape 120 000 de oameni — după care au cerut permisiunea să se înroleze în armata română. S-au format primele regimente de români transilvăneni în Ucraina și în vara anului 1917 ei soseau pe frontul românesc pentru a lua parte la marile lupte care aveau să se desfășoare în această vară.

Pentru primăvara și vara anului 1917, Puterile Antantei și Puterile Centrale se pregăteau pentru o acțiune care să decidă soarta campaniei. Ambele tabere se pregăteau pentru ofensivă. Intrarea Statelor Unite în război, alături de Antantă, crea resurse enorme, materiale și umane, din care pricină, pentru Germania și aliații săi, se puneă problema obținerii victoriei, cu orice preț, pentru a pune capăt războiului în condiții avantajoase. Ofensiva franceză din aprilie a fost un eșec. Pe frontul de răsărit nu se înregistrează schimbări esențiale.

După campania din 1916, se creează un front româno-rus care începea la Dorna și se continua pe linia munților —

Putna—Siret—Dunăre—Marea Neagră. În compunerea acestui front intrau, în nord, armata a IX-a rusă, apoi armata a II-a română, în sectorul Oituz-Mărăști, armata a IV-a rusă, pe cursul inferior al Putnei și, pe Siret și Dunăre, armata a VI-a rusă. La intervenția generalului Averescu, s-a admis ca la ofensiva proiectată pentru vara anului 1917 să participe și armata I română, care a fost intercalată între armatele a IV-a și a VI-a ruse.

La 30 mai s-a pus la punct planul de acțiune al armatelor ruso-române. Lovitura principală revenea armatei I române. Armata a IX-a rusă avea sarcina să atace și să fixeze pe inamic pentru a nu-i îngădui să ia trupe din acest sector și să atace cu ele în altă parte; armata a II-a română trebuia să ia ofensiva pe valea Putnei și în cooperare cu armata a IV-a rusă să întoarcă Măgura Odobeștilor și să distrugă trupele germane în sectorul Focșani; armata I română avea misiunea principală: să rupă frontul inamic între Podul Huroaia și Olăneasca, la sud de Nămolosa și să înainteze spre Rîmnicul Sărat pentru a desăvîrși distrugerea inamicului aflat în sectorul Focșani; armata a VI-a rusă trebuia să asigure flancul stîng al armatei I române și să atace în direcția Brăilei.

În fața armatelor ruso-române se aflau armata de subcomanda generalului Rohr de la Dorna pînă în apropierea Slănicului; armata comandată de Geroock ocupa un front de 50 km, pînă la Ierești. Armatele Rohr și Geroock erau comandate de arhiducele Iosif al Austriei. De la Ierești și pînă la gurile Siretului se afla grupul de armate de subcomanda generalului von Mackensen, cu armata a IX-a — von Eben în sectorul Putnei, grupul Rîmnic — von Bähr, și pe Siretul de jos, armata Kosch; în nordul Dobrogei se afla o armată bulgaro-turcă. Armata ruso-română avea 47 de divizii de infanterie și 10 de cavalerie, iar armata dușmană era formată din 27 divizii de infanterie (12 germane, 10 austro-ungare, 2 turce, 3 bulgare) și 10 divizii de cavalerie. Planul austro-germanilor era acela de a lua ofensiva, cu două armate, în Galiția și Bucovina și să rupă frontul român la Nămolosa, ca armata a IX-a să treacă Siretul. După realizarea rupturii, cele două aripi ale armatei austro-germane trebuiau să încercuiască armatele româno-ruse și să pătrundă în Ucraina, căzînd în felul acesta, în flancul și spatele frontului rusesc.

Armata I română, sub comanda generalului Cristescu, era compusă din două corpuri : corpul 6, sub comanda generalului Eremia Grigorescu, era format din divizia 80-a rusă, divizia 9-a română și brigada I de călărași, și ocupa sectorul Movileni-Fundeni ; corpul 3 sub comanda generalului Iancovescu era alcătuit din divizia a 14-a și a 13-a, ocupa frontul Nămolosa-Crîngeni și avea în rezervă divizia a 5-a. În rezerva armatei I se afla divizia a 12-a, o brigadă de grăniceri și două divizii de roșiori. Sarcina corpului 3 era aceea de a rupe frontul german în locul în care se vărsa Rîmnicul Sărat în Siret. În cazul în care acțiunea reușea, corpul 6 trebuia să treacă Siretul, iar pentru dezvoltarea ofensivei urmau să fie folosite rezervele corpului 3 și ale armatei I și eventual divizia a 7-a, preluată armatei a II-a și trecută în rezerva generală.

La 10 iulie a început bombardarea pozițiilor inamice, care a ținut pînă în 15 iulie. În dimineața de 14 iulie, infanteria se pregătește pentru asalt, dar armatele ruse, vecine, primesc ordin să întrerupă ofensiva și să treacă pe poziții defensive. În primele momente — stupoare, dar după aceea, din știrile care parvin, se vede că austro-germanii luaseră ofensiva la 16 iulie și la 22 intrau în Tarnovo. Frontul româno-rus era grav amenințat în flancul său drept.

Dacă ofensiva armatei I este anihilată de situația generală a frontului, trupele românești reușesc să realizeze acțiuni ofensive în sectorul destinat armatei a II-a. Este vorba despre luptele de la Mărăști, care încep în ziua de 9 iulie. Acțiunile principale ale armatei a II-a aveau să se desfășoare pe valea Șușiței, una din porțile de intrare în Țara Vrancei. Trupele germane reușiseră să ocupe această țară, să depășească lanțul muntos, care închide spre vest, valea Șușiței, începînd dinspre N. spre S., cu Măgura Războiului (1014 m), muntele Chinusu (1171 m), Sboina Neagră (1375 m) și terminîndu-se cu muntele Roșchila (1116 m) și Culmea Tulnicenilor. Trupele germane ocupau în vara anului 1917 înălțimile, care dominau dinspre nord-est valea Șușiței : Măgura Cașinului (1167 m), Poiana Încărcătoarea (711 m), frontul trecînd pe la răsărit de satul Mărăști, prin satul Răcoasa, care se afla chiar pe valea Șușiței, dominată la Sud de vîrfurile Momia (625 m), și prin satul Ivești, ca să se continue, spre sud-est, pe riul Putna. La sud-vest de Ivești, se varsă, în Putna, pîrîul

Vizantea, a cărui vale este acoperită la E. de vârful Momîia, iar la V. de Răchitaşul Mare (927 m), ultima culme despărţind satele de pe valea Vizantei de satele Rucăreni, Dragoslavele şi Soveja, care se află pe valea Şuşitei.

Armata a II-a, sub comanda generalului Averescu, era alcătuită din corpul 1, general Văitoianu, compus din diviziile 1 şi 3 şi din corpul 4, general Văleanu, format din diviziile 6 şi 8. Diviziile 7 şi 12, care aparţinuseră armatei a II-a, fuseseră luate şi trecute în rezerva armatei I. Armata a II-a ocupa un front care începe din valea Caşinului şi pînă în valea Şuşitei, în continuare spre sud aflîndu-se armata a IV-a rusă. Planul comandantului armatei a II-a era următorul : diviziile 8 şi 6, care ocupau sectorul de nord-vest al frontului, între valea Caşinului şi Poiana Încărcătoarea, să păstreze o atitudine defensivă, în timp ce diviziile 1 şi 3 luau ofensiva la sud de Poiana Încărcătoarea şi sectorul satului Mărăşti, cu scopul de a înainta spre V., în direcţia satelor Rotileştii şi Cîmpurile de Sus şi de Jos, care se aflau pe valea Şuşitei.

În faţa armatei a II-a se aflau trupele care formau grupul Gerock, format din 21 de batalioane de infanterie, 36 escadroane şi 142 tunuri. Armata a II-a dispunea de forţe superioare : 56 de batalioane, 14 escadroane şi 228 tunuri. Ținînd seama de terenul accidentat, superioritatea inamicului în cavalerie nu era de natură să echilibreze inferioritatea în infanterie, dar fortificaţiile făcute cu multă grijă, timp de luni de zile, transformaseră dealurile care se aflau la nord şi sud de Mărăşti în bastioane greu de cucerit.

La 7 iulie, pregătirile pentru ofensivă erau încheiate. În aceeaşi zi, comandantul armatei dă următorul ordin de zi : „Ostaşi ! A sosit momentul mult aşteptat de toată suflarea românească, de voi însă mai mult decît de oricine, să reluăm lupta pentru a răsturna zăgazul dincolo de care se aud gemetele părinţilor, fraţilor, copiilor noştri sub apăsarea vrăjmaşului hrăpăreţ !“...

În ziua de 9 iulie, artileria armatei a II-a a început pregătirea de artilerie, care durează, cu mici întreruperi, din pricina timpului, toată ziua. Tirul este reglat cu precizie de aviaţia românească şi încercările inamicului de a răspunde cu o contrapregătire de artilerie sînt, treptat, anihilate, deoarece artileria noastră bombardează bateriile acesteia. În afară de orientarea tirului, cu ajutorul aviaţiei,

cercetările și observările făcute cu atenție, din timp, îngăduie focului celor 228 de tunuri să-și atingă ținta în plin.

Încercarea infanteriei germane de a lua ofensiva, în timpul dimineții zilei de 9, este oprită, prompt, de focul artileriei ușoare și al mitralierelor. În timpul nopții de 9—10 iulie, artileria grea a continuat să piloneze punctele fortificate pe care inamicul le crease în adâncimea frontului său. În ziua de 10 iulie, tirul artileriei noastre este și mai susținut. De la punctele de observație se pot vedea efectele devastatoare ale artileriei noastre asupra tranșelor și fortificațiilor inamice, grupuri de infanteriști germani sînt văzuți cum încearcă să se salveze cu fuga. La amiază satul Mărăști este în flăcări, patrulele de cercetare, trimise pe frontul diviziei a 3-a, raportează că s-au făcut 7 breșe, în rețelele de sîrmă ghimpată, alte cinci spărturi sînt pe cale de a fi făcute. Comandantul armatei I, satisfăcut de modul în care se desfășoară bombardamentul artileriei românești, se consultă cu comandantul armatei a IV-a rusă și, de comun acord, hotărăsc ca în ziua de 11 iulie să se treacă la ofensivă. În noaptea de 10—11 iulie, la puțin timp după miezul nopții, infanteria română, la adăpostul întinericului și sub protecția barajului de foc, pe care-l execută artileria, își părăsește pozițiile și urcă dealul Mărăștilor, apropiindu-se pînă la 100 de metri de prima tranșee inamică. Pentru cucerirea dealului Mărăști sînt angajate batalioanele brigăzii a cincea, din divizia a 3-a, în timp ce brigada a șasea, din aceeași divizie, are misiunea să cucerească satul Mărăști și pozițiile inamice întărite, de pe dealul Mănăstioarei. În direcția Poiana Încercătoarei atacă brigada a douăsprezecea din divizia a 6-a. La orele 4 dimineața, o rachetă de la punctul de comandă al diviziei a 3-a dă semnalul de început al ofensivei. Regimentul 2 Vînători, regimentele 4 și 18 Infanterie se strecoară, prin culoarele făcute de artilerie în rețelele de sîrmă ghimpată, atacă, cu grenade și la baionetă, tranșeea inamicului, care se află între redutele de la cotele 536 și 500, după care lovesc din flanc redutele 536 și 575 pe care le cuceresc. Regimentele 4 și 2 vînători înaintează spre dealul Teiușului, regimentul 18 reușește, la orele 6,30, să ocupe pozițiile inamice. În primele ore ale dimineții, dealul Mărăști și dealul Teiușului sînt ocupate de infanteria noastră, prima linie de apărare a germanilor căzînd

pe o lărgime de mai mulți kilometri. Se acordă câteva ore de odihnă și regroupare și la orele 14,15 începe lupta pentru cucerirea liniei a doua. Sînt cucerite dealurile Cotul Roșca și Dealul Mare, încît seara, trupele noastre au atins valea Șușitei, capturînd pe lîngă prizonieri, muniții, tunuri și mitraliere germane. Între 4,30 și 6,30 se produce atacul satului Mărăști, întărit de nemți cu două rînduri de rețele de sîrmă ghimpată și două tranșee. Acest atac este executat de regimentul 22, din divizia a 3-a. Datorită așezării sale și fortificațiilor întreprinse de germani, satul nu putea fi cucerit printr-un atac frontal. Comandantul regimentului lasă două companii în fața satului și, cu două batalioane, atacă satul dinspre nord, iar cu alte două dinspre sud și după două ore de lupte îndirjite, care se dau pentru fiecare casă și porțiune de tranșee, satul este ocupat. Regimentul 22 îl urmărește pe inamic și pe platoul din spatele satului, unde existau de asemenea întăriri pe care atacul irezistibil al infanteriei noastre le face să cadă mai înainte ca inamicul să-și poată reveni și regimentul ajunge pînă la dealul Viei, realizînd obiectivul care-i fusese încredințat.

La sud de Mărăști, dealul Mănăstioara nu poate fi cucerit de regimentul 30 cu toate atacurile disperate și manevrele folosite. Abia la prînz, în urma unui atac concentric, dat cu sprijinul regimentului 22 și un batalion al regimentului 28, ajutați și de artileria și infanteria rusă, care ocupase înălțimea Momîia, este cucerită și poziția întărită de pe dealul Mănăstioara.

Pe dreapta, în sectorul Poiana Încărcătoarea, care, prin înălțimea ei, domina cîmpul de bătaie, germanii făcuseră lucrări de fortificații pe un kilometru adîncime. Deși, la început, comandantul armatei a II-a a considerat că este inutil să atace o poziție dominantă și formidabil întărită, pentru că o asemenea acțiune s-ar fi soldat cu mari pierderi, pînă la urmă mai multe plutoane de voluntari din regimentul 24 angajează lupta, reușesc să ocupe o primă tranșee, după aceea pătrund în poziția a doua a inamicului, dar acesta aduce rezerve și la 16,30 respinge infanteria noastră, care este constrînsă să se retragă pe pozițiile de plecare. Un nou atac executat la 17,15 nu reușește și se ordonă retragerea trupelor noastre. De asemenea, redutele germane de pe înălțimile care leagă Poiana Încărcătoarea de dealul Mărăști opun o vie rezistență și numai două redute, de la cotele 630 și 575, sînt cucerite de regimentul 12.

În ziua de 11 iulie, pe un front de 10 km, trupele armatei a II-a reușesc să cucerească pozițiile întărite ale inamicului și să frângă rezistența diviziei 218 germană. Surprins, comandantul Gerock anunță eșecul de la Mărăști și cere întăriri pentru a opri ofensiva română. În același timp el încearcă să organizeze rezistența pe dealurile de dincolo de Șușița : dealurile Răchitașul Mare și Mic și dealul Teiuș.

În ziua de 12 iulie, ofensiva română continuă. Regimentul 17 primește ordin să atace, de pe dealul Teiușului, spre dreapta, în flancul trupelor germane care rezistaseră în ziua precedentă pe cotele dintre dealul Mărăști și Poiana Încărcătoarea. Această manevră reușește din plin și germanii se retrag, infanteria română cucerind în zorii zilei Poiana Încărcătoarea și cota 660. Între diviziile 3 și 6, generalul Averescu intercalează divizia I și, rind pe rind, sînt ocupate dealul Coadă Babei, dealul Rotilești, Dealul Mare și este trecută Șușița ; brigada a 2-a ocupă Vizantea Mănăstirească, apoi Vizantea Răzăsească, trupele diviziei a 8-a înaintază pe dealurile Teheraelor și Mirăoarei. Inamicul se retrage de pe dealul Fetișoarei și părăsește în același timp, punctele întărite de pe dealul Puturosul.

În plină ofensivă, într-un moment în care toată rețeaua de puncte fortificate și toate lucrările de apărare inamice sînt cucerite de armata a II-a, în colaborare cu corpul VIII al armatei ruse, în ziua de 12 iulie sosește ordinul de suspendare a operațiilor : „Cu tot succesul obținut, continuarea operațiilor pe frontul nostru nu mai este posibilă din cauza situației generale pe frontul oriental“. Se ordonă ca armata a II-a să se oprească pe pozițiile cucerite în ziua de 12, dar datorită intervenției lui Averescu, care arată că ofensiva trebuie să continue măcar pînă pe linia munților din vestul Vrancei, i se dă îngăduință armatei I, ca în colaborare cu armata a IX-a rusă, să ocupe Măgura Cașinului (1125 m) și să se desfășoare pe un aliniament, pe care întărindu-l, să poată opri înaintarea inamicului pe Valea Putnei sau concentrarea forțelor sale la Soveja, Rucăreni, Dragoslavele. Obținînd această îngăduință, în ziua de 13 iulie, armata a II-a continuă ofensiva. Divizia a 8-a execută o mișcare de conversiune spre stînga și face joncțiunea cu divizia a 6-a la cota 716. Pozițiile inamice de pe dealul Arșița Mocanului, Plaiul Măgurii și Muntele Războiul sînt părăsite de germani. În ziua de 14 iulie divi-

ziile 6 și 1 recuceresc Soveja, Rucăreni, Dragoslavele și Negrileşti, ultimele sate de sub munte din nord-vestul Vrancei, iar regimentul 18 urcă pantele muntelui Roșchila și se instalează pe creasta acestuia. Spre sud, regimentul 1 de vânători ajunge pe riul Putna, în timp ce regimentul 2 vânători ocupă satele Țopești și Valea Sării de pe riul Putna, ajungând pe cursul Putnei; armatele române amenințau spatele trupelor lui Mackensen aflate în sectorul Focșani. Inamicul nu știa că fusese ordonată încetarea ofensivei și se grăbește să aducă întăriri, aproape cinci divizii, pentru a zădărnici ofensiva armatei a II-a spre sud.

În ziua de 15 iulie, divizia a 8-a, în colaborare cu unități ale armatei a IX-a ruse, duc lupte pentru cucerirea Măgurii Cașinului, dar la 19 iulie trupele române, după ce ocupaseră înălțimile de la sudul Măgurii, în special vârful Războiului (1171 m), se opresc pe pozițiile cucerite.

Armata a II-a română, cu sprijinul armatei a IV-a ruse, a reușit să obțină un strălucit succes împotriva armatei germane.

Frontul armatei germane a fost rupt pe o lărgime de 30 de km, iar trupele române au înaintat 20 de km, reușind să elibereze 30 de localități. În ordinul de zi nr. 1987 al generalului Averescu, se spune: „Sînt mîndru și fericit că mă găsesc în capul unor trupe care au știut să se distingă într-un mod atît de strălucit. V-ați măsurat cu un dușman care se credea a fi cel mai tare din lume și că nu cunoaște ce este a da înapoi. Cu avîntul vostru uimitor, de la prima izbire, l-ați pus în toată puterea cuvîntului pe fugă. Probă sînt miile de prizonieri, numeroase tunuri și enorme cantități de muniții ce a lăsat în mîinile voastre. Puteți să vă mîndriți de această mare izbîndă și să așteptați cu toată încrederea semnalul pentru reluarea marșului înainte“.

Pe lîngă succesul tactic obținut în urma bătăliei de la Mărăști, pe plan strategic, ofensiva română a stîmjenit planurile comandamentului german de a lua ofensiva spre est. Armata a IX-a germană a renunțat la ofensiva plănuită în sectorul Nămolosa și s-a regrupat în sectorul Focșani pentru a face față, la nevoie, unui atac executat dinspre nord de trupele care obținuseră victoria de la Mărăști.

Dar, victoria obținută de trupele austro-germane în Galiția — trupele Puterilor Centrale înaintează pe o adîncime de 120 km — dă mari speranțe înaltului comanda-

ament german și în special lui Ludendorff. Statul major al armatei germane, obsedat de manevra lui Hannibal la Cannae — atac de învăluire pe ambele flancuri — manevră care a fost folosită chiar la nivelul armatelor sau grupelor de armate, alcătuiește un nou plan care urmărea scoaterea României din război și prăbușirea frontului rusesc. Armatele austro-germane din Galiția aveau să execute sub comanda arhiducelui Iosif, o ofensivă spre Sud, iar Mackensen cu trupele sale să execute o ofensivă dinspre sud, să treacă Siretul și să facă joncțiunea în spatele frontului româno-rus de pe Carpați. Odată cu lichidarea acestui front, trupele austro-germane puteau pătrunde în direcția Odesei și în Ucraina. Se deschidea, în felul acesta, perspectiva stăpînirii întregii României, era de presupus că, în urma unei înfrîngerii de mari proporții, frontul rus se va prăbuși și atunci trupele din răsărit vor putea fi transferate pe frontul de vest pentru a contribui la victoria finală a armatei germane.

Pentru ofensiva proiectată în sudul Moldovei, austrieccii aduceau două divizii de pe frontul italian, iar germanii corpul alpin bavarez care se afla pe frontul de vest, în sectorul munților Vosgi.

Planul ofensivei austro-germane în sudul Moldovei se inspiră tot din schema bătăliei de la Cannae : învăluirea armatelor române și pe aripa dreaptă, printr-o ofensivă pornită din pasul Oituzului. Cît privește comandamentul româno-rus, acesta este constrîns de succesele armatelor austro-germane din Galiția să treacă la o nouă regrupare a forțelor pentru a face față unui atac venit din Bucovina și care nu era greu de prevăzut. De aceea, armata a IX-a și armata a IV-a rusă pun la dispoziția comandamentului, prima, corpul 40, iar cea de a doua, corpurile 3 și 7 care constituie o armată destinată să se concentreze în nordul Moldovei pentru a fi folosită în cazul în care inamicul ar încerca o învăluire în acest sector al flancului drept, al frontului româno-rus. În locul trupelor ruse deplasate în nordul Moldovei, sporesc sarcinile armatelor a II-a și I-a române și a armatei a VI-a rusă. În sectorul Oituzului sînt aduse diviziile 7 și 12 care formau rezerva armatei I-a, iar armata a II-a trece pe dreapta Siretului și ocupă frontul armatei a IV-a ruse, din care rămăsese numai corpul 8 (comandamentul acestei armate trece în nordul Moldovei pentru a lua conducerea armatei de rezervă care se crea).

care este subordonat comandamentului armatei I-a române, iar armata a VI-a rusă își prelungește frontul spre Siret, preluând pozițiile ocupate de armata I-a română. La 23 iulie operația de regrupare a armatelor româno-ruse era pe punctul de a se încheia : corpul 7 rus, din armata a IV-a, începea să se retragă pentru a da posibilitate unităților românești să ocupe poziția părăsită. În această situație, armatele româno-ruse sînt surprinse de ofensiva germană. Planul lui Mackensen era simplu : armata a IX-a germană, von Eben, va ataca între Mărășești și Panciu, va stabili un cap de pod peste Siret, de unde, o parte din trupe vor înainta spre nord pentru a face joncțiunea în sectorul Adjud cu trupele grupului Rohr, care veneau de pe valea Oituzului, iar o altă parte vor înainta spre est și sud-est.

În felul acesta, armata a II-a română și corpul 8 rus, care în urma bătăliei de la Mărăști înaintaseră în Vrancea, se aflau într-o poziție foarte periculoasă, poziție în care îi puseseră chiar succesul lor. Eforturile principale se îndreptau deci împotriva armatei a IV-a rusă. Lovitura pentru ruperea frontului cădea în sarcina corpului 1 german, format din cinci divizii ; corpul 18, format din trei divizii, avea sarcina să angajeze forțele adverse de pe aripa stîngă a armatei germane, iar alte două divizii asigurau flancul drept al corpului 1. În rezervă, armata IX-a germană avea două divizii și corpul alpin bavarez. În total, această armată avea 102 batalioane de infanterie, 10 escadroane de cavalerie, 410 guri de foc, față de armata rusă care avea 84 de batalioane, 52 de escadroane și 316 guri de foc. În sectorul unde trebuie să se producă atacul principal, superioritatea era de partea germanilor. Avînd în vedere aceste fapte, nu surprinde încrederea lui Mackensen, care se manifestă, în momentul în care părăsește Bucureștii, pentru a conduce personal operațiile. Luîndu-și rămas bun de la cei ce-l conduseseră, Mackensen le-a spus : „La revedere, peste două săptămîni, în Iași“.

În noaptea de 23—24 iulie, armata germană începe ofensiva. Mai întîi, un bombardament de artilerie infernal, urmat de atacul a trei divizii germane, susținute în rezervă de alte două, la orele 7,30, în lunca Siretului, împotriva unei singure divizii rusești, divizia a 34-a. Aceasta nu poate rezista unor forțe atît de numeroase și părăsește pozițiile pe care le avea, un regiment reușind să treacă Sire-

cul. Trupele germane cuceresc satele Rădulești și Ciuslea, după ce traversează Putna, ocupă apoi Pădurea Neagră și încearcă să traverseze Siretul, dar podul este distrus de ruși, iar pontonierii germani nu reușesc să instaleze altul. Pe aripa stângă a corpului 1 german, sînt ocupate satele Străjescu și Bisighești. Frontul era rupt pe o lățime de 10 kilometri și trupele germane înaintaseră pe o adîncime tot de 10 kilometri. Succesul nu poate fi însă dezvoltat, pentru că la Doaga trupele germane sînt contraatacate și oprite, în urma unor pierderi grele. Acest contraatac fusese dat de unitățile diviziei a 5-a române, care trec Siretul, pe seară, pe podul de la Cozmești. Comandantul corpului 7 rus ceruse de dimineață ajutor generalului Cristescu, comandantul armatei I-a române, iar comandantul corpului 6, Eremia Grigorescu dă dispoziții ca unitățile diviziei a 5-a să treacă Siretul : regimentul 32 (Mircea) ocupă o poziție în sectorul Moara Albă, iar regimentul 8 satul Doaga. Neștiind că satul Străjescu fusese depășit, unitățile române încearcă să-l ocupe și, după miezul nopții, se învinge o luptă disperată pentru stăpînirea satului. În timpul nopții, celelalte regimente ale diviziei a 5-a trec Siretul și ocupă un front între satul Străjescu și Siret, satul Doaga rămînînd în fața pozițiilor noastre.

Deși în prima zi de luptă, trupele germane obținuseră succese, frontul este refăcut de divizia 5-a, alte trupe românești sînt dispuse de-a lungul Siretului, pe malul stîng și, ceea ce era mai important, era faptul că trecerea rîului nu fusese înfăptuită de germani. Acest eșec îi determină pe nemți să-și concentreze toate eforturile pe malul drept al Siretului. Von Morgen primește ordin să atace cu patru divizii frontul ocupat de divizia 5-a română și ziua de 25 iulie este ziua bătăliei de la Doaga. La orele 11 începe o violentă pregătire de artilerie împotriva pozițiilor organizate în pripă de regimentele diviziei a 5-a, după care, divizia 76 germană atacă regimentul 32 (Mircea) instalat între Moara Albă și satul Străjescu. De pe malul opus al Siretului, artileria română și rusă își concentrează focul asupra trupelor germane care asaltaseră pozițiile românești și, secerați de focul mitralierelor, germanii nu pot înainta. Este atacat satul Doaga, dar și aici primele asalturi se frîng în fața pozițiilor noastre. Pe aripa dreaptă a poziției ocupate de români, germanii reușesc să respingă elemente ale diviziei 34 ruse și să amenințe flancul drept

al trupelor noastre. Sînt trimise în grabă două batalioane din regimentul 7 care restabilesc situația în urma unui viguros contraatac. După masă, von Morgen lansează o nouă divizie împotriva regimentului 32 (Mîrcea), care suferise mari pierderi. Soldații noștri contraatacă cu un batalion numai în cămașă, ceea ce îi face pe unii germani să creadă că în fața lor au fost trimise trupe coloniale, și atacul german este respins din nou. Spre seară însă, forțe proaspete germane reușesc să amenințe flancul stîng al diviziei a 5-a, după ce ocupă satul Doaga, iar pe flancul drept al acesteia, trupele rusești sînt respinse. Amenințată pe ambele flancuri, divizia a 5-a se retrage spre pădurea Prisaca. Corpul 1 german realiza un nou avans de 2—3 kilometri, dar forța lui de șoc scade în urma pierderilor suferite în ziua de 25. Germanii recunosc că în ziua de 25 rezistența s-a mărit și „în contraatacuri puternice, executate — după părerea infanteriei noastre (germane) — cu un avînt strălucit, încearcă românii să repare eșecul rus din ajun“.

În aceeași zi, pe cîmpul de luptă sosește și corpul 18, iar la Focșani este organizată rezerva armatei a IX-a cu cele două divizii ale corpului alpin. Comandamentul german hotărăște ca în ziua de 26 iulie ofensiva să fie dirijată spre nord-vest, pentru că în aceeași zi începea ofensiva grupului Gerock pe valea Oituzului. Scopul ofensivei germane din ziua de 26 iulie era acela de a închide văile Putnei, Șușiței și Zăbrăuțului, blocînd în felul acesta armata a II-a română în Vrancea.

Pentru a evita o asemenea acțiune, comandamentul româno-rus hotărăște să se organizeze o contraofensivă, care să respingă pe germani din zona ocupată în zilele precedente. Eremia Grigorescu și generalul rus Ragoza, comandantul armatei a IV-a ruse, hotărăsc ca fiecare să pună la dispoziție cîte două divizii pentru înfăptuirea contraofensivei, plănuite pentru ziua de 27 iulie.

În după amiaza zilei de 26, germanii atacă din nou trupele româno-ruse și spre seară sînt ocupate satele Pătrășcani și Bătinești, trupele rusești retrăgîndu-se spre nord, pe valea Șușiței. În această vreme, divizia 9-a română trece Siretul, se regrupează la nord de Mărășești și în noaptea de 26 iulie — 27 iulie ocupă o poziție în dreapta diviziei a 5-a, înlocuind divizia 7 rusă. În ziua de 27 iulie, este concentrată artileria pe malul stîng, înalt, al Siretului,

în două grupuri : unul de 10 baterii, altul de 7. Rolul acesteia va contribui în mare parte la zăgăzuirea ofensivei germane. Trăgînd de pe o poziție dominantă, artileria româno-rusă își poate regla tirul și focul ei, în flancul trupelor care pornesc la asalt, produce inamicului pierderi imense.

Germanii atacă, după o scurtă pregătire de artilerie care începe la 18,30. Eforturile sînt îndreptate mai ales în sectorul ocupat de divizia a 9-a ; germanii reușesc să ocupe prima linie, sînt însă contraatacați de batalioanele noastre păstrate în rezervă și constrînși să revină pe pozițiile de plecare. Pierderile sînt grele și de o parte și de alta. La 2 noaptea germanii reîncep atacul și reușesc să cîștige cîteva sute de metri. Alte trei divizii germane atacă divizia rusă din dreapta diviziei 9 române, dar, aducînd trupe din rezervă, atacul german este respins.

Pentru ziua de 28, Eremia Grigorescu și generalul rus Ragoza hotărăsc să dea, în după amiaza acestei zile, contraatacul conceput în 26. În spatele diviziilor 5 și 9 române, sînt aduse, în rezervă, unități din divizia 14 și 13, iar cea mai mare parte a diviziei a 130-a este păstrată în rezerva armatei, la nord-est de Mărășești.

Germanii încep însă tirul de artilerie încă din noaptea de 27—28 iulie, iar dimineața germanii pornesc la ofensivă pe frontul ocupat de ruși dar sînt opriți, și la orele 17 are loc contraofensiva româno-rusă, dar românii nu pot ocupa satul Doaga, iar rușii sînt siliți să se retragă la nord de Șușița. Atacurile repetate date de trupele române au dus la pierderi grele, dar și armata germană se resimte după cinci zile de luptă. Von Eben recunoștea, în seara zilei de 28 iulie, că diviziile 76, 85, 115 și 216 au o putere scăzută de luptă din pricina contraatacurilor inamice și tirului de artilerie executat, în flancul acestor divizii, de artileria de pe malul stîng al Siretului.

În ziua de 29 iulie, generalul Cristescu, înlocuind regimintele decimate cu altele complete, intenționa să continue atacul pentru a cuceri o poziție cît mai bună, iar germanii, pe de altă parte, introduceau în luptă unități noi, în special corpul alpin, concentrîndu-și atacul împotriva resturilor diviziilor 34 și 71 ruse, mai ales în locul de legătură dintre divizia a 9-a română și trupele ruse.

Lupta începe cu un duel de artilerie care ține toată dimineața, infanteria română avînd ordin să treacă la ofen-

sivă, la orele 16,30. Cu puține minute înainte ca infanteria română să pornească la atac, unitățile diviziei 71 ruse încep să se retragă, fără ca vecinul din stînga să fie avertizat. Scărișoreanu, comandantul diviziei 9, aduce din rezervă un batalion și prelungește aripa dreaptă a diviziei pe unde nemții începuseră să înainteze; situația se deteriorează și flancul drept al diviziei este amenințat direct. Scărișoreanu face față atacului din flanc cu trei batalioane din regimentul 40, în prelungirea cărora, spre apus, în pădurea Călini, este trimis regimentul 35. Deoarece nemții se apropiau de Mărășești, amenințînd spatele corpului 6 român, Scărișoreanu introduce în luptă ultima rezervă, regimentul 9 vînători, care ocupă o poziție în fața satului Mărășești, între fabrica de zahăr și locul în care se bifurcă linia ferată spre Panciu. Germanii sînt opriți, sosește încă un regiment român — 30, din divizia 13 — care prelungește și mai mult dreapta armatei noastre, reușind să stabilească legătura cu trupele ruse. Frontul era refăcut, primejdia care amenința corpul 6, înlăturată. În trecătoarea Oituzului, grupul Gerock nu înregistrează succese. Pierderile cele mai grele le înregistrează divizia a 9-a : 630 soldați, 143 ofițeri, 135 mitraliere și 10 tunuri distruse. Trupele germane se resimt în urma pierderilor suferite și von Eben proiectează, pentru 30 iulie, ca efortul principal să fie făcut de corpul 18. În ziua de 29 iulie, generalul Cristescu este înlocuit, la comanda armatei I-a, cu generalul Eremia Grigorescu, care comandase corpul 6.

În 30 iulie, primul atac îl suportă divizia a 5-a, iar la amiază, corpul 18 german atacă în direcția Panciu, ofensiva acestuia este oprită pentru moment, dar după o nouă pregătire de artilerie și după ce sînt introduse în luptă noi unități din rezervă, germanii resping pe ruși, ocupă o serie de sate pe valea Putnei, iar în ziua de 31 iulie sînt ocupate Panciu, Crucea de Sus și Șerbești. Stăpîni pe valea Șușiței, germanii ajung pe înălțimile care mărginesc spre nord valea acestui pîrîu.

În urma avansului realizat, în zilele de 30—31 iulie, armata germană amenință flancurile celor două armate române. Comandantul armatei a IV-a ruse propune ca trupele române, care luptaseră pe valea Siretului, să se retragă la nord de Mărășești. Eremia Grigorescu nu este de acord, pentru că o asemenea acțiune ar fi dus la crearea unui gol între armata I română și armata a VI-a rusă.

Marele cartier general este de acord cu punctul de vedere susținut de Eremia Grigorescu și hotărăște ca Ragoza să fie înlocuit de generalul român, la comanda trupelor ruso-române de la Mărășești. În același timp, corpul 5 român format din diviziile 10 și 13, înlocuiește în noaptea de 31 iulie — 1 august corpul 7 rus, iar corpul 8 rus intră sub comanda armatei I română.

În ziua de 1 august, Mackensen hotărăște să se continue ofensiva în sectorul ocupat de corpul 8 rus și în același timp să fie ocupată pădurea Prisaca, ce acoperea podul de la Cozmești, pe care veneau întăririle armatelor române. Divizia 13-a română ocupă poziția de la „Răzoare“, iar divizia 10 ajunge în spatele diviziei 11 ruse. După o puternică pregătire de artilerie, care durează toată dimineața zilei de 1 august, germanii pornesc la asalt, rușii sînt respinși de pe creastă și coboară în valea Zăbrăuțului. Regimentele diviziei 10 contraatacă, au loc lupte înverșunate între trupele române și trupele germane, mare parte din ele aparținînd corpului alpin. La căderea serii lupta se oprește pe creastă, germanii ocupînd cota 334, românii cota 302.

Pe aripa stîngă a frontului, după pregătirea de artilerie, două divizii germane atacă divizia 5-a română cu scopul de a ocupa pădurea Prisaca și podul peste Siret, de la Cozmești. Divizia a 5-a română este măcinată aproape în întregime, pădurea Prisaca este ocupată de germani, dar intervenția regimentelor 55 și 54, din divizia 14, reușește să oprească pe germani, respinge mai multe atacuri de noapte, iar podul de la Cozmești este aruncat în aer.

În zilele următoare, ofensiva germană se concentrează în sectorul satului Muncelul, unde Mackensen spera să rupă, în două, frontul ruso-român. Este atacat locul unde se face joncțiunea între divizia a 10-a română și divizia a 15-a rusă, dar intervenția regimentului 10 vînători și aducerea în sprijin a artileriei — 10 baterii românești și 3 ruse — opresc înaintarea corpului 18 german. În dreapta diviziei 15 rusă, germanii ocupă satul Muncelul, dar contraatacați de detașamentul colonelului Alexiu și de unități de cazaci, Muncelul este ocupat de infanteria română. A doua zi, 3 august, se duc lupte disperate pentru cucerirea satului Muncelul care rămîne pînă la urmă în stăpînirea noastră.

În urma pierderilor suferite, după lupte neîntrerupte de 11 zile, armata a IX-a germană este nevoită să înceteze eforturile sale ofensive și să-și regrupeze forțele în zilele de 4—5 august.

Eremia Grigorescu se pregătește pentru a opri o nouă ofensivă germană, dar și pentru a trece la contraofensivă. Unitățile de artilerie grea sînt amplasate la nord-vest de Mărășești, altele pe malul stîng al Siretului, la Cozmeștii din Deal și la Furceni pentru a acoperi frontul armatei I, cele de pe malul stîng al apei, prin trageri de flanc.

Mackensen se hotărăște să atace în ziua de 6 august. În aceeași zi grupul Gerock trebuia să pătrundă spre est pe valea Trotușului. Șocul loviturii armatelor germane avea să fie primit de divizia a 13-a română care ocupa un front ce începea la înălțimea satului Dumbrava, unde se făcea joncțiunea cu divizia a 10-a, ocolea pădurea Răzoare pe la vest și sud, tăia calea ferată Panciu, unde se lega cu divizia a 9-a, care se afla la sud de Mărășești, ocupînd fabrica de zahăr ; la răsărit de Mărășești, divizia a 9-a făcea joncțiunea cu divizia 14. Rezerva armatei I-a o forma divizia 15 infanterie ; se aflau în refacere la Tecuci resturile diviziei 5 ; exista speranța să sosească, la timp, pe cîmpul de luptă, o divizie de infanterie rusă.

Mackensen își propune să rupă rezistența armatei române în sectorul Mărășești — pădurea Răzoare. Această misiune este încredințată corpului 1, von Morgen. Cinci divizii participau la această operație, dispuse de la stînga la dreapta : divizia 13 austro-ungară, divizia 115 germană, care trebuia să rupă frontul la răsărit de pădurea Răzoare, divizia 12 bavareză, iar la sud de Mărășești, divizia 76 germană ; în rezervă divizia 86 germană.

La 6,30, în ziua de 6 august, artileria germană își concentrează focul asupra pozițiilor ocupate de divizia 13, la orele 9 focul se extinde spre răsărit în sectorul diviziei 9 și asupra satului Mărășești și fabricii de zahăr. Artileria noastră răspunde, iar la orele 9 infanteria germană începe ofensiva pe tot frontul diviziilor 9, 13 și 10, dar efortul principal are loc în sectorul diviziilor 13 și 9. Divizia 76 germană reușește, după mai multe atacuri, să ocupe fabrica de zahăr, dar înaintarea ei este oprită la sud de satul Mărășești și orice încercări, de o parte și de alta, de a modifica situația, eșuează.

Între orele 9 și 10 dimineata, două divizii inamice atacă pozițiile ocupate de divizia 13. Divizia română dispune de 13 baterii românești și 12 rusești, încît sarcina ofensivă a dușmanului este foarte dificilă, dar superioritatea numerică îi îngăduie acestuia să atace, val după val, reușind în cele din urmă să ocupe prima linie a infanteriei române, la răsărit de „Răzoare” și o parte din clădirile gării Mărășești, dar nu și gara. Pe aripa dreaptă a diviziei 13, atacul dușman este oprit la 700—800 de metri în fața primei linii românești, dar la joncțiunea dintre regimentul 47 și 51, germanii reușesc să rupă apărarea românească, să ocupe o parte din pădurea Răzoare și să avanseze la răsărit de pădurea Răzoare spre cota 100. Cucerirea acesteia însemna prăbușirea rezistenței prin posibilitatea care se crea pentru armata germană de a lovi din flanc și spate divizia 9 și 14. Sînt aruncate în luptă rezervele regimentelor, dar acestea nu pot opri înaintarea și se face apel la rezervele diviziei. Compania de mitraliere, comandată de căpitanul Ignat Grigore, reușește să oprească, prin focul nimicitor, înaintarea germanilor, timp de o oră, timp în care toți membrii companiei, inclusiv ofițerii, mor cu mîna pe armă, sub mormanele de cadavre inamice. O companie a regimentului 51 încearcă să se opună, alte două companii, din același regiment, venind din viile Negroponte, angajează o luptă disperată în jurul cotei 100.

Spre mijlocul zilei, cînd germanii erau ca și siguri de victorie, Eremia Grigorescu ordonă să se contraatace cu rezervele diviziei și germanii, loviți pe ambele flancuri, de două batalioane proaspete, susținute de focul artileriei, care fusese adusă mult în față, apoi de încă un batalion, încearcă să reziste, dar lupta se angajează corp la corp și germanii sînt forțați să părăsească tot terenul cucerit, între „Răzoare” și viile Negroponte, regimentul 51 reocupîndu-și poziția inițială. Comandantul diviziei a 13-a își dă seama că trupele germane se retrag în dezordine, cere vecinilor să contraatace și face apel la rezervele corpului. Germanii sînt urmăriți cu îndîrjire, prima poziție ocupată de germani, în dimineata zilei de 6 august, este asaltată de trupele române, care ajung, la orele 14, pe culmea Găvanul și înaintează pînă în marginea satului Dumbrava. Germanii mai aveau în rezervă o divizie, armata I-a nu mai avea aproape nici o unitate disponibilă, din care pricină Eremia Grigorescu ordonă ca ofensiva să:

se oprească, să fie ocupate și întărite noile poziții, iar în unele sectoare să se reocupe pozițiile avute la începutul luptei.

Ofensiva germană, din 6 august, fusese oprită, iar, în unele sectoare, trupele române recuperaseră o parte din pământul pierdut în timpul luptelor din zilele precedente. Comandantul armatei a IX-a, von Eben consideră că trupele au nevoie de odihnă, de regroupare, „o continuare a ofensivei nu mai păru oportună și, în consecință, se ordonă ca deocamdată să se păstreze și să se fortifice pozițiile cucerite“.

O nouă încercare de a străpunge frontul românesc are loc între 15 și 21 august, după care, cele două părți trec pe poziții defensive. Von Morgen, comandantul corpului I este nevoit să recunoască faptul că : „Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dîrză și s-a manifestat prin 61 de contraatacuri (pe frontul corpului său) în decursul celor 14 zile de luptă. Ele au dus mai ales la lupta cu baioneta. Acestea au pricinuit pierderi considerabile...“.

Mackensen, supranumit și „spărgătorul de fronturi“, a fost nevoit să ordone trupelor sale să treacă pe poziții defensive. Frontul n-a putut fi rupt nici în sectorul Mărășești, dar nici pe valea Oituzului. Planurile comandamentului german, de a înfringe rezistența de pe frontul din sudul Moldovei, au eșuat datorită rezistenței și sacrificiilor făcute de armata română la Mărășești. În felul acesta, se spulberau speranțele germanilor de a ajunge în Ucraina și stăpîni pe răsăritul Europei, să poată rezista și lua ofensiva pe frontul de vest.

Așa cum remarcă o publicație germană : „Comandamentul român putea să privească cu mulțumire la cele din urmă succese ale trupelor sale, care purtaseră greutatea principală a luptelor. Printr-o rezistență îndirjită împotriva unei ofensive bine pregătite și prin numeroase contraatacuri energice duse pînă la lupta corp la corp, fără nici o considerație față de pierderile grele, diviziile române... au știut să apere patria lor“.

FRANȚA

(1940)

După invadarea Poloniei, la 1 septembrie 1939, Anglia și Franța, conform angajamentelor pe care și le asumaseră anterior, declară război Germaniei hitleriste la 3 septembrie.

În mai puțin de trei săptămîni armata polonă este scoasă din luptă, fără ca să primească nici un ajutor de la aliații săi, pentru că atunci cînd francezii se hotărăsc să intre în acțiune, practic, Polonia nu mai există.

Cum se explică rezerva păstrată de francezi pe plan militar? Doi factori sînt decisivi: concepția strategică a Înaltului comandament francez și insuficienta pregătire militară.

Primul război mondial a fost, cu excepția frontului de răsărit, un război de poziții. Orice încercare de a străpunge liniile inamice se lovea de o a doua linie de rezistență și milioane de oameni, timp de cîtiva ani, s-au bătut în tranșee. În concluzie: și un al doilea război mondial va fi tot un război de poziții. Și atunci a fost construită linia Maginot care acoperea granița franco-germană numai pînă la Montmédy. În rest, partea cea mai vulnerabilă, cîmpia din nord, era neglijată pentru că acolo Franța se mărginea cu Belgia. Faptul că în 1914 germanii au atacat prin Belgia nu era de natură să tulbure pe strategii francezi. Linia Maginot punea la adăpost teritoriul francez în sectorul în care nemții puteau să atace direct. Forțe importante, cele mai bune trupe vor

fi concentrate în sectorul nordic, în flancul stîng pentru a opri pe germani în caz că vor ataca, totuși, prin Belgia.

În principiu, concepția conducătorilor militari francezi este defensivă. Cînd colonelul Charles de Gaulle publică lucrarea *Vers l'armée de métier* (1934) prin care demonstrează rolul blindatelor într-un viitor război, provoacă o reacție violentă mai ales din partea ofițerilor. Generalii condamnă sistemul, demonstrează că tancurile și avioanele nu vor modifica modul de a duce războiul față de 1914, totul rezumîndu-se în observațiile unui general : „Germanii fiind în chip natural ofensivi, trebuie să aibă divizii blindate. Dar Franța, pașnică și defensivă, nu poate fi decît contramotorizatoare“. Leon Blum consideră că Republica însăși e în pericol, iar ministrul de război lansează această observație de la tribuna adunării naționale : „Cînd am consacrat atîtea eforturi pentru a construi o barieră fortificată, s-ar putea crede că sîntem atît de nebuni pentru a ne deplasa în fața acestei bariere, spre cine știe ce aventură ?“ Defensiva și linia Maginot, devenită fetiș, paralizează orice inițiativă. Orice neîncredere manifestată față de linia Maginot, care este simbolul unei concepții, este prompt pedepsită. Națiunea franceză trebuia să se simtă în siguranță în spatele unui asemenea sistem de apărare, savant conceput. Nimeni nu se gîndește că un asemenea sistem poate fi evitat printr-un atac de învăluire purtat pe unul din flancuri sau că ar fi anihilat de aviație.

De aceea, deși Franța este aceea care declară război, Germaniei, în loc să treacă imediat la acțiune, așteaptă ca dușmanul să atace. Pentru a cucerii Polonia, Hitler a lăsat pe frontul de vest numai 11 divizii active, iar cele de rezervă, care urmau să ajungă pe poziții, erau în curs de concentrare. Franța dispunea de o sută de divizii. Ar fi fost o șansă favorabilă să atace, avînd în vedere această superioritate numerică ? Greu de spus, mai ales că generalii francezi nu au un plan pentru o eventuală ofensivă. Iar rapiditatea cu care este cucerită Polonia nu le dă răgazul să conceapă unul și nici măcar nu constituie o lecție pentru aceștia. Consecvent, comandamentul militar francez așteaptă ca inițiativa s-o ia adversarul.

Din punct de vedere al pregătirii militare, Generalul Weygand, unul dintre cei mai de seamă ofițeri ai armatei franceze declară că „Armata franceză are o valoare ma-

mare decît în oricare alt moment din istoria sa ; că posedă material de primă calitate, fortificații de prim ordin, un moral excelent și un înalt comandament remarcabil. Nimeni dintre noi nu dorește războiul, dar dacă vom fi obligați să cîștigăm o nouă victorie, o vom cîștiga“. O asemenea judecată de valoare se bizuia pe realitate ? Nu. Ea reprezintă datoria pe care un general o are față de patria sa, să nu mineze moralul poporului său și să spere în victorie. Cum va declara în memoriile sale, Weygand, de peste patru ani, nu știa nimic din ce se întîmplă în armata franceză. Or în ultimii 7 ani nimeni nu se gîndise, în Franța, că va trebui să se pregătească serios de război.

În 1932 Daladier, ministru de război, cere concedierea a 3 000 de ofițeri, pentru economii bugetare, și tot el propune printr-un deputat concedierea a încă 30 000 de oameni din personalul militar sau afectat armatei. La începutul războiului, 4/5 din armata franceză e formată din recruți. Armata activă, în 1914, era formată din 750 000 de oameni, iar cea din 1939 din 450 000. Sînt și mai puține cadre. Din 130 000 de ofițeri, numai 28 000 sînt activi.

Observațiile lui Paul Reynaud în legătură cu indiferența manifestată față de înarmarea țării nu sînt luate în seamă de nimeni. În zadar încearcă să demonstreze că nu cu serpentine și articole pariziene se va salva Franța, nimeni nu aude. Producția franceză de avioane scade, cînd cea germană este în plină expansiune. După intrarea în război o mare uzină de aviație franceză era aproape de faliment. Numai cinci-șase muncitori lucrau în cîte o hală imensă.

Dar să revenim la cifre. Uneori s-a exagerat inferioritatea franceză. Material de război există, dar e greoi sau învechit. Artileria franceză e mai numeroasă, dar cea mai mare parte e din 1918. Nu există decît un număr insuficient de tunuri antiaeriene. Tunurile antitanc sînt, de asemenea, foarte puține. Cu cită artilerie au, generalii francezi sînt convinși că pot opri tancurile germane. Minele antitanc nu preocupă pe inginerii francezi și nici pistolul mitralieră. Pușca, pușca mitralieră, care este foarte bună, și mitraliera, care este foarte grea, sînt socotite suficiente pentru a opri infanteria.

Trupe blindate. Ca blindaj și armament, tancurile sau alte mașini blindate franceze nu sînt cu nimic inferioare celor germane. Numeric, francezii și englezii sînt supe-

riori. Germanii folosesc 2 574 de tancuri, în timp ce francezii au 2 475 plus 600 de blindate engleze. Superioritatea tancurilor germane stă în viteză și rază de acțiune.

Situația este dezastruoasă, atunci când este vorba de aviație. Franța posedă 580 avioane de vânătoare moderne, 96 avioane de bombardament, dintre care 26 erau moderne și 300 aparate de recunoaștere. Anglia nu avea pe continent decât 300 de avioane, restul fiind păstrate pentru apărarea insulei. Germanii opuneau 1 500 avioane de vânătoare și 3 500 de bombardament.

Dar, așa cum remarca Raymond Cartier, „marea inferioritate a armatei franceze rezidă în mintea generalilor săi”. Înaltul comandament francez este împotriva folosirii unor mari unități de tancuri. Forțele blindate sînt fărîmițate, creîndu-se batalioane autonome, care erau atașate și subordonate unităților de infanterie, devenind, în felul acesta, elemente secundare de sprijinire a infanteriei. Abia la 16 ianuarie 1940, după experiența polonă, sînt create două divizii de tancuri, iar în luna martie, a treia, în scopul de a restabili frontul. Din 2 500 de tancuri moderne, 1 200 erau împărțite în 27 batalioane repartizate armatelor aflate în linie.

Deci, inferioritate în aviație, inferioritate în modul cum generalii francezi concep folosirea tancurilor.

Înainte de începerea ostilităților, comandamentul francez comite încă o gravă eroare. Pînă la declanșarea războiului, planul comandamentului francez era defensiv, sprijinindu-se pe linia Maginot, de la granița Elveției pînă la Montmédy; de aici și pînă la granița belgiană, Ardenii formau ei înșiși o poziție ușor de apărat, greu de străbătut pentru adversar; spre nord, cîmpia trebuia apărată cu cele mai bune și numeroase forțe. Belgia fiind neutră, era de așteptat că germanii nu vor încălca neutralitatea acesteia. Dar dacă se repetă istoria primului război? În 23 noiembrie 1939, la aproape trei luni de la declararea războiului are loc o discuție la Arras, prin care aliații se hotărăsc să sprijine Belgia și Olanda în cazul în care sînt atacate. Ceea ce de fapt însemna un avans al forțelor aliate de pe pozițiile pe care începuseră să le fortifice spre poziții nefortificate, care nu se sprijineau pe nici un obstacol natural.

Din cele trei linii de apărare propuse: 1) Canalul Albert, cea mai apropiată de frontiera germană, 2) canalul

Dyle acoperea Bruxelles, pornind de la Namur și Anvers și 3) Escaut — acoperea Gand și Anvers — este acceptată linia de mijloc. Canalul Albert urma să fie apărat de cele 22 divizii belgiene. Bătălia avea să se decidă în nordul Franței, în Belgia și Olanda. În consecință, armata a VII-a franceză, de sub comanda generalului Giraud, care se afla în rezervă la Reims, avînd posibilitatea să intervină din poziția centrală în care se afla în orice punct amenințat al frontului, este deplasată spre nord-est cu misiunea de a interveni în Olanda. În felul acesta, statul major francez se dispensează de singura rezervă pe care o posedă. Protestele unor generali nu au darul să schimbe hotărîrea generalului Gamelin, comandant șef al armatei.

Odată adoptat acest plan, Gamelin declară unui diplomat că ar oferi un miliard de franci germanilor ca să atace. La 16 martie 1940, același general, într-un memoriu prezentat guvernului, consideră că singura problemă care se pune pentru moment este aceea de a-i forța pe germani să se bată. Memoriul cuprinde date, care dacă n-ar fi păstrate în scris și autentificate cu ștampilele de rigoare, par de domeniul visului. După Gamelin trebuia bombardat Baku și Batum ca să-i forțezi pe germani să lupte ! Să blocheze Suedia pentru ca nemții să nu se mai poată aproviziona cu fier !

Aceasta este gîndirea militară a unui comandant șef ! Dealtfel nu se preconizaseră aceleași măsuri, plus ocuparea Greciei, blocarea Dunării și a Mării Negre și scoaterea din uz a rafinăriilor și petrolului românesc ?

Planuri de a bloca Germania, prin Transcaucazia, fără ca să se pună și întrebarea : cum vor reacționa țările atacate de aliați ? Dacă toți ar fi pornit împotriva Franței și Angliei ?

Dar guvernul este mai prudent decît generalii. Să se aștepte ! Deocamdată un lucru e sigur : trupele franco-engleze nu au voie să pătrundă pe teritoriul belgian. Iar iarna trece, fără ca să se întîmple nimic deosebit, în afară de alarma provocată de aterizarea forțată a unui avion german în Belgia, la 10 ianuarie, cu un ofițer care avea planurile de atac germane asupra lui. Din aceste planuri reiese limpede că Olanda și Belgia vor fi atacate. Pentru aliați, problema era clară : ofensiva germană se va desfășura aproximativ ca în 1914. Atacul s-ar putea să înceapă la 14 ianuarie. Belgianii ezită să deschidă frontiera

aliaților săi. Cum ninge zdravăn, devine evident că o ofensivă nu poate fi luată pe o asemenea vreme. Deci aliații să aștepte la frontiera belgiană.

Ce se petrece în tabăra adversă ?

Pînă la venirea lui Hitler la putere (1933), Germania nu avea voie să întrețină o armată mai mare de 100 000 de oameni, să construiască tancuri și avioane. Ofițerii germani studiază lucrările străine de artă și tehnică militară, pentru armamentul pe care nu-l au. Lucrările lui Liddell-Hart, Fuller, Martel, Emainsberger cuprind teorii prețioase despre folosirea tancurilor. Cartea generalului italian G. Douhet (1921) demonstrează rolul aviației într-un viitor război. Ofițerii germani caută să înțeleagă cauzele înfrîngerii lor din 1914—1918 și să găsească soluții noi. Aceasta nu înseamnă că toți sînt dispuși să accepte cele mai noi teorii.

1929 — un exercițiu fără trupe. Guderian folosește o divizie de tancuri și jocul este cîștigat de blindatele care existau numai în imaginația acestuia.

1931. — Guderian este numit comandantul unui batalion motorizat. Compania de tancuri anticar folosește material lemnos, în afara șinelor de pe roți ; compania de tancuri este purtată pe biciclete : blindajul din carton presat. Generalul von Fritsch consideră că armata blindată este o himeră, un alt general vrea, în loc de motoare, cai, cavalerie ca în alte timpuri ; altul nu concepe o armată de tancuri pentru că nu vede cum o asemenea armată ar putea da onorul în mod corect la paradă !

Sînt unii care aprobă ideile lui Guderian. Cînd Hitler ajunge la putere, unul dintre aceștia devine consilierul militar al dictatorului și mijlocește o întrevvedere între Guderian și șeful statului. „Iată ce-mi trebuie ! Iată de ce am nevoie“, declară Hitler.

1934 — Începe reînarmarea ; în 16 martie 1935 Hitler anunță că Germania își arogă dreptul de a se înarma în funcție de nevoile sale.

Înarmarea Germaniei se face în mod accelerat. Toate resursele țării sînt concentrate în această direcție. La 6 luni de la restabilirea serviciului militar obligatoriu sînt create trei divizii de tancuri. Guderian comandă una dintre ele. Eforturi mari se fac pentru construirea unei aviații. Milch este cel care atrage atenția asupra cooperării dintre tancuri și aviație.

În 1934 apare cartea lui de Gaulle despre armata viitorului.

În 1936—37 apare cartea lui Guderian despre tancuri : *Achtung ! Panzer*. Ideile sînt aceleași. Numai tancurile sînt capabile să pătrundă adînc în teritoriul inamic, să dezorganizeze aprovizionarea armatei adverse, să distrugă punctele de comandă, să arunce panică peste tot. Dar, după Guderian „o condiție esențială a victoriei este gruparea diviziilor blindate. Acestea nu trebuie nici răs-pîndite, nici angajate izolat. Pentru executarea marilor operații decisive, nu masa infanteriei ci masa de tancuri vor desăvîrși opera“.

Războiul civil din Spania demonstrează utilitatea cooperării blindatelor cu avioanele. Anschlussul, ocuparea Cehoslovaciei și războiul din Polonia sînt etape succesive cînd se verifică modul în care trebuie utilizate blindatele.

Hitler este receptiv față de teoriile noi în legătură cu folosirea tancurilor și a avioanelor. Își dă seama că nu poate cîștiga cu vechile metode și mijloace, și caută cu fervoare altele noi, pentru că este obsedat că numai el este capabil să ducă Germania la victorie. Iată ce spune despre el însuși : „Între factorii favorabili în situația actuală trebuie să socotesc pe propria mea persoană și s-o calific cu toată modestia : sînt de neînlocuit. Nimeni nu mă poate înlocui, nici militar, nici civil. Sînt conștient de inteligența mea și de forța mea de decizie. Voi termina războiul numai prin distrugerea dușmanului. Nu voi accepta nici un acord. Voi lupta fără să capitulez. Destinul Reich-ului depinde de mine și numai de mine“. În afara cauzelor profunde de ordin economice, politic și social, care împingeau țările imperialiste spre un al doilea război mondial, faptul că acesta începe în 1939 și numai tîrziu a depins de Hitler. Dictatorul avea impresia că îmbătrînește. În ciuda rapoartelor pe care unii economiști și militari i le adresează, arătînd că Germania este pregătită, pe mare, pe apă și pe uscat, pentru un război mondial, numai peste cinci ani, nu schimbă hotărîrea acestuia.

În 1939, Germania avea o oarecare superioritate materială, în ceea ce privește pregătirea de război, față de Franța și Anglia. Această superioritate și geniul său aveau să decidă victoria. Altfel se crea răgazul necesar pentru ceilalți ca să ajungă din urmă Germania, ca pregătire mi-

litară. Hitler a mai crezut și în neintervenția Angliei. Și, spre deosebire de primul război mondial, Hitler intenționa să se lupte numai pe un singur front. Așa s-a întâmplat în Polonia. După căderea acesteia a încercat o înțelegere cu Anglia și Franța, dar mai ales spera ca Anglia să fie de acord cu încheierea ostilităților. Neizbutind, atunci s-a hotărît să atace Franța. Căderea acesteia va influența atitudinea Angliei.

Nici nu se încheiaseră bine operațiunile din Polonia și Hitler cere statului său major un plan pentru a ataca Franța, în octombrie 1939. Discuții furtunoase cu șefii armatei, von Brauchitsch, comandantul forțelor terestre prezentându-și demisia, pe care Hitler nu i-o acceptă.

În grabă, aceștia alcătuiesc un plan care seamănă mult cu planul von Schlieffen. Hitler este nemulțumit. Vremea ploioasă determină amânarea oricărei inițiative. La 12 noiembrie 1939, o telegramă a lui Hitler, cere ca o ofensivă puternică să fie pornită în direcția Sedanului. Un grup motorizat, format din corpul XIX, cu diviziile a 2-a și a 10-a de blindate, cu o divizie motorizată, cu divizia „Leibstandarte Adolf Hitler” și regimentul „Gross Deutschland” trebuia să „ajungă prin surprindere pe malul apusean al Meusei la sud-est de Sedan”.

Stupoare! Însuși șeful statului major, generalul Halder, consideră un atac în direcția Sedanului ca o aventură.

Între timp, șeful statului major al grupului de armate A, comandate de generalul Rundstedt, generalul von Manstein se gîndește la aceeași posibilitate: de a străbate Ardenii, acțiunea în sine constituind o surpriză, și să traverseze Meuse lângă Sedan, acolo unde se termină linia Maginot, și să rupă în două frontul francez. Manstein îl cheamă pe Guderian și îi cere, ca specialist, să studieze această variantă. Guderian consideră că planul este realizabil, cu o singură condiție: la această acțiune să participe cît mai multe blindate, dacă se poate toate tancurile de care dispune armata germană. Manstein înaintează un memoriu Înaltului comandament (O.K.W. = Oberkommando der Wehrmacht) semnat de Rundstedt, care este primit defavorabil. Manstein revine cu alte memorii pînă cînd, la 9 februarie, este numit comandantul unui corp de armată în Pomerania. În felul acesta, cel mai bun strateg al Wehrmachtului nu participă la bătălia pe care o gîndise paralel cu Hitler.

În urma memoriilor lui Manstein, la 7 februarie are loc un joc-școală la Maiența. Rezultatele sînt favorabile planului Manstein, dar i se dă dreptate și lui Guderian : era nevoie de mai multe tancuri. Un nou joc-școală are loc în 14 februarie. De data aceasta se pune problema dacă blindatele vor trece Meuse, sau e mai bine să se aștepte infanteria și, după cucerirea unor capete de pod de către aceasta, blindatele să pornească din nou la atac. Rundstedt este prudent, Guderian consideră că trecerea Meusei o pot face blindatele.

Ca să-și ia corpul în primire, Manstein trebuie să se prezinte la Hitler. La 17 februarie Manstein îi expune lui Hitler planul său. Înțelegerea dintre cei doi este deplină.

La 15 martie sînt convocați, la Cancelaria Reichului, Rundstedt, von Kleist, comandantul grupului de blindate — omul despre care Guderian spunea că nu manifestase pînă atunci o simpatie specială pentru această armă — și alți șefi ai armatelor din vest.

Guderian își expune planul : în prima zi, înaintînd pe trei coloane va trece frontiera Luxemburgului și va atinge pe cea a Belgiei, pe care o va depăși în aceeași zi ; în ziua a doua va depăși Neufchâteau ; în ziua a treia va ajunge la Bouillon și va traversa Semois ; în ziua a patra va ajunge la Meuse ; în ziua a cincea riul va fi trecut și se va stabili un cap de pod.

Von Bock consideră himerică o asemenea acțiune care trece la 15 km de linia Maginot, într-o vreme în care aviația poate interveni etc. ...

Halder cere să se oprească pe Meuse și aici să se aștepte infanteria.

În momentul în care Guderian afirmă că va trece Meuse, Hitler îl întreabă : „Și după aceea ce veți face ?” Guderian îi spune că dacă nu se opune nimeni, el va continua ofensiva spre vest. Cere ca O.K.W. să precizeze dacă se va îndrepta spre Paris sau spre Amiens. Opinia lui e să pornească spre Amiens și, de aici, să ajungă la Canalul Mîneei. Hitler aprobă, dînd din cap.

Acest plan simplu este privit cu suspiciune de toți generalii nemți. Nu cred în el decît trei oameni : Hitler, Manstein și Guderian. Hitler îl completează, ordonînd un atac prin Olanda și Belgia. Trei divizii blindate — din zece — vor participa la această acțiune. Guderian nu este de acord dar, pentru a-i atrage pe aliați în spre nord, în

Belgia și Olanda, era necesar să-i facă să creadă că atacul principal german se va produce pe această direcție.

Manstein concepusese o singură acțiune ofensivă care anihila toate forțele adversarului. În urma tancurilor, diviziile motorizate trebuiau să atace spre Reims, Laon, Soisson, să anihileze orice tentativă franceză de a stabili un front. Hitler concepe planul în doi timpi. Unul, nimicirea și distrugerea forțelor din nordul Franței, Belgia și Olanda. Doi, încercuirea armatei franceze care va fi constrinsă să lupte cu spatele la linia Maginot.

Guderian crede în succes pentru că cunoaște concepția de luptă a adversarului, care urma o schemă stereotipă : pregătirea de artilerie, atac ofensiv, organizarea apărării. Încet și metodic, fără nici un risc. Iar Hitler afirmă că va ademeni Franța să părăsească linia Maginot, fără ca Germania să piardă un singur soldat.

Guderian visa ca tancurile lui să joace rolul cavaleriei franceze de sub comanda lui Murat în 1806, în timp ce Gamelin demonstra prudența generalului prusac în lupta de la Jena !

Starea timpului, nefavorabilă, a determinat amânarea campaniei din vest, toată toamna lui 1939 și iarna lui 1940. Cum Hitler era informat despre intențiile aliaților de a bloca legăturile dintre Germania și Peninsula Scandinaviei, la 9 aprilie are loc debarcarea trupelor germane în Norvegia și ocuparea acestei țări. La 9 iunie, ostilitățile din Norvegia erau încheiate.

Între timp începea campania din Franța.

Dispozitivul armatelor angajate în bătălia Franței.

Armata germană : Grupul de armate B, sub comanda generalului von Bock, se întinde de la Marea Nordului la Aix-la-Chapelle. Acest grup este format din : armata a XVIII-a (generalul von Küchler) cu o divizie blindată în fața Olandei ;

armata a VI-a (generalul von Reichenau) formată din trei corpuri obișnuite, un corp blindat (generalul Höpner) — format din două divizii și două flote aeriene — (generalii Kesselring și Sperle).

Grupul de armate A, sub comanda generalului von Rundstedt, de la Aix-la-Chapelle la Trêves (Trier), formează centrul armatei germane și este alcătuit din :

armata a IV-a (generalul von Kluge), între Namur și Givet, cu trei corpuri obișnuite și corpul 39 blindat (ge-

neralul Schmidt), format din diviziile blindate a 5-a și a 7-a, ultima sub comanda lui Rommel.

Grupul de blindate von Kleist, alcătuit din corpul 41 blindate (general Reinhardt), cu două divizii blindate, a 6-a și a 8-a; corpul 19 blindate (general Guderian), format din diviziile blindate 1, a 2-a și a 10-a; un corp motorizat, format din trei divizii și o flotă aeriană în legătură cu blindatele.

Armata a XII-a (generalul List) armată de acoperire cu fața spre sud.

Armata a XVI-a (generalul Busch), armată de acoperire cu fața spre sud.

Două flote aeriene

Grupul de armate C, sub comanda generalului Ritter von Leeb, format din :

armata I (generalul von Witzleben) în fața liniei Maginot ;

armata a VII-a (generalul Dolmann) — pe Rin ;
o flotă aeriană.

Din felul cum sînt amplasate corpurile de armate se vede că pe Rin și în fața liniei Maginot, germanii au forțe de acoperire, că grosul forțelor se află la centru, unde se află cele mai numeroase unități blindate, sub comanda unora dintre cei mai buni generali ai armatei germane. Grupul de nord era suficient de puternic pentru a înfrînge rezistența olandeză și belgiană. Lovitura hotărîtoare era proiectată pe centru.

Din 3 500 000 mobilizați și dintr-un total de 165 de divizii cîte avea Germania, la 10 mai erau pregătite pentru a participa la operații 80 de divizii de infanterie, 10 divizii de tancuri și patru divizii motorizate. În rezervă erau 38 de divizii de infanterie și o divizie de blindate.

Armatele aliate :

Grupul de armate nr. 1, sub comanda generalului Billotte, ocupa frontul de la Marea Minecii pînă la Longwy și era format din :

armata a VII-a (generalul Giraud) de la mare la Lille ;

Corpul expediționar englez (lord Gort) în regiunea orașului Lille ;

armata I (generalul Blanchard) în continuare pe granița belgiană ;

armata a IX-a (general Corap) în fața Ardenilor

armata a II-a (general Huntzinger) în fața pasului de la Arlon

Grupul de armate nr. 2, sub comanda generalului Prételat, între Longwy și Sélestat, în Alsacia, era format din : armata a III-a (general Condé) în zona oraşului Metz armata a IV-a (generalul Réquin) în faţa regiunii Sarre, armata a V-a (generalul Bourret) în regiunea oraşului Strassbourg.

Grupul de armate nr. 3, sub comanda generalului Besson era format din :

armata a VIII-a (general Garchery) în regiunea Belfort armata a VI-a (general Touchon) în rezervă, pentru a preveni o invazie germană prin Elveţia.

În regiunea Ardenilor, unde avea să se decidă soarta campaniei, francezii au 11 divizii, în timp ce germanii au 28 de divizii dintre care 7 sînt de tancuri.

Deşi pare paradoxal, germanii vor reuşi atacul prin surprindere, în ciuda faptului că Înaltul comandament francez este informat de data şi locul pe unde va începe atacul. La 1 mai ataşatul militar francez din Berna anunţa că atacul german se va produce între 8 şi 10 mai, efortul principal fiind făcut în direcţia Sedanului. Alte ştiri confirmă nota ataşatului militar de la Berna. Mai mult decît atît, Halder, şeful statului major german face în aşa fel încît regele Belgiei să fie anunţat despre invadarea Belgiei, iar în 9 mai, Canaris, şeful serviciului secret al O.K.W., facilitează informarea ataşatului militar olandez din Berlin că Olanda va fi invadată.

Trădare ? Sau capcană întinsă aliaţilor ? În planul lui Hitler se preconiza atragerea cît mai multor forţe aliate în Belgia şi Olanda. Cu toate că aliaţii ştiau cu aproximaţie ziua în care vor începe ostilităţile, ei sînt pregătiţi să primească atacul pe poziţiile din Franţa, iar Hitler vroia să-i atragă în cîmp deschis sau oricum în locuri ne-fortificate, trupele adverse să fie surprinse în mişcare. Douăzeci de ani generalii francezi au conceput războiul de poziţii şi, în ziua de 10 mai 1940, cînd războiul începe, trupele franceze primesc ordin să treacă frontiera Belgiei şi să se stabilească pe linia Dyle, unde nu există nici o tranşee, nici un obstacol natural, ci cîmpia întinsă ca în palmă şi o linie de sîrmă ghimpată, în faţa căreia pămîntul fusese minat. În aceeaşi zi armata a VII-a (general Giraud, primeşte ordinul să se deplaseze în Olanda pentru a sprijini trupele olandeze).

Dar, așa cum afirmă Guderian, germanii cunoșteau aproape în întregime sistemul de fortificații belgiene și olandeze. De aceea surpriza de mari proporții se petrece în Olanda și în Belgia. În Olanda sînt lansați peste 4 000 de parașutiști care ocupă podurile mai importante, distrug nodurile de comunicații, în timp ce un bombardament susținut împiedică organizarea oricărei rezistențe. În seara zilei de 10 mai elemente ale armatei Giraud ajung în Olanda, dar divizia 9 blindată germană este deja prezentă pe locurile pe care armata lui Giraud trebuie să le ocupe.

În Belgia situația se deteriorează din prima zi de război. Canalul Albert, linia de apărare a belgienilor este depășită în cîteva ore, podurile sînt cucerite de germani, iar fortul Eben-Emael este capturat de parașutiști. O linie de apărare care, în concepția aliaților, trebuia să reziste o săptămînă, în care timp trupele franco-britanice aveau posibilitatea să vină în ajutor, cade în patru ore de la începutul războiului.

În centru, la orele 5,35, grupul de tancuri von Kleist trece frontiera Luxemburgului, iar seara este forțată frontiera belgiană. Din pricina drumului nu se poate avansa prea mult. Guderian realizase exact atîta cît promisese, pentru prima zi de război, la conferința din 15 martie.

A doua zi a războiului, Giraud e forțat să înceapă retragerea. În regiunea canalului Albert, generalul Georges, care primise comanda sectorului de nord-est, cere aviației să distrugă podurile de pe canal pentru a împiedica înaintarea inamicului, în interiorul Belgiei. Toate bombardierele franceze, afară de unul, sînt lovite, încît, de a doua zi, armata aliată dispune numai de un singur aparat de bombardament.

Generalul Prioux, care trebuia să-l oprească pe inamic în zona Gembloux, pentru a îngădui trupelor aliate să se instaleze pe linia Dyle, este atacat de două divizii de tancuri sprijinite de aviație. Tancurile franceze, dispersate în mici unități, nu pot face față atacului în masă al blindatelor germane. Prioux cere permisiunea să se retragă, iar trupele franco-britanice să rămînă pe linia Escaut. Billotte nu este de acord și ordonă trupelor franceze să înainteze acolo unde dorea Hitler, ca ele să se găsească în faza decisivă a bătăliei.

Pe centru, Guderian depășește cîmpurile de mine din zona de rezistență belgiană și, la prînz, divizia 1 de tancuri atacă și cucerește Neufchâteau, iar seara ajunge la Bouillon. Orarul fixat de Guderian însuși este respectat cu strictețe.

În sectorul nord al grupului de armate Rundstedt, din care face parte și corpul lui Guderian, divizia a 7-a de tancuri, sub comanda lui Rommel, înregistrează un avans rapid spre Dinant, depășindu-și vecinii.

În ziua de 12 mai, armata olandeză este încercuită. Se dau lupte disperate în Belgia. Planul german se realizează fără ca aliații să-și dea seama de sensul exact al ofensivei germane. Aceștia sînt convinși că efortul principal trebuie să fie făcut în Belgia și propaganda hitleristă îi ajută să persiste în credința lor eronată. Se acordă multă atenție evenimentelor din Olanda și Belgia, nu se spune nimic despre ce se petrece pe frontul principal din Ardeni. De aceea, comandamentul francez depune eforturi pentru concentrarea cît mai multor trupe în sectorul de nord al frontului. Pentru a încuraja această acțiune, aviația germană nu atacă trupele franceze care se concentrează în Belgia, în primele două zile ale campaniei. În ziua de 12 mai, însă, aviația intră în acțiune și efectele produse de atacurile acesteia sînt dezastruoase. Lipsite de adăpost, trupele aliate înregistrează pierderi în oameni, dar cu urmări profunde este demoralizarea totală a acestora. Pe lângă faptul că atacurile aviației paralizează și dezorganizează acțiunile unităților din prima linie, atacurile lor distrug noduri de comunicații, poduri, atacă marile aglomărări de oameni și liniile fortificate, semănînd panică în adîncime.

Infanteria germană trece și ea la atac, în masă, în Belgia. La Liège și Tongres frontul belgian este rupt, la sud de Namur germanii iau contact cu trupele franceze.

În aceeași zi Guderian cucerește Bouillon și la 7,45 continuă atacul spre Sedan, dar drumul este minat și înaintarea se face lent. Guderian este chemat de von Kleist care-i transmite ordinul lui Hitler, de a trece Meuse, a doua zi.

La 12 mai, la orele 16, unitățile diviziei a 7-a de tancuri ajung pe marginile fluviului. A doua zi orașul Rotterdam

capitulează. O parte din flota aeriană a grupului de armate von Bock este transferată grupului comandat de von Rundstedt.

În Belgia, trupele care trebuiau să se deplaseze spre aliniamentul Dyle, ajung, în urma unor marșuri lungi, obositoare, pe poziții, exact în momentul în care corpul lui Prioux se retrage, urmărit de tancurile și aviația inamică. Gamelin consideră că momentul decisiv al bătăliei a sosit și dă ordine în consecință. Inamicul nu trebuie lăsat să treacă în nici un chip. 12 divizii, elita armatei franceze, acoperă un front de 50 de kilometri, în timp ce în flancul stîng, 9 divizii engleze se întind pe 30 de kilometri.

Lovitura principală se produce acolo unde Gamelin și subordonații săi nu o așteptau. Încă din zorii zilei de 13 mai, Rommel pregătește traversarea Meusei la nord și sud de Dinant. Generalul german se află în rîndul primilor trăgători care traversează râul.

Efortul principal are loc însă în sectorul Sedanului. Guderian concentrează pe spații mici toată puterea de foc disponibilă — tunuri anti-car, antiaeriene, tunurile tancurilor — și, după pregătirea de artilerie, urmează atacurile succesive ale escadrilelor de avioane timp de patru ore, de la 12 la 16. În tot acest timp nici un avion francez nu apare pe cer.

La orele 16, sub privirile lui Rundstedt, germanii atacă Sedanul și traversează Meuse. Deși acțiunea are loc în cîmp deschis, pierderile germanilor sînt minime, din două motive: trupele adverse sînt formate din rezerviști și nu au nici forța nici materialul necesar pentru a opune o rezistență serioasă, deși se luptă cu disperare, iar caze-matele și fortificațiile din beton fuseseră scoase din uz de tunurile antiaeriene și anti-car și de atacurile în picaj ale Stukas-urilor. Guderian trece fluviul cu barca și, dîndu-și seama că în fața sa nu sînt forțe considerabile, lansează tancurile spre Wadelincourt. Guderian devansa cu o zi planul expus și susținut de el la 15 martie.

Dar capul de pod realizat în ziua de 13 este încă mic. În dimineața zilei de 14, divizia 1 de tancuri, care trecuse prima Meuse, primește ordin să atace spre vest, cucerește Chémery, mii de prizonieri sînt capturați. Anunțîndu-se un atac din direcția Stonne, tancurile disponibile din divizia 1 sînt dirijate spre această localitate. În momentul

în care divizia a 10-a trece fluviul, este îndreptată tot spre Stonne împreună cu regimentul Gross-Deutschland.

Între timp, Gamelin este informat că, între Dinant și Sedan nemții au stabilit capete de pod pe care continuă să le lărgească. Se dă ordin aviației să intervină și să distrugă podurile de la Sedan. Aviația franceză atacă curajos, dar sint pierdute aproape 150 de avioane, fără să fi împiedicat traversarea Meusei.

Aviația germană atacă statele majore ale armatei Corap, bombardează nodurile de comunicație, rezervele care sint dirijate spre front, artileria este paralizată. Armata a IX-a (Huntzinger) este străpunsă pe o lărgime de 16 km. Comandantul armatei nu știe ce să facă, să se retragă spre vest sau să protejeze linia Maginot, care la rîndul ei fusese construită pentru a proteja armata franceză. Armata Corap cedează 50 de km și, din seara zilei de 14, cu greu se mai poate vorbi de o armată.

În sfîrșit, diviziile de tancuri franceze, constituite pentru a restabili frontul, sint trimise pe calea ferată în zona periclitată. În 14, divizia I primește ordin să înainteze în direcția Dinant. Divizia a III-a ajunge în zona armatei a IX-a și primele elemente sint angajate la Chémery, ceelealte la Stonne. Frontul francez părea restabilit. Au loc lupte îndirjite în jurul localității Stonne, care este ocupată de mai multe ori de francezi și de germani. În cele din urmă, ultimii reușesc să se instaleze și să reziste în Stonne.

În momentul în care divizia a 2-a de tancuri trece Meuse, Guderian ezită ; dar, pînă la urmă, în ciuda contraatacurilor franceze, divizia este lansată spre vest, pentru a desăvîrși împreună cu divizia 1 ruperea frontului francez.

A doua zi von Kleist îi cere lui Guderian să oprească înaintarea. Atacurile franceze din regiunea Stonne sint alarmante. Prudent era să se întărească pe pozițiile ocupate. Guderian se duce la punctul de comandă al grupului și după o discuție furtunoasă cu von Kleist, reușește să obțină îngăduința de a continua înaintarea încă 24 de ore. În același timp comandantul diviziei a 3-a blindate, franceze, care trebuia să oprească ofensiva lui Guderian, se află la punctul de comandă al corpului de armată Flavigny și cînd comandantul acestuia îi cere să atace imediat, comandantul blindatelor franceze, în ciuda ordinelor și amenințărilor, imperturbabil, răspunde că are nevoie

de 10 ore pentru a organiza un atac ! Peste 10 ore, Guderian se îndrepta spre Laon.

Rommel, la orele 9 dimineața, începe cursa spre Philippeville cu 65 km pe oră. Adversarul său direct străbătuse în ziua precedentă 30 km în șapte ore ! Deci, în ziua decisivă, în loc să se afle în fruntea trupelor pentru a vedea care este situația și să atace cu toate forțele, generalul Bruneau căuta pe comandantul de corp ca să-i primească ordinele, de care este nemulțumit, din care pricină îl caută pe generalul care comandă armata pentru a corecta ordinele generalului de corp. Dealtfel, indiferent ce ordin va fi primit, tancurile diviziei I nu aveau benzină, deci nu pot ataca decât a doua zi. Și într-adevăr, a doua zi la Flavion are loc întâlnirea între divizia I blindate franceze și tancurile germane. Lupta este angajată de francezi pe batalioane. Unele sînt distruse complet, altele sînt reduse la 20 de tancuri de batalion. Resturile diviziei primesc ordin să se retragă spre Beaumont, dar încercuite de Rommel, care trecuse de Flavion, sînt atacate din nou. În seara zilei de 15, divizia I blindată franceză este scoasă din luptă. Rommel ajunge la 5 km de Philippeville, aflîndu-se în fruntea diviziei deși fusese rănit cu o zi mai înainte.

În ziua de 16 mai, corpul lui Guderian și Reinhardt fac joncțiunea la Montcornet, 20 km depărtare de Laon.

În rîndul armatelor franceze, afectate de atacul tancurilor germane, începe dezordinea. Ordine noi anulează dispoziții date cu puțin timp mai înainte, ordine contradictorii, unități mari nu știu exact încotro să înainteze. Corap este înlocuit cu Giraud. În Belgia, Gamelin ordonase retragerea tuturor forțelor combatante. Armata a IX-a continuă să se retragă, Gamelin cere englezilor avioane, dar aceștia nu trimit. Luptele din jurul localității Stonne dau iluzia comandamentului francez că ofensiva germană ar putea fi oprită. De Gaulle este chemat să constituie a patra divizie blindată și să aplice în practică teoriile pe care le susținuse, în condiții în care numai în teorie se mai putea susține ceva !

Dar în această zi decisivă, de 16 mai, corpul 19 Guderian ajunge la Marle, iar corpul lui Reinhardt la Aubenton, pe Oise. De Gaulle și divizia a II-a blindate primesc ordin să atace în direcția Montcornet, pentru a opri înaintarea grupului de tancuri von Kleist. În momentul în

care trebuia să intre în acțiune, divizia a II-a primește ordin să se replieze pe Oise și să bareze drumurile spre vest, ceea ce de fapt însemna răspîndirea pe un spațiu vast a unui număr mic de tancuri. Incapacitatea comandamentului francez duce la anihilarea uneia dintre marile sale unități blindate, și cum remarca, ironic, Raymond Cartier, în loc să restabilească situația, o divizie de tancuri se transforma în paznic de drumuri.

În noaptea de 16 spre 17, Rommel realizează una dintre cele mai strălucite acțiuni ale campaniei. La căderea nopții, divizia a 7-a pornește spre vest. În față se aflau fortificațiile de la granița Franței. Sub lumina lunii, avansul tancurilor se face rapid în această zonă și abia după cîțiva kilometri francezii trag, germanii ripostează, mărind viteza tancurilor, pînă reușesc să depășească fortificațiile franceze. În continuare sînt ocolite marile localități și, în dimineața zilei de 17, divizia a 7-a se afla în Avesne, depășind cu mult flancul armatei I franceze.

Într-o noapte fuseseră străbătuți 120 km, divizia pierduse 35 de oameni, avea 59 de răniți și capturase 10 000 prizonieri și 100 de tancuri.

În aceeași zi von Kleist îi cere lui Guderian să se oprească. Acesta merge la punctul de comandă și, nereușind să-l convingă pe Kleist, își dă demisia, care este primită. Prin radio i se anunță lui von Rundstedt demisia, pe care comandantul grupului de armate o anulează pînă la noi ordine, rămînînd ca von List, comandantul armatei a 12-a, să rezolve incidentul. List înțelege intențiile lui Guderian, dar ordinul venise de la O.K.H. Îi îngăduie totuși lui Guderian să continue „să împingă înainte recunoașteri puternice de luptă”, cu condiția ca punctul de comandă al corpului să rămînă pe loc. Guderian pornește cu toate forțele spre Oise și, pentru a nu fi reperat de serviciile de informații ale O.K.H. și O.K.W., ține legătura cu propriul său punct de comandă, prin fir. A doua zi, Oise era depășită și Saint-Quentin cucerit. Din acest moment calea tancurilor germane era deschisă. Pe mai multe coloane, cele trei corpuri de tancuri ale grupului de armate von Rundstedt încep cursa spre Canalul Mîneei și, odată cu aceasta, încercuirea armatei franceze și engleze, care operau în Belgia și nordul Franței. La 19 mai este făcut un cap de pod pe Somme, lîngă Peronne, în momentul în care se simte prezența lui de Gaulle, operînd în

spatele și flancul blindatelor germane. Forțele acestuia sînt, însă, prea mici, pentru a restabili situația. Englezii sînt hotărîți să se retragă. Lordul Gort, care primește vizita lui Churchill, consideră situația disperată și soluția optimă pentru Anglia era recuperarea diviziilor aflate pe continent.

La Paris se hotărăște înlocuirea lui Gamelin cu Weygand, fostul șef de stat major al lui Foch în primul război mondial, excelent ofițer dar unul dintre cei care criticaseră cartea lui de Gaulle, în legătură cu folosirea tancurilor.

Pe frontul de nord, Gamelin sugerează generalului Georges că ar fi posibilă redresarea situației. Între blindatele germane și trupele motorizate, care trebuiau să le urmeze, se crease un gol, pe unde se putea ataca și rupe armata germană în două. Gamelin afirmă că generalii din acest sector, în frunte cu Georges sînt într-o stare de spirit care-i face incapabili de orice acțiune. La rîndul său Georges consideră sugestia lui Gamelin ca o încercare de a-și justifica propria-i neputință. În realitate Gamelin lăsase un bilet despre ce s-ar mai putea face, iar Georges nu avea latitudinea să ia măsurile de rigoare.

În ziua de 20, englezii, deși decisi să se retragă, sînt de acord să atace spre Cambrai și Arras. Lupta începe în zori, în momentul în care Rommel ajunge la 4 km de ultima localitate și este forțat să se bată toată ziua pentru a se menține pe poziții și pentru a-și asigura liniile de comunicație amenințate de contraofensiva franceză.

Corpul lui Guderian ajunsese din 19 la Cambrai, iar în ziua de 20 ocupă Amiens, la orele 13, iar la orele 19 divizia a 2-a este la Abberville. În noaptea de 20—21 mai, primele unități ale diviziei a 2-a ajung pe malul mării. Ruptura între armatele franco-engleze din nord și cele de pe Somme este de 90 km.

Deși știa că în regiunea Parisului erau concentrate 8 divizii franceze, care ar fi putut ataca din flanc blindatele germane, Guderian se bizuia pe psihologia ofițerilor francezi. Aceștia nu acționau decît după ce erau exact informați asupra situației. De aceea, printr-o înaintare rapidă și temerară trebuia menținută incertitudinea asupra situației exacte a trupelor germane. În același timp, Guderian ia măsuri de siguranță, stabilind capete de pod pe Somme la Abbeville, Amiens și Peronne. Trei divizii de

infanterie motorizate sosesc în 20 mai și ocupă aceste capete de pod, asigurînd flancul stîng al grupului de blindate german. În 21 mai sosește ordinul pentru cucerirea porturilor de pe coastă. Guderian fixează traseul diviziei a 10-a — Dunkerque, diviziei a 25-a — Boulogne și diviziei I — Calais. În comunicatul oficial al Wehrmachtului se anunță că „în vest cea mai mare operație ofensivă din toate timpurile, după o serie de succese parțiale, obțin primul efect strategic: trupele noastre au atins litoralul“. Dar în ziua de 21 mai se produce singurul atac serios din partea aliaților, în tentativa acestora de a-și deschide un drum spre sud-vest. Deși se fixase de comun acord ca în această zi trupele franceze să atace în același timp cu trupele engleze, generalul Blanchard îl anunță pe Gort că nu poate declanșa ofensiva decît a doua zi. Lordul Gort își dă seama că și ziua de 21 mai este tardivă pentru a restabili situația și, în ciuda faptului că vecinul lui francez nu-l poate sprijini, se hotărăște să atace cu două divizii și 100 de tancuri spre Arras. Șocul este primit de divizia lui Rommel, care înregistrează mai multe pierderi decît în toate zilele de cînd începuse campania. La căderea nopții, englezii sînt forțați să se retragă în Arras. Acest atac englez produce o vie impresie în rîndurile comandamentului german. Von Rundstedt consideră că este un moment critic, von Kleist îi cere lui Guderian să-și păstreze trupele pe poziții defensive, iar divizia a 10-a este trecută în rezervă.

La Ypres are loc o conferință a aliaților prezidată de Weygand, dar de la care lipsește Gort, care conduce lupta de la Arras. Se hotărăște, în principiu, ca belgienii să se retragă și să acopere spatele trupelor engleze care vor ataca spre sud în același timp, trupele franceze de pe Somme vor ataca spre nord. După ce se discută planul, Weygand pleacă. Se discută deci un plan, ca o posibilitate de a ieși din criză, iar executarea acesteia în cazul în care se aplica, îi revenea generalului Billotte. La orele 19 se încheie conferința. Seara, Billotte pornește în automobil spre punctul de comandă al grupului său de armate, dar automobilul său se ciocnește de o camionetă și generalul moare. Timp de o zi jumătate grupul de armate nord nu mai are un comandant. Abia în 23 este numit Blanchard în locul lui Billotte, dar numirea lui este confirmată oficial în 25 la miezul nopții. Pînă la moartea lui Billotte, regele Bel-

giei și Gort erau subordonați generalului francez, dar după 21 mai ei sînt subordonați lui Blanchard, care nu este investit cu puteri pentru a decide mari operații și care nici nu știe ce s-a discutat la Ypres. Abia în ziua de 22 mai Blanchard află de la Gort și de la șeful misiunii militare franceze în Belgia, care au fost intențiile lui Weygand. După cum afirmă un comentator, Weygand „a pierdut ore prețioase ca să caute pe un absent (Gort) și să-l indoctrineze pe un condamnat la moarte (Billotte)“. Din această pricină, acțiunile aliaților sînt executate la întîmplare, fără nici o șansă de reușită.

22 mai, conferință la Vincennes la care asistă Churchill și Paul Reynaud. Weygand le explică planul său : grupul nord să atace spre sud armatele de pe Somme spre nord. Pentru reușita acestei acțiuni, Weygand cere ca aviația engleză să renunțe la bombardarea Hamburgului și altor orașe germane și să sprijine această acțiune menită să salveze situația trupelor aliate. Churchill este de acord, dar reprezentantul aviației engleze arată că avioanele de vînătoare nu pot interveni cu succes pentru că benzina nu le ajunge decît pentru dus-întors și 20 de minute de zbor, în zona de operații. În schimb, avioanele de bombardament vor hărțui liniile de comunicații inamice.

În 23 mai, Weygand îi avertizează pe șefii militari aliați despre acțiunea discutată în 22. Dar, în 23 situația de pe front se schimbase în mod radical față de ziua de 19, cînd Weygand concepea manevra sa. Prin spațiile deschise de tancuri, infanteria motorizată și alte trupe germane ocupaseră poziții succesive pe care se instalaseră solid și, în ziua de 23, cînd Weygand îi punea în temă pe șefii armatelor de sub comanda sa asupra planului de luptă ce urma să fie aplicat, germanii iau ofensiva spre nord. Tancurile lui Guderian înaintează spre nord-est. Calais este blocat, Boulogne de asemenea. Rommel depășește Arras, amenințînd spatele trupelor engleze. Fericit, acesta rezumă situația diviziei a 7-a, într-o scurtă scrisoare trimisă soției : „Pentru divizia mea este un triumf. Totul merge bine. Dinant, Philippeville, străpungerea liniei Maginot (de fapt fortificațiile rudimentare de la nordul acesteia) o înaintare de-a curmezișul Franței de 65 de kilometri într-o noapte pînă la Cateau, apoi Cambrai, Arras, mereu departe înaintea tuturor“.

Gort, despre planul lui Weygand, după înaintarea lui Rommel : „În ceea ce privește planul Weygand, nimic n-a fost verificat, pus la punct, coordonat, nici un general francez n-a fost vreodată invitat să participe la o acțiune mai nebuloasă și mai puțin încurajatoare“. La insistențele lui Churchill, Gort se adresează lui Blanchard pentru a se ajunge la o sincronizare a acțiunilor trupelor engleze cu cele franceze, dar generalul englez nu primește nici o informație în legătură cu „poziția exactă a forțelor noastre, nici cu aceea a inamicului“... nu este informat nici cînd trebuie să acționeze. În noaptea de 23—24 iunie, Gort decide retragerea trupelor spre Canal pentru a le transporta în Anglia. În felul acesta, planul lui Weygand cade.

Încercările armatelor franceze de a depăși Somme în 24 iunie sînt nefructuoase : unități obosite, unități neantrenate, acțiuni purtate la întîmplare prin angajarea unor mici detașamente. În seara aceleiași zile Weygand își dă seama că manevra concepută de el este inexecutabilă. Încercuirea grupului de armate din nordul Franței era o realitate. Un spațiu restrîns pe coasta franceză era încă neocupat de germani. Pentru 25 iunie, Guderian proiecta cucerirea localității Dunkerque. Dinspre răsărit, armatele a XVIII-a și a VI-a germane atacau în aceeași direcție.

Dar, în ziua de 25 mai, cînd Guderian se afla la 16 km de Dunkerque, trupele germane primesc ordin să se oprească, dînd în felul acesta corpului expediționar englez posibilitatea să se retragă.

Ordinul lui Hitler, din 25 mai, a fost viu comentat, Churchill, în memoriile sale, consideră că Hitler a comis această greșeală din dorința de a oferi Angliei o șansă de a trata în condiții onorabile, iar în alt rînd crede că von Rundstedt ar fi oprit blindatele din proprie inițiativă. Guderian respinge ambele presupuneri și crede că numai dorința lui Görnig de a cuceri lauri l-a făcut pe comandantul aviației să obțină aprobarea să lichideze, cu aviația, corpul expediționar britanic. Zadarnic Guderian cere permisiunea să lanseze tancurile în mijlocul masei de oameni care se îngrămădeau în jurul portului Dunkerque și să desăvîrșească încercuirea și capturarea trupelor engleze. Brauchitsch este de acord, Hitler își menține punctul de vedere, recurge, sub presiunea generalilor, la ar-

bitrajul lui von Rundstedt, care nu poate face altceva decât să aprobe ordinul comandantului suprem.

Aviația germană nu poate opri imbarcarea corpului expediționar britanic, care se face, precipitat, în ziua de 25, în noaptea de 25 spre 26 și în dimineața zilei de 26. La prînz, 26, Hitler ordonă ofensiva armatelor germane spre Dunkerque, dar manifestă rezervă în privința angajării blindatelor care trebuie menajate pentru actul doi al campaniei : distrugerea armatei franceze și ocuparea Franței. Protejată de aviația engleză, care doboară 262 de aparate germane și pierde, ea însăși, 133, armata engleză, resturi ale armatei franceze, se imbarcă și Gort reușește să salveze 366 162 de oameni, dintre care 224 320 englezi.

Unii au considerat oprirea ofensivei germane, din 25 mai, ca o primă mare eroare strategică comisă de Hitler. Guderian o consideră eroare fatală, pentru că încercuirea și capturarea trupelor engleze ar fi împins, poate, Anglia să trateze sau ar fi îngăduit reușita unei invazii a Angliei.

La 27 mai, armata belgiană capitulează. Armata franceză se grupează în jurul orașului Lille. La 1 iunie, Lille capitulează, după ce armata franceză epuizase munițiile.

Toată atenția Înaltului comandament german este concentrată asupra „planului roșu“, plan care urmărea scoaterea Franței din luptă.

Von Bock formează, cu grupul său de armate, aripa dreaptă a armatei germane. După trecerea râului Somme, misiunea sa era aceea de a cuceri nordul și vestul Franței, pînă la Atlantic. Avînd în vedere spațiul mare pe care trebuia să-l cucerească, acestui grup îi sînt detașate 6 divizii de tancuri din cele 10 cîte operau în Franța.

Von Rundstedt, cu grupul său de armate, forma centrul oastei germane, dacă considerăm ca aripă stîngă armatele lui von Leeb stabilite pe Rin în fața liniei Maginot. Hitler ordonă formarea unei grupări de tancuri, sub comanda lui Guderian, alcătuită din patru divizii (corpul 39 Schmidt și corpul 41 Reinhardt) plus două divizii motorizate. Această grupare este atașată armatei a 12-a List. Armatele de sub comanda lui Rundstedt aveau sarcina să treacă Aisne și să înainteze spre sud, încercuind cît mai multe trupe franceze care se aflau în zona liniei Maginot.

Pentru apărarea frontului de pe Somme, Weygand dispunea de 66 de divizii și o divizie engleză. Dar aceste uni-

tăți sînt mai puțin solide decît la începutul războiului : în loc de trei regimente de infanterie, o divizie avea acum două. Majoritatea tancurilor și trupelor motorizate fuseseră pierdute în nord. De Gaulle, făcut general de Weygand, trece la reconstituirea unor unități de tancuri, care nu valorau nici cît două divizii de tancuri germane.

Guvernul francez spera să obțină ajutoare din Anglia, mai ales aviație, și solicită în repetate rînduri avioane și ajutor american. Roosevelt își exprimă regretul său personal că nu poate face nimic, totul depinzînd de Congres. Churchill, deși ar dori ca Germania să atace în acel moment Marea Britanie, pentru a da răgaz Franței să-și organizeze rezistența, este de părere că numai un război de guerilă ar avea sorți de izbîndă. Ultima ipoteză nu convine guvernului francez și nici multor reprezentanți ai administrației locale. Guerilă înseamnă distrugeri, sacrificii uneori inutile ! ! ! În ceea ce privește aviația, Churchill demonstrează că este singura lui armă pentru a salva Anglia. Dacă pierde Anglia, totul este pierdut, de aceea trebuie salvată insula „și dacă putem să menținem controlul în aer și mările deschise vom cîștiga“ ; atunci și Franța va fi salvată. La cea de-a doua întîlnire din 13 iunie, Churchill nu poate promite decît două lucruri : că va face un apel călduros către Roosevelt și că, în momentul în care regimul hitlerist va fi distrus, Franța va fi restabilită în onoarea și demnitatea sa.

Ținîndu-se seama de superioritatea numerică a adversarului, care suferise pierderi neînsemnate în prima parte a campaniei, în timp ce armata franceză pierduse 30 de divizii, Weygand încearcă să-și regrupeze puținele forțe cîte rămăseseră, în așa fel încît să acopere frontul care se întindea de la Marea Mîneei pînă în zona Sedanului, aripa dreaptă a forțelor franceze sprijinindu-se pe linia Maginot. În același timp păstrează în rezervă un număr destul de mare de divizii cu ajutorul cărora nădăjduia să blocheze rupturile făcute în primele linii.

Hitler ar dori ca ofensiva spre sud să înceapă la 31 mai. Trupele sînt prea obosite, drumurile sînt supraaglomerate de civili, de militari, încît se dau cîteva zile pentru odihnă și concentrarea pe noile poziții.

Aceleași greutăți le întîmpină și comandamentul francez, care consideră că germanii, din aceleași motive, nu pot începe ofensiva mai devreme de 10 iunie.

Von Bock atacă în 5 iunie. Diviziile 5 și 7 de tancuri reușesc să rupă frontul francez, deși rezistența franceză este mult mai bine organizată. Rommel ordonă evitarea aglomerațiilor urbane și, în ziua de 8 iunie, se apropie de Rouen. Armata a X-a franceză este ruptă în două, corpul 9, fiind încercuit, este forțat să capituleze în 12 iunie.

În 9 iunie, Rouen este ocupat și în zorii aceleiași zile începe ofensiva grupului de armate von Rundstedt. Grupul de tancuri Guderian se lansează în direcția platoului Langres, spre granița elvețiană. Timp de două zile se dau lupte înverșunate, francezii demonstrând, în această a doua fază a campaniei, o voință de a se bate pe care n-o manifestaseră mai înainte. În fața superiorității inamice nu pot rezista în cîmp deschis, dar fiecare sat și oraș devin puncte de sprijin, pe care germanii cu greu le pot cucerii.

În 10 iunie, Mussolini declară război Franței. Se plînge că toți se vor înfrupta din laurii și prada războiului, în timp ce lui îi vine foarte greu să rămînă cu miinile goale. Comunicatele militare vorbesc de simple hărțuiri. Mussolini cere o ofensivă, măcar cîteva mii de morți (sic!) ca să poată formula revendicări. Guvernul francez se retrage la Tours.

Ajungînd pe malul Senei, în 10 iunie, Rommel se îndreaptă spre nord, pentru a definitiva încercuirea aripei stîngi a armatei franceze, după care își continuă drumul spre vest, uneori deplasîndu-se cu 240 de kilometri pe zi.

În 14 iunie guvernul se retrage spre Bordeaux, în aceeași zi trupele germane defilează pe Champs Elysées, iar Langres este cucerit noaptea de blindatele lui Guderian. Linia Maginot nu-și mai avea nici o rațiune.

Se face un plan de a rezista în Bretagne, dar armata franceză nu mai există decît în teorie. Cînd generalului Altmayer, care trebuia să apere fortăreața Bretagne, i se pun la dispoziție patru divizii, acestea nu existau. Cu ce poate strînge generalul francez, totalizează 50 000 de fugari din 17 divizii, din care nu se pot organiza decît cîteva batalioane. În 16 iunie este capturat, cu trupe cu tot, în Rennes.

Grupul de armate din est nu poate fi retras la timp. Ca să scape de încercuire ar fi trebuit să se deplaseze cu 250 km pe zi. Dar Guderian, după cucerirea localității Langres, se îndreaptă spre granița Elveției, care este atinsă

în ziua de 17. Anunțind O.K.W., Hitler, este pus la curent, dar nu crede : „Raportul vostru se bazează pe o eroare, răspunde el lui Guderian, vreți să vorbiți probabil de Pontailier-sur-Saône“. Guderian : „Nici o greșală. Mă aflu personal la Pontarlier pe granița elvețiană“. Cele trei armate franceze, care formau grupul de est, sînt încercuite. În aceeași zi, de Gaulle pleacă în Anglia, de unde lansează apelul la rezistență. Churchill se plînge că nu i s-a adus un nume. Despre de Gaulle nu știa nimic !

În 19 iunie, Rommel ajunge pe coasta Atlanticului și ocupă Brestul. Weygand și guvernul francez își dau seama că Franța este înfrîntă. Problema se pune cine va semna armistițiul. Guvernul e de părere că militarii trebuie să facă acest gest, iar militarii îl socotesc o dezonoare. Pînă la urmă, președintele republicii îl însărcinează pe Pétain să trateze și, la 22 iunie, se semnează armistițiul la Ret-hondes, în același vagon în care Germania semna înfrîngerea ei în primul război mondial.

Armata germană pierdea, în războiul pentru cucerirea Franței, 146 492 oameni — versiunea germană, sau 156 556 — versiunea engleză.

Am insistat asupra acestei campanii pentru că, în ansamblul situației politice și militare europene, căderea Franței joacă un rol de cea mai mare importanță.

Din punct de vedere militar, se reeditează campania din 1806, cînd Prusia este înfrîntă într-o lună. De data aceasta, imaginativi, plini de inițiativă, inspirați, sînt generalii nemți și în special conducătorii armatelor blindate, dintre care două nume se impun : Rommel și Guderian. Francezii, în contrast cu imaginea obișnuită despre rasa latină, sînt metodici ; rutina și lenea de a gîndi domnește în sferele înaltului comandament, sînt prezumțioși. Un general francez consideră că locul lui este la un punct de comandă cît mai departe de linia frontului pentru a judeca situația în ansamblu. Guderian doarme cu șapca în cap pe paie, în noaptea de 10 spre 11 iunie, numai cîteva ore.

În campania din Franța iese în evidență rolul blindatelor într-un război de mișcare, rapid, care îngăduie mereu posibilitatea de a imagina noi manevre, cît mai îndrăznețe și pe spații mari.

Căderea Franței produce o adîncă impresie, pentru că, pînă la începutul lunii mai 1940, Franța, prin forța ei economică, prin organizarea ei militară, era una din ma-

rile puteri ale lumii. Remilitarizarea Renaniei, Anshlusul, ocuparea Cehoslovaciei, înfrângerea Poloniei erau acte secundare, din punct de vedere politic și militar, față de prăbușirea Franței în numai șase săptămâni. Hitler concepușe toate acțiunile, care premerg campania din Franța. El este acela care gîndește, în același timp, cu von Manstein, considerat drept cel mai bun strateg din armata germană, planul de a da lovitura de la Sedan, surprinzînd, prin inedit și îndrăzneală, un comandament a cărei gîndire militară era cu cîteva decenii în urmă. Aceste succese îl fac să creadă în alte succese, și mai mari, îi confirmă lui Hitler încrederea, pe care el o avea, în geniul său militar.

În această campanie, Hitler comite, însă, două mari erori : împiedică încercuirea și capturarea englezilor la Dunkerque și nu are un plan pentru cucerirea Angliei. El a crezut mereu că Anglia va trata, mai ales după înfrîngerea Franței, deși, după cum mărturisea el însuși în 1935, ceea ce-l impresionase mai mult, în primul război mondial, a fost tenacitatea englezilor. În 1939 cînd atacă Polonia și în 1940 la Dunkerque, Hitler nu-și mai amintește de propria sa experiență, pentru că el dorea cu toată ardoarea ca să încheie o pace cu Anglia.

Cînd Churchill, impresionant de dezastrul militar al Franței, anunță la radio că Anglia va duce mai departe războiul, pe apă, în aer, pe uscat, în insulă, în colonii, oriunde, pînă la înfrîngerea Germaniei, Hitler își aduce aminte de tenacitatea engleză și cere generalilor săi să stabilească un plan pentru cucerirea Angliei, intitulat „Seelöwe“. Dar Germania și armata germană nu aveau mijloacele necesare pentru o asemenea acțiune. Atunci Hitler a recurs la aviație, încercînd să sfarme rezistența Angliei, prin distrugerea marilor centre industriale, a porturilor și în primul rînd a Londrei, deși nici el și nici oamenii lui nu credeau într-un rezultat, poate, în afară de Göring, comandantul aviației. Deși superioară numeric față de cea engleză, aviația germană nu era atît de mare încît să decidă soarta Angliei, iar calitativ aviația engleză, cel puțin a avioanelor de luptă, era superioară celei germane. În perspectivă, indiferent de pierderile suferite de aviația engleză, pierderile suferite de cea germană erau irecuperabile dintr-un anumit punct de vedere : orice avion german doborît însemna și pierderea unui pilot.

Piloții englezi, care se puteau salva, cădeau pe pământul țării lor și puteau relua lupta, mai ales că producția avioanelor de război era în continuă creștere în Anglia.

Lupta aeriană împotriva Angliei începe la 12 august 1940. La 29 septembrie Hitler și-a dat seama că n-a putut cuceri spațiul aerian al Angliei, aviația acesteia marcând un spor de agresivitate la sfârșitul acestei luni.

De la 27 august Hitler ordonă transferarea a 10 divizii din vest spre est. Ceea ce însemna că renunța la intenția de a cuceri Anglia și se pregătea pentru atacul împotriva Uniunii Sovietice. Rezistența Angliei îl constrânge pe Hitler să-și disperseze forțele, lăsând o parte din armata germană ca să apere coasta Atlanticului și a Mării Minecii. Cucerirea Danemarcei, a Norvegiei, Olandei, Belgiei și Franței presupunea ocuparea și păstrarea lor, începând de lângă cercul polar și până în golful Biscaiei. Ori, experiența demonstrează că este mai ușor să cucerești decât să păstrezi ce-ai cucerit și evenimentele ulterioare aveau să confirme, încă odată, acest adevăr.

MOSCOVEI

(1941)

22 iunie 1941. La orele trei și cincisprezece minute artileria germană intră în acțiune. La orele trei și patruzeci de minute aviația germană bombardează fortificațiile făcute de Armata Roșie, dar mai ales, atacă aerodroamele, distrugînd la sol, o mare parte din aviația sovietică, alcătuită, în această zonă, din cele mai bune și mai noi tipuri de avioane. La orele patru și cincisprezece minute, în sectorul grupului de armate centru, tancurile lui Guderian încep traversarea Bugului.

Războiul începe fără declarație de război și se va termina fără să se încheie pace !

În felul acesta începe una dintre cele mai mari bătălii pe care le cunoaște istoria militară, cea mai importantă bătălie terestră din cel de-al doilea război mondial.

Atacul german este brutal, prin surprindere. Aceasta nu înseamnă că oamenii politici și militari sovietici nu se așteptau la o lovitură, fără o prealabilă declarație de război. În școlile militare, o asemenea ipoteză este privită ca ceva normal, care face parte din strategia războiului modern. Dar Stalin și comandanții militari nu se așteptau ca acest război să înceapă atît de devreme. U.R.S.S. nu dorea războiul din două motive esențiale : industria sa de război fusese reprofilată pentru producerea unor tipuri noi de tancuri, avioane, tunuri (acum începe producția Katiușelor), branduri. Abia în anul 1942

— după declarația specialiștilor — armata sovietică ar fi fost dotată cu cel mai modern armament. Pregătirile militare se făceau într-un ritm din ce în ce mai accelerat. Timp pentru desăvârșirea lor părea să fie suficient. Stalin considera că nici Germania hitleristă nu avea interesul să dezlănțuiască un război împotriva Uniunii Sovietice, atita vreme cît războiul cu Anglia nu fusese terminat. Nu erau numai presupunerile lui Stalin, Molotov, Jukov sau a celorlalți militari și oameni politici. Așa gîndeau și Hitler, și ofițerii din înaltul comandament al armatei germane. Un război pe două fronturi ar fi fost o eroare grosolană. Primul război demonstrase la ce rezultate funeste poate duce o asemenea politică.

În ciuda acestor considerente, Hitler începe totuși războiul. Era pregătită armata germană pentru un război cu U.R.S.S. ? Părerile erau împărțite. Unii ofițeri, în special cei din anturajul lui Hitler, erau foarte optimiști în privința rezultatelor unui război împotriva Uniunii Sovietice. Jodl declara : „La trei săptămîni după începerea ofensivei noastre, acest castel de cărți de joc (U.S.) se va prăbuși“. Victoriile obținut în vest, cu atita ușurință, dau încredere multor ofițeri superiori germani în reușita unui război fulger. Experiențele lui Carol XII și Napoleon sînt uitate. Hitler era convins că dintr-o singură lovitură, armata sovietică va fi nimicită. Ribbentrop, ministrul său de externe, manifesta același optimism.

La 18 decembrie 1940 O.K.W. pune la punct directiva numărul 21, cunoscută sub numele de „planul Barbarossa“. În această directivă se preciza că „Forțele armate germane trebuie să fie gata pentru a învinge Rusia sovietică printr-o operație militară rapidă, încă înainte de a se termina războiul împotriva Angliei“, iar obiectivele strategice ale armatei germane sînt trasate în felul următor : „Masele de trupe ale armatei rusești, care se află în partea de vest a Rusiei, trebuie să fie nimicite prin operații îndrăznețe însoțite de înaintarea unităților de tancuri pe mare adîncime. Trebuie împiedicată retragerea unităților capabile de luptă în spațiile vaste ale teritoriului rus. Scopul final al operației este de a ne delimita de Rusia asiatică de-a lungul liniei generale Arhanghelsk-Volga“.

Hitler era convins că armata sovietică va fi înfrîntă într-o singură bătălie de mari proporții, înainte să vină iarna. Guderian arăta că „În comandamentul suprem al forțelor

armate și în comandamentul forțelor de uscat se sconta cu atita certitudine că pînă la începutul iernii campania se va termina, încît pentru trupele de uscat se prevăzuse echipament de iarnă numai pentru fiecare al cincilea soldat“.

Așadar, în ochii lui Hitler și ai comandamentului armatei germane înfrîngerea Rusiei sovietice era privită ca sigură și încă într-un timp foarte scurt.

Pe de altă parte, faptul că S.U.A. se decid să acorde ajutor Angliei, îl face pe Hitler să considere că numai ocuparea U.R.S.S. îi va asigura resursele materiale necesare pentru a face față unui asemenea colos. Gafele aliatului său de la Roma, îl determină pe Hitler să intervină în sud-estul Europei și în primăvara anului 1941 sînt ocupate Grecia, Albania, Iugoslavia. Ultima țară este cucerită în urma unei acțiuni fulgerătoare care se încheie cu pierderi incredibil de mici pentru armata germană. Dar aici armata germană este pusă pentru prima dată în fața unei noi forme de luptă : lupta de partizani și Hitler este constrîns să lase 7 divizii în sud-estul Europei.

Planul „Barbarossa“ a fost criticat de unii istorici militari, dar ceea ce este interesant e că încă din momentul conceperii lui, acest plan stîrnește consternarea unora dintre cei mai buni generali germani. Prin punerea în aplicare a acestui plan, Germania făcea greșeala de a lupta pe două fronturi. Din cele 205 divizii, cite avea armata germană, 38 de divizii erau dispersate : 12 în Norvegia, 7 în sud-estul Europei, două în Libia și trei armate în Franța. Rămîneau disponibile 145 de divizii. După Guderian, Germania lui Adolf Hitler nu avea resursele Germaniei din 1914 pentru a duce un război pe două fronturi.

Pe lingă aceasta, deși dotarea armatei germane cu tehnică nouă de luptă pare impunătoare, deși numărul diviziilor de tancuri sînt dublate față de campania din Franța, în realitate, Germania începe războiul împotriva U.R.S.S. cu 3 200 de tancuri, deci cu numai 700 de tancuri mai mult ca în 1940. În discuțiile purtate cu membrii delegațiilor franceze și engleze în 1939, Șapoșnikov arăta că Uniunea Sovietică poate pune în acțiune 120 divizii infanterie, 16 divizii cavalerie, 5 000 tunuri, 9 000—10 000 tancuri și 5 000—5 500 avioane. Guderian, în lucrarea lui din 1937, considera că Uniunea Sovietică posedă 17 000 blindate. Cenzura a îngăduit să se publice cifra de 10 000. Superio-

ritatea numerică era de partea armatei sovietice ; un adevăr pe care Hitler și anturajul său refuzau să-l recunoască.

Și cu aceasta ajungem la greșeala cea mai mare pe care a făcut-o Hitler și clica lui : desconsiderarea adversarului, ca putere militară.

Desconsiderând poporul rus, socotit ca aparținând unei rase inferioare, desconsiderând puterea Uniunii Sovietice, Hitler era sigur de victorie, din care pricină ia măsuri pentru exterminarea populației din regiunile supuse. Din indicațiile date de Hitler se poate reține această directivă care încalcă cele mai elementare principii ale umanității și depășește orice închipuire prin monstruozitatea ei : „Dacă trimit floarea națiunii germane în infernul războiului, vărșind fără pic de milă prețiosul singe german, nu încapе în doială că am dreptul să nimicesc milioane de oameni dintr-o rasă inferioară, care se înmulțesc ca viermii“. Cu două zile înainte de începerea agresiunii, Rosenberg, unul dintre căpeteniile naziste, declara cu cinism : „Nu ne considerăm obligați cituși de puțin să hrănim pe seama acestor regiuni fertile și poporul rus“. În același spirit von Reichenau spunea că „Asigurarea hranei pentru locuitorii pașnici și pentru prizonierii de război este un umanitarism inutil“.

O.K.W-ul a dat dispoziție în legătură cu comportarea soldaților în teritoriile ocupate. Potrivit acestor dispoziții, li se acorda soldaților germani libertatea totală în comportarea lor față de populația civilă. S-au dat dispoziții ca să fie împușcați comisarii căzuți prizonieri și, în general, orice act care încălca justiția militară, nu s-a pedepsit. Cele două ordine au constituit o rușine pentru Germania și pentru soldatul german. Aprecierea îi aparține lui Guderian. Atrocitățile care însoțesc orice acțiune militară capătă, în timpul războiului împotriva Uniunii Sovietice proporții nemai-pomenite.

Dispozitivul celor două armate în preziua atacului german din 22 iunie.

Ca și în campania din Franța armata germană va acționa cu trei grupuri de armate : Grupul de armate nord, sub comanda feldmareșalului von Leeb, format din armata a XVIII-a, generalul von Kùchler, armata a XVI-a, generalul Busch, grupul patru de blindate, generalul von Hùppner și flota I-a aeriană, colonel-general Keller. Total : 20 de divizii infanterie, trei divizii de tancuri și trei divizii motorizate. Cele trei divizii blindate aveau 570

de tancuri. Flancul stîng al grupului de armate nord era asigurat de 17 divizii finlandeze și patru divizii germane (două de infanterie, două motorizate).

Grupul de armate centru, sub comanda feld-mareșalului von Bock, era alcătuit din armata a IX-a, generalul Strauss, armata a IV-a, feld-mareșalul von Kluge, grupul trei blindate, generalul Hoth și grupul doi blindate, generalul Guderian, plus flota a II-a aeriană, feld-mareșalul Kesselring. Total : 31 divizii de infanterie, 9 divizii blindate, 7 divizii motorizate și o divizie de cavalerie. Cele 9 divizii blindate aveau 930 de tancuri.

Grupul de armate sud sub comanda feld-mareșalului von Rundstedt format din armata a VI-a von Reichenau, armata a XVII-a, general von Stülpnagel, armata a XI-a, generalul von Schobert, grupul întii blindate, generalul von Kleist, corpul 3 italian, o divizie slovacă și flota a IV-a aeriană, colonel-general Löhr. Total : 30 divizii de infanterie, cinci divizii blindate, patru motorizate, patru divizii italiene, o divizie slovacă. Diviziile blindate aveau 750 de tancuri.

Flancul drept al grupului de armate sud era asigurat de armata a XI-a germană și armatele trei și patru române sub comanda mareșalului Antonescu.

În fața trupelor germane se aflau, după cum raporta la 13 iunie șeful statului major al armatei sovietice, 149 de divizii și o brigadă de infanterie independentă. Cele 149 de divizii erau împărțite în patru regiuni militare : Regiunea Baltică, 19 divizii de infanterie, 4 de tancuri, 2 mecanizate, și o brigadă independentă sub comanda mareșalului Vorosîlov ; Regiunea de vest, numită de nemți grupul Bielorus, 24 divizii de infanterie, 12 de tancuri, 6 mecanizate, 2 de cavalerie sub comanda mareșalului Timošenko ; în Regiunea Kiev (sau grupul Ucrainean) erau 32 de infanterie, 16 de tancuri, 8 mecanizate, 2 de cavalerie sub comanda mareșalului Budionii și Regiunea Odesa unde se aflau 13 divizii de infanterie, 4 de tancuri, 2 mecanizate și 43 de cavalerie. În nord se afla grupul finic format din 20 divizii de infanterie, două de cavalerie și 5 brigăzi blindate sub comanda generalilor Merețkov și Govorov.

În linii mari cele două armate sînt de forță egală ca număr de oameni, avioane, tancuri etc.

La 14 iunie, Hitler îi convoacă la Berlin pe comandanții grupurilor de armate și de tancuri explicîndu-le moti-

vele pentru care s-a hotărît să atace Uniunea Sovietică. Avînd în vedere riscurile pe care le comporta o asemenea acțiune, Guderian găsește insuficient fundamentate planurile lui Hitler. Nu aceleași păreri le împărtășesc ofițerii de la O.K.W. și de la O.K.H.¹.

Grupurile de armată germane sînt despărțite de mlaștinile Pripetului încît, pentru faza inițială a operațiilor nu se poate stabili o cooperare strînsă între grupul de centru și grupul de armate sudic. În directivele inițiale care se dau șefilor de armate nu se stabilește cu precizie un obiectiv principal pentru cele trei grupuri de armate. Din felul cum sînt dispuse trupele germane este evident că efortul principal va fi făcut pe centru, grupul de armate von Bock este cel mai numeros, are cele mai multe divizii blindate. Von Brauchistch și Halder sînt de părere că efortul principal și scopul loviturii principale ar trebui să fie cucerirea Moscovei. Această mare aglomerare urbană reprezenta nu numai centrul politic al statului sovietic, dar avea și o mare importanță strategică pentru că de aici plecau radial căile ferate în întreaga Uniune Sovietică, aici se afla plasată o mare parte din industria sovietică. Ocuparea Moscovei însemna anihilarea posibilităților de aprovizionare pentru armatele sovietice și, în același timp, posibilitatea pentru armata germană de a se folosi de căile ferate rusești. Hitler nu este însă de acord cu acest plan. După părerea dictatorului nazist, Moscova nu reprezenta decît o importanță minoră care obseda minților copleșite de amintirile trecutului. După părerea sa, Leningradul și Stalingradul erau pilonii bolșevismului și căderea acestor două localități însemna prăbușirea comunismului. Din această diferență de concepții se naște directiva 21 care reprezintă un compromis între punctele de vedere ale generalilor și punctul de vedere al lui Hitler. Se fixează, în consecință, ca obiectiv inițial,

¹ Organizarea conducerii armatei germane era de la începutul războiului aceasta : Comandant suprem Hitler. Urma Înaltul comandament al forțelor armate (Ober Kommando der Wehrmacht O.K.W.) cu Keitel comandant șef și Jodl șeful statului major. O.K.W.-ului îi erau subordonate înaltul comandament al armatelor terestre (O.K.H.): comandant șef von Brauchitsch și șeful statului major Halder ; Înaltul comandament al forțelor aeriene (O.K.L.), comandant șef Göring, șeful statului major Jeschonnek și Înaltul comandament al marinei (O.K.M.), comandant șef Raeder, șeful statului major Schniewind.

pe care trebuia să-l realizeze grupul de armate centru, atingerea unui aliniament care să treacă prin localitățile Smolensk-Ielnia-Roslav. După aceea se va vedea ce trebuie făcut. Așadar, trei mari grupuri de armate sînt lansate în direcții divergente. Spațiul imens pe care urmau să se desfășoare operațiile nu este de natură să-l impresioneze pe Hitler. Se socotește superior lui Carol al XII-lea, la fel lui Napoleon. Cînd ultimul renunță la planul de a cucerii Anglia, știa exact care este obiectivul campaniei care a dus armata franceză pînă în Boemia. Hitler este convins că sub comanda lui armata germană va ieși victorioasă. Cum? Nu interesau amănuntele. Pe măsură ce operațiile se vor desfășura, planurile sale, inspirate, vor prinde formă concretă. El se gîndește la distrugerea Armatei Roșii, nu la obiectivele strategice care obsedează pe ofițerii copleșiți de rutină. Va cucerii în cîteva săptămîni Rusia europeană, după care trupele germane vor fi demobilizate și războiul va fi continuat pe mare și în aer pînă la capitularea Angliei.

În ciuda acestor erori de concepție militară, armatele germane obțin în primele trei luni succese care-i întăresc lui Hitler încrederea în geniul său militar. Vom spicui din *Istoria marelui război pentru apărarea patriei*, din scrierile unor istorici sovietici, sau din memoriile unor conducători ai Armatei Roșii, unele reflecții în legătură cu începutul războiului și modul în care au fost conduse primele operații ale Armatei Roșii.

Mai întii, pregătirea cadrelor de comandă. Mareșalul Jukov arăta că, în 1940, cînd inspectează marile unități din regiunea Kiev mulți comandanți „nu își însușiseră încă arta tactic-operativă la nivelul funcțiilor ocupate”.

Pe lingă aceasta, după afirmațiile aceluiași general, șef al marelui stat major în 1941, nu fuseseră realizate puncte de comandă, conducerea trupelor făcîndu-se din birourile care existau în timp de pace. În cinci ani la conducerea marelui stat major „s-au perindat patru șefi”, ceea ce nu îngăduia acestora să cunoască, în amănunt, gradul de pregătire al armatei și nici să studieze modul în care trebuia dus războiul.

Au existat deficiențe în legătură cu sistemul de transmisiuni. După *Istoria marelui război*, legăturile prin radio au fost mai puțin folosite, recurgîndu-se, de obicei la transmisiunile prin fir.

S-a cultivat o încredere nemăsurată în forța de ripostă a Armatei Roșii. În regulamentele militare se afirmă că „oricărui atac împotriva Uniunii Sovietice i se va răspunde printr-o lovitură zdrobitoare dată de forțele armate... Acțiunile armatei roșii vor avea drept scop nimicirea totală a inamicului și obținerea unei victorii hotărâtoare cu cât mai puțină vărsare de sânge“.

Deși în Armata Roșie s-a pus pentru prima dată accentul pe organizarea unor mari unități moto-mecanizate și blindate, după experiența războiului din Spania, acestea au fost desființate. Abia în 1940 începându-se organizarea unor corpuri mecanizate, dar după cum relatează Jukov „Se pare că Stalin nu avea o părere formată în această problemă și șovăia. Timpul trecea, și abia în martie 1941 a fost adoptată hotărârea cu privire la constituirea celor 20 de corpuri mecanizate pe care le solicitam“.

O altă greșală, comisă de comandamentul armatei sovietice, a constituit-o modul în care a fost alcătuit planul de operații în anul 1940 și 1941 (februarie-aprilie). Stalin considera că germanii vor ataca cu forțele principale în Ucraina din două motive: unul, bogățiile Ucrainei atît ale solului cît și ale subsolului reprezentau o valoare foarte mare pentru Uniunea Sovietică și era de așteptat ca dușmanul să încerce să cucerească mai întîi această parte. În afară de aceasta, germanii aveau tot interesul să ia ofensiva în Ucraina pentru a proteja cîmpurile petrolifere din România, care reprezentau o importanță vitală pentru aprovizionarea armatelor motorizate și de tancuri. De asemenea, pe lîngă cărbunele din Donbas, germanii vor viza petrolul caucazian, pentru că, după opinia lui Stalin, „fără aceste resurse vitale, de cea mai mare importanță, Germania fascistă nu va putea să ducă un război mare și de durată“. În consecință, în Ucraina vor fi concentrate cele mai numeroase forțe ale armatei sovietice. Deși germanii au dat lovitura principală în regiunea de vest a Uniunii Sovietice după cum vom vedea din felul în care s-au desfășurat operațiile, Stalin nu s-a înșelat întru totul.

Succesele armatei germane se explică și prin faptul că Stalin nu a crezut, pînă în ultimul moment, că Germania va ataca. Raționamentul lui era simplu: fără să fi încheiat războiul cu Anglia, Germania nu se putea angaja împotriva Uniunii Sovietice. Ar fi fost o eroare prea mare

din partea lui Hitler ca să comită un asemenea gest. Cu toate eforturile făcute pînă în vara anului 1941, armata sovietică avea nevoie de cel puțin doi ani ca să fie înarmată și pregătită în așa fel încît să respingă și să treacă imediat la ofensivă împotriva agresorului. De aceea Stalin a evitat să se creeze situații pe care germanii le-ar fi putut invoca pentru dezlănțuirea unui război, în vara anului 1941. Ca urmare, se recomandă comandanților regiunilor militare de la frontieră să nu aducă trupele în stare de luptă decît la ordinul special al Kremlinului. Așa se face că abia în mai 1941 începe transferarea armatelor 22, 21, 19, 16 și a corpului 25 din regiunile răsăritene spre frontiera de vest a Uniunii Sovietice. Nu toate aceste trupe se vor afla la timp pe poziții. Deși a fost informat de Churchill, de atașatul militar din Berlin și de serviciul de informații că germanii pregătesc un atac împotriva Uniunii Sovietice, Stalin spera că, pînă la urmă, acest atac nu va avea loc. După cum arată mareșalul Eremenko, Stalin considera informațiile despre pregătirea unui atac german ca o manevră a puterilor occidentale care doreau să împingă Germania împotriva U.R.S.S. La 13 iunie, în urma știrilor primite în legătură cu pregătirile armatei germane, mareșalul Timoșenko îi cere permisiunea lui Stalin ca trupele din regiunile de frontieră să fie aduse în stare de luptă. Stalin îi răspunde : „Ne vom mai gîndi la aceasta“. În 14 iunie Timoșenko și Jukov cer același lucru, dar Stalin le arată că asta înseamnă un război și consideră că numărul de trupe aflate pe frontiera de vest sînt suficiente pentru a face față unui atac. Cu o săptămînă înainte de declanșarea războiului agenția T.A.S.S. dă un comunicat în care se spune că „după părerea cercurilor sovietice, zvonurile despre intenția Germaniei de a călca în picioare pactul și de a întreprinde o agresiune împotriva U.R.S.S. sînt lipsite de orice temei“. În noaptea de 21 iunie, șeful Marelui stat major al regiunii militare Kiev telefonează că un transfug german a declarat că în dimineața zilei de 22 germanii atacă. Abia în noaptea de 21—22 iunie se dă directiva pentru aducerea trupelor de pe frontieră în stare de luptă, dar cu precauțiuni infinite și cu recomandarea să nu răspundă la acțiunile provocatoare ale germanilor pentru a nu se crea complicații majore.

Acțiunile de dezinformare duse de serviciul secret de informații german cît și prudența și dorința lui Stalin de a amîna izbucnirea conflictului, au făcut ca atacul german să se producă prin surprindere.

Cînd, după orele trei dimineața, încep să sosească veștile că germanii atacă, după ce Molotov este informat de ambasadorul Germaniei că războiul a început, la 7,15 minute, Stalin ordonă să se dea directiva numărul 2 în care se recomanda printre altele: „Trupele se vor năpusti cu toate forțele și mijloacele asupra inamicului și-l vor nimici în regiunile în care a violat frontiera sovietică. Fără dispozițiuni speciale trupele nu vor trece frontiera. Aviația de cercetare și de vînătoare va identifica locurile în care se află concentrată aviația inamicului și unde sînt grupate trupele lui terestre. Prin lovituri puternice ale aviației de bombardament și de asalt vor fi distruse avioanele de pe aerodromurile inamicului și vor fi nimicite principalele grupări ale trupelor lui terestre. Loviturile aviației vor fi date în adîncimea teritoriului german pînă la o distanță de 100—150 de km de graniță. Vor fi supuse bombardamentelor aeriene orașele Königsberg și Memel. Fără dispoziții speciale nu vor fi executate raiduri deasupra teritoriilor Finlandei și României“.

Jukov consideră directiva ca nerealistă. Pînă la ora la care era dată directiva, aerodroamele din regiunile militare Bielorusia, Kiev și Baltică fuseseră bombardate și cea mai mare parte a avioanelor distruse la sol.

Faptul că Stalin nu a crezut în informațiile care indicau data precisă a atacului german nu trebuie să surprindă. Sînt nenumărate cazurile similare în care și alți conducători de state sau generali nu au dat nici o importanță unor informații cărora evenimentele ulterioare le-au confirmat exactitatea.

La convorbirea care are loc în 14 iunie între comandanții grupurilor de armată și Hitler, ultimul întrebîndu-l pe Guderian, în cîte zile crede că va putea ajunge la Minsk, acesta-i răspunde că are nevoie de 5 zile. Se definea, în felul acesta tactica folosită de nemți în prima parte a campaniei: pătrunderi în adîncime cu tancurile, încercuirea cît mai multor trupe adverse. În dimineața zilei de 22 iunie tancurile lui Guderian trec la sud și la nord de fortăreața Brest-Litovsk. Podurile peste Bug și Lesna sînt surprinse intacte, pe un front de aproape 100

de km și circa o mie de tancuri se îndreaptă în plină viteză spre Slonim și Baranovici. Surprinși, soldații sovietici își revin și apără cu îndirjire fortăreața Brest-Litovsk, blocând linia ferată care merge în interiorul țării. La hotarul dinspre Prusia Orientală și Lituania, deci pe aripa dreaptă a grupului de armate centru, grupul de tancuri Hoth trece Niemenul : 840 de tancuri, 25 000 de oameni.

În Ucraina, podurile peste San și Bug sint surprinse și grupul de tancuri von Kleist, sprijinit de armatele VI și VII, începe ofensiva în fața unor trupe care încă nu ocupaseră pozițiile de luptă.

În nord, grupul de blindate Höppner, din care face parte și corpul 56 sub comanda lui Erich von Manstein, își începe ofensiva în aceleași condiții spre Leningrad.

Deși se iau măsuri energice, conducătorii armatei sovietice nu știau, în seara zilei de 22 iunie, care este situația exactă de pe front. În ziua de 23 iunie Stalin aprobă directiva numărul 3 care prevedea zdrobirea inamicului pe direcțiile principale și trecerea pe teritoriul dușmanului, dar acest ordin nu poate fi executat. Pe frontul de sud-vest, armatele sovietice rezistă cu succes, zile în șir, atacurilor germane ; unele divizii sint retrase numai atunci cînd se crează o situație periculoasă. Dacă trupele frontului de sud-vest nu au reușit să oprească definitiv înaintarea inamicului, forțele principale ale acestuia au fost reținute și epuizate în luptele care s-au dat în raionul Brodi-Dubno. Încercarea germanilor de a pătrunde rapid spre Kiev a fost oprită, sau mult întîrziată, iar pentru a relua ofensiva, a fost nevoie ca germanii să aducă trupe din rezerva strategică a armatei. În comentariile făcute de Jukov se arată că frontul de vest nu numai că era mult inferior inamicului numeric și tehnic, dar amplasarea trupelor era defectuoasă, acestea fiind expuse pericolului de a fi ușor învăluite pe flancuri. Pavlov, comandantul acestui front, se face vinovat de două greșeli : una, nu și-a adus trupele în stare de luptă, chiar dacă nu avea un ordin în acest sens ; informațiile și pregătirile care se auzeau de partea cealaltă a frontierei îl obligau să ia măsurile necesare pentru apărare ; doi, în momentul în care Guderian și Hoth au străpuns frontul de vest, amenințînd cu încercuirea trupele sale, Pavlov trebuie să ordone imediat replierea trupelor de sub comanda sa. Această greșală a fost comisă și de către trupele frontului

de sud-vest și la ea a contribuit și directiva nr. 3 din 22 iunie, prin care se ordona trecerea la ofensivă, în loc ca marile unități să se replieze prompt în interior, pe aliniamente mai ușor de apărat. În sectorul central al frontului, germanii au atacat cu forțe mult superioare în tancuri și aviație. Așa se explică succesele obținute de grupurile de tancuri Hoth și Guderian. În ziua de 24 iunie, divizia 17 de tancuri din gruparea lui Guderian ajunge la Slonim. Manevra de încercuire executată de Guderian părea încununată de succes dar, în aceeași zi, trupele sovietice, care se aflau în spate, în regiunea Bialystok, încearcă să-și deschidă drum spre răsărit și atacă pe germani la Slonim. Hitler manifestă nervozitate la vestea că rușii, deși încercuiți, continuă să se bată. De data aceasta, lucrurile nu se mai întimplă ca în occident, când trupele încercuite se considerau pierdute și depuneau armale. Guderian trebuia să lase pentru apărarea Slonimului divizia 29 motorizată, iar cu diviziile 17 și 18 de tancuri înaintează spre Minsk.

În ziua de 26 iunie, armatele a III-a, a IV-a și a X-a primesc ordin să se retragă spre Pinsk-Slonim, în aceeași zi tancurile lui Hoth ajungeau la Minsk, iar în ziua următoare corpul 47 tancuri din gruparea Guderian ajungea în aceeași localitate. Situația armatelor de pe frontul de vest devine disperată. Deși pe drumurile de acces spre Minsk, trupele sovietice se bat cu eroism, scoțind din luptă 100 de tancuri inamice, ocuparea acestei localități însemna încercuirea unui mare număr de trupe sovietice.

În aceeași zi, Stalin îl cheamă pe Jukov la Moscova. Comportarea lui Pavlov era o enigmă pentru Stalin, despre mareșalul Kulik nu se știa unde se află, iar mareșalul Șapoșnikov se îmbolnăvise. Lui Timoșenko, Jukov și Vatutin li se cere o soluție pentru situația creată. Despresurarea trupelor din punga de la Bialystok nu se putea realiza. Se pune cel mult problema retragerii acestora și eventual organizarea unor corpuri capabile să atace în spatele trupelor germane. Spre Berezina se retrăgeau trupe din raioanele Slutsk, Pinsk, urmărite de puternice unități inamice. Cei trei se decid pentru realizarea unei apărări în adâncime, organizându-se cu aproape zece armate două alinamente care să închidă drumurile de acces spre Moscova.

Pe frontul de nord grupul de armate Leeb ocupă Riga și, la 10 iulie, trupele germane ajung pe malurile lacului Pei-

pous. Deși în 18 zile de la începutul războiului sînt cucerite Lituania, Letonia, iar orașul Pskov cade la începutul lunii iulie, trupele germane nu reușesc să încercuiască mari unități ale armatei sovietice de pe frontul de nord.

La sfîrșitul lunii iunie și începutul lunii iulie grija lui Hitler și a comandantului german se îndreaptă spre lichidarea și capturarea trupelor sovietice încercuite la Bialystok.

Cu toată rezistența disperată a trupelor sovietice la 11 iulie, lupta acestora încetează. După calculele ofițerilor de la O.K.W. din 164 de divizii, cîte se considera că are armata sovietică la 22 iulie 1941, 89 erau distruse parțial sau total. Halder, șeful statului major al armatelor de uscat, nota : „Nu este o exagerare să se spună că războiul cu Rusia va fi cîștigat într-un răstimp de două săptămîni“. În ordinul de zi din 8 iunie von Bock consideră că din 32 divizii de infanterie, 8 divizii blindate, 6 motorizate și trei divizii de cavalerie, au fost distruse 22 divizii de infanterie, 7 de blindate, 6 motorizate și trei de cavalerie.

În 3 iulie la Radio-Moscova, Stalin cerea soldaților și locuitorilor Uniunii Sovietice ca „nici un vagon, nici o locomotivă, nici un kilogram de grîu, nici un litru de carburant nu trebuie lăsate în mîinile inamicului“. Se cerea „organizarea trupelor de partizani care să hărțuiască spatele inamicului, să incendieze depozitele, să arunce în aer podurile“. Plini de euforie, ofițerii O.K.W. considerau războiul ca și cîștigat. Conducătorii sovietici, deși conștienți de greutatea imense pe care trebuiau să le învingă, erau de părere că războiul de abia începea.

Mareșalul Eremenko contestă numărul diviziilor distruse sau capturate de inamic. Germanii făcuseră identificări pe baza declarațiilor prizonierilor, dar uitau un amănunt : o parte dintre aceste unități au reușit să scape din încercuire și cu efective completate vor duce războiul mai departe. Calculele O.K.W. vădesc cît de străine de realitate erau estimările lor. În sectorul de nord al frontului, se considera că 12 sau 15 divizii inamice au fost distruse complet. După părerea lui von Bock, acum trebuia exploatată victoria. Paul Carell notează ironic : victoria împotriva cui ? Reprezentau cei 300 000 de prizonieri jumătate din armata sovietică așa cum socotea Halder ? Uitau statisti-

cienii germani că resursele Uniunii Sovietice îngăduiau conducătorilor lor militari să mobilizeze circa 16 000 000 de oameni ?

Aparent, războiul fulger se desfășoară așa cum fusese preconizat de Hitler și de ofițerii O.K.W.-ului. După cucerirea Minskului, se vede cât de inadecvată este folosirea marilor unități de tancuri, adică, slăbiciunea se manifestă chiar în domeniul în care excelează armata germană. Grupurile de tancuri Hoth și Guderian sînt subordonate de von Bock mareșalului von Kluge, iar mareșalul von Kluge este departe de a împărtăși modul de a gândi al conducătorilor de tancuri. La 30 iunie Hoth și Guderian hotărâsc să continue ofensiva spre Smolensk. O.K.H. este de acord ca unitățile blindate să ocupe trecerile de pe Berezina (la Borisov), podurile de pe Nipru la Rogacev, Moghilev și Orșa și cele de pe Dvina la Vitebsk și Polotsk. La 1 iulie, tancurile lui Guderian ajung la Berezina, dar von Kluge oprește divizia 17 de tancuri pentru luptele cu trupele sovietice încercuite la vest de Minsk. A doua zi, elemente ale acestei divizii se îndreaptă spre Borisov, fără ordinul lui Guderian, același lucru îl fac și unele unități de tancuri ale lui Hoth. Pînă să se lămurească neînțelegerea, mareșalul hotărîse trimiterea lui Guderian și Hoth în fața consiliului de război pentru încălcarea ordinelor. La Borisov Eremenko aruncă în luptă toate unitățile disponibile, inclusiv școala de tancuri de la Borisov. Printre unitățile trimise să apere trecerea Berezinei se afla și divizia 1 infanterie motorizată Moscova sub comanda generalului maior Kreize. Dotată cu tancuri T-34, Kreize oprește divizia 18 tancuri a lui Guderian, timp de două zile. Abia în ziua de 3 iulie, Guderian reușește să depășească Borisovul. Specialist în tancuri, Guderian își dă seama de importanța pe care o reprezintă apariția pe cîmpul de luptă a noilor tipuri de blindate sovietice.

Pe frontul de sud-vest, von Rundstedt este constrîns să ducă o luptă frontală. La 4 iulie trupele sale ajung în raionul Novgorod-Volînsk, dar nu pot depăși fortificațiile din acest sector și retrăgîndu-și forțele atacă la sud, în direcția Berdicev-Jitomir pe care le cucerește la 7 și respectiv 9 iulie, amenințînd cu încercuirea armatele XII, XXVI, și VI dar la 9 iulie un contraatac cu corpurile mecanizate 4, 15 și 16 în direcția Berdicev și un contraatac

executat cu armata V-a dispre nord îl forțează pe Rundstedt să se oprească la Jitomir după o săptămână de lupte îndirjite.

În nord, înaintarea germană înregistrează progrese minime, iar de la 18 iulie la 8 august pe acest front nu se mai produce nici o acțiune importantă din partea armatei germane. După trei săptămîni de la începutul ofensivei germane rezultatele sînt spectaculoase. Cel puțin în aparență. Numai numărul de tancuri rusești distruse sau capturate în acest răstimp era dublu față de cel pe care germanii îl aveau la începutul ofensivei. Dar mai trebuie calculate și pierderile înregistrate de germani : 100 000 de oameni, 1 284 de avioane, 1 500 de tancuri, deci jumătate din blindatele cu care armata germană începuse ofensiva la 22 iunie 1941.

După ce Guderian traversează Berezina, începe bătălia pentru Smolensk. Primul obstacol : Niprul și armatele sovietice de pe acest aliniament. Din partea O.K.H. nici o instrucțiune în legătură cu continuarea operațiunilor. Guderian consideră că directiva inițială de a înainta pînă la Smolensk — Ielnea-Roslav rămîne valabilă și fără să ceară îngăduința superiorului său se hotărăște să continue ofensiva, Hoth gîndește și acționează în același spirit. Moghilevul, Orșa erau ocupate de puternice forțe și, în ciuda luptelor violente care se dau în jurul acestor localități, germanii nu pot înainta. Între timp, noi trupe se concentrează în regiunea Gomel. Pentru grupurile 2 și 3 de tancuri problema care se punea era aceea de a încerca trecerea Niprului numai cu tancurile și trupele motorizate sau să aștepte și armatele de infanterie. Ultima variantă prezenta mai puține riscuri, dar însemna o întîrziere de 14 zile. Guderian se hotărăște să atace numai cu trupele mecanizate. În 9 iulie, von Kluge sosește la punctul de comandă și-i cere lui Guderian să rămînă pe loc. Ultimul își pledează cauza și nu se sfiește să-l mintă pe superiorul său că trupele se află deja pe punctul de a trece la atac. Replierea lor ar fi egală cu o sinucidere : aviația inamică ar lovi în plin. Von Kluge acceptă, dar îi atrage atenția temerarului general că toată acțiunea lui „atîrnă de un fir de mătase“. Cu Niprul în spate riscă să fie încercuit și distrus fără a i se putea trimite ajutoare.

Vitebskul fiind cucerit de Hoth, Guderian ordonă trecerea Niprului. Orșa și Moghilevul rămîn în flancul breșei

deschisă de tancurile lui Guderian. Infanteria germană este la Minsk, detașamentele înaintate pe Berezina, la 120 km în spate. Timoșenko încearcă să atace în flanc armata lui Guderian, dar, toate contraatacurile date de trupele sovietice nu izbutesc pentru că, așa cum arată mareșalul Jukov, apărarea nu se organizase în adâncime din lipsă de mijloace, trupele erau aruncate în luptă din mișcare, nu existau posibilități pentru concentrarea artileriei în sectoarele unde înaintau tancurile inamice, iar armatele nu mai dispuneau de mari unități de tancuri.

La 13 iulie armata sovietică declanșează puternice contraatacuri, dar înaintarea grupelor 2 și 3 de tancuri spre Smolensk nu poate fi oprită. Comandamentul sovietic ia hotărîrea, în ziua de 14 iulie, ca să se constituie un nou front în compunerea căruia intrau armatele de rezervă XXIX, XXX, XXIV, XXVIII, XXXI, sub comanda generalului locotenent I.A. Bogdanov, pe aliniamentul Staraia Russa, Ostaskov, Belnii, Ielnea, Briansk. În același timp se hotăra constituirea unui alt front în sectorul Mojaisk din care trebuia să facă parte armatele XXXII, XXXIII și XXXIV, care se aflau în curs de formare.

În momentul în care se desfășoară ofensiva grupurilor 2 și 3 de tancuri spre Smolensk, într-o perioadă în care se punea acut problema asigurării flancurilor celor două grupări, O.K.H., la indicațiile lui Hitler, începe să elaboreze planul unui atac al grupării de tancuri Guderian spre sud și s.v. pentru a încercui trupele sovietice din Ucraina. Concomitent cu această acțiune, trupe de pe centru trebuiau trimise în ajutorul lui von Leeb.

În același timp, O.K.H. face planuri pentru cucerirea Africii de Nord și a Persiei, în urma unui atac convergent, executat de o armată care pornea din Egipt și o alta din Caucaz. Se lucra, de asemenea, la modul în care trebuia organizată ocuparea Rusiei, ceea ce dovedește că acești ofițeri, care nu văzuseră frontul, nu înțelegeau nimic din felul cum se desfășura campania pe care o declanșaseră și o conduceau.

Este adevărat că la 16 iulie Smolenskul este ocupat de trupele lui Guderian, că, în același timp, unități ale grupării de tancuri Hoth soseau din nord. La 19 iulie este ocupată Ielnea dar în ziua următoare Timoșenko contraatacă și încearcă să recucerească Smolenskul și Ielnea. Cu câteva zile mai înainte fusese folosit pentru prima dată

aruncătorul de mine cu reacție — Katiușa. Ajungînd la Smolensk, germanii reușiseră să străbată 2/3 din drumul care ducea la Moscova. Dar aceste succese pun probleme de aprovizionare și reîmprospătare a materialului. Muniția trebuie adusă de la 450 de km iar forța de șoc a diviziilor blindate scade vertiginos. Numai în luptele care se dau în jurul Smolenskului divizia 10 de tancuri, deși provocase pierderi însemnate inamicului, era ea însăși redusă cu o treime din numărul de blindate cu care începuse acțiunea. Se poate spune că din punct de vedere fizic, forța de șoc a grupurilor de tancuri, era epuizată. La 29 iulie, Guderian îl roagă pe ofițerul de legătură al lui Hitler să intervină pe lângă el și să-l convingă de importanța continuării operațiilor spre Moscova. În același timp cere ca să se trimită piese de schimb, iar tancurile noi să nu fie ținute în spatele frontului ci trimise pentru completarea pierderilor suferite.

La 1 august i se ordonă lui Guderian să atace trupele sovietice aflate în raionul Roslav-Gomel. După patru zile de lupte, Roslavul este cucerit, iar o parte din trupele sovietice reușesc să iasă din încercuire.

La 4 august, la Novi Borisov, unde se afla grupul de comandă al grupului de armate centru, sînt chemați comandanții de armate Strauss, von Kluge, von Weichs, Hoth și Guderian și colonelul Heusinger din partea O.K.H. Consultați în parte, toți comandanții de armate, inclusiv von Bock sînt de părere că lovitura principală trebuie dată spre Moscova. Guderian crede că trupele sale pot trece la ofensivă în ziua de 15 august, Hoth fixa pentru gruparea lui ziua de 20. Hitler era obsedat de ideea distrugerii cît mai multor forțe inamice. O conversiune spre dreapta a grupului de tancuri condus de Guderian ar fi dus la încercuirile armatelor sovietice aflate în Ucraina. Zadarnic încercaseră Halder și Brauchitsch să-i demonstreze că rușii vor face toate eforturile pentru apărarea Moscovei și, în consecință, vor concentra forțe numeroase în această zonă ; la conferința din 4 august el vorbește de bogățiile Ucrainei de cucerirea Crimeii care este un fel de port-avion pentru aviația rusă de unde se puteau bombarda cîmpurile petrolifere din România, de cucerirea Harkovului și a Moscovei înainte de căderea iernii. Practic nu se hotărăște nimic.

Guderian și Hoth cer motoare noi, piese de schimb și mai ales tancuri noi. Îi vorbesc lui Hitler despre superio-

ritatea tancurilor K.V. și T-34, mai ales Guderian insistă asupra superiorității armatei sovietice în blindate. Hitler promite că va trimite 300 de motoare noi! Cu tancurile care se construiesc se formează unități noi în Germania. Și, în sfârșit, Hitler are un moment de luciditate când îi spune lui Guderian: „dacă aș fi știut că cifrele despre tancurile rușesti citate în lucrarea dumneavoastră corespund realității, cred că n-aș fi început acest război“.

La 23 august are loc o nouă conferință la grupul de armate centru. Hitler hotărăște să se atace spre Kiev. După opinia unora dintre generali, această operație va duce în mod fatal la o campanie în timpul iernii. Guderian se duce la Rastenburg să pledeze cauza unui atac spre Moscova. Deși Brauchitsch îl avertizează că nu trebuie să pronunțe cuvântul Moscova, totuși Hitler este cel care deschide discuția în legătură cu acest subiect ca să repete argumentele expuse la 4 august și să conchidă că generalii săi nu înțeleg nimic din economia războiului.

La 25 august armata II-a von Weichs și corpurile 24 și 47 din gruparea de blindate Guderian încep ofensiva spre sud, la 31 august armata XVII-a, von Stüpnagel, atacă în regiunea Cercasî în timp ce tancurile lui von Kleist trec Niprul mai jos de Kremenciug, iar armata VI-a, von Reichenau, atacă frontal. Cele două armate germane, Guderian și von Kleist au înaintat în spatele frontului de sud-vest și încercarea de a opri pe Guderian la Konotop nu a reușit. La 16 septembrie cele două grupuri de tancuri făceau joncțiunea la 250 km răsărit de Kiev. La 18 un contra-atac pentru a debloca trupele frontului de sud-vest eșuează, la 19 Kievul este ocupat. Bătălia pentru Ucraina se încheie la 26 septembrie. Sînt capturați peste 600 000 de prizonieri. Hitler consideră această reușită ca cea mai mare bătălie din istoria lumii, cei de la O.K.W. îl consideră pe Hitler ca pe cel mai mare general din toate timpurile, dar Halder, notează discret, în jurnalul său intim că bătălia pentru Ucraina este „cea mai mare greșală strategică în campania din răsărit“.

Pierderile suferite de armata sovietică sînt mari, dar greșeala de a păstra Kievul cu orice preț, este recompensată de faptul că din 1360 de instalații industriale, care au fost deplasate spre est, 419 veneau din Ucraina. Armata Roșie înregistrează mari pierderi în Ucraina, dar și armata

germană pierde în primele două luni de război 400 000 de oameni, greu de recuperat, în timp ce armata sovietică, estimată de Halder la mai puțin de 200 de divizii se dovedește a fi de 360 : „Noi distrugem douăsprezece (divizii) ; alte douăsprezece răsar la loc.“

Hitler ordonă reluarea ofensivei pe tot frontul. Leningradul să fie încercuit. Pentru blocarea Leningradului sînt lăsate 10 divizii (armata a XVIII-a von Kükler) și armata a XVI-a Busch, 13 divizii infanterie, corpul 39 blindate, care va trebui să atace spre Arhangelsk.

Grupul de armate centru este întărit cu divizii de tancuri, motorizate și de infanterie aduse de la grupul de armate nord și sud. În subordinele lui von Bock se află 22 corpuri de armată : 46 divizii de infanterie, 15 divizii de blindate, 9 motorizate, 6 divizii de poliție și flota 2 aeriană sub comanda mareșalului Kesselring. Mai mult de un milion și jumătate de oameni pornesc spre Moscova. Dar mijloacele mecanizate și aviația sînt cu mult sub efectivele necesare pentru executarea unor ample manevre, care trebuiau să se desfășoare pe un front de aproape 1 000 de km.

La 2 octombrie începe ofensiva generală. Dar nu numai împotriva Moscovei. Hitler ține cu orice chip să respecte hotărîrea luată la începutul campaniei. În sud, Rundstedt va ataca Harkovul și bazinul Donețului, o altă parte din trupele sale se vor îndrepta spre Rostov, iar armata a XI-a, comandată de Manstein, va pătrunde în Crimeea.

În loc să susțină atacul principal îndreptat împotriva Moscovei, grupul de armate sud se dirijează mult spre dreapta, iar misiunile care-i sînt prescrise fac ca acțiunile sale să se execute pe direcții divergente. Primele lupte pentru Moscova înseamnă succese importante pentru armata germană. Grupul 3 blindate (Hoth) atacă dinspre nord, grupul 4 (Höppner) dinspre sud în direcția Viazma. Armata a IX-a și a IV-a atacă frontal. La 8 octombrie blindatele lui Höppner fac joncțiunea cu blindatele lui Hoth.

În sectorul de sud al grupului de armate centru lovitura principală este încredințată armatei de tancuri Guderian care, venind din Ucraina, primește ordin să atace spre Briansk, pentru a nimici trupele sovietice care se află la vest de această localitate, și să înainteze prin Orel spre Tula pentru a izola Moscova de sudul țării. Guderian în-

cepe ofensiva la 30 septembrie dar întâlnește o rezistență la care, după propria lui mărturie, nu se aștepta, este contraatacat și abia în ziua de 1 octombrie reușește să rupă frontul. La 30 octombrie divizia 4-a de tancuri intră în Orel, în timp ce corpul 24 se îndreaptă spre Briansk. Armata a II-a von Weichs atacă frontal, dar și în flancul drept al frontului Briansk, comandat de Eremenko. La 9 octombrie acțiunea de încercuire este încheiată, dar înaintarea spre Tula este oprită. La 6 octombrie, la sud de Mtsensk, divizia 4-a de tancuri este oprită de atacul tancurilor sovietice. „Pentru prima dată, notează Guderian, superioritatea lui T-34 a fost demonstrată în chip strălucit.“ În 6—7 octombrie vremea se înrăutățește, la 9 octombrie cade prima zăpadă. Von Rundstedt și alți generali sînt pentru încetarea ostilităților și pregătirea unor poziții de apărare pe timpul iernii. Hitler, von Bock, mai ales, Halder și Brauchitsch sînt pentru continuarea ofensivei.

La 7 octombrie Jukov este chemat la Moscova, Stalin îl trimite să ia legătura cu comandanții fronturilor, să vadă care este situația reală a trupelor. În noaptea de 7—8 octombrie, la orele 2,30 Jukov îi comunică lui Stalin că situația este gravă și tancurile inamice pot apărea oricînd la Mojaisk. La întrebarea unde sînt armatele a XIX-a, a XX-a, grupul Boldin și armatele XXIV și XXXII, Jukov răspunde: „Sînt încercuite la vest și la nord-vest de Viazma.“ În 10 octombrie, Jukov este în măsură să raporteze situația reală a frontului. Este numit comandantul frontului de vest, iar la propunerea sa, Konev primește comanda grupării de trupe din sectorul Kalinin. Jukov organizează o nouă linie de apărare care începe de la Volokolamsk și prin Mojaisk și Maloiaroslavet ajunge la Kaluga. Sînt concentrate în acest sector 14 divizii de infanterie, 16 brigăzi de tancuri, 40 regimente de artilerie, care intră în alcătuirea armatelor a XVI-a, a V-a, a XLIX-a. Între timp, se aflau pe drum trupele din extremul orient.

Rokossovski apără Volokolamskul cu armata a XVI-a, Leliușenko (apoi Govorov) acoperă Mojaiskul cu armata a V-a, Golubev apără Maloiaroslavet cu armata a XLIII-a, iar în sectorul Kaluga este amplasată armata a XLIX-a, generalul Zaharikin. Între timp, trupele încercuite la Viazma și Briansk duceau lupte disperate pentru a ieși din încercuire și mare parte din ele au reușit să se salveze.

La 14 octombrie Hitler ordonă ca armata a IX-a și grupul 3 blindate să înainteze spre Rjev și Kalinin în timp ce gruparea 4-a de tancuri va ataca pe la nord, încercînd să învâluiască dinspre nord și vest orașul Moscova; pe centru, armata a IV-a, cu 30 divizii va înainta spre Mojaisk și Kaluga, în timp ce Guderian trebuia să cucerească Tula și Kolomna.

Ultima fază a bătăliei pentru Moscova începe la 16 noiembrie. Wehrmachtul nu dispune, pentru acest ultim efort, decît de 1 900 de tancuri și 1 000 de avioane. Hoth cucerește la 23 localitatea Klin, iar în 28 atinge canalul Moscova—Volga. Guderian avansează spre Oka, dar Tula rezistă și trupele sovietice care se concentrează aici amenință flancul și spatele armatei sale de tancuri. (O armată care echivalează cu o divizie de tancuri de la începutul războiului. Corpul 24 de blindate nu mai are decît 50 de tancuri). În afară de aceasta, armata IV-a nu reușește să înainteze de așa manieră încît să asigure grupurile de tancuri lansate pe aripile sale. La 19 noiembrie, von Bock intervine personal pentru a impulsiona ofensiva trupelor sale, dar din lipsă de rezerve nu se mai poate manevra, iar rezistența armatelor sovietice este din ce în ce mai înverșunată.

În sud, la 21 noiembrie este cucerit Rostov pe Don, Manstein ocupase Crimeea și asedia Sevastopolul. Timosenko contraatacă și la 28 noiembrie Rostovul este cucerit. Von Rundstedt ordonă retragerea trupelor sale dincolo de riul Mius. Hitler nu acceptă ca o armată germană să se retragă și von Rundstedt este înlocuit cu mareșalul von Reichenau, care împreună cu von Kleist, cade de acord că hotărîrea lui von Rundstedt este totuși cea mai bună soluție și Hitler este de acord ca o armată germană să se retragă.

La 23 noiembrie, Guderian îi cere lui von Bock să oprească ofensiva și să se pregătească de apărare, dar de la O.K.H. se cere continuarea operațiilor. După o ultimă încercare ofensivă, din 26 noiembrie, Guderian nu mai are resurse decît cel mult pentru a organiza o apărare. După cucerirea Klinului, Höppner reușește să intre în Dimitrovo și să ocupe Istra. Armatele germane ajung la 22 km de Moscova, la începutul lunii decembrie. Înseamnă epuizarea tuturor resurselor de care dispunea Wehrmachtul. Jukov consideră că înaltul comandament german a

subestimat, încă o dată, puterea de rezistență a trupelor sovietice, din care pricină a atacat pe un front mult prea larg față de mijloacele de care dispunea. Ofensiva germană s-a lovit de apărarea organizată a trupelor sovietice, deoarece Statul major prevăzuse direcțiile de izbire ale armatei germane.

La 29 noiembrie, în ciuda progreselor realizate de Hōppner și Guderian, Jukov era convins că armata germană este vlăguită și în consecință îi cere lui Stalin ca frontului de vest să-i fie subordonate armata I-a de izbire și armata a X-a, pentru a pregăti contraofensiva, care avea să ducă la respingerea trupelor germane din fața Moscovei. „Dar ești sigur, l-a întrebat Stalin pe Jukov, că inamicul a ajuns într-o situație de criză și nu are posibilitatea de a introduce în luptă vreo nouă grupare puternică?” Jukov era sigur. În noaptea zilei de 29 noiembrie cererea lui Jukov este aprobată. Contraofensiva Armatei Roșii este fixată în ziua de 6 decembrie. În aceeași zi, Guderian îi cere lui von Bock să i se îngăduie evacuarea pozițiilor înaintate de la Tula, iar Hōppner se retrage spre Istra. La 14 decembrie, în retragerea lor, trupele din sectorul de nord al grupului centru ajung la 100 km. Armata a II-a și Guderian se retrag 150 km. Ultimul este de părere ca trupele germane să se retragă pe poziția ocupată la 2 octombrie, von Bock este de acord, dar la 16 decembrie Hitler ordonă ca să se reziste pe loc, pînă la ultimul om.

Guderian se decide să-i explice personal lui Hitler situația de pe front, dictatorul îl ascultă, consideră că generalul său este prea sensibilizat de cele văzute, din care pricină nu-și poate face o imagine exactă a situației. Guderian revine la punctul de comandă, iar la 31 decembrie este trimis la Berlin. Între timp, Brauchitsch fusese destituit și Hitler devine singurul comandant al trupelor de uscat. Von Bock este înlocuit cu von Kluge. Sub presiunea trupelor sovietice, Hōppner îi cere lui von Kluge permisiunea să restrîngă lungimea frontului pentru a se putea apăra, mareșalul nu i-o acordă, recomandîndu-i să se adreseze direct lui Hitler, cu care nu se poate stabili legătura. Din proprie inițiativă, Hōppner operează schimbările impuse de ofensiva Armatei Roșii, dar este destituit și i se interzice purtarea uniformei. Von Leeb este înlocuit cu von Klücher, Strauss este bolnav și în locul lui este numit Model, care pînă atunci comandase o divizie de tancuri.

Ceea ce nu obținuseră ceilalți generali, obțin înlocuitorii lor : retragerea grupului de armate centru. Situația acestui grup este critică la începutul anului 1942, dar, după cum relatează Jukov, ea este salvată de planurile pe care marele cartier al armatei sovietice le face în această vreme. La 5 ianuarie Stalin expune planul unei ofensive generale pe toate fronturile. Jukov este de părere să se concentreze cât mai multe forțe pentru zdrobirea grupului de armate germane centru, dar Timoșenko și Șapoșnikov credeau că e momentul ca trupele germane să fie alungate din sectorul Leningradului, pe centru, dușmanul să fie încercuit și distrus în raionul Rjev—Viazma—Smolensk, iar în sud să fie recucerite Crimeea și Donbasul. Dispersarea forțelor armatei sovietice a făcut ca ofensiva proiectată să nu poată fi realizată. S-au obținut succese locale, din care pricină la începutul primăverii anului 1942, trupele sovietice înaintaseră pînă la Holm, Velikie-Luki, Iarțevo, Rjev, Gjatsk, Liudinovo, Verhovie. În timpul ofensivei din iarna anului 1942, armata germană a fost respinsă spre vest cu 150—300 km.

În bătălia de la Moscova, germanii au pierdut o jumătate de milion de oameni, 1 300 de tancuri, 2 500 de tunuri și 15 000 de autovehicule. După statistica întocmită de Halder, între 22 iunie 1941 și 28 februarie 1942, armata germană a pierdut 1 005 636 de oameni, dintre care 210 572 de morți.

Bătălia de la Moscova a demonstrat că armata germană nu este invincibilă. În ciuda succeselor obținute pînă în noiembrie 1941, armata sovietică nu numai că nu era distrusă, dar ea căpătase o experiență a războiului care va cîntări greu în anii următori. În același timp, bătălia Moscovei înseamnă răgazul necesar pentru reorganizarea instalațiilor industriale în părțile răsăritene ale Uniunii Sovietice, factor decisiv în cîștigarea victoriei finale și, totodată, sfîrșitul războiului fulger.

MIDWAY

(1942)

În 1937 începe războiul chino-japonez. Război de durată, de uzură, fără câștiguri care să-i mulțumească pe japonezi.

La 27 septembrie 1939, la Berlin, ambasadorul japonez, Kurusu semnează un pact cu Germania și Italia. Axa Roma—Berlin se transformă în Axa Roma—Tokio—Berlin. Japonia este liberă să acționeze în Asia. În martie 1941, ministrul de afaceri externe, Mațuoko vizitează Berlinul, oamenii politici germani nu-l informează despre intenția lor de a porni împotriva Uniunii Sovietice și la 13 aprilie, la Moscova, Mațuoko semnează un pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică. Când peste două luni Germania nazistă atacă Uniunea Sovietică, Mațuoko este de părere ca Japonia să intre în război alături de aliata sa și să ocupe Siberia Orientală. După opinia lui, Uniunea Sovietică nu avea suficiente forțe ca să apere Siberia. Dar partida militară japoneză nu este de acord. Rusia înfrintă, ei pot interveni, la momentul oportun, pentru a ocupa atâtea teritorii câte vor dori. Deocamdată, problema politică numărul unu pentru diplomația niponă este atitudinea S.U.A. față de Japonia. Începînd din iulie 1940, S.U.A. reduce comerțul cu Japonia, cerîndu-i acesteia să se retragă din China. Petrolul și alte materii prime, care erau importate din America sînt supuse embargoului. Căderea Franței îi determină pe japonezi să solicite cedarea Haip-

hongului și dreptul de a utiliza căile ferate din Indochina pentru războiul cu China. În septembrie are loc un acord între japonezi și guvernul Pétain. Apariția japonezilor în Indochina provoacă reacția americanilor, englezilor și olandezilor, care blochează capitalurile japoneze și rup orice relații comerciale cu Imperiul Soarelui Răsare. Japonia nu are resurse pentru aprovizionarea flotei și avioanelor, cu carburant, decât pentru un an. Ca să accepte condițiile impuse de americani, înseamnă subordonarea economiei nipone față de cea americană. Luînd ofensiva în Siberia, înseamnă că nu rezolvă nimic din lipsurile semnalate : bogățiile rîvnite de japonezi se află în sud : alimente (raționalizarea orezului fusese, deja, introdusă în Japonia), cauciuc, staniu, nichel, crom, fier, lemn și petrol se află din belșug în acest paradis ecuatorial : Malaya, Filipinele, Indiile olandeze. O ofensivă în această direcție este echivalentă cu un război cu S.U.A. Un asemenea conflict este de nedorit. După părerea, împărtășită de mulți specialiști, în ultima vreme, un singur om dorește ca acest conflict să izbucnească : Roosevelt. Ales, pentru a treia oară, președinte, Roosevelt și-a axat politica electorală pe principiul neintervenției americane în războiul care se desfășoară în Europa și Asia. Poporul american este împotriva participării țării lui la război. Roosevelt este conștient că numai un șoc psihologic, provocat de o mare dramă, care privește direct poporul american, ar schimba opinia compatrioților săi. Impune Japoniei condiții inacceptabile, tocmai pentru a determina pe militarii japonezi să comită o imprudență. Și, deși aceștia se tem de puterea industrială a S.U.A., noul prim ministru, Tojo, este pentru rezolvarea impasului pe calea armelor. Japonia are cea mai modernă flotă din lume, poate obține succese care să-i asigure supremația în Oceanul Pacific. Consolidîndu-și stăpînirea în teritoriile cucerite, creșteau șansele de a rezista, din punct de vedere economic și militar, Statele Unite. Planurile lui Hitler și Isoruku Yamamoto sînt întrucîtva asemănătoare : ei își propun să distrugă forța militară a adversarului și, prin cucerire, să realizeze un imperiu economic, care să le înghăduie confruntarea cu orice putere și pe timp nelimitat. Yamamoto este unul dintre marinarii care-și dau seama de superioritatea bombardamentelor aeriene față de obișnuitele confruntări dintre vasele de luptă, în care artileria juca rolul decisiv. De

aceea, flota japoneză este dotată cu 10 portavioane, în timp ce flota americană avea numai șapte, dintre care trei, în Pacific. Avînd această superioritate, Yamamoto alcătuiește planul distrugerii flotelor americano-engleze, în funcție de importanța acestora. În primul rînd este vizată baza navală americană, Pearl Harbour, din Hawai, urmînd, ca importanță, baza de la Singapore și cea din Manila.

Serviciul de informații american descoperă cifrul mesajelor, prin care înaltul comandament japonez comunica cu flotele sale, încît pregătirile japoneze sînt urmărite în amănunțime. Mai mult, ambasadorul american din Japonia, J.C. Grew transmite, la 27 februarie 1941, la Washington, informația potrivit căreia „forțele militare japoneze au planificat un atac prin surprindere împotriva Pearl-Harbour-ului în cazul unor „dificultăți” între Japonia și S.U.A.” Ministrul marinei americane era și el de părere, la începutul anului 1941, că ostilitățile cu Japonia „ar putea începe cu un atac brusc împotriva bazei de la Pearl-Harbour.”

Și cu toate acestea, în dimineața zilei de 7 decembrie 1941, baza de la Pearl-Harbour este atacată prin surprindere de aviația japoneză. În două valuri succesive, avioanele japoneze bombardează vasele aflate în port și aerodromurile din insulă. Din 96 de vase ancorate în port, 18 sînt scufundate sau avariate, printre pierderile suferite de flota americană numărîndu-se 8 cuirasate și 3 crucișătoare, iar din 394 de avioane cîte aveau americanii, 108 au fost distruse iar 159 avariate. Din fericire pentru flota americană, cele trei port-avioane care se aflau de obicei la Pearl-Harbour, două transportau avioane pentru bazele de la Wake și Midway, iar al treilea se afla la San-Diego pentru reparații. Deși americanii erau informați că japonezii intenționează să atace baza de la Pearl-Harbour, nu s-a făcut nimic pentru a preîntîmpina un dezastru. A dorit Roosevelt ca Pearl-Harbour să constituie cotitura urmărită de el, în orientarea opiniei americanilor, pentru intrarea în război ?

Concomitent cu atacul de la Pearl Harbour, japonezii bombardează, cu aviația sau artileria navală, bazele americane de la Midway, Wake și Guam, în timp ce în Malaezia și în Siam sînt debarcate trupe japoneze.

Atacul de la Pearl-Harbour determină pe americani să intre în cel de-al doilea război mondial. Wake și Guam sînt

cucerite de japonezi. La 21 decembrie, cea mai importantă insulă din arhipelagul filipinez, apărată de MacArthur, este cucerită de două divizii japoneze. La 25 decembrie este cucerit Hongkongul.

La 8 decembrie japonezii debarcă în Malayezia, la 1 000 km nord de Singapore, bază navală considerată ca inexpugnabilă, apărată de aproape 100 000 de oameni, iar, pe mare, baza este protejată de două dintre cele mai bune vase ale flotei engleze : *Prince of Wales* (35 000 de tone) și *Repulse* (32 000 de tone). Japonezii debarcă, sub numele de armata a XXV-a, 17 230 de oameni, sub comanda lui Tomoyoku Iamașita. Pentru a intercepta convoaiele japoneze, care aduceau trupe în Malaia. *Prince of Wales* și *Repulse* părăsesc, la 8 decembrie, strâmtoarea Johore, dar la căderea nopții sînt reperate de avioane de recunoaștere inamice. În ciuda faptului că *Prince of Wales* este dotat cu o formidabilă artilerie antiaeriană, cele două vase sînt scufundate de aviația japoneză. La sfîrșitul lunii decembrie, Sarawak, posesiune engleză, din insula Borneo, este ocupată. Aerodromurile, și depozitele engleze sînt o mănă cerească pentru aviația și armata niponă. Ele se aprovizionează pe loc și, fanatizate, obișnuite cu eforturi fizice inimaginabile, mulțumindu-se cu o cantitate de alimente derizorie, străbat junglele subtropicale, surprind și resping orice încercare de a opri înaintarea lor. La 9 februarie începe asaltul împotriva orașului Singapore. La 19, una dintre cele mai mari baze navale și una dintre cele mai fortificate localități din Asia și Oceanul Pacific este forțată să capituleze. Pentru că cei care se ocupaseră cu organizarea acestei baze nu și-au imaginat că Singapoore ar putea fi asaltat și de pe uscat !

Concomitent, armatele japoneze duc acțiuni pentru cucerirea insulelor, care formează imperiul colonial al Olandei : Borneo, Celebes, Mindanao, Timor, Bali, Sumatra. La 25 februarie, Wavell, comandantul forțelor aliate, din Pacific, părăsește Java. Olandezii se decid să reziste, o flotă compusă din crucișătoare americane, engleze, olandeze și australiene este distrusă în 28 februarie și 1 martie. La 7 martie, ultima rezistență olandeză, organizată la Bandung, cedează și Java este ocupată de japonezi. Dealtfel, ultimii sînt primiți de localnici ca eliberatori. Nazismul duce o luptă rasială chiar și în sinul rasei albe ; japonezii fac o propagandă susținută împotriva rasei albe, prezentînd ac-

țiunile lor drept un act de eliberare a rasei galbene, de sub dominația rasei albe.

Ofensiva japoneză se continuă în Birmania, Rangoonul fiind cucerit în martie, India este amenințată direct. În sud-estul Oceanului Pacific, japonezii cuceresc o parte din insulele care formează arhipelagul Bismarck, cu portul, mai important, Rabaul. La mijlocul lunii aprilie 1942, Filipinele, Indiile olandeze, Malaiezia și Singapore, o parte din Noua Guinee, arhipelagul Bismarck, insulele Mariane, insulele Gilbert și Marshal erau ocupate de japonezi. Sînt cucerite o parte din insulele din nordul arhipelagului Solomon și, aproape în întregime, insula Noua Guinee, afară de Port Moresby. Prin instalarea unor aerodromuri și amenajarea bazelor navale, japonezii realizau o imensă linie defensivă, care se sprijinea pe insulele Gilbert, Bismarck și nordul insulelor Solomon și proteja teritoriile ocupate în Filpinae, Indiile olandeze și Indochina. O nouă ofensivă este lansată în luna mai, cu intenția de a ocupa arhipelagul Solomon, Noile Hebride, Noua Caledonie și Port Moresby în Noua Guinee. Prin cucerirea acestor noi insule, Australia era izolată de Statele Unite, iar flancul de sud al cuceririlor japoneze, în Pacific, asigurat. Planul lui Yamamoto este acela de a cuceri mai întii aceste insule. După ce va atrage flota americană în sudul Oceanului Pacific, Yamamoto va amenința Aleutinele, în extremitatea nordică a oceanului și în timp ce flota americană va căuta să apere punctele amenințate, efectuînd deplasări pe spații imense, o puternică flotă japoneză va ataca Midway. Roosevelt numește pe Chester W. Nimitz comandant al flotei din Pacific, în timp ce MacArthur comandă în sud-vestul Pacificului. În aria geografică, subordonată ultimului, intrau Australia, Noua Guinee, Filipinele și Indiile olandeze. Pentru moment se pune problema apărării Australiei, dar acest continent nu are resurse suficiente pentru apărarea teritoriului său. MacArthur cere întăriri din S.U.A. și consideră că o apărare eficientă nu se poate face decît luptîndu-se în Noua Guinee, în insulele Bismarck și Solomon. Yamamoto proiectează, în același timp, ocuparea localității Port Moresby și insula Tulagi, din arhipelagul Solomon. Două grupe de vase, cu baza la Rabaul, aveau sarcina să ocupe Port-Moresby și Tulagi. Alte trei flote erau aduse din insulele Truk, arhipelagul Caroline. Nimitz descifrează o parte din mesajele trimise de Yama-

moto, pentru concentrarea flotei sale în Marea Coralilor, și ordonă, la rindul său, ca portavioanele *Lexington* și *Yorktown*, care nu se aflau la Pearl-Harbour în ziua atacului japonez, să se îndrepte spre Marea Coralilor, însoțite de alte vase ale flotei americane. Bătălia din marea Coralilor începe în ziua de 6 mai, cu scufundarea unui port-avion japonez, iar în ziua de 8 mai intră în luptă cele două port-avioane americane și port-avioanele japoneze *Zuikaku* și *Shokaku*. *Zuikaku* este grav avariat, iar *Shokaku* este lovit și el, japonezii bombardează cele două port-avioane americane și *Lexington* este scufundat, iar *Yorktown* avariat. Japonezii mai pierd, în această bătălie, 80 de avioane, iar americanii un distrugător, un tanc petrolier și 81 de avioane. După cum notează amiralul King, „în felul acesta a luat sfârșit prima mare bătălie navală din istorie în care vasele de suprafață n-au schimbat nici o lovitură”.

Insulele Solomon și Port Moresby sînt salvate. La 5 mai se dau primele dispozițiuni în legătură cu operațiunile următoare : insulele Aleutine și insulele Midway. Trimiterea unor forțe spre Aleutine a fost aspru criticată. Din punct de vedere strategic și economic, ele erau nule pentru Japonia. Diversiunea imaginată de Yamamoto n-a făcut decît să micșoreze forța de șoc a flotei care atacă Midway, pentru că americanii, care cunosc sistemul cifrat al japonezilor, știu că lovitura principală va fi dată împotriva celor două insule, Eastern și Sand Island, două atoluri greu abordabile, pierdute în inima oceanului. Importanța lor stă în aceea că sînt numai la o distanță de 1 000 mile marine de Hawai, cea mai importantă bază aeronavală americană din Pacific. Ocupînd cele două insule, aviația japoneză avea posibilitatea să bombardeze, pornind de pe sol, Pearl-Harbour. Americanii și-au dat și ei seama de importanța strategică a insulelor și pentru că Yamamoto nu le-a acordat atenția cuvenită în decembrie 1941, de atunci americanii lucrează la fortificarea și aprovizionarea acestora. Eastern Island este transformat într-un aeroport, pe care trei piste de aterizare se încrucișează aproape în formă de A. Nimitz va folosi aviația de aici pentru recunoașteri îndepărtate și ca prim val de atac împotriva flotei japoneze.

La 14 mai, Nimitz ordonă concentrarea forțelor sale. Amiralul Fletcher, participant la lupta din Marea Cora-

lilor, este chemat din sudul Pacificului, iar viceamiralul Halsey, care transportase bombardierele B25, cu care sînt atacate mai multe orașe din insulele japoneze, primește instrucțiuni să aducă cele două port-avioane de sub comanda sa : *Enterprise* și *Hornet*, la Pearl-Harbour. Halsey se îmbolnăvește și locul său este luat de R. A. Spruance.

La 25 mai, descifrarea unui mesaj, al Înaltului comandament japonez, desvăluie americanilor, în amănunt, modul în care vor fi folosite flotele japoneze. La 26 mai *Hornet* și *Enterprise* sosesc la Pearl-Harbour, a doua zi ajunge și *Yorktown*, care este reparat în numai trei zile. În 27 mai Nimitz analizează situația strategică cu colegii și subordonații săi. Flota americană dispune numai de trei port-avioane, șapte crucișătoare grele, un crucișător ușor, 14 distrugătoare și 19 submarine. În afara submarinelor, cele 25 de vase sînt împărțite în două : „Task Forces” : nr. 17, sub comanda lui Fletcher, compusă din port-avionul „Yorktown”, două crucișătoare și cinci distrugătoare, și nr. 16, sub comanda lui Spruance, compus din două port-avioane *Enterprise* și *Hornet*, șase crucișătoare și nouă distrugătoare. Nimitz și colaboratorii săi sînt conștienți de inferioritatea flotei lor. De aceea, Nimitz dispune flota sa într-o regiune situată la 300 mile nord-est de Midway. Aviația, amplasată pe aeroportul din Midway, va acoperi concentrarea flotei americane.

Flota japoneză, alcătuită din 190 de nave, este organizată în șase grupări : gruparea de nord, sub comanda viceamiralului Hosogaya, formată din două port-avioane ușoare, douăsprezece distrugătoare, un vas care transporta hidroavioane și mai multe vase care transportau 2 000 de oameni, pentru ocuparea insulelor Aleutine. Celelalte cinci grupări se îndreptau spre Midway : o forță expediționară avansată, compusă din 16 submarine, comandate de viceamiralul Komatsu ; o forță de izbire, sub comanda viceamiralului Nagumo, era formată din patru port-avioane (*Akagi*, *Kaga*, *Hiryu* și *Soryu*), două nave de linie, două crucișătoare și douăsprezece distrugătoare. Misiunea lui Nagumo era dublă : în cazul în care flota americană nu se află în zona operațiilor, să atace și să neutralizeze forțele americane din insule, pentru a permite debarcarea, sau să scufunde flota americană, în cazul în care aceasta își face apariția.

Gruparea principală, sub comanda lui Yamamoto, este formată din șapte nave de linie moderne, trei în față, patru în spate, trei crucișătoare ușoare, treisprezece distrugătoare, două vase care transportau hidroavioane, portavionul *Hosho*. Cu această forță impunătoare, Yamamoto naviga la 300 de mile în spatele flotei comandată de Nagumo, gata să intervină în momentul în care flota americană este angajată în luptă.

Sub comanda vice-amiralului Kondo se aflau forțele destinate debarcării și ocupării insulelor Midway. Grupul de acoperire este format din două nave de linie, două crucișătoare și șapte distrugătoare; grupul de transport alcătuit din douăsprezece vase care transportau 5 000 de oameni, unsprezece distrugătoare două vase care transportau hidroavioane și un grup de culegătoare de mine.

Celor aproape 200 de vase japoneze, Nimitz le opune 25. Flota americană are trei port-avioane, cea japoneză cinci.

Flota japoneză dispunea de 700 de avioane și hidroavioane. Pe aeroportul din Midway, americanii au îngheșuit 121 de aparate, de toate tipurile. Ele au sarcina să vegheze, să atace la nevoie, deși sînt învechite, chiar dacă unele sînt botezate din nou. Pe cele trei port-avioane, americanii mai aveau 243 de avioane.

Pe toate planurile, superioritatea era de partea japonezilor. În anumite privințe, această superioritate este zdrobitoare. În legătură cu aviația, este de remarcat faptul că avioanele japoneze de vînătoare *Zero* erau superioare celor americane. În ciuda acestei disproporții, Nimitz acceptă confruntarea, iar instrucțiunile date lui Fletcher și Spruance sînt foarte vagi: să distrugă flota inamică. Ceea ce de fapt însemna totală libertate de acțiune, pe teatrul de operații.

Cercetarea aeriană, executată cu avioanele de pe insulele Midway, începe la 30 mai, într-o vreme în care Yamamoto era ferm convins că americanii nu știau nimic despre imensa forță navală care se îndreaptă spre cele două atoluri. Ceața, norii împiedică orice recunoaștere. Abia în ziua de 3 iunie, la orele 9, un pilot american zărește convoiul principal al flotei japoneze. La orele 12,30 nouă bombardiere B-17, din douăsprezece cîte se aflau la Midway, își iau zborul și la 16,30 atacă flota japoneză, fără să-i provoace nici o pierdere, nici o avarie.

Ziua de 4 iunie. La 4,30, *Yorktown* se află la 200 mile nord de Midway, iar portavioanele lui Nagumo, la 240 mile la vest de insule. Directivele lui Nimitz : aviația să nu fie surprinsă la sol și să atace numai port-avioanele japoneze. În jurul orei 6, Fletcher îi cere lui Spruance să se deplaseze spre sud-vest și să atace port-avioanele în momentul în care acestea sînt precis localizate. Cu cîteva minute mai devreme, 108 avioane japoneze, între care 36 de vînătoare, bombardează instalațiile de pe insulele Midway. Aviația americană, care încearcă să preîntîmpine acest atac, este distrusă, rînd pe rînd, eforturile fortărețelor zburătoare de a bombarda port-avioanele lui Nagumo se dovedesc inutile. După primul raid, în timpul căruia japonezii pierd doar 10 aparate, Tomonaga, conducătorul acestui atac, transmite lui Naguma că este necesar încă un raid. Amiralul coboară sub punte bombardierele, pentru a li se înlocui torpilele cu bombe și pentru a crea posibilitate avioanelor care vin din misiune să aterizeze. Aviația americană din Midway este distrusă. Nagumo pregătește cel de-al doilea bombardament, pentru a da posibilitate grupului de debarcare să intre în acțiune. Avioanele de recunoaștere trimise de Nagumo și submarinele japoneze, care patrulau în jurul flotei japoneze, nu transmit nimic care ar împiedica executarea planului inițial. Yamamoto este convins că americanii s-au lăsat surprinși pentru a doua oară.

Dar Yamamoto și Nagumo nu numai că se înșeală, dar comit două erori aproape de neînțeles. Una este de ordin strategic. Port-avioanele sînt trimise ca să bombardeze insulele Midway și să faciliteze debarcarea trupelor de uscat, în loc să fie păstrate în rezervă și să sprijine acțiunea, pe care în mod normal trebuia să o execute celelalte vase. În fond, Yamamoto plănuise să atragă flota americană în regiunea insulelor Midway și să distrugă port-avioanele acesteia. În felul acesta, atît insulele cît și restul vaselor flotei americane deveneau o pradă ușoară pentru aviația japoneză. În loc să manevreze pînă la apariția flotei americane, Nagumo atacă Midway cu port-avioanele, bazîndu-se pe presupunerea că port-avioanele americane nu aveau cum să ajungă la Midway. Între 7,28 și 8,20, Nagumo primește trei mesaje prin care i se anunță prezența unei flote inamice. Unul dintre vase pare să fie

un port-avion. Bombardierele sale se află sub punte, iar avioanele lui Tomonaga trebuie să sosească în jurul orei 8,30.

De pe portavionul *Hiryu*, contra-amiralul Iamaguki cere permisiunea să atace flota americană cu avioanele de pe port-avionul său și de pe port-avionul *Soryu*. Nagumo e de părere să aștepte mai întâi sosirea avioanelor care bombardaseră Midway și abia după aceea să atace cu toate forțele.

Înainte de orele 7, Fletcher, informat asupra zonei în care navighează flota japoneză, îi cere lui Spruance să atace cu avioanele, de pe *Enterprise* și *Hornet*, port-avioanele japoneze. La 7,2 Spruance ordonă decolarea, la 8,6 119 aparate își iau zborul în căutarea port-avioanelor inamice. La 8,38 încep să decoleze 39 de avioane de pe *Yorktown*.

Nagumo, informat de apropierea port-avioanelor americane, nu întreprinde nimic pînă la 9,5, cînd ultimul avion al lui Tomonaga aterizează pe port-avionul *Akagi*. Pînă la orele 10,20, majoritatea avioanelor americane sînt doborîte, puține dintre ele reușesc să revină la bazele de plecare. Nagumo este convins că nu are de înfruntat decît două portavioane, ale căror resurse, în avioane, sînt, după pierderile suferite, chiar sub ochii săi, aproape nule. Abia acum se decide să arunce aviația sa de bombardament în luptă, deși bombardierele de pe portavioanele *Soryu* și *Hiryu* așteaptă semnalul de mai bine de aproape două ore. Și cînd semnalul este dat și primul avion de vînătoare decolează de pe *Akagi* se produce catastrofa. 37 de bombardiere, în picaj, de pe *Enterprise*, sub comanda locotenentului comandor, Mc Clusky au decolat la orele 7,52 și după o oră au ajuns în zona unde ar fi trebuit să fie flota japoneză. Cum Nagumo se dirijase spre nord, urmează o altă oră de căutare și abia la 9,55 este zărit un distrugător japonez care, fără să vrea, indică direcția pe care avioanele americane trebuie să o ia. Nu peste multă vreme. Mc Clusky zărește trei portavioane *Akagi*, *Kaga* și *Soryu* și, imediat, ordonă unei escadrile să atace pe *Akagi*, iar alta pe *Kaga*. La 10,26 *Akagi* este lovit în plin, focul se transmite rezervoarelor de benzină și, în cîteva clipe, portavionul este în flăcări. La 10,50 este evacuat. Aceeași soartă o are și *Kaga*. O escadrilă de bombardare, în picaj, de pe *Yorktown* se ghidează după fumul care se ridică de pe

cele două nave în flăcări și bombardează pe cel de-al treilea portavion *Soryiu*, care se scufundă la orele 14.

În câteva minute, trei port-avioane japoneze erau scoase din luptă. Abia la orele 11, fără ordinul superiorilor, Yamaguki trimite 48 de avioane, care reușesc să bombardeze portavionul *Yorktown*. Acesta este grav avariat. Fletcher și Spruance mai au 24 de bombardiere și la orele 17, *Hiryu* este atacat și, peste câteva ore, se va scufunda împreună cu Yamaguki și căpitanul său Kaka.

La orele 2,52, în 5 iunie, Yamamoto ordonă retragerea. Flota japoneză pierde patru port-avioane, un crucișător greu, un distrugător și aproape 300 de avioane. Yamamoto cunoștea puterea economică a S.U.A., pentru că și-a făcut studiile la Harward, de aceea, în 1941, îi explica primului său ministru că va lupta „cu înverșunare în primele șase luni sau timp de un an, dar nu îmi fac nici un fel de iluzii în ceea ce privește al doilea sau al treilea an de război.”

La 7 iunie, când liniștea se așternea peste insulele Midway, se împlineau șase luni de la Pearl-Harbour. După șase luni de război în Pacific, Japonia era învinsă. De la această dată și pînă la sfîrșitul războiului, Imperiul Soarelui Răsare va fi constrîns să ducă lupte grele pentru apărarea vastelor întinderi de pămînt și apă, pe care le cucerise în numai trei luni de zile.

După șase luni de la începerea ostilităților împotriva U.R.S.S. și după șase luni de la începerea ofensivei japoneze în Pacific, războiul fulger era înmormîntat, în ciuda unor succese parțiale, realizate în anul 1942.

EL - ALAMEIN

(1942)

O altă mare greșeală strategică, comisă de Hitler, a fost și aceea a aliaților. Mitoman și megaloman, dictatorul nazist socotea că Germania, poporul ales, este în stare să înfrunte lumea întreagă. Cu o mică rezervă : neutralitatea Angliei, realizabilă, după Hitler, datorită comunității de rasă și intereselor deosebite ale celor două puteri, vocația maritimă a Angliei și Imperiul colonial, pe de o parte, și vocația continentală a Germaniei, pe de altă parte. Respectându-se această diviziune, concepută de Hitler, Anglia nu avea de ce să intervină ca să susțină popoarele de pe continent, mai ales pe cele din răsăritul Europei. Se mai pune și o problemă a luptei de clasă. Intenționînd să atace U.R.S.S., Hitler spera să obțină adeziunea aristocrației și marii burghezii engleze, obsedate de pericolul comunist, erijîndu-se, în felul acesta, în apărătorul civilizației occidentale (prin care se înțelegea respectarea aristocrației și a marilor bogătași).

Metodele brutale, folosite de naziști, pentru a impune doctrina lor în Germania sînt un fapt care contribuie la izolarea Germaniei naziste.

Singurul aliat credincios, pentru Hitler, a fost Mussolini. Dar această alianță a atras, după sine, atîtea complicații, cu efect negativ asupra desfășurării războiului, încît ea se transformă într-o greșeală, de ordin strategic, pentru concepția politică și militară a lui Hitler.

Mussolini era obsedat de ideea constituirii unui imperiu colonial care să ridice Italia în rîndul marilor puteri. Libia, cu deșerturile ei, reprezintă, în ciuda suprafeței sale imense, mult prea puțin pentru a furniza Italiei resurse economice și umane. Petrolul libian era încă un secret păstrat de pustiurile Saharei, care înaintau pînă la malul Mediteranei. Etiopia, rămînînd singura țară neocupată de o putere europeană, Mussolini o atacă și o cucerește, ridicînd împotriva sa Liga Națiunilor Unite. Acum, Italia avea un imperiu colonial, iar izolarea preconizată de Liga Națiunilor nu-l afectează pe duce. Această politică împinge, în mod fatal, la o apropiere între Roma și Berlin, care se va concretiza prin constituirea axei Roma — Berlin. Odată cu declanșarea celui de-al doilea război mondial încep, însă, să se manifeste servituțile acestei axe. Hitler își dă seama de slăbiciunea militară a Italiei, încît, în planurile sale de cuceriri, rezervă, proporțional, o mică importanță Italiei. Umilit, Mussolini încearcă să schimbe punctul de vedere al partenerului său, prin acțiuni care surprind, într-adevăr, pe Hitler.

Italia declară război Franței, dar armata italiană nu poate depăși frontiera, deși în fața sa nu are decît patru divizii franceze, cu toată dorința lui Mussolini de a cuceri o fișie de pămînt, cit de mică, măcar pînă la Nissa. Dar, intrarea triumfală a trupelor italiene într-o localitate mai însemnată de pe Coasta de Azur, nu poate fi anunțată lumii, uimite de spiritul războinic pe care fascismul l-a imprimat poporului italian. Cum spunea Raymond Cartier, Mussolini nu visa decît participarea sa la conferințele de pace, fără să se gîndească și la alte urmări pe care intervenția militară a Italiei le putea produce.

Imperialismul fascist nu viza numai teritorii din Africa. La 7 aprilie 1939, Albania este invadată de armata italiană, replică la acțiunea Germaniei de a cîntropi Cehoslovacia. Hitler nu-l informase pe Mussolini asupra intențiilor sale; ultimul înțelege să acționeze în același spirit. Succesele raportate de germani în Franța îl decid pe Mussolini să ia ofensiva și în Africa. În iunie, trupele italiene din Abisinia trec la ofensivă, ocupă Somalia britanică, o parte din Kenya și Sudanul anglo-egiptean. Îmbătat de succesele obținute în vară, Mussolini pregătește, tot în secret, o ofensivă în Africa de nord. Obiectivul fixat: canalul de Suez. Mareșalul Graziani începe ofensiva la 13 septembrie, dar

din lipsă de apă, ea este stopată la numai 50 de km, de la punctul de pornire, în localitatea Sidi-Barrani și la trei zile, de la începerea ostilităților. Englezii, prudenți, se retrag pînă la Marsa-Matruh, unde aveau posibilități mai bune de apărare. Rezultatul este mediocru, dar încurajator. De aceea, Mussolini se gîndește să organizeze o nouă lovitură pe continentul european, fără să-l prevină pe Hitler. Noul obiectiv : cucerirea Greciei. La 28 octombrie, Italia atacă Grecia. Dar grecii sînt cei care înregistrează succese, pătrund în Albania, care se răscoală împotriva ocupanților. Hitler este profund nemulțumit. Pregătind războiul împotriva U.R.S.S., ar fi dorit o infiltrare pașnică în Balcani. Mussolini compromite intențiile aliatului său.

Convins că Anglia nu mai poate fi atacată, afectat de insuccesele italiene, dornic să-și asigure flancul drept în Europa, Hitler hotărăște, la 12 noiembrie 1940, ca armata germană să atace Grecia.

Anglia, odată cu venirea toamnei, în ciuda bombardamentelor germane, consideră oportună cucerirea Africii de nord și izolarea Germaniei pe continent. Trupe din metropolă, din India, Australia și Noua Zeelandă sînt concentrate în Egipt. Malta este fortificată. Trupe din Africa de Sud sînt trimise în Sudan și în Kenya.

La 9 decembrie, Wavell, cu două divizii, atacă Sidi-Barrani, apărat de Graziani cu 7 divizii. În patru zile, patru divizii italiene sînt scoase din luptă : englezii pierd 624 de oameni, capturează 38 000 de italieni. Ofensiva engleză continuă. La 3 ianuarie, este atacată Bardia, fortificată și apărată de 45 000 de oameni, printre care se numără diviziile 1, 2, „Cămășile negre“. La asaltul acestui perimetru fortificat, pe care-l reprezintă Bardia, pornesc două regimente australiene și 23 tancuri, mai puțin de 10 000 de oameni. După două zile Bardia este cucerită, cad 40 000 de prizonieri italieni și 456 de răniți și morți din partea adversarului.

Ofensiva engleză se continuă. Churchill intenționează să ajute Grecia, ceea ce ar fi însemnat dispersarea puținelor forțe, pe care Wavell le are în Africa de nord. Grecii refuză ajutorul britanic. Ei doresc o armată, nu cîteva regimente. Wavell își continuă ofensiva, Tobrukul este cucerit : 25 000 prizonieri italieni, inclusiv generalii care comandau diviziile italiene. În 3 februarie, în ciuda incriminărilor lui Mussolini, mareșalul Graziani hotărăște să se

retragă la Tripoli, dar la Benghazi trupele italiene sînt din nou atacate și numărul prizonierilor italieni se ridică la 150 000. În același timp în Eritreia, Somalia și Abisinia, italienii sînt constrînși să bată în retragere. La 4 aprilie 1941, Addis-Abeba este cucerită, peste alte două luni italienii erau alungați din Africa de Est.

Pe Hitler îl neliniștesc succesele englezilor în Nordul Africii. Dacă insuccesele italienilor se succedau în același ritm, Italia însăși era amenințată. Strategic, căderea Italiei ar fi pus Germania în fața unui front, care s-ar fi deschis la granița sa de sud. De aceea, Hitler ordonă constituirea unui corp expediționar, care să debarce în Tripolitania : *Deutsche Afrikakorps*. Rommel este numit comandantul acestuia, la 6 februarie. La 15, noul comandant face o recunoaștere a locurilor unde se vor desfășura acțiunile trupelor sale. Englezii cuceresc El-Agheila, depășesc această localitate, dar lipsa de carburant îi forțează să se oprească. Planul balcanic, al lui Churchill, se opune, de altfel, continuării ofensivei în Africa de Nord și premierul britanic ordonă constituirea unei rezerve mobile, de patru divizii, în Delta Nilului, lăsînd garnizoane în centrele mai importante : El-Agheila, Benghazi, Tobruk, Bardia etc.

În februarie, englezii sînt informați de prezența germanilor în Tripoli. Wavell este convins, și are dreptate, că unitățile germane nu pot debarca înainte de luna mai, cînd încep marile călduri. O ofensivă italo-germană nu este posibilă decît în toamnă. Halder, șeful de stat major, îi recomandă lui Rommel să nu depășească Agedabia. La 24 martie, Rommel, cu puținele trupe pe care le are la dispoziție, ia ofensiva. El-Agheila este cucerită, învăluind trupele engleze prin marșuri rapide executate în deșert ; ocupă Agedabia și cînd îi sosește ordinul lui Hitler, să nu se aventureze spre Benghazi, la 4 aprilie, localitatea este cucerită, ofensiva spre est este continuată. Hitler este de acord că nu poate judeca, de la distanță, ce se petrece în Africa și-i dă libertate de acțiune generalului său. La 6 aprilie, este cucerită Derna, iar într-o mașină engleză sînt capturați trei generali. Tobrukul, apărat de 36 000 de oameni, rezistă. Rommel nu are suficiente forțe ca să-l cucerească. Cirenaica este, însă, ocupată în 12 zile. Acest succes, nesperat, marchează începutul participării Germaniei la războiul din Africa de Nord. Și cu aceasta, o parte

din trupele sale și unul dintre cei mai buni generali ai armatei germane vor acționa pe un front secundar, în timp ce soarta războiului avea să se hotărască în stepele rusești. Până în 1941, Hitler evitase lupta pe două fronturi. Ca să-și salveze aliatul, se angajează, împotriva unui principiu elementar de strategie, într-un război dificil, al cărui sfârșit nefavorabil, pentru italieni și germani, l-a întârziat talentul lui Rommel.

La 3 mai, generalul german trece pe poziții defensive. Atacurile lui Wavell, de la sfârșitul lunii mai și mijlocul lui iunie, sînt respinse și, cu aceasta, liniștea se așterne peste deșerturile din nordul Africii, pînă în luna noiembrie.

În acest timp, cei doi adversari își concentrează forțele pentru confruntarea decisivă. Englezii reușesc să strîngă 748 de tancuri iar germanii și italienii 395. Blindajul tancurilor engleze era mai bun, dar tunurile anti-tanc germane sînt superioare celor engleze. Germanii sînt superiori în felul în care știu să organizeze cooperarea între arme dar și ca metode tactice. Succesele lui Rommel s-au datorat, așa cum se va vedea, în concentrarea unui număr mare de tancuri și tunuri în punctul decisiv al bătăliei. Rommel, în memoriile sale, subliniază că, principiile formulate înainte de război pentru luptele cu blindate au putut fi aplicate în întregime în Africa de nord, unde pustiul a îngăduit realizarea unor bătălii de tancuri date cu mari unități.

Problema esențială, însă, pentru Afrikakorps va fi, pe toată durata existenței sale, aprovizionarea cu carburant. În 1941, atacul Tobrukului este amînat de la o lună pe alta, din pricina lipsei de benzină. Superioritatea, în aer, a englezilor va complica și mai mult această situație. După calculele lui von Mellenthin, în 1941, materialul trimis pentru aprovizionarea armatei germane a fost distrus, 17% în iulie, 35% în august, 38% în septembrie. Din 50 000 de tone de material trimis în Libia în octombrie, numai 18 500 tone au ajuns la destinație.

La 16 noiembrie Rommel este informat că englezii pregătesc o ofensivă în Delta Nilului. La 19 englezii atacă, dar comandantul armatei a VIII-a engleze își dispersează forțele, asaltînd concomitent mai multe poziții inamice. În zilele de 19—23 noiembrie, profitînd de greșeala inamicului și atacînd concomitent cu tancuri și tunuri anti-car,

germanii reușesc să respingă pe adversar, deși 70 de tancuri germane sînt distruse.

În zilele următoare au loc lupte de tancuri și Rommel intervine, personal, de nenumărate ori, pentru a transforma o situație disperată, în care se aflau trupele germane (între garnizoana Tobrukului și armata VIII-a), într-o victorie a acestora. Deși obține succese parțiale, pierderile în blindate sînt mari și Rommel începe retragerea la începutul lunii decembrie. La 24 decembrie Benghazi era părăsit de Afrikakorps.

La începutul lui ianuarie, Rommel se retrage din Agadabia. La incriminările lui Churchill, că Afrikakorps n-a fost distrus generalul Auchinleck răspunde că inamicul a suferit atîtea pierderi și este atît de obosit, încît este incapabil să întreprindă vreo acțiune. Dar la 21 ianuarie 1942, Rommel reia ofensiva, surprinzîndu-i pe englezi, dar și pe aliații și comandanții săi. Englezii se retrag, Rommel ajunge în 24 la Msus unde capturează 96 de tancuri, 38 de tunuri, 190 camioane. Din lipsa de carburant, blindatele germane sînt forțate să stea pe loc. Fără sprijinul italienilor, care socotesc ofensiva lui Rommel o aventură, acesta, cu propriile-i forțe, ocupă Benghazi, în 29 ianuarie. Numărul mic de tancuri, care-i rămăseseră disponibile și lipsa de carburant îl fac pe Rommel să se oprească la 6 februarie 1942, pe pozițiile din fața localității Gazala. În martie Rommel are o întrevvedere cu Hitler. Înaltul comandament german, preocupat fiind de pregătirile pe care le făcea pentru ofensiva din 1942 împotriva Uniunii Sovietice, nu poate să trimită întăriri în Africa. Asupra unui lucru se cade de acord : cucerirea Maltei, care este bombardată, în martie și aprilie. Temîndu-se că englezii vor lua ofensiva, Rommel cere permisiunea să atace înainte de căderea Maltei, dar i se îngăduie numai cucerirea Tobrukului, după care armata italo-germană trebuie să se stabilească pe poziții defensive.

Armata a VIII-a, bine antrenată și condusă de generali competenți, era superioară germanilor și italienilor în tancuri, artilerie și era susținută de o puternică flotă aeriană. Față de cele 561 de tancuri germane și italiene, englezii aveau 700 de tancuri, dintre care 200 erau tancuri americane, de tipul Grant, superioare majorității tancurilor germane.

În 28 mai Rommel atacă frontal pozițiile engleze de la Gazala, cu o parte din forțele sale, iar cu o altă parte execută o mișcare de învăluire a flancului stîng al armatei engleze. La 14 iunie bătălia de la Gazala era cîștigată. Armata VIII-a începe să se retragă spre frontiera egipteană. Rommel își propune să atace în continuare, înainte ca armata engleză să se regrupeze și în același timp să ia cu asalt Tobrukul izolat.

Churchill, din decembrie 1941, insistă pe lângă Roosevelt ca să-i acorde sprijinul necesar, pentru cucerirea Africii de nord, inclusiv Dakarul. De data aceasta, personal, se deplasează în America, pentru a-i convinge pe conducătorii militari și politici ai Statelor Unite de necesitatea deschiderii unui nou front în Africa. În același timp cere lui Auchinleck să nu cedeze Tobrukul, deși, nu cu multă vreme înainte, o asemenea sarcină era socotită inutilă, pentru că flota engleză nu era în stare să aprovizioneze și să susțină Tobrukul deoarece superioritatea aeriană engleză era anihilată.

La Tobruk se aflau 36 000 de oameni. Auchinleck, în fața hotărîrilor contradictorii, cu privire la modul în care trebuia privit Tobrukul, ordonă trupelor sale să se stabilească pe o linie Tobruk — El-Adem. El-Adem, situat în sudul Tobrukului, reprezenta un punct de sprijin pentru armata a VIII-a și, în același timp, singurul drum care ducea spre frontiera egipteană.

La 15 iunie, Rommel dirijează spre El-Adem divizia a 90-a, în timp ce divizia 21 de tancuri ajunge la Acroma. Pentru 16 iunie Rommel ordonă atacul localității El-Adem, iar divizia 21 de tancuri începe ofensiva spre Sidi-Rezegh și Belhamed, care se aflau în spatele Tobrukului. Divizia de tancuri italiană Ariete și alte unități italiene aveau sarcina să acopere flancul drept al unităților angajate în zona Acroma—El-Adem. În sprijinul acestora era trimisă divizia 15 de tancuri. În ziua de 16, divizia 21 de tancuri ocupă, seara, Sidi Rezegh, dar El-Adem rezistă; convorbirea dintre comandanții englezi, în care se discută evacuarea El-Adem-ului, în noaptea de 16—17 iunie, este interceptată. Odată cu evacuarea El-Adem-ului, Tobrukul nu reprezintă, în sine, nici un pericol și Rommel se decide să atace, cu forțe reunite, în direcția Gambut, pentru a intercepta linia de operații a armatei a VIII-a. Brigada a 4-a de tancuri, engleză, pierde jumătate din efectiv și este for-

țată să se retragă în Egipt. Rommel continuă înaintarea și după căderea întinericului, în noaptea de 17—18 iunie, drumul spre Egipt este interceptat lângă Gambut. Sînt capturate muniții, carburant și provizii. Brigada 20 indiană este izolată și în loc să se retragă în Tobruk, primește ordin să-și deschidă drum spre frontiera egipteană. În ziua de 18, lângă Gambut, această brigadă este distrusă de Afrikakorps. Tobrukul era complet încercuit.

În ziua de 19, divizia 90 este trimisă în recunoaștere spre est, constată că Bardia a fost părăsită de englezi și patrulele de recunoaștere sînt împinse între Bardia și El Gubi. Din informațiile culese, trupele engleze nu intenționau să atace. Rommel concentrează Afrikakorps și divizia Ariete în jurul Tobrukului, împreună cu toată artileria de care dispuneau diviziile de tancuri. Kesselring promite să trimită aviația din Europa ca să sprijine asaltul împotriva Tobrukului. În 20 iunie, la orele 5,20 începe bombardamentul cu Stukas, în timp ce toată artileria germană și italiană intră în acțiune. La 6,35 cîmpul de sîrmă ghimpată este tăiat, infanteria pornește la asalt și la 7,03 o companie indiană este capturată. La 7,45, o breșă destul de mare era realizată, sînt aruncate poduri peste șanțuri anti-tanc. Susținute de aviație și de focul progresiv al artileriei, la 9,30 tancurile diviziei 15 pătrund, sub conducerea generalului Nehring, în timp ce comandantul diviziei 21 își dirija, blindatele, deplasîndu-se cu motocicleta, în fruntea primului eșalon. Rommel însuși era în apropierea punctului unde se produce atacul. Lucrul cel mai dificil nu era pătrunderea în perimetrul fortificat al Tobrukului, ci prevenirea unui contraatac, de aceea grija manifestată de comandanții germani și meticulozitatea cu care era pregătită colaborarea dintre tancuri, artilerie și aviație. La prînz cele două divizii reușesc să ajungă în zona minată, unde sînt atacate de cîteva tancuri engleze și de artilerie. La orele 14, Afrikakorps pătrundea în interiorul perimetrului fortificat și lupta este angajată împotriva sectoarelor ocupate de diferitele unități ale garnizoanei, în timp ce divizia 21 se îndreaptă în direcția portului. Vasele engleze sînt scufundate sau incendiate. Divizia a 15-a atacă brigada de gardă și, după ce respinge cele două regimente, ocupă punctul de comandă al brigăzii. În ziua de 21, trupele engleze nu știu dacă trebuie să se bată pe poziții sau să încerce o străpungere spre est. Dar în zorii zilei de 21, en-

glezii capitulează : 33 000 prizonieri, depozite de muniții și hrană, carburant, tunuri, camioane și tancuri cad în mîna învingătorilor. În seara aceleiași zile, Rommel află prin radio că a fost făcut mareșal. „Capturarea Tobrukului, afirmă Agar-Hamilton, încoronează ceea ce a fost, probabil, cea mai spectaculoasă serie de victorii cîștigate vreodată asupra unei armate engleze.“

La orele 9,45 în 21 iunie, Rommel anunță că Tobrukul a căzut și ordonă că toate unitățile de tancuri trebuie să se pregătească pentru a porni spre granița egipteană.

În aprilie, Hitler și Mussolini hotărîseră ca armata germano-italiană să nu depășească Tobrukul, decît după cucerirea Maltei. În 21 iunie, Kesselring aterizează în nordul Africii, și în vehiculul în care era instalat comandantul Afrikakorps-ului are loc o scurtă convorbire cu Rommel. Kesselring este pentru respectarea planului din aprilie. Dacă Rommel invadează Egiptul, aviația germană nu-l poate sprijini, iar cît timp Malta nu este ocupată, problema aprovizionării armatei din nordul Africii ridică dificultăți greu de depășit.

Rommel consideră că acum este momentul oportun pentru a disloca armata a VIII-a și cuceri Nordul Egiptului pînă la canalul de Suez. Kesselring îi destăinuie lui Rommel că flota aeriană din Sicilia va fi retrasă, dar ultimul nu renunță la planul său și trimite un ofițer de legătură ca să ceară permisiunea lui Hitler pentru continuarea ofensivei. Deși Mussolini, comandamentul italian, comandantul forțelor navale germane și Kesselring se opun acestui plan, Hitler îi explică lui Mussolini „că numai o dată în viață zeița victoriei îți surîde“ și-i dă mîna liberă lui Rommel să acționeze. Malta va fi atacată în septembrie. Mussolini, convins, pleacă în Africa, pentru a nu rata o intrare triumfală, pe calul său alb, în Cairo.

În 23 iunie, avangarda Afrikakorps-ului depășește frontiera egipteană. Englezii renunță la cîmpul de mine instalat în zona frontierei și se retrag la Mersa Matruh. În ciuda optimismului lui Rommel și a moralului ridicat al trupelor, intrarea în Egipt se face numai cu 44 de tancuri. În 24—25 iunie, englezii opun o mică rezistență pe pămînt, dar aviația lor provoacă pierderi grele germanilor. La 25 iunie, după o recunoaștere sumară, Rommel se hotărăște să atace Mersa Matruh. Trupele engleze sînt dispuse exact invers decît bănuia Rommel și dispozitivul lor s-ar

fi putut transforma într-o capcană pentru trupele germane și italiene, dar generalii englezi reacționează așa cum ar fi dorit adversarul lor. Mai mult, unitățile lui Rommel au norocul să atace punctele cele mai slabe ale inamicului, să provoace pierderi și să rupă frontul inamic. În ziua de 27, sub conducerea personală a lui Rommel, divizia a 90-a înaintează pe flancul stîng al corpului 10 englez și reușește să ocupe, în spatele acestuia, singurul drum pe care se putea retrage.

Încrezător în succes, neținînd seama de poziția delicată în care se afla divizia 21 de tancuri și corpurile 10 și 21 italiene, Rommel ordonă ca în seara zilei de 27 să fie pregătite, pentru a-l urmări pe inamic în direcția Fuka. În timp ce aceste unități duc lupte îndirjite, în ziua de 28, Rommel încercuiește Mersa Matruh. În noaptea de 28—29 iunie, corpul 10 britanic din Mersa Matruh încearcă să-și croiască drum spre răsărit, suferind mari pierderi în oameni și material. În 29, Mersa Matruh era ocupată de divizia 90 și de unități italiene și în timp ce divizia 21 de tancuri surprinde coloanele de trupe engleze, care se retrăgeau, capturează 1 600 prizonieri. În bătălia de la Mersa Matruh, germanii și italienii luau 8 000 de prizonieri, tunuri, mașini. Diviziile 50 și 10 indiană sînt slăbite și dezorganizate, iar divizia neo-zeelandeză, serios afectată de pierderile umane și materiale suferite. De aceea Rommel se decide să taie retragerea acestor trupe înainte de El-Alamein, fără să țină seama de starea de oboseală a propriilor sale trupe și de numărul mic de oameni de care dispunea.

În 30 iunie, Rommel se hotărăște să atace El-Alamein. Pentru a-l înșela pe adversar asupra intențiilor sale, Afrikakorps trebuia să simuleze un atac în direcția depresiunii Qattara, iar, în noaptea de 30 iunie—1 iulie, să se deplaseze spre est, la aproximativ 15 km sud de El-Alamein și să taie retragerea corpului 13 englez, care se afla în această localitate.

În ziua de 1 iulie, Afrikakorps atacă poziția ocupată de brigada 18-a indiană la Deir El Shein; lupta este dură, germanii pierd 18 tancuri, iar adversarul 55. Atacul diviziei 90 este oprit de trei brigăzi de tancuri și artilerie, și nici prezența lui Rommel nu poate schimba situația. Încercînd să manevreze pe inamic, Rommel este constrîns să ducă o luptă de poziții, care-i dezavantajează pe germani.

În ziua de 2 iulie, nici unitățile de tancuri, nici divizia 90 nu pot să înainteze. Pentru a doua zi, Rommel concentrează Afrikakorps, divizia 90 și o divizie italiană, cu gândul să cucerească El-Alamein. Dar dimineața neo-zeelandezii atacă și resping divizia italiană Ariete, care pierde toată artileria. Rommel amână atacul decisiv pentru după-amiază, dar, deși reușește să înainteze puțin, cu 27 de tancuri — câte mai avea la dispoziție — nu reușește să rupă frontul inamic. Ofensiva germano-italiană era oprită în momentul în care flota engleză părăsea Alexandria, iar reprezentanții mișcării de eliberare egiptene soseau la cartierul lui Rommel.

Cînd Auchinleck primește ordin să atace, în 4 iulie, Afrikakorps dispunea de 37 de tancuri, divizia 90 nu mai avea decît 1 500 de oameni, extenuați de marșuri și lupte, muniție pentru tunurile germane nu mai exista, divizia 15 de tancuri nu mai avea decît două proiectile pentru fiecare tun. Italienii mai au 54 de tancuri și o treime din efectivul inițial. Artileria este încă puternică, fiindcă este constituită din tunurile capturate de la englezi, iar depozitele de muniții ale acestora fuseseră bine aprovizionate. Hrana, de asemenea, provine din rezervele engleze de la Tobruk.

Auchinleck nu atacă. Planul său este de a concentra cît mai multe forțe și de a duce un război de poziții. Ținînd seama de lungimea căilor de comunicație ale armatei lui Rommel, timpul lucra în favoarea englezilor. Între timp, Malta rezistă și este salvată de flota britanică, ceea ce înrăutățește și mai mult situația lui Rommel. În 5 iulie, convins fiind că ofensiva sa a eșuat, Rommel încearcă să-și concentreze forțele. Divizia 15, cu aproximativ 15 tancuri, se află în prezența primei divizii blindate engleze, care are 100 de tancuri. A doua zi, forțele germane sînt regrupate, sosesc minele și întăriri pentru divizia 90. Tancurile de care dispune Afrikakorps se ridică la 44. Între 10 și 16 iulie au loc lupte de hărțuială și o încercare de a ocupa El-Alamein este respinsă de neo-zeelandezi. Auchinleck ia ofensiva în 21 iulie, dar atacul acestuia pe centrul frontului german este respins; englezii pierzînd peste 100 de tancuri. Între 23—26 iulie, liniște. În noaptea de 26—27 iulie, australienii atacă, pătrund în pozițiile germane dar, spre norocul lui Rommel, comandantul diviziei 1 de tancuri

consideră că pârțiile deschise în cîmpurile de mine nu sînt suficient de largi, și rămîne pe poziție. Australianii sînt respinși cu pierderi grele.

În luna august nu are loc nici o acțiune mai însemnată pe frontul din Africa. Rommel primește întăriri și, la jumătatea lunii, Afrikakorps numără 16 000 de oameni, 210 tancuri, 175 mașini blindate, 1 500 camioane pentru infanteria motorizată. Italienii reușesc să sporească numărul tancurilor la 243. Consumul în carburant este însă dublu față de posibilitățile de aprovizionare. Forțele aeriene engleze sporesc, sînt anunțate convoaie cu întăriri pentru armata VIII-a, în Marea Roșie și Oceanul Atlantic. Tobrukul, Benghazi sînt bombardate de aviația engleză, convoaiele cu provizii pentru Afrikakorps sînt atacate și distruse în mare parte. Situația se schimbă sensibil în favoarea armatei a VIII-a.

Churchill, criticat în parlament pentru dezastrele din Africa, criticat de aliați că nu întreprinde nici o acțiune serioasă împotriva Germaniei, în drum spre Moscova, trece prin Egipt, îl schimbă pe Auchinleck cu Alexander, iar comanda armatei a VIII-a este dată lui Montgomery. De la instalarea sa, Montgomery ia măsuri pentru întărirea pozițiilor sale, deși planul său este acela de a lua ofensiva în momentul în care superioritatea în armament va fi de partea lui (în august englezii aveau 700 de tancuri).

Rommel ar fi vrut să-și retragă trupele în Libia, și să lase numai blindatele și trupele motorizate în față, pentru a scurta căile de comunicație, pentru a-și întări în felul acesta poziția. Warlimont, reprezentantul lui Hitler, îi recomandă, în iulie, că fîhrerul nu admite nici o retragere. Bolnav, Rommel cere să fie înlocuit cu Guderian, dar alegerea lui este refuzată.

Ofensiva lui Rommel, din mai-iunie, a fost criticată de specialiști sau de unii istorici militari. După opinia acestora, Rommel n-ar fi trebuit să depășească Tobrukul. Rommel era conștient de riscurile pe care și le asumă, continuînd ofensiva pînă în Egipt, dar generalul german nu avea decît o șansă ca să obțină victoria: manevre și acțiuni pentru dezorganizarea frontului inamic, lovirea și hărțuirea forțelor acestuia mai înainte ca ele să poată fi regrupate. Chiar dacă ar fi rămas la Tobruk, asta nu însemna că armata engleză n-ar fi primit întăriri care să-i

Forțele engleze : 150.000 de oameni, 1.114 tancuri (128 — Grant, 267 — Sherman), 1.274 tunuri anti-tanc. Din 6 și până în 23 octombrie, 700 de avioane, dintre care 200 de bomabardament, atacă centrele mai importante pe linia de comunicații a armatei germano-italiene. În seara de 23 octombrie, la 9,40, începe pregătirea de artilerie, cu peste 1.000 de tunuri. După 20 de minute, infanteria intră în acțiune, în timp ce artileria o acoperă. Atacul este metodic, artileria inamică nu răspunde din lipsă de muniții. Deminarea ia timp și, în zorii zilei de 24, numai coridorul de sud este practicabil. Ofensiva infanteriei este oprită în 24. Blindatele engleze suferă pierderi grele și trebuie să se regrupeze. Atacul corpului XIII nu înregistrează aproape nici un succes. Operația trebuia reluată de la cap. În aceeași zi, Rommel care se afla într-un spital la Semmering, este anunțat că englezii au luat ofensiva. La Roma, atașatul militar german îl informează pe Rommel că depozitele de carburant pot asigura o aprovizionare care să îngăduie fiecărui tanc să parcurgă 300 de km. Bătălia era deci pierdută. Lipsa de carburant nu-i îngăduia lui Rommel nici o manevră.

În 25 Rommel ajunge pe front, este informat că lipsa de muniții nu a îngăduit bombardarea pozițiilor pe care se concentrau forțele inamice, în noaptea de 23—24. Din lipsă de carburant, în ziua de 25, numai divizia de tancuri a contracarat. Este adevărat că a reușit să oprească înaintarea blindatelor engleze, dar din 119 tancuri câte avea dimineața, rămăseseră numai 31. Cele două tancuri petroliere trimise lui Rommel sînt scufundate. Singura speranță de a ieși de sub focul inamic și de a manevra este spulberată. În ciuda pierderilor grele și a lipsurilor de tot felul din tabăra germană, ofensiva engleză nu poate progresa.

În 26, Montgomery consideră necesară regrouparea forțelor sale : Corpul XIII să rămână în defensivă, divizia a 7-a blindată să fie transferată în sectorul de nord, divizia a 2-a neo-zeelandeză în rezervă. Atitudinea defensivă a englezilor din 26 constituie o pauză binevenită pentru germani. Churchill, furios că englezii nu sînt în stare să cîștige nici o bătălie, îi cere lui Alexander să-l înlocuiască pe Montgomery. În noaptea de 26—27 octombrie, Rommel aduce divizia 21 din sectorul sudic și în 27, atacă violent Kidney Ridge, înălțime ocu-

pată de inamic pe coridorul nordic, dar blindatele germane suferă pierderi grele. În noaptea de 28—29 octombrie, trupele lui Rommel sint atacate din flanc, la 10 seara, după care urmează o luptă îndârjită timp de șase ore, timp în care bombardierele engleze, val după val, pilonează pozițiile ocupate de trupele germane. În 30 octombrie, dimineața, Rommel se decide să se retragă spre Fuka. Rommel era optimist în ceea ce privește calitatea trupelor sale, dar în ziua de 29 nu primește nici o rație de carburant. În aceeași zi Montgomery hotărăște să lanseze un asalt în sectorul nordic cu dublu scop: să ocupe drumul pe care se putea retrage Rommel și să ajungă în cîmp deschis cu tancurile, să manevreze în așa chip încît forțele dușmane să fie scoase din luptă. Rommel recunoaște pozițiile de la Fuka în ziua de 30. Retragera se poate face, dar infanteria italiană nu are vehicule. Numai la adăpostul nopții, lăsînd în urmă trupele motorizate ca să acopere retragera, se putea începe regrouparea în zona Fuka. La 1 noiembrie, trupele australiene atacă spre coastă. Dar atacul principal are loc în noaptea de 1—2 noiembrie. Două brigăzi neozeelandeze pornesc la atac, pe un front de 4 km., după o puternică pregătire de artilerie care începe noaptea la 1,05. Sarcina acestor brigăzi e să deschidă un drum în cîmpul de mine inamic pe o adîncime de aproape 4 km. Cele două brigăzi erau susținute de brigada 9 de tancuri. După ce depășeau cîmpul de mine, tancurile trebuiau să avanseze alți doi kilometri și să se stabilească pe înălțimea Aqqaqir, îngăduind în felul acesta diviziilor 1, 7 și 10, blindate, ca să ajungă în deșertul deschis, unde urma să angajeze o bătălie decisivă cu blindatele germane. Cînd brigada 9 ajunge în zona Aqqaqir, este atacată cu tunuri anti-car și pierde 87 de tancuri. Divizia 1 de tancuri își face apariția, este atacată de Afrikakorps, care susține eroic o luptă inegală, cu tancurile de fabricație americană, superioare ca armament, ca blindaj și ca viteză. Pentru a opri înaintarea englezilor, germanii consumă 450 tone de muniții și sint aprovizionați numai cu 190. Afrikakorps nu mai posedă decît 32 de tancuri în stare de luptă, față de 3 divizii cîte are armata a VIII-a. Montgomery ezită să angajeze o luptă decisivă. Rommel nu înțelege atitudinea rezervată a adversarului. Ordonă retragera infanteriei italiene spre Fuka și-l informează pe Hitler că se repliază.

Răspunsul acestuia este nemilos : nici un pas înapoi ! Victorie sau moarte. Rommel oprește retragerea. Din rațiuni politice și din amor propriu, Hitler nu acceptă ideea că armatele germane pot fi înfrînte. La Stalingrad ofensiva germană fusese de multă vreme oprită. O retragere în Africa de Nord era un semn de slăbiciune.

În noiembrie, englezii lansează atacul decisiv. Rînd pe rînd, diviziile blindate italiene, Ariete și Littorio, sînt distruse integral, divizia motorizată, Trieste, distrusă în parte, rămășițele încearcă să se retragă. Sub potopul de proiectile și bombe care cad neîncetat, atacat de sute de tancuri, Afrikakorps rămîne numai cu 12 tancuri și pentru a salva rămășițele forțelor germano-italiene, Rommel ordonă retragerea, în ciuda ordinului dat de Hitler, căruia Kesselring îi explică situația reală de pe front. Pierderile italiene și germane se ridică la 25 000 de morți și răniți și 30 000 de prizonieri.

În noaptea de 4—5 noiembrie, Rommel se retrage. În ziua de 5, Montgomery își regroupează forțele pentru a urmări un inamic fantomă. În ziua de 6, o ploaie torențială justifică urmărirea metodică, executată de generalul englez. Urmărit și bombardat de aviația engleză, Rommel părăsește Tobruk-ul în 12 noiembrie, Benghazi în 19 și se retrage la Mersa el Brega.

În 8 noiembrie, armata de invazie anglo-americană, sub comanda lui Eisenhower, debarca la Oran, Casablanca și Alger. Amiralul Darlan trece de partea aliaților, flota franceză de la Toulon este sabotată. Hitler ordonă ocuparea Franței și trimiterea de noi forțe în Africa de Nord : două regimente, în 10 noiembrie, urmate de regimentul 10 de tancuri, divizia 334, batalionul 50 de tancuri de tip Tigru, divizia de tancuri „Herman Göring” și trupe italiene.

Dacă ar fi fost trimise cu cîteva luni mai devreme, Rommel ar fi ajuns la Suez. Angajarea unor noi forțe în Africa de Nord, în timp ce bătălia de la Stalingrad era în plină desfășurare, constituie o gravă eroare strategică din partea lui Hitler. Experiența Afrikakorps-ului demonstrează că esențial pentru ducerea unui război, în această zonă, era problema aprovizionării cu carburant și muniții.

Față de superioritatea anglo-americană, pe apă și în aer, aceste trupe erau condamnate dinainte.

STALINGRADULUI

(1942)

La sfârșitul iernii și începutul primăverii anului 1942, pe frontul de est se instalează pentru cîtăva vreme acalmia. Cele două armate executau lucrări de apărare, iar răgazul oferit de dezghețul, care făcea impracticabilă orice manevră de mare anvergură, este folosit de statele majore pentru alcătuirea planurilor în legătură cu desfășurarea campaniei din anul 1942. Dacă Uniunea Sovietică nu se prăbușise în 1941, Hitler considera că acest lucru era posibil în 1942. O aramă care pornea din Caucaz și ofensiva lui Rommel, în Orientul Mijlociu, va avea ca urmare cucerirea Persiei și țărilor arabe. Planul strategic conceput de Hitler și concretizat în directiva nr. 41 din 5 aprilie 1942 este subordonat unor cauze economice și nu ține seama de principiile de strategie. Armata germană — marina și trupele mecanizate — au nevoie de cît mai multă benzină. România livrase 5 500 000 tone petrol și această cantitate nu sporește nici în 1942. Nevoile marinei, aviației și trupelor mecanizate se ridicaseră la 8 929 000 tone. Avînd în vedere sporirea eforturilor militare previzibile pentru anul 1942, tehnicienii îi demonstrau lui Hitler că este absolută nevoie ca să crească proporțional și achiziționarea carburantului necesar.

Halder și alți generali germani erau de părere să se ducă un război de apărare activă ; restrîngerea frontului, crearea

de rezerve, retrageri și contraatacuri care să provoace cât mai multe pierderi armatei sovietice. Cînd i se spune că Uniunea Sovietică poate concentra 1 500 000 de oameni în regiunea Stalingradului și aproape 500 000 de oameni în Caucaz, Hitler spumegă și interzice citirea unor „idiotenii” de acest fel. După părerea lui, armata sovietică este slăbită și numai iarna a salvat-o de la o pierdere totală. Halder notează : „deciziile lui au încetat să mai aibă orice legătură cu principiile de strategie... Ele sînt produsul unei naturi violente, urmare a unor impulsuri de moment, o fire care nu cunoaște limitele posibilităților, care transformă dorința în fapt real...”. Hitler încetează să mai țină seama de realitate, pentru că este depășit de evenimente. El încearcă să rezolve situația critică, pe care singur a creat-o, prin planuri himerice, pe care mintea lui, prodigioasă în acest domeniu, le concepe într-un ritm vertiginos, pe măsură ce evenimentele le infirmă. După cum îi declara lui Goebbels, obiectivele principale ale campaniei din 1942 sînt, în ordine, Caucazul, Leningradul și Moscova. Moscova trebuie să cadă prin izolare, printr-o amplă manevră de învăluire. Numai că de data aceasta spațiul pe care se desfășoară manevra se amplifică. Pentru cucerirea Caucazului se impune cucerirea Stalingradului. Ultima localitate este o idee fixă a caporalului strateg, deși, din punct de vedere strategic, Stalingradul nu reprezintă aproape nici o importanță. Căile ferate, care leagă Caucazul sau zona industrială a Uralului cu Moscova, trec prin Saratov, Kuibîșev sau Ulianovsk.

Directiva nr. 41 prevedea o ofensivă în Crimeea, cucerirea acesteia și restabilirea frontului pe Doneț, după care urma înaintarea spre Voronej-Stalingrad, stabilirea unei linii defensive puternice pe acest aliniament, pentru a proteja trupele germane care acționau în Caucaz. Forțele de care dispune Hitler, în primăvara anului 1942, sînt, numeric, impresionante : 217 divizii, dintre care 171 sînt formate din trupe germane : 134 infanterie, 24 blindate, 13 motorizate.

Germanii au 3 230 de tancuri și tunuri de asalt, armata sovietică are 4 959 de tancuri și, după cum îndrăznea Halder să-l informeze pe Hitler, industria sovietică producea 1 200 tancuri pe lună, adică dublu decît ceruse Hitler propriei sale industrii. Încă din 1942 aviația sovietică începe să depășească numeric și calitativ, aviația germană. Cu

toate progresele realizate de industria sovietică, cu toate eforturile marelui cartier, anul 1942 este un an de aspre încercări, cum îl caracterizează Jukov. În privința planurilor de operații, Jukov este pentru un atac în direcția Viazma-Rjev, să distrugă forțele principale concentrate de inamic în această zonă și să-l oblige să aducă întăriri de pe alte fronturi, forțându-l în felul acesta să se păstreze pe poziții defensive. Stalin nu crede că are suficiente forțe pentru a întreprinde mari operații ofensive și împreună cu marele cartier considerau că germanii vor ataca în direcția Orel-Voronej. De aceea se hotărăște să se concentreze trupe în această zonă, trupele de aici să se limiteze la o apărare activă, iar în Crimeea și în direcția Harkov să se execute operații ofensive cu caracter limitat.

Hitler intenționa să păstreze o atitudine defensivă din Carentia și pînă la Voronej. 85 de divizii împlineau această misiune pe un front de 2 000 de km. Frontul de sud, căruia îi revenea sarcina ofensivă, era format din 60 de divizii germane, dintre care 9 blindate și 28 de divizii aliate: români, italieni, unguri.

Operațiile din 1942 încep la 3 mai, în nord, în raionul Demeansk, dar, după o lună de lupte, armata sovietică nu reușește să rupă apărarea asigurată de armata 16, germană.

La 8 mai, Manstein ia ofensiva în Crimeea cu 7 divizii germane și 6 divizii române. La 15 mai orașul Kerchi a fost ocupat, iar la 4 iulie, după nouă luni de asediu, capitulează Sevastopolul.

La 12 mai, trupele frontului de sud-vest, de sub comanda mareșalului Timoșenko, încep ofensiva în direcția Harkovului, dar sînt contraatacate la 17 mai de armata I de tancuri a lui Kleist și armatele a VII-a și a VI-a germane. Deși Stalin se temea de concentrarea trupelor germane de la Kramatorsk, Timoșenko și Hrușciiov au fost pentru continuarea ofensivei, dar abia la 19 mai cei doi și-au dat seama de situația gravă care se crease. La 22 mai — relatează Jukov — armatele a VI-a, a LVII-a, o parte din armata a IX-a și grupul operativ Bobkin au fost complet încercuite.

Succesele obținute de Rommel în Africa și de armatele grupului sud îl fac pe Hitler să creadă într-o victorie ușoară și sigură. Ignorînd spațiul pe care trebuie să se desfășoare operațiile, ignorînd slăbiciunea propriilor sale trupe, cît și

situația strategică a acestora, Hitler se decide să acționeze rapid și, pînă la începutul lunii octombrie, să-și asigure un front pe care ar putea rezista la infinit, avînd în vedere resursele Ucrainei, Caucazului, Persiei și Orientului Mijlociu.

La 28 iunie începe operația „Blau”. Intenția lui Hitler (pentru că, în ciuda faptului că Halder mai lucrează la Statul major al trupelor de uscat, Hitler este cel care dă directivele) este aceea de a stabili frontul său defensiv de la Voronej la Stalingrad. În consecință, armata a II-a (von Weichs) și armata a IV-a de tancuri (Hoth) pornește din regiunea Kursk în direcția Voronej. Peste două zile, armata a VI-a von Paulus pornește din raionul Bielgorod-Volceansk în direcția Ostrogojsk. Deși în fața celor trei armate germane se aflau armatele a XIII-a, a XL-a, a XXI-a și XXVIII-a, situația acestora se înrăutățește zilnic, marele cartier dislocă în zona Pavlovsk armata a VI-a, armata LX G.J. și armata a V-a tancuri, pentru a împiedica trecerea Donului. Datorită carențelor existente în conducerea trupelor, la nivelul frontului și al armatelor, frontul Briansk este împărțit în două : frontul Voronej — generalul Vatutin și frontul Briansk — general Rokossovski. La 8 iulie Voronejul este cucerit de germani, iar la 9 iulie din zona Izyum—Kupiansk atacă armata I-a tancuri (von Kleist) spre răsărit și face joncțiunea cu tancurile lui Hoth, la Millerovo. Dar, punga este goală. Ducînd lupte grele, armatele sovietice se retrag fără a se lăsa încercuite. Hitler consideră că armata sovietică este pe marginea prăpastiei. Important este, după părerea lui, să se exploateze succesele obținute. Grupul de armate sud este împărțit în două : grupul A, sub comanda feldmareșalului List, este format din armata I-a tancuri von Kleist, armata a XVII-a, generalul Ruoff și flota a IV-a aeriană ; grupul B, sub comanda lui von Bock, cuprinde armata a II-a von Weichs, armata a VI-a von Paulus și armata a IV-a blindate Hoth. Pentru că von Bock întîrzie în fața Voronejului, pe care Hitler nu voia să-l ocupe, este înlocuit cu von Weichs, armata a II-a fiind comandată de generalul von Salmuth.

În loc să-și concentreze forțele pentru executarea planului 41, Hitler le dispersează pe spații imense, sau ordonă manevre care în loc să ducă la împlinirea propriilor sale planuri, complică situația unor armate întregi în mod

inutil. La 5 iulie armata a IV-a de tancuri primește ordin să coboare pe cursul inferior al Donului și să coopereze cu armata I-a von Kleist la cucerirea Rostovului, după care să forțeze fluviul și să înainteze în Caucaz. În felul acesta, sarcina de a ocupa Stalingradul revenea numai armatei a VI-a. Hitler singur își anihilează orice șansă de reușită pentru că, în primul rînd, von Kleist nu avea nevoie de ajutoarele lui Hoth, iar în al doilea rînd, reușita armatei a VI-a depindea de cooperarea acesteia cu armata a IV-a de tancuri. Se încearcă să i se explice că numai un atac rapid, întreprins cu forțe superioare, ar putea duce la ocuparea Stalingradului mai înainte ca rușii să fortifice apărarea acestuia.

La 23 iulie Ruoff și von Kleist cuceresc Rostovul. Sub comanda directă a lui Hitler, grupul A trece la executarea unei noi directive, directiva 45, prin care se urmărea cucerirea Caucazului. Dar aglomerarea celor două armate de tancuri creează complicații atît în ceea ce privește aprovizionarea, cit și în privința deplasării trupelor. Hitler se înfurie pe statul major, îi reproșează situația creată și-i acuză pe specialiști că sînt incapabili. Halder, exasperat, consideră că situația a devenit intolerabilă, „conducerea” pe care o exercită Hitler se caracterizează prin reacții patologice, sub impresia unor momente dificile și printr-o lipsă totală a oricărei înțelegeri a condițiilor în care trebuie să lucreze un comandament.

Înainte de a da directiva 45, Hitler dă directiva 44. Von Manstein, făcut mareșal, este trimis să cucerească Leningradul, armata a XI-a de sub conducerea lui este desmembrată. Firesc ar fi fost ca armata a XI-a, după cucerirea Kerciulei, să treacă în Cuban și să înainteze spre Batum, unul dintre obiectivele vizate de directiva 41. Firesc, pentru că se afla în imediata vecinătate a teatrului de operații vizat de Hitler. Ultimul este de altă părere : în Crimeea vor rămîne două divizii germane și armata română care cooperase la cucerirea peninsulei. Restul : o divizie va fi trimisă în Creta, o divizie va forma rezerva grupului B, von Weichs, iar celelalte trupe, în loc să treacă strîmtoarea Kerci, vor fi transportate pe cale ferată pînă la Leningrad. Deoarece se vorbește de un al doilea front, alte două divizii sînt retrase de pe frontul de est și trimise în Franța. Hitler nu vede decît succesele obținute în iulie, nu acceptă să discute riscurile pe care le incumbă amestecul său în

conducerea operațiilor, pentru că nu acceptă ideea că în fața lui există o putere care încă n-a fost înfrântă.

În consecință, la 27 iulie începe marea aventură a grupului A în Caucaz. Pe trei coloane, grupul A trebuie să opereze pe aripa dreaptă în direcția Batum-Maikop și să ocupe cîmpurile petrolifere din această regiune; cu aripa stîngă să ajungă în regiunea Gronzi și să pună stăpînire pe zăcămintele de petrol de pe litoralul Caspice; o a treia coloană să înainteze pe centru, în direcția Vorosilovsk și să ocupe trecătorile Munților Caucaz. Nu peste puțin timp va veni ordinul să se treacă dincolo de Caucaz. La 11 august, Krasnodarul este cucerit de armata a XVII-a, la 10 august, Maikopul de tancurile lui Kleist, la mijlocul lunii este ocupat orașul Mozdok, la 21 Elbruzul este escaladat de nemți, divizia 13 blindate și corpul 52 ajung pe riul Terek în Ossetia. Succesele sînt amețitoare, așa cum le vede Hitler la Vinița, unde și-a mutat cartierul general pentru a conduce personal această manevră excepțională. Dar la începutul lunii septembrie ofensiva germană nu mai are suflu. Kleist nu mai poate înainta, la fel Ruoff. Succesele lor fuseseră obținute cu eforturi disperate. Acest grup de armate nu avea decît 300 de tancuri, iar aprovizionarea lor cu benzină nu poate fi asigurată decît cu foarte mare greutate și cu mari întîrzieri. Zadarnic Kleist și Ruoff solicită lui List, comandantul lor, să li se trimită muniții, carburant, întăriri. List n-are nici o posibilitate pentru rezolvarea acestor probleme. Distanțele sînt enorme. De la Voronej la Rostov sînt 1 200 de km. În urma ofensivei din Caucaz frontul se întinde la peste 2 000 de km. În timp ce linia frontului se lungeste, numărul unităților care participă la operațiuni scade. Hitler nu înțelege de ce grupul A nu mai înaintează, el cheamă pe List la Vinița, îi acuză pe ofițeri de lașitate și incompetență și la 9 septembrie Keitel îl informează pe Halder că Hitler îl înlocuiește pe feld-mareșalul List cu Kleist, iar armata I-a de tancuri va trece sub comanda generalului von Mackensen. Cu această schimbare de comandanți ia sfîrșit ofensiva germană în Caucaz.

Goana lui Hitler după victorii face să eşueze și ofensiva spre Stalingrad. Armata a VI-a, lipsită de sprijinul armatei a IV-a de tancuri, este oprită după lupte violente, pe Don, la vest de Kalaci. Abia la 1 august, Hitler ordonă ca armata a IV-a de tancuri, care ajunsese la Proletarskaia, să

fiu restituită grupului de armate B și să coopereze la luptele pentru cucerirea Stalingradului. Sarcina acesteia era de a-i respinge pe ruși din Kalaci și împreună cu armata a VI-a să ocupe, în urma unui atac brusc, Stalingradul. Când spui armata a IV-a de tancuri și când te gîndești că Hoth este unul dintre cei mai buni generali ai armatelor blindate, lansarea unei asemenea forțe asupra Stalingradului nu poate să nu impresioneze. Numai că, această armată se compune din două divizii, una motorizată, alta de tancuri, iar ultima în loc de 200 nu are decît aproximativ 50 de tancuri. De la 1 august 1942, Hitler începe să opereze cu unități fantomă. Și totuși Hoth pornește impetuos spre nord și la 3 august cucerește Kotelnicovo, dar, după lupte înverșunate, la 9 august este constrîns să treacă în apărare.

În prima parte a luptelor de la Voronej—Rostov, armatele sovietice duc lupte de apărare activă. Esențial era să nu se lase încercuite. Dar, în momentul în care germanii se apropiau de Volga, comandamentul suprem dă ordinul nr. 227, prin care se cere tuturor soldaților și partizanilor să lupte pentru fiecare metru de pămînt. Pe plan militar, la 12 iulie este constituit Frontul Stalingradului : armatele a LVII-a, a LXIII-a, a LXIV-a și armata a XXI-a care făcuse parte din frontul de sud-vest. Acestora li se adaugă armata I-a și a LVIII-a. La 17 iulie Frontul Stalingradului se întindea de la Pavlovsk, pe Don, la Serafimovici, unde exista un cap de pod, Klețkaia, Surovikino, Verhne-Kurmoiarskaia. Frontul avea 700 de km și pentru că luptele din ultimele zile ale lunii iulie demonstraseră cît de complicată era conducerea unui asemenea front, la 5 august este împărțit în două : Frontul Stalingradului și Frontul de sud-vest. La 12 august, Vasilievski, șeful statului major, este trimis ca să conducă operațiile la Stalingrad. Măsurile luate de marele cartier au dus la blocarea armatei a VI-a și a IV-a de tancuri, de care s-a amintit. Cu toate acestea, în urma unor lupte violente, la 23 august, corpul 14 de tancuri german trece Donul și una dintre diviziile sale ajunge în marginea Stalingradului, în sectorul Rînok, și timp de o săptămînă reușește să păstreze această poziție pînă sosește și restul corpului 14. La 2 septembrie, armata a IV-a de tancuri reușește să ajungă în sudul orașului. Stalingradul este izolat. Lopatin, comandantul armatei a XVII-a, cere permisiunea să

se retragă la est de Volga. Drept răspuns, este înlocuit, de Eremenko, cu generalul Ciuikov. Lupta începe să se dea, de la 15 septembrie, pentru fiecare stradă, pentru fiecare casă. Orașul este transformat treptat în ruine. Hitler aduce întăriri de pe aripile armatei, mai ales de pe linia Donului și, după o săptămână, trupele germane reușesc să pătrundă în centrul orașului. Halder îi atrage atenția lui Hitler, că slăbirea frontului în regiunea Donului ar putea să aibă efecte funeste. După părerea lui, o scurtare a frontului, pregătirea unor rezerve erau mai importante decât cucerirea Stalingradului, în momentul în care se apropia toamna și iarna. La 25 septembrie Hitler îl demite pe Halder „pentru că el nu poate să înțeleagă sensul planurilor mele“. În locul lui Halder este numit generalul Zeitzler. Luptele pentru cucerirea Stalingradului se continuă cu aceeași înverșunare în luna octombrie. La începutul lunii noiembrie, Rommel este forțat să se retragă din nordul Africii. Hitler, împotriva oricăror evidențe de ordin tactic și strategic, ordonă ca Stalingradul să fie cucerit. Toate rezervele de care dispune sînt concentrate pentru cucerirea acestei localități. La 19 noiembrie, două din puținele puncte de rezistență pe care armata sovietică le avea în Stalingrad sînt cucerite de nemți. Stalingradul este pe punctul de a fi cucerit. După opinia lui Hitler, inamicul este epuizat. După ocuparea acestei localități, el va avea libertatea să atace în orice direcție va socoti că este oportun s-o facă.

La jumătatea lunii noiembrie, armata a IV-a de tancuri se află în raionul Kotelnicovo. Armata a VI-a, von Paulus, ocupa spațiul dintre Don și Volga și o porțiune pe malul Donului între Kacialinskaia și Klețkaia. Între Klețkaia și Veșenskaia se afla armata a III-a română, iar între Veșenskaia și Pavlovsk era armata a VIII-a italiană și, în prelungirea acesteia, pînă la Korotoiak, se afla armata a II-a ungară, iar, între Korotoiak și Voronej, armata a II-a germană. În sudul Stalingradului, flancul armatelor germane era asigurat de armata a IV-a română.

În momentul în care germanii se pregăteau să cucerască ultimele puncte de rezistență sovietice din Stalingrad, începe ofensiva Armatei Roșii, care avea să încercuiască armata a VI-a germană, la Stalingrad. Planul acestei ofensive începe să capete formă în 12 septembrie, cînd Jukov și Vasilievski îi prezintă lui Stalin planul

unei contraofensive de mare amploare, în regiunea Stalingradului. Cei doi considerau că pînă la mijlocul lunii noiembrie se puteau pregăti trupele necesare pentru luarea ofensivei. Loviturile erau fixate în sectorul armatelor a III-a și a IV-a române. Germanii nu aveau resurse pentru a para o asemenea acțiune. Pierduseră, din iulie pînă în noiembrie, 600 000 de oameni, 1 000 de tancuri, 2 000 tunuri și 1 400 de avioane. În anul 1941, pînă la instalarea uzinelor transferate, în est, producția industriei sovietice scăzuse îngrijorător de mult. Sacrificiile făcute, în prima parte a războiului, au îngăduit ca o parte a acestora să fie transferată în răsărit și să producă din plin în anul 1942. În acest an, industria sovietică a produs 21 000 de avioane, peste 24 000 de tancuri. Datorită acestui fapt, din statistica făcută de Jukov, „la sfîrșitul primei perioade a războiului“, cum caracterizează el răstimpul dintre 22 iunie 1941 și 15 noiembrie 1942, raportul de forțe trecuse de partea Uniunii Sovietice.

Pentru ofensiva de la Stalingrad, marele cartier a pregătit trei fronturi : Frontul de sud-vest, care atacă în sectorul Kletcaia Serafimovici, era format din armatele I-a de gardă, a XXI-a și armata a II-a de tancuri. Aripa dreaptă a grupului de izbire era asigurată de armata I-a de gardă și armata a V-a de tancuri. Acest front era sprijinit de armatele a II-a și a XVII-a aeriene. Comandan-tul frontului de sud-vest a fost numit Rokossovski. Frontul Stalingrad, comandat de Eremenko, atacă între Ivanovka și nordul lacului Barmanțac, cu armatele LI, LVII și LXIV. Frontul Don, comandat de Vatutin, susținea atacul Frontului de sud-est cu armata a LXV-a, iar cu armata a XXIV-a trebuia să se deplaseze pe malul Donului, spre sud, pentru a izola armata germană dintre Don și Stalingrad. Armata LXVI-a avea sarcina să fixeze forțele inamicului în zona orașului Stalingrad. La 19 noiembrie Frontul de sud-est a trecut la contraofensivă, iar la 20, Eremenko a atacat din sud. În ziua de 22 noiembrie, elementele înaintate, ale celor două fronturi, făceau joncțiunea la Kalaci. Armatele LXIV, LVII, XXI, LXV, XXIV și LXVI și-au îndreptat eforturile împotriva armatei a VI-a, von Paulus, care se afla încercuită, în timp ce armata I-a de gardă, armata a VI-a de tancuri și armata a LI-a au înaintat spre vest cu scopul de a îndepărta cît mai mult pe dușman de punga de la Stalingrad. Pentru

a-l împiedica pe inamic să aducă trupe din alte sectoare ale frontului, s-a hotărît să se treacă la ofensivă, cu fronturile Kalinin și frontul de vest în sectorul Rjev. La 8 decembrie a început ofensiva și împotriva grupului centru al armatei germane, dar, după unele succese inițiale, linia frontului a fost restabilită pe aliniamentul de pe care pornise ofensiva. Acest atac i-a împiedicat pe germani să aducă întăriri pe frontul de la Stalingrad.

În momentul în care Hitler a fost informat despre ofensiva armatelor sovietice de la Stalingrad și despre încercuirea armatei a VI-a, Zeitzler a fost de părere că armata a VI-a să încerce să iasă din încercuire, dar Göring s-a opus. Asigurându-l pe Hitler că poate alimenta, zilnic, armata a VI-a, cu 500 tone de muniții, carburant și alimente, Hitler a decis ca armata a VI-a să rămână pe loc, Stalingradul să fie transformat într-o fortăreață, în jurul căreia va fi refăcut frontul de răsărit, în primăvara anului 1943. Zeitzler este de părere că pierderea armatei a VI-a este echivalentă cu strivirea coloanei vertebrale a frontului de răsărit. Keitel, Jodl, Göring sînt pentru păstrarea Stalingradului, pentru că nu pot gîndi altfel decît șeful lor, pentru că ei cred în steaua lui.

Hitler crede, însă, și el în talentul feld-mareșalului Manstein. Chemat de la Vitebsk, i se încredințează comanda grupului de armate Don. Sarcina lui este aceea de a-l despresura pe Paulus.

Între timp, mișcarea de partizani se organizase și luase mari proporții, iar lupta acestora dezorganizează spatele armatei germane, distruge convoaiele care aduc muniții și carburant. Datorită activității partizanilor, Manstein nu poate opera concentrarea forțelor de care avea nevoie pentru îndeplinirea misiunii încredințate lui. Ceea ce poate strînge nu sînt suficiente ca mijloace de luptă, diviziile de tancuri trimise în ajutor ajung cu greu în locurile indicate. Hitler ar dori ca Manstein să atace din direcția Kotelnicovo, unde se află rămășițele armatei a IV-a de tancuri și rămășițele armatei a IV-a române, spre Stalingrad, să străpungă armata lui Eremenko și, împreună cu von Paulus, să nimicească armata lui Rokossovski. Dezastrul, care începuse la 19 noiembrie, se putea transforma într-un triumf strălucitor, la începutul lunii decembrie. La 12 decembrie Manstein începe ofensiva, la 21, diviziile de tancuri germane se află la 50 km de armata a VI-a.

Manstein cere lui von Paulus să atace în direcția sa, dar ofițerul de legătură îl informează pe Manstein că tancurile armatei a VI-a au benzină pentru a parcurge numai 20—30 km.

Situația se înrăutățește însă pe Cir. La 14 decembrie Vatutin atacă gruparea lui Hollidt, care apăra cursul de apă înghețată al Cirului, la 17, frontul apărat de Hollidt se prăbușește și acesta se retrage spre Doneț. În situația nou creată, Manstein însuși riscă să fie încercuit. Și nu numai armata comandată de el, dar și grupul A von Kleist care se află în Caucaz. Este suficient ca armata sovietică să atace spre Rostov și Frontul Donului, cu grupa A, sint încercuite. De aceea, Hoth este trimis în sprijinul lui Hollidt, iar în zilele următoare, Manstein duce lupte disperate pentru a opri ofensiva armatei roșii și pentru a îngădui retragerea grupului A. La 29 decembrie, von Paulus îl trimite pe unul din generalii săi să-i explice situația lui Hitler. Acesta rămâne inflexibil. Volga nu poate fi părăsită, dar acceptă totuși ca von Kleist să se retragă din Caucaz. Hitler nu mai este consecvent nici măcar cu propriile sale planuri. Ofensiva din vara anului 1942 avea ca scop stabilirea unei linii defensive Voronej-Stalingrad, pentru a îngădui celorlalte trupe germane (von Kleist) să ocupe Caucazul. Din moment ce se renunța la cucerirea Caucazului, păstrarea Stalingradului devenea un nonsens. După încercuirea armatei a VI-a, comandantul corpului 51, generalul Seydlitz, strănepotul strălucitului general de cavalerie al lui Frederic al II-lea, îi demonstrează lui von Paulus că nici o mie de tone de provizii, aduse pe calea aerului, nu vor salva sfertul de milion de oameni încercuiți la Stalingrad. „Dacă O.K.H., îi transmite Seydlitz lui Paulus, menține ordinul să rezistăm pe loc, conștiința și datoria dumneavoastră față de armată și poporul german vă cere imperios să luați inițiativa pentru a evita o mare catastrofă.“ Dar von Paulus nu ascultă decât de ordinele șefului său. Aprovizionarea pe calea aerului scade vertiginos, ajunge la numai câteva tone pe zi, rația de pâine zilnică este redusă la 100 gr, apa la 50 gr, oamenii încep să moară de inaniție. Hoth se află la 200 km spre vest. La propunerea lui Jukov, toate armatele, care operează împotriva armatei a VI-a germane, sint trecute sub comanda lui Rokossovski și, la sugestia aceluiași general, armata a VI-a este ruptă în două. La

să ocupe și Kurskul și în felul acesta să anihileze o serie de victorii obținute, în iarnă, de armata sovietică. Dar Frontul Voronej, întărit cu unități din rezerva marelui cartier și cu unități luate de la fronturile vecine, a reușit să stăvilească ofensiva germană la nord de Belgorod. Frontul s-a stabilit pentru o vreme și din pricina dezghețului, care făcuse impracticabile drumurile. Odată cu terminarea dezghețului ambele armate se pregătesc pentru bătălia hotărâtoare care avea să se dea în întrîndul de la Kursk.

Abia după înfrîngerea de la Stalingrad și pierderile înregistrate în iarna anului 1943, Hitler are un moment de luciditate și ia act de realitate așa cum se prezenta ea: inferioritatea, în tehnica militară, a armatei germane față de armata sovietică. A existat și a stăruit o vreme prejudicata că tehnica germană este superioară celei sovietice, iar succesele obținute de trupele germane s-ar datora acestei superiorități tehnice. Încă din iarna anului 1941, cînd în armata sovietică sînt folosite tancurile grele K.V. și T-34, apăreau indicii că din punct de vedere al dotării armatei cu blindate, superioritatea trece de partea sovieticilor, dar Hitler nu a vrut să admită acest lucru. Atît el cît și ofițerii din O.K.W. nu fuseseră pe front ca să analizeze situația la fața locului spre deosebire, de exemplu, de ofițerii marelui cartier militar al armatei sovietice care, pe lîngă activitatea depusă pentru stabilirea planurilor de camapanie, inspectau, colaborau sau conduceau efectiv, în momentele grele, fronturile amenințate. Succesele armatei sovietice la Stalingrad, dar și după această bătălie, demonstrau că armata sovietică este dotată cu un armament cu nimic mai prejos celui cu care erau dotate trupele germane. Calitativ, devenise evidentă superioritatea artileriei sovietice și ceea ce îl îngrijorează pe Hitler este superioritatea crescîndă a blindatelor sovietice față de blindatele germane, ceea ce făcea ca situația armatei germane să se agraveze în mod alarmant. De aceea, trecînd peste amorul său propriu, la 20 februarie 1943, Hitler îl convocă pe Guderian la Vinița, pentru a discuta cu el această problemă și, pînă la urmă, Guderian este numit inspector general al unităților blindate. Trebuie spus că din momentul în care Guderian și-a dat seama de calitățile tancului T-34, la finele anului 1941, a propus ca industria germană să copieze cu mici modificări acest tanc și să-l producă în serie. Dar pe lîngă faptul că industria germană

nu poseda un oțel de calitate a celui din care era realizat blindajul lui T-34, motorul Diesel, în aluminiu, cu care era dotat acest tanc, reprezenta încă o noutate din punct de vedere tehnic. În afara acestor considerente de ordin tehnic, trebuie avut în vedere și faptul că germanii considerându-se o „rasă superioară“, cu o tehnică superioară, nu puteau să se umilească într-atâtă încât să copieze armele inamicului. Pornind de la asemenea prejudecăți absurde s-a ajuns la situația următoare: în octombrie, industria germană era capabilă să realizeze 100 de tancuri de tip Tigrul, în timp ce, în aceeași lună, industria sovietică producea 900 de tancuri T-34. Cu repercusiuni și mai grave este și faptul că în loc ca industria germană să se concentreze asupra unui singur tip și să-l producă în număr mare, pentru completarea marilor unități de tancuri, inginerii germani făceau abstracție de situația critică în care se afla, din punct de vedere militar, țara lor și își îngăduiau luxul să facă proiecte peste proiecte, dar nu se ajungea la experimentarea unui prototip, pentru că aceiași creatori propuneau construirea unui model nou, superior, ceea ce de fapt influența, în sens negativ, producția de blindate, care se menține în cursul anului 1942 la un nivel de cel puțin două ori mai mic decât producția de tancuri sovietice. Odată cu numirea lui Guderian ca inspector general al armatelor de blindate, producția de tancuri crește întrucitva, industria concentrându-și atenția asupra tancurilor de tip Tigru și Pantera. Primul avea 55 de tone, un blindaj de 110 mm, o viteză de 40 km la oră și o autonomie de 96 km. Era dotat cu un tun de 88 mm și două mitraliere. Fuseseră folosiți pe front și probele erau încurajatoare. Pantera nu avea decât 43 de tone, blindajul de 120 mm, o viteză de 48 km pe oră și era dotat cu un tun de 75 mm și două mitraliere. Tancul Pantera încă nu fusese folosit pe câmpul de luptă. Producția crescândă a acestor două tipuri de tancuri dă speranțe comandamentului german că în 1943 se va realiza un echilibru între armatele de tancuri germane și armatele de tancuri sovietice, deci și o eventuală stabilizare a frontului.

Marele merit al comandamentului armatei sovietice a fost acela de a fi acordat toată atenția ieșindului de la Kursk. Încă de la sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie au început pregătirile. Comandantul Frontului Voronej a fost numit generalul-colonel Vatutin. Jukov și

șeful marelui stat major Vasilievski, împreună cu comandanții de fronturi „au luat o serie de măsuri pentru a organiza o cercetare amănunțită a inamicului în sectorul Frontului central, Voronej și de sud-est.” (Jukov). S-a efectuat o intensă cercetare aeriană și terestră, partizanii furnizând la rîndul lor informații foarte prețioase în legătură cu amplasarea trupelor germane, unde sînt aduse rezervele, locul în care sînt concentrate noile trupe aduse din Germania și Europa apuseană.

La 8 aprilie, Jukov și Vasilievski, într-un raport trimis lui Stalin, arătau că dușmanul, în urma pierderilor suferite în iarna anului 1943 nu va putea lua ofensiva spre Volga și Caucaz și își va propune cucerirea Moscovei. Pentru aceasta, în prima etapă, „adunîndu-și toate forțele, din circa 14—15 divizii de tancuri, sprijinite de o mare cantitate de aviație, va executa, probabil, o lovitură, cu gruparea sa de la Orel—Kromi, cu scopul de a întoarce Kurskul pe la nord-est, și o lovitură cu gruparea sa de la Belgorod, Harkov, cu scopul de a întoarce Kurskul pe la sud-est.” Schema bătăliei de la Kursk era prevăzută cu o riguroasă exactitate din 8 aprilie. Se prevedea în continuare o lovitură executată între râurile Seim și Psiol, spre Kursk, pentru a încercui armatele a XIII-a, LXX, LXV, XXXVIII, XL și XXI. În etapa a doua s-ar putea ca germanii să atace în flancul și spatele Frontului de sud-vest, iar în cea de a treia, de a ajunge la Voronej și Eleț, de unde ar putea să încerce învăluirea Moscovei dinspre sud-est prin Reajsk, Reazan. Infanteria germană fiind slabă, comandamentul german va miza, în acțiunile sale ofensive, pe tancuri și aviație. Cînd înaintau raportul, Jukov și Vasilievski erau informați că germanii aveau 12 divizii de tancuri, mai puteau deci aduce 2 sau 3 divizii noi, încît, în momentul atacului, armata germană ar fi avut 15—16 divizii de blindate.

Pentru anihilarea loviturilor inamice se propunea: concentrarea a 30 de regimente de artilerie antitanc și trecerea lor în rezerva marelui cartier; să fie concentrată toată artileria propulsată, în sectorul Livni, Kastornoe, Starii Oskol, o parte din artilerie să fie pusă la dispoziția lui Rokossovski și Vatutin, și să fie concentrată cît mai multă aviație.

Este necesar să reproducem încheierea acestui raport extraordinar: „Consider neindicat ca trupele noastre să

treacă la ofensivă în zilele următoare, cu scopul de a-l devansa pe inamic. Mai bine ar fi să-l epuizăm pe inamic prin apărarea noastră, să distrugem tancurile sale, iar pe urmă, introducând forțe proaspete, să trecem la ofensiva generală și să desăvârșim înfrângerea grupării principale a inamicului.“

Pe lângă faptul că Marele stat major al armatei sovietice intuia exact modul în care se vor desfășura operațiile din vara anului 1943, el adopta și forma de luptă cea mai potrivită pentru a câștiga bătălia. În raportul întocmit, în 10 aprilie, de șeful statului major al Frontului central, generalul-locotenent Malinin, se arată, de asemenea, că bătălia principală în anul 1943 o va constitui bătălia pe direcția Voronej—Briansk. În același sens gândea și comandantul frontului Voronej. La 12 aprilie Jukov, Vasilievski și Antonov, locțiitorul lui Vasilievski, îi prezintă raportul lui Stalin și acesta se arată de acord cu planul stabilit de Jukov și Vasilievski.

De la jumătatea lunii aprilie se începe munca pentru realizarea acestui plan. Infanteria este dotată cu armament nou automat și antitanc și, fapt de mare importanță, s-au constituit mari unități, brigăzi, divizii și corpuri de artilerie, care au fost puse la dispoziția Comandamentului suprem. Având în vedere superioritatea manifestată de industria sovietică, s-au putut realiza cinci armate de tancuri, fiecare armată fiind compusă din două corpuri de tancuri și un corp mecanizat și s-au format 18 regimente de tancuri grele, care erau destinate să rupă apărarea inamicului, în momentul în care armata sovietică trecea la ofensivă.

Crește producția de avioane, fiecare front având propria sa armată de aviație, de 700—800 de avioane. În acest domeniu, armata sovietică era superioară germanilor. Pentru a spori capacitatea de manevră a armatei au fost construite un mare număr de camioane.

Efectivele celor două armate, la începutul verii 1943, erau următoarele :

Armata sovietică : 6 400 000 de oameni, 99 000 de tunuri și branduri, 2 200 Katiușe, 9 500 de tancuri și autotunuri, 8 300 de avioane ;

Armata germană și aliații săi : 5 200 000 de oameni, peste 54 000 de tunuri și branduri, 5 850 de avioane.

Pentru bătălia de la Kursk, germanii concentraseră 50 de divizii (aproape 900 000 de oameni), dintre care 16 erau de tancuri și motorizate, aproape 2 700 de tancuri și 2 000 de avioane.¹

Se depune o intensă și minuțioasă activitate pentru organizarea apărării în sectoarele vizate. Dacă Rokossovski, comandantul Frontului central, raporta, la începutul lunii mai, măsurile de apărare efectuate de trupele sale, Vatutin opina pentru ofensivă și Hrușciov sprijinea această părere, din care pricină Stalin, așa cum arăta Jukov, a stat la un moment dat în cumpănă : să atace sau să se apere. Îi era teamă să nu se repete eșecurile din 1941—1942, dar după repetate discuții, cu Jukov, Vasilievski, Antonov și alți generali, la începutul lunii mai, s-a hotărât pentru defensivă, eșalonată în adâncime.

În aceeași vreme, au loc discuții în tabăra adversă, în legătură cu oportunitatea ofensivei. În zilele de 2, 3 și 4 mai 1943, au loc conferințe prezidate de Hitler, la care participă comandanții de armată și ai grupurilor de armate. Șeful statului major al armatelor de uscat, generalul Zeitzler, este pentru ofensivă. După părerea lui, lichidarea întrîndului de la Kursk și o ofensivă, încununată de succes, ar putea restabili situația pe frontul de răsărit. Generalul Model, comandantul armatei a IX-a, arată că, în urma cercetării aeriene, efectuate în locurile proiectate pentru a începe ofensiva, s-a observat realizarea, de către armata sovietică, a unei apărări în adâncime. În punctele de ruptură, pe care trebuia să le efectueze tancurile germane, forțele mobile au fost retrase și se poate constata realizarea unei apărări antitanc solide, o neobișnuită densitate a artileriei. Toate acestea dovedesc, și Model era convins de acest lucru, că armata sovietică se aștepta ca germanii să ia ofensiva și că sînt pregătiți s-o întîmpine. De aceea, după părerea sa, era recomandabil să se renunțe la ofensivă, iar dacă O.K.W. ținea cu orice chip ca armata germană să ia ofensiva, atunci să se facă un alt plan. Lovitura să fie dată acolo unde adversarul nu se așteaptă. Hitler este de acord cu Model și-i cere părerea lui Manstein, dar acesta ezită, este confuz în răspunsurile sau în soluțiile pe care le propune, consideră că pentru a reuși

¹ Datele sînt luate din cartea lui G. K. Jukov, *Amintiri și reflecții*, București, 1970, p. 510 și urm.

mai are nevoie de două divizii de infanterie, cu efectiv și dotare de luptă completă. Hitler îi spune că nu are de unde să-i dea cele două divizii. Este întrebat von Kluge, iar acesta este de părere cu Zeitzler, să se ia ofensiva. Guderian demonstrează că această acțiune nu reprezintă nici o utilitate, armata germană se află pe punctul de a fi reînălțată, încât o ofensivă ar duce la mari pierderi, mai ales în tancuri și aceste pierderi ar compromite efortul de echilibrare a situației. Ferm, Guderian arată că Germania nu are resurse să reînălțeze frontul, pentru a doua oară, în 1943. Un eșec ar fi echivalat cu un dezastru, de aceea el este pentru defensivă. În urma acestor discuții nu se ia nici o hotărâre. La 10 mai Hitler îl întâlnește pe Guderian și-l anunță că la 31 mai, în loc de 250 de tancuri de tip Pantera, vor fi gata 324. Optimismul lui Hitler îl îngrijorează pe Guderian, care încălcând protocolul, îl ține pe Hitler de haină și-l întreabă pentru ce ține, cu orice preț, să ia ofensiva, în vara lui 43. Keitel răspunde: „Trebuie să atacăm din rațiuni politice“. Guderian, iritat, arată lui Hitler și Keitel că puțin îi pasă cuiva pe lumea asta dacă germanii ocupă sau nu Kurskul. Hitler îi dă dreptate lui Guderian, care demonstrează peste o lună că pe tancurile Pantera nu se poate bizui, pentru că încă nu au fost folosite și verificate pe câmpul de luptă. Până la urmă triumfă partida favorabilă ofensivei. Planul cifrat pentru această acțiune se numea „Citadela“. Hitler era conștient de riscul pe care îl prezenta această confruntare și el însuși afirmă, înainte de începerea operațiilor, „că numai revenirea pe pozițiile de plecare (ale armatei germane) ar însemna pentru noi înfrângerea.“

Cu câteva zile înainte de începerea bătăliei, comandanțele armatelor sovietice știau în amănunt ce forțe au în față, unde sunt amplasate. Apărarea sovietică era șaionată pe 150 km în adâncime, și era reînălțată de Frontul de stepă, ceea ce însemna o apărare pe o adâncime de 250—300 km. Marele cartier general avertizează în 2 iulie fronturile, că germanii vor trece la ofensivă între 3—6 iulie.

Trebuia aflată data exactă a atacului, pentru a executa o contrapregătire de artilerie. În seara zilei de 4 iulie, Jukov se află la punctul de comandă al Frontului central comandat de Rokossovski, iar Vasilevski se afla la punctul de comandă al Frontului Voronej comandat de Vatutin.

Prizonierii germani, luați în noaptea de 4, declară că germanii vor ataca a doua zi la orele 3. Fără să mai aștepte confirmarea marelui cartier, Jukov îi dă ordin lui Rokossovski să înceapă contrapregătirea de artilerie și la orele 2,20 artileria sovietică se deslănțuie. Încă înainte de a porni la atac, trupele germane înregistrează pierderi grele în oameni și materiale, ceea ce a slăbit forța de șoc a acestora. Model avusese dreptate. Adversarul știa locul unde va fi atacat și era pregătit pentru a primi lovitura.

La orele 5,30 trupele germane atacă, în nord, grupul de armate von Kluge, în sud, grupul de armate von Manstein. Dinspre nord, Model atacă cu trei corpuri blindate, reușește să pătrundă pe o adâncime de 25 de km, dar la 7 iulie, ofensiva germană, în acest sector, este oprită. În sud, trupele germane realizează o spărtură în direcția Oboian, dar la 11 iulie, contraatacate de frontul de stepă, ofensiva lui Manstein este oprită la 50 de km de la baza ei de plecare.

La 12 iulie, Hitler îl convoacă pe von Kluge și von Manstein și le arată că americanii au debarcat în Sicilia. E necesar ca pe frontul de răsărit să se treacă la defensivă. Manstein protestează, von Kluge arată că în sectorul lui nu se mai poate schița nici o mișcare ofensivă.

În aceeași zi, Frontul Briansk și o parte din trupele Frontului de vest trec la ofensivă în intrîndul de la Orel. Germanii făcuseră eforturi pentru a lichida intrîndul de la Kursk; acum armata sovietică era aceea care trecea la ofensivă, pentru a lichida intrîndul de la Orel. Trei armate, a III-a (Gorbatov), a LXI-a (Belov) și a LXIII (Kolpakci) formau frontul Briansk. Coopera la acțiunea ofensivă a acestui front și armata a XI-a de gardă, de sub comanda lui Bagramean. O formidabilă pregătire de artilerie, care se execută odată cu pornirea de pe pozițiile de atac ale armatei sovietice, are darul să zdruncine apărarea germană. Bagramean pătrunde pe o adâncime de 25 de km, germanii sînt forțați să aducă întărituri luate de la grupele de armate von Kluge, slăbind forța acestuia și permițînd în felul acesta Frontului central să treacă la contraofensivă, la 15 iulie. Situația creată în intrîndul de la Orel și faptul că împotriva grupului de armate von Kluge începe ofensiva sovietică, în 15 iulie, von Manstein recunoaște că planul „Citadela” a eșuat și, pentru a-și salva trupele, se retrage pe aliniamentele de pe care pornise armata ger-

mană ofensivă. Trupele Frontului Voronej și Frontului de stepă nu au putut forța, la 23 iulie, poziția ocupată de armata lui Manstein. Dar numai revenirea pe pozițiile de plecare ale armatei germane însemna, după declarația lui Hitler, o înfrângere. Guderian afirmă că, odată „cu eșecul operației «Citadela», am suferit o grea înfrângere. Inițiativa a trecut, definitiv, de partea adversarului.”

Bătălia de la Kursk-Orel constituie punctul de cotitură în războiul sovieto-german. Bătălia Moscovei a demonstrat că războiul-fulger a luat sfârșit. Bătălia Stalingradului a avut un efect moral covârșitor asupra celor două părți în conflict, dar și asupra întregii lumi. Bătălia de la Kursk face ca puterea militară a Germaniei să primească o livitură, în urma căreia nu se mai poate redresa.

La 3 august începe o nouă ofensivă sovietică, în direcția Harkovului. Preludiul acestei acțiuni îl formează pregătirea de artilerie infernală, executată cu 3 000 de guri de foc. Și cu aceasta, treptat, treptat, loviturile Armatei Roșii se multiplică și se amplifică, până la distrugerea Germaniei naziste.

NORMANDIA — LEYTE

(1944)

După bătălia de la Kursk-Orel, inițiativa trece de partea armatei sovietice pe frontul de est. Nordul Africii este cucerit de englezi și americani și, în septembrie, forțele aliate debarcă în Italia : 100 000 de englezi, 69 000 de americani. Sicilia este ocupată în iulie—august 1943, iar în noaptea de 8—9 septembrie unele unități anglo-americane debarcă în Italia. Trei milioane de germani sînt imobilizați în vestul Europei, iar pe frontul de est 197 de divizii germane înfruntă 330 de divizii sovietice. La 6 noiembrie, Kievul este eliberat, armata XVII-a germană și o parte din trupele românești sînt izolate în Crimeea. La începutul anului 1944 armatele sovietice își continuă irezistibil ofensiva spre vest. Ori de cîte ori armatele germane au suferit eșecuri severe, de vină au fost comandanții și Hitler i-a înlocuit, rînd pe rînd. La 30 martie 1944, Manstein și von Kleist sînt înlocuiți cu Model și Schörner, iar von Kluge cu Busch. Celor trei comandanți care prezentau siguranță în ochii lui Hitler li se spune că ofensiva rusă nu mai poate continua, din lipsă de oameni și material, și că a sosit momentul ca armatele sovietice să fie oprite definitiv.

Aliații înaintează întîmpinînd mari dificultăți, din pricina obstacolelor naturale, spre Roma. La 22 ianuarie are loc debarcarea de la Anzio-Nettuno dar, în loc să pornească direct spre Roma, care nu era apărată, aliații își organi-

zează capul de pod metodic ; trupele germane intervin dar nu pot lichida capul de pod, după cum aliații nu pot trece de Monte-Cassino pentru a-și deschide drumul spre Roma, decît în luna mai, iar în 5 iunie trupele aliate reușesc să ajungă în „Cetatea Eternă“.

A doua zi, începe debarcarea forțelor anglo-americane în Normandia.

La conferința de la Teheran, Roosevelt și Churchill i-au promis lui Stalin că trupele aliate vor debarca în Franța la 1 mai. Dar, la această dată, englezii și americanii consideră că nu dispun de suficiente mijloace pentru a pune în aplicare planul Overlord — debarcarea în Normandia. Operația este amînată pentru începutul lunii iunie, în 5, 6 sau 7 iunie. Data exactă va fi fixată în funcție de vreme. Așa cum arată Eisenhower, comandantul suprem al forțelor aliate, pentru traversarea Canalului era nevoie de o noapte, pe un timp frumos. Întinericul ar fi ascuns puterea și direcția atacului. Pentru lansarea parașutiștilor era preferabil să fie lună. Erau necesare aproximativ patruzeci de minute pentru pregătirea de artilerie și bombardament la lumina zilei, după care urma debarcarea.

Se punea problema sectorului celui mai potrivit de pe coasta franceză pentru debarcarea armatei de uscat, dar și pentru a-l surprinde pe inamic. Ultima condiție presupunea păstrarea unui secret desăvîrșit asupra pregătirilor și, mai ales, asupra locului unde va avea loc debarcarea. Drumul cel mai scurt ar fi fost pasul Douvre-Calais, dar era de presupus că germanii se gîndesc și ei la o asemenea posibilitate, dovada practică constituind-o sistemul solid de apărare al coastei, realizat de germani în acest sector. De aceea, după ce aliații lansează zvonuri care-i fac pe germani să creadă că debarcarea s-ar putea produce în Balcani, în Norvegia, oriunde pe coasta europeană a Atlanticului, Eisenhower stabilește cu statul său major, ca loc al debarcării Normandia, între Caen și Cherbourg. Montgomery, comandantul forțelor de debarcare, susținea ca acțiunea să înceapă pe acest front mai larg și în loc de trei divizii să fie debarcate de la început cinci, iar în loc de o divizie să fie parașutate trei divizii. În felul acesta se crea o bază solidă pentru restul armatei care urma să fie debarcată în Franța. În continuare, planul prevedea lărgirea capului de pod, luarea ofensivei în direcția Rinului, ocuparea principalelor porturi de pe coastă

pentru a facilita aprovizionarea și aducerea de noi în-tărituri. Aripa stîngă va asigura porturile din nord-estul Franței și din Belgia și va amenința regiunea industrială a Ruhr-ului. Aripa dreaptă va înainta în direcția Strasbourg, pentru a face joncțiune cu forțele care veneau din sudul Franței. Odată ajunse pe Rin, armata aliată va efectua o largă mișcare de încercuire, punctul de întîlnire fiind stabilit în regiunea orașului Kassel. În felul acesta cele două regiuni industriale din Ruhr și Saar erau ocupate.

Pentru îndeplinirea acestei acțiuni, unică în istorie prin amploarea ei, în sudul Angliei, pe o porțiune restrînsă sînt înghesuiți 3 500 000 de oameni și pe măsură ce momentul debarcării se apropie, această masă enormă de oameni este izolată de restul Angliei.

Ce poate opune Germania acestei forțe impunătoare ?

Un prim obstacol este „Zidul Atlanticului“. Dar resursele pentru realizarea unui sistem de apărare coerent, pe distanțe enorme, lipsesc. Apărarea este bine organizată la Boulogne, Le Havre și Cherbourg. Cazemate puternice adăpostesc artileria de coastă, obstacole antitanc sînt create din beton, din metal, apele sînt minate, Rommel intenționează să creeze o fișie minată, lată de 10 kilometri, pe uscat, care să bareze înaintarea aliaților. Dar acest proiect nu poate fi pus în aplicare pentru că din cele 200 de milioane de mine solicitate, nu poate primi decît două sau trei milioane. Sectoare întregi, pe coasta Franței nu au nici un sistem de apărare, în altele abia există un început de organizare. Trupele destinate să apere litoralul francez sînt insuficiente. Pe frontul de est, pier numai în 1943, peste 2 000 000 de oameni. Pentru a împiedica debarcarea aliaților sînt create două grupuri de armate : unul de la Pirinei la gurile Loarei sub comanda generalului Blaskowitz și un al doilea sub comanda lui Rommel, de la gurile Loarei pînă în Olanda. Comandantul celor două grupuri este numit von Rundstedt. O rezervă generală este constituită din patru divizii de tancuri, care depinde direct de Hitler. De fapt, acesta din urmă își asumă conducerea operațiilor. Calitatea trupelor este în general mediocră. Majoritatea soldaților, în afara diviziilor S.S. de tancuri și cîteva mari unități, sînt în jurul vîrstei de 40 de ani. Hitler crede totuși în succes. Credința lui se bazează pe folosirea rachetelor V-2.

Debarcarea forțelor aliate nu poate fi împiedicată pentru că marina germană este aproape anihilată, iar organizarea acestei operații nu poate fi stinjenită pentru că disproporția dintre aviația germană și cea aliată este catastrofală. Pentru a respinge pe aliați înaltul comandament german nu întrunește o unitate de concepție. Rundstedt și comandantul rezervei de tancuri, generalul Geyr von Schweppenburg sînt de părere că o bătălie de mare amploare, în care tancurile vor juca un rol decisiv, va aduce victoria armatei germane. Avînd în vedere superioritatea zdrobitoare în aviație a inamicului, Rommel își dă seama că armata germană nu poate manevra decît noaptea, orice mișcare în timpul zilei fiind anihilată de aviația anglo-americană. Fiind constrînsă să execute marșuri numai noaptea, armata germană nu era capabilă să efectueze manevre pe mari spații într-un timp foarte scurt, de aceea, singura posibilitate de a obține victoria era aceea de a zdrobi pe inamic în momentul debarcării. Rommel cere ca tancurile să fie trecute sub comanda lui directă. Intenția lui era de a le introduce imediat în luptă, împotriva trupelor care debarcau, mai înainte ca acestea să poată realiza un cap de pod care să le îngăduie concentrarea unor numeroase și puternice mijloace de luptă. Hitler este de acord cu Rommel că inamicul trebuie respins în momentul debarcării, dar tancurile sînt păstrate în rezervă, în sectorul Parisului și nu pot interveni în luptă decît la ordinul său. Hitler și Rommel bănuiesc că aliații vor debarca în Normandia. Von Rundstedt și alți generali sînt convinși că între Calais și Le Havre va avea loc invazia, pentru că numai în acest sector, aviația de vînătoare poate interveni eficace. Această lipsă de unitate în ceea ce privește modul în care trebuie acționat și sistemul complicat al comandamentului vor constitui piedici importante în încercarea de a-i împiedica pe aliați să debarce.

Aviația anglo-americană bombardează căile de comunicații pe care le pot folosi germanii în Belgia și Franța odată cu începutul primăverii accentuîndu-se în luna mai, cînd, la 24, podurile peste Sena sînt distruse. Posibilitățile germanilor de a introduce rezervele în luptă în sectorul ales pentru debarcare erau diminuate.

Transportarea trupelor pentru primul asalt se efectuează cu 4 126 de vase, protejate de o flotă aeriană de 15 000 apa-

rate. Ziua D, ziua debarcării este fixată la 5 iunie. Condițiile meteorologice sînt nefavorabile : plouă, valurile sînt mari, chiar oamenii de meserie sînt incomodați de o mare atît de agitată. Montgomery este totuși pentru declanșarea operației, Eisenhower ordonă amînarea cu 24 de ore. Dacă timpul continuă să fie prost, debarcarea trebuie amînată pînă în 19. Secretul va fi greu de păstrat, parte din oameni sînt deja imbarcați și suportă cu greu consecințele, „răului de mare”. Meteorologii anunță vreme frumoasă pentru următoarele zile, dar în noaptea de 5 spre 6 iunie ploaia continuă să se reverse peste sudul Angliei, vîntul suflă puternic, marea este agitată. Rommel, asigurat de meteorologi că în 5 și 6 iunie cerul va fi acoperit și va sufla vîntul, pleacă în Germania să sărbătorească ziua soției. La 6 iunie, la Rennes, din aceleași motive — timp nefavorabil — se organizează un război-școală la care sînt invitați comandanții marilor unități. Cu inima îndoită, Eisenhower ordonă începutul operației pentru realizarea planului Overlord. Decizia generalului american pe o asemenea vreme constituie ea însăși o surpriză. Deoarece Le Havre și Cherbourg sînt bine apărate, vor fi constituite două porturi artificiale, care vor servi armatelor engleze și americane pentru aducerea de întărituri și materiale de luptă.

Debarcarea este precedată de parașutarea celor trei divizii începînd de la mijlocul nopții. Sarcina trupelor parașutate este aceea de a ocupa cîteva localități în interior, importante din punct de vedere strategic, pentru că, în felul acesta, nu vor îngădui trupelor germane să atace principalele zone ale debarcării. Parașutarea se încheie cu succes, germanii însă își dau seama că această acțiune poate forma preludiul unei invazii. Cum Hitler doarme și nu poate fi deranjat, cum Rommel se află la el acasă, iar comandantul diviziei care apără peninsula Cotentin este ucis din primele ore de la începutul ostilităților, iar o parte din generali se află la Rennes, debarcarea din Normandia constituie o mare surpriză, însăși cheia succesului ei. Aviația bombardează întăriturile germane de pe coastă, o mare parte din ele sînt distruse în momentul în care, în zorii zilei de 6 iunie, marea armată își face apariția în fața coastei Normandiei. În cinci puncte, cunoscute sub numele codificat Sword, Juno, Gold, Omaha Beach și Utah Beach începe debarcarea forțelor aliate. Constituirea capului de pod de către aliați s-a făcut, în ciuda superiorității lor

aeriene, după eforturi îndelungate. Reușita debarcării a însemnat de fapt reușita planului Overlord. Germanii nu au putut să aducă la timp rezervele, și mai ales diviziile de tancuri care se aflau departe de teatrul de operații, al căror marș era întârziat de distrugerea căilor de comunicații de către aviația anglo-americană. Lărgimea frontului pe care se produce debarcarea a jucat un rol important în realizarea planului Overlord și așa cum remarcă Liddel-Hart, germanii nu și-au putut da seama, care sînt intențiile aliaților, care sînt obiectivele urmărite de armata anglo-americană. Între 12 și 26 iunie, trupele engleze trec la răsărit de riul Orne, se apropie de Caen și, coborînd spre sud, ocupă localitatea Caumont în timp ce americanii reușesc să ocupe peninsula Cotentin, portul Cherbourg fiind cucerit în ziua de 27 iunie. Debarcarea aliaților s-a accelerat la sfîrșitul lunii iulie și la începutul lunii august se declanșează ofensiva spre sud și sud-vest. Bretagne este cucerită, iar la 14 august cînd se execută mișcarea de învăluire de la Falaise, trupele americane depășiseră spre răsărit Alençon și Le Mans, Brest, Lorient și St. Nazaire sînt cucerite între 1—12 august, iar sud-vestul Franței la începutul lunii septembrie.

În timp ce debarcarea anglo-americană se desfășoară cu succes în Normandia, la 23 iunie 1944, trupele sovietice încep ofensiva în Bielorusia și după o lună de lupte se aflau în apropiere de Brest-Litovsk, locul de unde începuse ofensiva germană în 1941, spre Moscova. La începutul lunii august trupele sovietice se află în apropiere de Varșovia, la 23 august România trece de partea forțelor aliate făcînd să se prăbușească stăpînirea germană în sud-estul Europei și grăbind căderea Germaniei.

În Pacific, luptele din anul 1944 sînt decisive. După ce baza japoneză de la Rabaul este neutralizată, Mac Arthur începe ofensiva în Noua Guinee și de aici prin insulele Moluca va ajunge în Filipine, căzînd în spatele bazelor nipone organizate în arhipelagurile Marshal, Wake, Marcus. Nimitz, cu o flotă impunătoare, va cuceri arhipelagurile Marshal, Mariane, Caroline și Bonin. În luna aprilie 1944 are loc debarcarea americanilor pe coasta de nord a insulei Noua Guinee, în sectorul Hollandia. Surpriza a fost totală și în 18 mai este ocupată insula Wake, în iunie insula Biak, americanii și australienii distrug o

parte din trupele japoneze aflate în Noua Guinee, altă parte este decimată de condițiile naturale, supraviețuitorii predându-se după capitularea Japoniei. În septembrie, Mac Arthur ajunge în insula Morotai care face parte din insulele Moluca.

Nimitz cucerește insulele Kwajalein din arhipelagul Marshal, după aceea insulele Eniwetok fără ca japonezii să poată interveni. Flota și aviația niponă nu pot interveni din pricina superiorității aviației americane. În luna iunie are loc debarcarea în insulele Mariane, primul obiectiv constituindu-l cucerirea insulei Saipan. Două flote impresionante ca mărime, una însoțită de 13 portavioane, cealaltă de 14, străbătând spații imense, își dau concursul pentru reușita acțiunii. Ocuparea insulelor Mariane și debarcarea în Filipine înseamnă posibilitatea pentru americani de a bombarda Japonia cu fortărețele zburătoare. Comandamentul japonez ar fi dorit o confruntare în zona Filipinelor, din pricina dificultăților pe care le ridică aprovizionarea flotei. Japonezii se decid să dea bătălia decisivă împotriva flotelor americane care s-au atacat insulele Mariane. O flotă formată din 5 portavioane, 4 portavioane ușoare cu 429 de avioane, 11 crucișătoare grele, 2 crucișătoare ușoare și 28 de distrugătoare se pregătesc să dea lovitura de grație inamicului. Cel puțin așa este prezentată situația împăratului.

În luna iulie, Nimitz propune ocuparea Taivanului. Prin ocuparea acestei insule, forțele japoneze aflate în sud-estul Asiei, în Indiile neerlandeze și Filipine vor fi rupte de Japonia. Mac Arthur propune ocuparea Filipinelor. Amiralul Halsey cu 17 portavioane, 7 cuirasate, 13 crucișătoare și 58 de distrugătoare bombardează principalele baze japoneze din Mindanao și alte insule care fac parte din Filipine. La mijlocul lunii septembrie, Halsey consideră că rezistența japoneză este dezorganizată de bombardamentele neîncetate executate de aviația americană și propune cucerirea insulei Leyte, care ocupă o poziție cheie în arhipelagul filipinez. Nimitz și Mac Arthur își concentrează forțele pentru ocuparea acesteia. 700 de nave, 175 000 de oameni încep operația de debarcare în 20 octombrie 1944.

La 18 octombrie, amiralul Toyada ordonă flotei comandate de amiralul Ozawa, 6 portavioane, trei crucișătoare și 8 distrugătoare, să atragă portavioanele și elita flotei

americane în timp ce amiralul Kurita, cu 7 cuirasate, 12 crucișătoare și 19 distrugătoare va distruge flota a VII-a americană care a transportat trupele de uscat în Leyte. La 23 octombrie 2 crucișătoare japoneze sînt scufundate, un al treilea este grav avariat. Cele două grupe comandate de Kurita sînt reperate de americani de la începutul acțiunii, numai flota lui Ozawa care trebuia să constituie nada întinsă flotei americane rămîne nevăzută. În 24, cu ajutorul aviației aflate la bazele din Filipine, japonezii atacă și reușesc să scoată din luptă portavionul *Princeton*, dar cele mai puternice vase de linie japoneze — 65 000 tone — *Yamato* și *Mushashi* sînt scoase din luptă. Kurita vrea să se retragă, primește însă ordin să-și îndeplinească misiunea. În seara zilei de 24, flota lui Ozawa este în sfîrșit reperată de avioanele americane. Halsey își concentrează toate eforturile împotriva acestuia, lăsînd complet descoperit unul din flancurile flotei a VII-a. În ziua de 25 japonezii reușesc să ajungă o parte la est de insula Samar, o alta să traverseze strîmtoarea Surigao și să ajungă în colțul de sud-est al insulei Leyte. Deși lipsită de ajutorul portavioanelor și crucișătoarelor lui Halsey, flota a VII-a rezistă eroic atacurilor japoneze, înregistrează pierderi sensibile, dar provoacă pierderi egale inamicului, forțîndu-l pe Kurita să ordone retragerea. Între timp, Halsey reușește să ia contact cu flota lui Ozawa și cînd se pregătea să dea acesteia lovitura de grație primește ordinul lui Nimitz dar și cererile de ajutor ale colegilor săi care se aflau la Leyte, ca să vină în sprijinul flotei a VII-a. Halsey ezită, trimite la început o parte din flota sa, după aceea el însuși, cu restul, se îndreaptă spre sud. O parte din flota lui Ozawa este salvată, deși ea fusese destinată distrugerii, în momentul în care flota a VII-a nu mai are nevoie de ajutorul lui Halsey.

Victoria de la Leyte nu a dus la distrugerea flotei japoneze, dar rămășițele acesteia sînt numai o umbră a impunătoarei flote din 1941. În timp ce americanii sporesc mereu mijloacele de luptă navale și aeriene, Japonia nu are resursele pentru a suplini pierderile înregistrate. În timpul luptelor pentru cucerirea insulei Leyte apar voluntarii care își sacrifică viața pentru a se arunca cu avioanele lor asupra vaselor americane. La 27 noiembrie apar acești cavaleri ai morții, kamikaze, dar sacrificiul lor este absurd și inutil. Folosirea radarului, tehnica modernă de

luptă cu care este dotată armata americană, anihilează în cea mai mare parte efectele unei asemenea metode disperate de a echilibra forțele care se confruntau în sud-estul Asiei și în Pacific. La 21 decembrie, rezistența japoneză în insula Leyte este înfrântă. În 3 ianuarie 1945, Mac Arthur debarcă în Luzon, în aceeași lună armata sovietică ajunge pe Oder. La 25 februarie Manila este ocupată, Tokio este bombardat de aviația americană, aliații debarcă în 19 februarie în insula Ryu Kyu.

La începutul lunii mai, Germania capitulează necondiționat. La 26 iulie, Japoniei i se dă un ultimatum, respins de guvernul nipon în 28. Primele bombe atomice sînt lansate asupra Hiroșimei și orașului Nagasaki. La 2 septembrie, Japonia capitulează. Cel de al doilea război mondial ia sfîrșit în momentul în care noi arme, cu o putere de distrugere uluitoare de mare, sînt folosite în spatele frontului. Lecția este dură pentru cei care au crezut că prin forță se pot rezolva problemele majore ale omenirii. Oamenii au creat arme în stare să distrugă întregul glob în cîteva minute. Dar tot în puterea lor stă ca aceste arme să fie distruse, iar lecția trecutului să fie un îndemn spre înțelegere și conviețuire pașnică.

DEBRETINULUI

(1944)

Tinind seama de faptul că poporul român a fost antrenat în cel de al doilea război mondial împotriva voinței sale, apare firească rezistența maselor care organizează, treptat, sub conducerea Partidului Comunist Român, lupta care capătă amploare din ce în ce mai mare, pe măsură ce sporește jefuirea țării de către hitleriști și cresc jertfele umane de pe frontul de luptă.

Pe lângă acțiunile de sabotare și crearea unor formațiuni de partizani, crearea Frontului Unic Muncitoresc și a Blocului Național Democratic în anul 1944 a constituit premisele pentru realizarea unității de luptă împotriva dictaturii antonesciene și, în același timp, condițiile pentru realizarea actului istoric de la 23 August 1944. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și eliberarea României de sub dominația hitleristă au deschis calea unor profunde transformări revoluționare, naționale și sociale în țara noastră, calea asigurării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi de către poporul român a propriului său viitor“.

Loviturile date de armata sovietică trupelor germane cît și succesele obținute de aliați împotriva Germaniei au creat o conjunctură favorabilă pentru ieșirea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice și trecerea ei de partea forțelor antihitleriste. După cum sublinia tovarășul Ceaușescu, „Marele merit al Partidului Comunist Român

constă în faptul că a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv“. În momentul în care guvernul antonescian se angajase față de Hitler să pună la dispoziția aliatului său toate forțele economice și umane ale României pentru a stăvili ofensiva armatelor sovietice, Partidul Comunist Român a trecut la organizarea insurecției naționale armate antifasciste care a dus la răsturnarea guvernului Antonescu, la formarea unui nou guvern în care era reprezentat și Partidul Comunist Român. Pe lângă importanța pe care actul de la 23 August o are pe plan intern, noul guvern creat după răsturnarea dictaturii antonesciene hotărâște ca România să intre în război alături de Uniunea Sovietică și aliații săi.

După proclamația prin care se anunța țării că dictatura militară antonesciană a fost lichidată, în ziua de 23 august, în jurul orei 23, se dă ordin ca armata română să înceteze orice acțiuni împotriva armatelor sovietice, să se regrupeze trupele române din Moldova în Muntenia pentru a trece Carpații și să declanșeze ostilitățile contra trupelor germane care se aflau pe teritoriul românesc. În ziua de 24 august, Comitetul Central al P.C.R. lansa o declarație prin care se spunea : „În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, P.C.R. cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său“. Lupte dîrze s-au angajat în Capitală și în zona de nord a acesteia. La 25 august, forțele germane din interiorul orașului erau anihilate de către armata română și formațiunile de luptă patriotice. Germanii au bombardat Capitala și au încercat să vină în ajutorul trupelor aflate în interiorul orașului dar au fost respinși. După lichidarea trupelor din Capitală au început lupte dîrze pentru înfrîngerea forțelor germane aflate în zona de nord a orașului. Luptele au durat pînă în ziua de 28 august. Erau capturați 6 998 prizonieri, între care 7 generali, 536 ofițeri, 1288 subofițeri, fără a mai socoti pierderile în morți, răniți și tehnică de luptă.

După distrugerea sau capturarea forțelor germane aflate în Capitală și în zona de nord a acesteia, luptele împotriva detașamentelor răzlețe sau a unor puternice unități germane s-au dezlănțuit pe întregul teritoriu al țării. La Ploiești și pe Valea Prahovei trupele germane care ocu-

pau centrele petrolifere sînt lichidate de trupele române. În răsăritul Munteniei sînt interceptate unități germane care încercau să se retragă din Moldova spre sudul Dunării ; în Dobrogea, se punea problema respingerii unor trupe germane venite din Bulgaria pentru a sprijini resturile armatelor germane care se retrăgeau din sudul Moldovei, dar și capturarea trupelor germane dispersate pe litoral ; la Turnu Severin și Orșova se dau lupte cu forțe germane care încercau să pună stăpînire pe defileul Dunării, unul dintre cele mai importante puncte strategice pe unde se făcea legătura între Dunărea de Jos și cîmpia Tisei. În zona Brașovului și în trecătoarea Predealului, culoar de legătură între cei doi versanți ai Carpaților Meridionali, se dau lupte pentru a interzice retragerea trupelor germane de pe Valea Prahovei spre Brașov, dar și pentru a stăvili o înaintare a trupelor hortiste care încercau să înainteze de la Sf. Gheorghe spre Brașov. De asemenea, se dau lupte în Banat, Crișana, vestul și centrul Transilvaniei, atît în vederea înfrîngerii rezistenței unităților germane, care se aflau în aceste provincii, dar și pentru a împiedica înaintarea trupelor hortiste care se aflau pe teritoriul Transilvaniei răpit în urma Dictatului de la Viena. La aceste lupte, alături de armata română și-au adus contribuția masele largi populare care au răspuns cu însuflețire la chemarea Partidului Comunist Român. Este suficient să dăm un singur exemplu : bateria alcătuită din cei 57 de muncitori de la uzinele din Tohanul Vechi, care a participat la luptele din Țara Birsei, a fost citată prin ordin de zi pe armată pentru faptele de vitejie ale muncitorilor.

Operația de curățire a teritoriului României de trupele hitleriste a durat opt zile și a fost încununată de un succes deplin. Pe lîngă importanța pe care această acțiune o are pentru România, ea depășește cu mult, pe plan strategic, interesele noastre. Așa cum subliniau doi specialiști francezi : „o importantă cheazășie pentru viitor a constituit-o faptul că liniile de comunicații din România, întreprinderile industriale și petroliere, porturile și depourile, precum și navigația pe Dunăre au rămas intacte. Consecințele au fost importante și hotărîtoare. Armatele sovietice au putut străbate țara în marș, cu arma pe umăr, îndreptîndu-se spre Ungaria și Bulgaria, ca să se concentreze în centrul și vestul Transilvaniei“.

Comparind rezultatul luptelor pe care trupele române le-au dus pe parcursul celor opt zile cu ceea ce s-a petrecut în Italia cu un an mai înainte, postul de Radio Moscova sublinia că : „Nicăieri pe pământul românesc nemții nu au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de nord în vara anului 1943. Ei nu au reușit să dezarmeze armata română și să ocupe principalele poziții strategice“.

În timpul acestor lupte, germanii au pierdut 5 000 de oameni, au fost făcuți prizonieri 56 455 între care 14 generali și 1421 ofițeri, cifre care reprezintă un efectiv de aproape șase divizii.

Dacă sînt luate în considerație numai cifrele arătate mai înainte și dacă se ține seamă de numărul diviziilor românești, care participă la eliberarea teritoriului României de trupele germane, comparînd aceste efective cu sutele de divizii și milioanele de oameni care se înfruntă pe cîmpul de luptă în luna august, 1944, acțiunile întreprinse de armata română dau impresia că ne aflăm în fața unui eveniment de importanță locală. Dar, uneori, în război se petrec incidente care influențează desfășurarea ulterioară a operațiilor militare. Actul de la 23 august 1944 și eliberarea teritoriului României se înscriu, prin importanța pe care o au pentru evoluția războiului, în rîndul acelor evenimente care marchează un punct de cotitură în cel de al doilea război mondial. Acest lucru a fost consemnat și considerat ca atare încă din primele ore de la răsturnarea guvernului Antonescu, iar pe măsură ce scurgerea timpului a îngăduit o analiză circumstanțiată a diferitelor faze ale marii conflagrații mondiale, specialiștii militari sînt de acord să aprecieze trecerea României de partea aliaților ca unul din cele mai importante momente ale războiului.

Reprezentantul Uniunii Sovietice la Conferința de pace de la Paris, A. I. Vișinski definește excelent împrejurările în care România a trecut de partea aliaților : „cînd nu erau încă evidente perspectivele desfășurării viitoare a evenimentelor militare și cînd soarta Germaniei era departe de a fi clară, politica externă a României a luat o întorsătură hotărîtoare“. Această apreciere a diplomatului sovietic este de natură să reliefeze importanța pe care a avut-o, pentru soarta războiului, trecerea României de partea aliaților, într-un moment în care, în ciuda loviturilor primite, Germania era încă un dușman periculos. Unii specialiști au afirmat că întoarcerea armelor împotriva

Germaniei a grăbit sfârșitul războiului cu șase luni. Dacă se ține seama de pregătirile febrile pe care le făcea Germania pentru punerea la punct a armei atomice, pentru realizarea căreia ar fi fost necesare aproximativ șase luni, atunci devine și mai evidentă contribuția României nu numai la grăbirea prăbușirii Germaniei hitleriste dar și la preîntâmpinarea unor uriașe pierderi în oameni și pentru civilizația europeană.

Actul de la 23 august 1944 reprezintă o mare lovitură pentru economia de război germană. Așa cum se arăta într-un ziar sovietic, „Germania pierdea nu numai un aliat dar și petrolul și grâul românesc. În economia germană de război acest lucru produce un gol atât de mare încât întreaga lui importanță nici nu poate fi estimată acum (1 septembrie 1944). Doar Ploieștii sînt pentru Germania aproape singura sursă de petrol natural“. Să nu uităm grija lui Hitler pentru protejarea cîmpurilor petrolifere române, exprimată la consfătuirile cu comandantii grupurilor de armată de pe frontul de est, în 1941—1943. Dar nu numai grâul și petrolul aveau să lipsească Germaniei. Prin trecerea României de partea aliaților, se rupe legătura cu Turcia, în această țară se manifestă imediat sentimentele antinaziste și aprovizionarea industriei germane cu crom din Turcia încetează. După un memoriu pe care ministrul economiei Albert Speer i-l înaintează lui Hitler la 18 martie 1944, Reichul nu poate supraviețui decît 10 luni unei opriri a livrărilor de crom din Turcia și pierderii resurselor din Peninsula Balcanică. Prezicerea lui Speer s-a realizat întocmai.

Așa se explică de ce „Pravda“ arăta la 28 august că „Importanța ieșirii României din Axă depășește cadrul României. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem de apărare din Balcani. România servea în Balcani drept poziție cheie a imperialismului german“.

Keitel recunoaște și el că, pe lângă consecințele imediate de ordin militar, trecerea României de partea aliaților a dus la răsturnarea de fronturi periculoase pentru că „punea în pericol toată armata germană din Balcani“. Generalul Löhner, comandantul grupului de armată „E“, care se afla în Balcani, era de aceeași părere cu superiorul său.

Practic, prin ieșirea României din alianța cu puterile Axei se crea o ruptură în frontul armatei germane și al

aliaților săi, pe o distanță de 1 400 de km. Rareori s-a întimplat în istoria militară un asemenea succes strategic. Nici una din bătăliile celui de al doilea război mondial n-a dus la realizarea unei spărturi atât de mari într-un timp record. Aprecierea făcută în „New-York Times” că „ruperea României de Germania constituie unul din evenimentele hotărâtoare ale războiului”, apare firească în lumina celor arătate mai înainte și tot atât de firesc pare următorul comentariu al postului de radio Londra din noaptea de 24 august : „România a trecut acum în rîndul națiunilor unite, care luptă azi pentru civilizație și împotriva stăpînirii Europei de către germani. Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului. Situația Germaniei în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare, care va depăși proporțiile aceleia provocate germanilor în punga de la Falaise...”

Același post considera, la puține ore după comunicatul anterior, că „Zilele lui Hitler sint numărate”. „Le Figaro” din 25 august considera că răsturnarea de situații în România „este un eveniment de mare importanță, care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de al III-lea Reich”.

La 27 august, postul de Radio Moscova comenta la orele 11 și cincisprezece minute : „Ieșirea României din Axă are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație germană în sud-estul Europei”.

Atît pe plan economic, cît și pe plan militar, actul de la 23 August reprezintă prin repercusiunile lui asupra evoluției războiului unul din cele mai importante evenimente, o cotitură în desfășurarea operațiilor cu efecte dezastruoase pentru armata germană. Este una din marile victorii obținute asupra Germaniei, victorie pe care România a reușit să o cîștige, datorită unui act de mare curaj politic și militar, pe care radio Londra îl consideră ca reprezentînd „toată tradiția veche românească”.

Datorită eliberării teritoriului României, s-au putut re-grupa forțele armate române, care aveau misiunea să continue lupta pînă la zdrobirea hitlerismului și în același timp s-a creat posibilitatea pentru armata sovietică de a-și de-plasa și concentra eforturile spre sudul Dunării și în cîmpia de sud a Tisei, cu scopul de a pătrunde pe teritoriul

Iugoslaviei și pentru a face joncțiunea cu trupele iugoslave, ceea ce, de fapt, a însemnat încercuirea trupelor germane din Balcani, care nu reușiseră să se retragă spre nord, creându-se în felul acesta condițiile pentru luarea ofensivei spre Cimpia Dunării în Ungaria. Dar în același timp se impunea lichidarea grupului de armată „Ucraina sud” care ocupase poziții pe teritoriul Transilvaniei, ocupat de armatele hortiste. Pentru realizarea acestui obiectiv trupele române au cooperat cu trupele sovietice. Merită să fie menționată ofensiva diviziei „Tudor Vladimirescu” care a eliberat orașul Sf. Gheorghe, sau corpul de munte care a reușit să elibereze orașul Tirgu Mureș. Concomitent cu atacul executat de trupele române și sovietice dinspre nord, armata XL sovietică și armata VII de gardă în cooperare cu unități românești au reușit să forțeze trecătorile Carpaților Răsăriteni. La 9 septembrie 1944, armata a IV-a română împreună cu trupele sovietice au trecut la eliberarea centrului Transilvaniei, forțând apărarea bine organizată a trupelor fasciste de pe Mureș și Arieș, încît, la 5 octombrie, armata a IV-a română reușise să pună stăpînire pe cursul celor două ape. Între timp trupele româno-sovietice au trecut la ofensivă în Crișana și Banat, năruind intenția germanilor de a respinge trupele aliate pe aliniamentul munților Carpați și de a păstra legătura cu trupele germane aflate în sudul Peninsulei Balcanice.

Datorită eforturilor făcute de armatele române și sovietice, a fost eliberat centrul Transilvaniei și, la începutul lunii octombrie, Frontul 4 ucrainian ducea lupta pentru forțarea trecătorilor din Carpații Păduroși, în timp ce Frontul 3 ucrainian a atins frontiera bulgaro-iugoslavă.

În această fază a operațiilor, Comandantul suprem al armatei sovietice a alcătuit planul eliberării Ucrainei Subcarpatice, nord-vestul României și estul Ungariei, operații de mare amploare care reveneau Frontului 2 ucrainian.

Forțele germano-hortiste erau formate din armatele a VIII-a și a VI-a germane și armatele a II-a și a III-a hortiste, mari unități din Grupul de armate „F” iar armata a VIII-a germană și a II-a hortistă se aflau în Podișul Transilvaniei. Alături de armatele sovietice au luptat armatele I-a și a IV-a române, însumînd 27 de divizii, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, adică 265 735 de oameni. Acțiunea concepută de Comandantul suprem al armatei sovietice poartă numele de operația

Debrețin, în cadrul căreia se urmărea încercuirea trupelor fasciste aflate în nordul Transilvaniei, datorită mișcării de învăluire pe care urma să o execute Frontul 4 ucrainian.

În timpul luptelor care s-au dat în cadrul operației Debrețin a fost eliberat integral teritoriul țării noastre, ziua de 25 octombrie însemnând alungarea dușmanilor de pe pământul românesc.

La 6 octombrie încep luptele pentru realizarea operației Debrețin. Frontul 2 ucrainian avea pe centru corpul 33, armata a VI-a de tancuri, armata a LIII-a și un grup hipomecanizat. Alături de trupele sovietice luptau în sectorul centru și cinci divizii românești. Aripa dreaptă era formată din armata a XL-a, a VII-a de gardă și a XXVII-a, alături de care participa și armata a VI-a română, formată din opt divizii. Aripa stângă era constituită din armata XLVI sovietică și armata I română, în compunerea căreia intrau patru divizii. Așadar, la operația Debrețin au participat 17 divizii românești.

După o intensă pregătire de artilerie, în dimineața zilei de 6 octombrie, trupele sovieto-române, care alcătuiau gruparea de centru și aripa stângă a Frontului 2 ucrainian, au trecut la ofensivă. Apărarea inamică a fost străpunsă și în luptele care s-au dat în zilele următoare trupele de pe aripa stângă au ajuns pe Tisa mijlocie, iar pe centru a fost interceptată linia ferată Debrețin-Budapesta, una din principalele căi de comunicații ale armatei germane care se afla în nordul Transilvaniei. Pentru a-și deschide drum, comandantul grupului de armată Sud, generalul Friessner, a format o grupare de șoc din două divizii blindate și tot atâtea de infanterie care să lovească în flancul drept trupele sovieto-române care înaintaseră spre Debrețin. Corpului de cavalerie român compus din două divizii, una de infanterie și alta de cavalerie, i-a revenit sarcina dificilă de a opri atacul de flanc dat de gruparea fascistă. S-au dat lupte îndirjite pentru ocuparea localităților Nagybjoni și Nagy-rábé și timp de trei zile, corpul de cavalerie român a reușit să oprească ofensiva trupelor dușmane. Reușind să asigure flancul drept, trupele sovietice au înaintat spre Debrețin, alte unități s-au îndreptat spre Oradea stabilind legătura cu Divizia „Tudor Vladimirescu”, care acționa în direcția Oradei. După șapte zile de lupte, gruparea de trupe germano-hortiste care încercau să respingă, atacând în flancul trupelor sovieto-române, a fost zdrobită. În

urma acestui succes se putea trece la acțiuni directe împotriva orașului Debrețin. Atacul frontal era încredințat corpului 33 sovietic format din două divizii sovietice și două românești — divizia 3 munte și divizia „Tudor Vladimirescu” —, un atac de învăluire dinspre răsărit era efectuat de corpul 35 sovietic în alcătuirea căruia intra divizia 2 munte română, iar spre apus grupul Pliev și corpul de cavalerie română.

Trupele germane și hortiste au organizat două linii succesive de apărare a orașului. Lupte grele s-au dat pe tot frontul. La sud-vest de oraș a fost zădărnicită o contra-lovitură inamică, iar în ziua de 19 octombrie, divizia 2 munte română a reușit să înainteze la răsărit de Debrețin, amenințând flancul stîng inamic.

Cele mai violente lupte le-au dat divizia 3 munte română, divizia „Tudor Vladimirescu” și divizia 337 sovietică a căror misiune era să rupă apărarea organizată de dușman pe riul Bereteu și în imediata apropiere a orașului. În ziua de 14 octombrie, apărarea inamică de pe Bereteu a fost străpunsă, trupele româno-sovietice făcînd, timp de trei zile, eforturi extraordinare pentru a rupe ultima linie de apărare a Debreținului. În dimineața zilei de 19 octombrie, divizia „Tudor Vladimirescu” a dezlănțuit un atac viguros care a dus la cucerirea localităților Hoszpuslay și Monostorpálp, iar divizia 3 munte a reușit să ocupe localitatea Szárand. Prin căderea celor trei localități, ultima linie de apărare din apropierea Debreținului era cucerită de cele două divizii românești. Urmărind trupele fasciste, care se retrăgeau spre Debrețin, unitățile celor două divizii au pătruns în oraș odată cu inamicul, angajînd lupte de stradă în noaptea de 19—20 octombrie. În dimineața zilei de 20 orașul a fost eliberat. La vest de oraș, corpul de cavalerie română a reușit să ocupe localitatea Nagybájom și împreună cu trupele sovietice și-a continuat ofensiva ajungînd în ziua de 19 octombrie la vest de Debrețin.

Prin cucerirea Debreținului, rezistența trupelor germano-hortiste la est de Tisa a fost înfrîntă. Inamicul a fost silit să se retragă la vest de acest important curs de apă. Pentru dîrzenia și vitejia de care au dat dovadă soldații români în lupta pentru cucerirea mării localități din răsăritul Ungariei, divizia „Tudor Vladimirescu” a fost citată

de Comandamentul Suprem Sovietic și, ca semn de înaltă apreciere, i s-a dat numele orașului, numindu-se divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin”.

În luptele de la Debrețin, germanii au pierdut trei divizii, hortiștii o divizie, 26 de avioane, 138 de tancuri și alte materiale și tehnică de luptă.

După eliberarea Debreținului, trupele române s-au distins pe Tisa mijlocie, au contribuit la eliberarea Budapestei, și au continuat alături de armatele sovietice luptele pentru eliberarea Ungariei. Un aport însemnat l-au adus ostașii români la eliberarea Cehoslovaciei.

Așa cum s-a mai arătat, între 23 august 1944 și 12 mai 1945, trupele române, alături de trupele sovietice, au pătruns în dispozitivul inamic pe o adâncime de 1 000 de km, au străbătut 12 masivuri muntoase, au eliberat 3 830 de localități, dintre care 53 de orașe importante și au capturat 118 000 de prizonieri. Pentru faptele lor de vitejie ofițerii, subofițerii și soldații români au fost distinși cu 190 000 de ordine și medalii sovietice, unitățile românești au fost citate de nenumărate ori în ordinele de zi ale Comandamentului Suprem Sovietic.

România a participat la luptele împotriva Germaniei cu 538 000 de oameni, ceea ce face ca postul de radio Londra să afirme că „Printre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste, România se situează a fi în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului”. Jertfele armatei române se ridică la 167 000 morți și răniți. Ziarul sovietic „Graiul nou” sublinia că „Istoria războiului pentru distrugerea fascismului va pomeni la locul cuvenit contribuția armatei române la această operă grea, dar salutară pentru popoarele iubitoare de pace”.

Lupta soldaților români a fost susținută de munca întregului popor, care la chemarea Partidului Comunist Român, a înțeles să consacre toate eforturile pentru realizarea victoriei împotriva fascismului. Triumful asupra fascismului a însemnat totodată triumful forțelor care au militat pentru o viață mai bună, pentru o nouă ordine socială. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Putem afirma cu mîndrie patriotică îndreptățită că comuniștii și antifasciștii români au înscris o pagină eroică în marea bătălie pentru libertatea și neatîrnarea țării, ca și în întreaga epocă de mari lupte sociale care au urmat”.

Redactor : ION RUSU-ŞIRIANU
Tehnoredactor : ION STANCU-ZANE

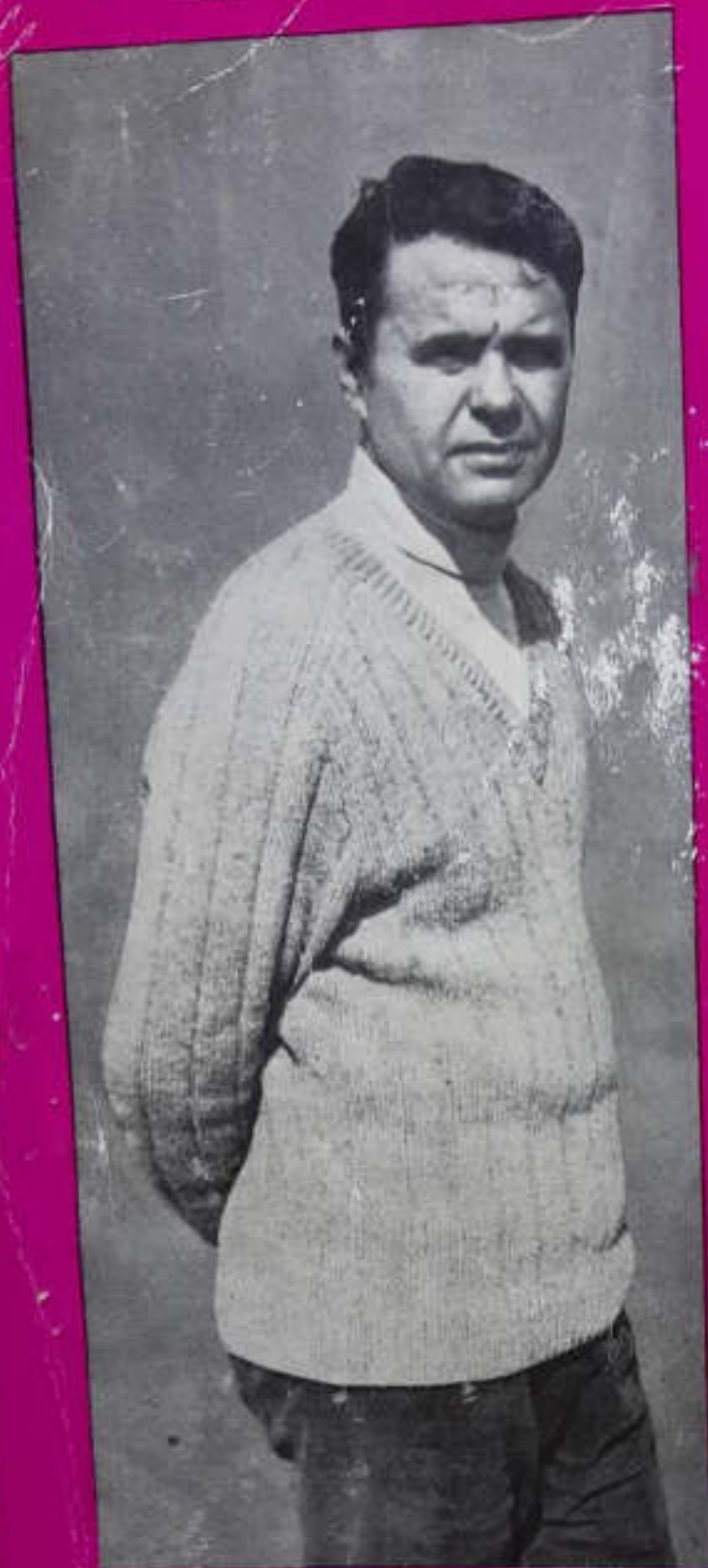
*Tiraj. 39 090. Broşate : 39 000+90. Bun de
tipar : 29.X.1974. Coli de tipar : 19,25.
Craiova, 1974.*

Întreprinderea Poligrafică „Oltenia”
str. Mihai Viteazu nr. 4, Craiova.
Comanda nr. 356

MANOLE NEAGOE
**MARI BĂTĂLII
DIN ISTORIA
LUMII**

Poltava
Leuthen
Austerlitz
Jena
Waterloo
Saint-Privat
Plevna
Marna
Tannenberg
Mărășești
Moscova
Midway
El-Alamein
Stalingrad
Kursk-Orel
Normandia-Leyte
Debrețin

VOLUMUL II

De același autor :

Curtea de Argeș, Editura tineretului, 1968

Ștefan cel Mare, Editura tineretului, 1970

Napoleon, Editura Meridiane, 1970

Neagoe Basarab, Editura științifică, 1971

Attila, Gînghiz-han, Tamerlan, Editura Meridiane, 1971

Mari bătălii din istoria lumii, Editura Scribul Românesc, 1971

LEI 8,75